•WC

Luigi Giussani .A/

RISCUL EDUCATIV

Creație de personalitate și de istorie

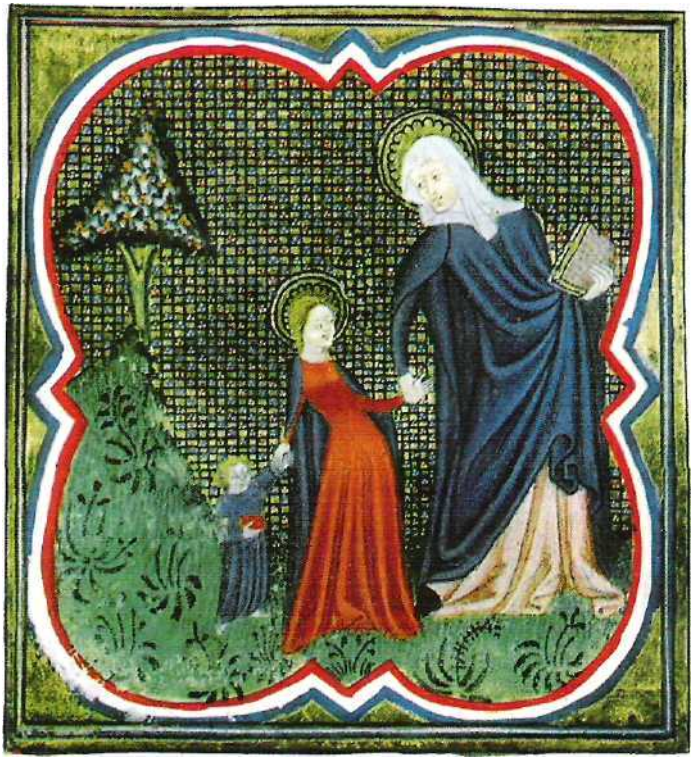

CORINT

Redactor:
Radu Badale

Tehnoredactare computerizată:
Daniela Diaconcscu

Coperta:
Walter Riess

Ilustrația copertei reproduce un fragment din
Sfânta familie, miniatură din Codex *Burgundus*

Descrierea C1P a Bibliotecii Naționale a României
G1USSANI, LUIGI
Riscul educativ / Luigi Giussani; traci : Victoria Câmpan, Mihaela Alina Boancă. - București: Corint, 2005
ISBN 973-653-742-0

1. Câmpan, Victoria (trad.)
II. Boancă, Mihaela Alina (trad.)

371

Cartea a fost tipărită în colaborare cu
Fundația Dezvoltarea Popoarelor prin Susținere Reciprocă,
cu sprijinul financiar al lui Giulio Amici

Toate drepturile asupra prezentei versiuni în limba română aparțin
Editurii Corint, parte integrantă a Grupului Editorial Corint.

Luigi Giussani
IL RISCHIO EDUCATIVO
Comme creazione di personalitâ e di storia
© Fraternitâ di Comunione e Liberazione

Format: 16/54x84. Coli tipo: 11,5

Tipărit la S.C. DON-STAR S.R.L. Galați, Str. 1 Decembrie 23
Tel/Fax: 0236492587

LUIGI GIUSSANI

RISCUL EDUCAT

Creație de personalitate și de istorie

Traducere: Victoria Câmpan, în colaborare cu Mihaela Alina Boancă
Lector: Anna Tetta

CORINT

Vă mulțumim, Don Giussani,
pentru a fi trezit în noi,
prin prezența și cuvintele dumneavoastră,
dorință de cunoaștere și dragoste pentru lume.

Giulio, Alberto și întreaga familie Amici

Nota traducătorului:

La elaborarea traducerii de față s-au folosit următoarele ediții ale Bibliei:
Psalmii, București, Arhiepiscopia Romano-Catolică, 1993;
Evangheliile după Matei, Marcu, Luca și han, București, Arhiepiscopia Romano-Catolică, 1996-2001;
Celelalte citate din *Vechiul* și *Noul* Testament au fost preluate din *Biblia sau Sfânta Scriptură,* tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a Preafericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, București, Societatea Biblică Interconfesională din România, 1988.

Introducere

Ideea fundamentală a unei educații adresate tinerilor este faptul că, prin aceștia, se reconstruiește o societate; de aceea marea problemă a societarii este, înainte de toate, a-i educa pe tineri (contrar a ceea ce se întâmplă acum).

Tema principală pentru noi, în toate dezbaterile noastre, este educația: cum să ne educăm, în ce constă și cum se desfășoară educația, o *educație* care să fie *adevărată,* adică să fie corespunzătoare umanului. *Educație,* deci, a *umanului,* a ceea ce este original în noi, care în fiecare se mlădiază în mod divers, chiar dacă, în mod substanțial și fundamental, inima este mereu aceeași. De fapt, în varietatea de expresii, de culturi și de obiceiuri, inima omului e *una:* inima mea este inima ta, și este aceeași inimă a celui ce trăiește departe de noi, în alte țări sau în alte continente.

Prima preocupare a unei educații adevărate și adecvate este aceea de *a educa inima omului așa cum a făcut-o Dumnezeu.* Morala nu este altceva decât a continua atitudinea în care Dumnezeu îl creează pe om, în fața tuturor lucrurilor și în raport cu ele, la origini.

Din tot ceea ce trebuie spus despre educație, pentru noi sunt importante mai ales aceste aspecte:

1. Pentru a educa trebuie să se *propună în mod adecvat trecutul.* Fără această propunere a trecutului, a cunoașterii trecutului, a tradiției, tânărul fie crește fără să aibă simțul realității, fie devine sceptic. Dacă nimeni nu-și propune să privilegieze o ipoteză de lucru, tânărul și-o inventează, în mod abstract, sau, mult mai comod, devine sceptic, pentru că nu-și dă nici măcar silința de a fi coerent în ipoteza pe care și-a ales-o.

în *Realtă e giovinezza. La sfida* am scris: „Tradiția îmbrățișată în mod conștient este cea care oferă o viziune totală asupra realității, oferă o ipoteză de semnificație, o imagine a destinului." Fiecare intră în lume

cu o imagine a destinului, cu o ipoteză de semnificație care nu este încă tratată în cărți: aceasta e inima, cum spuneam înainte. „Tradiția, de fapt - continuă textul -, este ca o ipoteză de lucru cu care natura îl lansează pe om în confruntarea cu lumea înconjurătoare."[1]

2. A doua urgență: trecutul poate fi propus tinerilor doar dacă este prezentat *în cadrul unei experiențe prezente* care să sublinieze corespondența acestuia cu nevoile ultime ale inimii. Mai bine zis: în cadrul unui prezent trăit care să ofere rațiunile de sine. Doar experiența astfel trăită poate propune - are dreptul și datoria de a propune - tradiția, trecutul. Dar dacă trecutul nu apare, dacă nu este propus în cadrul unei experiențe prezente care să încerce să-i confere propriile rațiuni, nu se poate obține nici cel de-al treilea lucru necesar educației: critica.

3. Adevărata educație trebuie să fie o *educație la critică.*

Până la 10 ani (acum poate și mai repede), copilul poate repeta o idee: „A spus-o doamna învățătoare, a spus-o mama." De ce? Pentru că, în mod natural, cel care ține la copil „îi pune în ghiozdan" ceea ce el însuși a trăit mai bun în viață, ceea ce a ales mai bun din viață. Dar, la un moment dat, în mod natural apare în copil, în cel ce era copil, instinctul de a apuca acest ghiozdan de idei și de a-l pune dinaintea ochilor (în greacă se spune *pro-bállo,* din care derivă cuvântul „problema"). Trebuie deci să devină problema ceea ce ni s-a spus! Dacă nu devine problemă, acel lucru nu se va maturiza niciodată și fie va fi abandonat în mod irațional, fie va fi păstrat în mod irațional.

Odată adus ghiozdanul dinaintea ochilor, se scotocește înăuntru. Tot în greacă această „scotocire" se numește *krinein, krisis,* de unde derivă „critica". Critica, de aceea, constă în a-și da seama de rațiunile unui lucru; nu are un sens neapărat negativ.

Tânărul deci, scotocește în ghiozdan și, prin această critică, confruntă ceea ce vede înăuntru, adică ceea ce i-a pus in spate tradiția, cu dorințele inimii sale: criteriul ultim de judecată, de fapt, este în noi, altfel am fi alienați. Iar criteriul ultim, care este în flecare dintre noi, este identic: este nevoia de adevăr, de frumos, de bine. Dincolo de toate diferențele posibile și imaginabile cu care fantezia se poate juca cu privire la aceste nevoi, ele rămân în mod fundamental identice în tendințe, chiar dacă diferite prin trăsăturile circumstanțiale ale experienței.

L. Giussani, *Realtăegiovinezza. Lasfida,* SEI, Torino 1995, p. 165.

Noi insistăm asupra *educației critice:* tânărul primește informații din trecut, prin intermediul unei experiențe prezente cu care se confruntă, experiență care îi propune acel trecut, atribuindu-i anumite sensuri; dar tânărul trebuie să ia acest trecut și aceste sensuri, să și le pună dinaintea ochilor, să le confrunte cu propria inimă și să spună: „e adevărat", „nu e adevărat", „mă îndoiesc"; și astfel, cu ajutorul unei companii (fără această companie, omul se află prea mult la cheremul furtunilor propriei inimi, în sensul rău și instinctiv al cuvântului), poate spune: „Da" sau „Nu". Făcând astfel, tânărul își câștigă fizionomia sa de om.

într-adevăr, ne-am temut prea mult de această critică! Sau, cine nu s-a temut de ea, a apîicat-o fără a ști ce este și nu a aplicat-o bine. Critica a fost redusă la ceva negativ, prin însuși faptul că cineva face o problemă dintr-un lucru care i-a fost spus. Eu îți spun un lucru: a pune un semn de întrebare asupra acestui lucru, a te întreba: „E adevărat?" a devenit totuna cu a te îndoi. Identificarea *problemei* cu *dubiul* este dezastrul conștiinței tineretului.

Dubiul este sfârșitul unei cercetări (provizorii sau nu, nu știu), în timp ce problema este invitația de a înțelege ce avem în față, de a descoperi ceva nou, un adevăr inedit, adică de a avea o satisfacție mai deplină și mai matură.

Fără unul din acești factori: *tradiție,* experiență *prezentă* (care propune și dă sensurile), *critică* — cât de recunoscător îi sunt tatălui meu pentru a mă fi obișnuit să caut sensul fiecărui lucru, atunci când, în fiecare seară înainte de a adormi, îmi repeta: „Trebuie să te întrebi *de ce.* Intreabă-te *de ce"* (el o spunea din cu totul alte motive!) -, tânărul este doar o frunză purtată de vânt („Pe unde-mi zbori?" spunea Leopardi[2]), victimă a vântului dominant, a nestatorniciei sale, victimă a unei opinii publice generale creată de puterea reală.

Noi vrem — și acesta este scopul nostru — să-i eliberăm pe tineri de sclavia mentală, de omologarea care-i face sclavi ai altora din punct de vedere mental.

[1] G. Leopardi, „Imitație", în Opere, Editura Fundației Culturale Române, București 1999, p. 156

Chiar din prima oră la clasă, am zis mereu:

— Nu sunt aici pentru ca voi să vă însușiți ideile mele, ci pentru a vă învăța o metodă adevărată de a judeca lucrurile pe care vi le voi spune. Și lucrurile pe care eu vi le voi spune provin **dintr-o** experiență care este rezultatul unui lung trecut: două mii de ani.

Respectarea acestei metode a caracterizat încă de la început râvna noastră educativă, indicându-i cu claritate scopul; a arăta pertinența credinței în raport cu nevoile vieții. Prin formarea mea, mai întâi în familie, apoi în seminar și, ulterior, prin meditație, am devenit profund convins că o credință care nu putea fi reperată în experiența prezentă, confirmată de ea, capabilă să răspundă nevoilor ei, nu putea fi o credință în măsură să reziste într-o lume în care totul, tocul, spunea și spune contrariul; e adevărat că până și teologia a devenit, rămânând timp atât de îndelungat, victima acestei cedări.

A arăta pertinența credinței în raport cu nevoile vieții, deci - acest „deci" e important pentru mine - a demonstra raționalitatea credinței implică un concept precis de raționalitate. A spune că credința exaltă raționalitatea, înseamnă a susține că aceasta corespunde nevoilor fundamentale și originare ale inimii fiecărui om. Biblia, de fapt, în locul cuvântului „raționalitate" folosește cuvântul „inimă". Credința, deci, răspunde nevoilor originare ale inimii omului, aceeași în noi toți: nevoia de adevăr, de frumos, de bine, de dreptate (de dreptate!), de iubire, de *satisfacție* deplină de sine care -așa cum subliniez adesea când le vorbesc tinerilor — are același conținut cu cel indicat de cuvântul „perfecțiune" („satisfacere" sau „satisfieri" în latină e analog termenului „perficere", perfecțiune: *perfecțiune* și *satisfacție* sunt același lucru, la fel ca și *fericire* și *eternitate).*

Așadar, prin *raționalitate* înțelegem faptul de a corespunde nevoilor fundamentale ale inimii umane, acele nevoi fundamentale cu care omul - vrând-nevrând, conștient sau inconștient - în cele din urmă judecă totul, în mod perfect sau imperfect.

De aceea, a da rațiunile credinței înseamnă a descrie tot mai mult, tot mai amplu, tot mai precis, efectele prezenței lui Cristos în viața Bisericii, în autenticitatea sa, a cărei „santinelă" este Papa de la Roma. Este schimbarea vieții pe care o propune, deci, credința.

Greșeala constă în a concepe, a propune și a trăi credința ca pe o premisă ce nu este menținută, ca pe o premisă ce nu are de-a face cu viața: viața este azi, pentru că ziua de ieri nu mai este, ziua de mâine nu este încă. Viața este *azi-* Eu îndrăznesc să le spun tinerilor că ceea ce nu se referă în nici un fel la experiența mea de azi, la experiența mea prezentă, nu există: pur și simplu nu există. De aceea, un Dumnezeu care nu are legătură în nici un fel cu ceea ce eu experimentez acum, astăzi, nu există, e un Dumnezeu care nu există, e un Cristos care nu există, e un trup al lui Cristos care nu există; o fi în capul teologilor, dar nu în mine, nu poate fi în mine!

Separarea cerului de pământ este delictul care a transformat sensul religios, sau mai bine zis sentimentul religios, în ceva vag, abstract, ca un nor ce aleargă în cer și repede se rărește și dispare, în timp ce pământul rămâne dominat - vrând-nevrând - în ultimă instanță de orgoliu, de impunerea de sine, de violență, așa cum a fost și cu Adam și Eva. Rabinul Romei, Elio Toaff, a scris **într-o** carte recentă: „Epoca mesianică este tocmai contrariul a ceea ce vrea Creștinismul: noi, evreii, vrem să-l readucem pe Dumnezeu pe pământ, și nu pe om în cer. Noi nu dăm împărăția Cerurilor oamenilor, ci vrem ca Dumnezeu să se întoarcă pe pământ ca împărat."[3] Când am citit acest lucru, am sărit de pe scaun! Exact aceasta caracterizează carisma cu care am perceput și am simțit Creștinismul, pentru că Creștinismul este „Dumnezeu pe pământ" și lucrarea noastră, toată viața noastră, are ca scop gloria lui Cristos, gloria omului lui Cristos, a omului-Dumnezeu Cristos. Gloria lui Cristos e un lucru temporal, ce ține de timp, de spațiu, de istorie, ancorându-se în istorie, dincoace de ultima limită, pentru că dincolo e treajpa Lui să-și facă gloria: dincolo coincide cu eternul, dar aici, dacă eu nu-l slujesc, gloria Sa este mai mică.

Pe când eram în liceu și îi ascultam pe părinții mei spirituali — în special un anume părinte Motta, un bătrân isteț — ceea ce mă impresiona mai mult din tot ceea ce îmi spuneau era această frază: „Dacă tu nu faci sacrificii, nu te rogi cum trebuie și nu-ți faci datoria, e mai mică gloria lui Cristos." Gândul că eu aș putea face mai mică gloria lui Cristos mă umilea; ceea ce însemna, în primul rând, că acești oameni în vârstă, adică maturi și mari în credință, îmi comunicaseră deja experiența, îmi comunicaseră iubirea lui Cristos.

In *Stabat Mater* de Dvorak - aproape tot atât de frumoasă ca și aceea a lui Pergoiesi - la un moment dat basul cântă: „Fac ut ardeat cor meum

E. Toaff- A. Elkann, Essere *ebreo,* Bompiani, Milano 1994, p. 40.

in amando Cristum Deum, ut sihi complăceam (ca să-i placă)". Şi cum una dintre caracteristicile acestei „Stabat Mater" este repetarea continuă a frazelor, am fost impresionat de această strofă, pentru că am văzut în ea ceea ce mă separă în mod dureros de majoritatea celor din jurul meu: „ut ardeat...", totalitatea cu care Crîstos se impune, astfel încât să devină legea trăirii de fiecare zi. „In experienţa unei mari iubiri - a scris Romano Guardini — tot ce are legătură cu ea devine un eveniment.'"[1] Totuî: fie că plouă, fie că este o zi frumoasă; că merge bine un lucru sau merge prost; munca, pacea, muzica, respiraţia, boala... totul devine un eveniment înăuntrul său. Această frază e valabilă pentru iubirea dintre un bărbat şi o femeie, când iubirea e puternică, sinceră, transparentă; e valabilă şi pentru iubirea pe care o simţi pentru un prieten: e aceeaşi. Dacă credinţa indică implicarea lui Dumnezeu în uman acum - acum: umanul, acum! -, expresii ca aceea a lui Guardini sunt uşor de înţeles.

Zice al doilea capitol al epistolei sfântului Pavcl către Galateni: „Şi viaţa mea de acum, în trup [trup e ceea ce c definit în timp şi în spaţiu, se defineşte în contingent] o trăiesc în credinţa în Fiul lui Dumnezeu, Care m-a iubit şi S-a dat pe Sine însuşi pentru mine."[5] Se poate oare concepe o credinţă în afara acestei emoţii care se naşte dintr-o experienţă prezentă (azi va fi experienţă prezentă pentru ziua de mâine!)?

Iată, convingerea din care ne-am născut este aceasta: credinţa nu se poate concepe în **alt** mod, ar fi absurdă şi ar fi absurd să aderi la ea! Nu există prieten dintre cei ce mă urmează să nu simtă aceasta. Poate greşi, poate fi incoerent de mii de ori, poate fi păcătos ca mine; dar calea este aceasta.

îmi amintesc că prima oră de şcoală pe care am predat-o la liceu a fost la clasa I E de la Berchet. Eram pe punctul de a urca la catedră şi deja în spatele clasei, în stânga (în spate, chiar în ultima bancă), se ridică o mână. Mi-am zis: „Doamne, nici nu am început şi deja au o problemă!"

— Spuneţi, vă rog! apoi am văzut în catalog că acel băiat se chema Pavesi: îmi amintesc foarte bine, chiar după patruzeci de ani!

— E inutil, domnule profesor, să veniţi aici să vorbiţi despre religie, pentru că pentru a vorbi trebuie să raţionezi, dumneavoastră trebuie să

[1] R. Guardini, *Jlessenzci del Cristianesimo,* Morcelliana, Brescia 1949-1980, p. 12.

[5] CfV. *Gal,* 2, 20.

folosiţi raţiunea; a folosi raţiunea în ceea ce priveşte credinţa e inutil pentru că sunt două linii divergente, nu se întâlnesc niciodată: raţiunea zice una şi credinţa alta. Sunt două lumi diferite!

Atunci eu, lovit în plin de ridicarea acestei probleme, la care, sincer, nu mă aşteptam, am spus:

— Scuză-mă, ce este credinţa?

El s-a uitat în jur; colegii au râs pe înfundate. Atunci m-am adresat cu un ton hotărât întregii clase:

— Cine dintre voi ştie ce este credinţa? Cine ştie să mi-o descrie, să o definească, să o arate? Cum vreţi voi,

Deveniseră cu toţii serioşi şi nici unul nu răspunse. Atunci am prins curaj şi am spus cu o voce şi mai puternică:

— Spune-mi, te rog, ce este raţiunea?

Aceeaşi scenă. Atunci, adresându-mă întregii clase:

— Ce este raţiunea?!

Nici un răspuns. Atunci m-am avântat — logic - §i am spus:

— Dar cum? Vorbiri de raţiune şi credinţă fără a cunoaşte semnificaţia cuvintelor pe care le folosiţi? Dar asta e o ruşine, nu e demn de voi! Sunteţi tineri, trebuie să intraţi în viaţă cu claritate, cu sinceritate; despre ceea ce nu cunoaşteţi trebuie să spuneri: „Nu ştiu", dar nu să vă daţi cu părerea!

Am dat să ies din clasă şi l-am întâlnit pe profesorul de filozofie, un anume profesor Miccinesi, care, mă gândisem eu, trebuia să fi fost la originea acestei situaţii. I~am spus:

— Domnule profesor, aceşti copii gândesc oarecum greşit, fără să vrea, pentru că folosesc cuvinte al căror sens nu-1 cunosc şi judecă prin intermediul lor.

El m-a întrebat:

— Ce anume? şi eu **l-am** povestit.

Iar el:

-— Au dreptate.

— Cum? Şi dumneavoastră?

Mi-a spus:

— Conciliul Arausicano II declară că raţiunea şi credinţa sunt contrare una alteia.

— Vedeţi - am spus - eu am predat câţiva ani teologia, dar nu-mi amintesc să fi avut de comunicat acest adevăr seminariştilor. Oricum,

dacă aș fi făcut-o, acum aș putea spune că eram nebun. însă dumneavoastră, care sunteți istoric, desigur știți că, potrivit hermeneuticii istorice, o parte a discursului, fie ea o jumătate de pagină, trebuie să fie judecată, ca semnificație a cuvintelor, în cadrul climatului de conștiință și mentalitate care domina în acea epocă anume, în care a fost enunțată.

Am făcut această comparație în fața elevilor:

— Dacă eu aș zice: „II faut se coucher avec Ies poules", unul care nu cunoaște franceza s-ar mira de sfatul meu, de a **merge** la culcare cu găinile, ca de o ciudățenie. Dar cine știe franceza știe că acesta este un mod de a spune...

Insă trebuia să plec - și toată clasa era îngrămădită pe coridor (dacă ar fi venit directorul, ne-ar fi mustrat!) -, și atunci i-am zis profesorului (de fapt nu voiam să plec fără ca elevii să fi înțeles ceva, fără să fi reținut cel puțin un lucru):

— Auziți, domnule profesor, eu vă jur că dumneavoastră vă aflați în fața mea: e rațional sau nu ceea ce spun? și el:

— Da, e evident pentru dumneavoastră.

— Eu vă jur și cu aceeași certitudine afirm că America există, dar n-am văzut-o niciodată [eram convins atunci că nu mă voi duce niciodată acolo; însă pe urmă - din păcate - am fost de multe ori, de prea multe ori!]. Dar eu acum vă spun că America există, indiferent dacă mâine sau poimâine voi putea merge acolo sau nu. După dumneavoastră, această afirmație este sau nu rațională?

A preferat - ca Ugo Spirito într-o faimoasă dezbatere cu Bontadini la Centrul San Fedele[6] - să fie coerent cu el însuși și a spus:

— Nu, nu ar fi rațional.

— Iată, copii! am exclamat. Ceea ce mă deosebește de profesorul vostru de filozofic nu este faptul că eu cred și el nu crede, că eu cred și voi nu credeți, ci că eu am un concept de rariune prin care faptul că America există este, din punct de vedere rațional, preferabil de afifmat, acum, de către mine. Pentru el, nu este așa. Deci fiți atenți la profesorul vostru - am continuat sa zic, în prezența acestuia - fiți atenți la el, fiindcă vă poate determina să aveți un concept de rațiune prin care a

[6] Se face referire la discuția din cadrul ciclului de întâlniri despre „Libertate și valoare", care s-a desfășurat la Centrul Cultural San Fedele din Milano în perioada 12-13 martie 1959.

afirma că America există fără a o fi văzut nu este la fel de rațional ca faptul de a afirma că există ceva ce stă dinaintea voastră. Eu, în schimb, sunt chiar mai sigur că America există decât că el stă în fața mea.

Astfel am introdus conceptul de „certitudine morală".

Prin aceasta vreau să subliniez că, dacă credința nu ar avea nimic de-a face cu raționalitatea, credința n-ar avea de-a face nici cu viața, pentru că raționalitatea este modul tipic de a trăi al omului.

Cele spuse aici au descris cu precizie ordinea teoretică a Mișcării pe care Dumnezeu mi-a dat harul de a o vedea născându-se și care își are originea în gustul pentru raționalitate, în gustul pentru claritatea cu care se concepe raționalitatea, în gustul de a o retrăi continuu în modul de a acționa. Printre altele, fiind în aceasta destul de singuri în lumea culturală de atunci și de azi, este ca și cum între o rațiune slabă și nihilismul de azi, ar fi afirmate forța și densitatea revelatoare a semnului. Nu există doar rațiunea slabă și nihilismul; există acest misterios, dar real, fenomen pe care îl experimentăm, al unei realități care este semnul alteia. Credința este exaltarea semnului, a valorii semnului. Astfel raționalitatea între noi a devenit căutarea unui mod autentic de a surprinde realitatea judecând evenimentele, surprinzându-le corespondența cu nevoile constitutive ale sufletului nostru sau ale inimii noastre, cum spune Biblia. Putem pretinde, astfel, că traducem vechea maximă scolastică: adevărul este o „adequatio rei et intelectus"[7], o corespondență a obiectului cu autoconștiinfa, cu conștiința de sine, adică o corespondență cu conștiința acelor nevoi care constituie inima, care constituie persoana, fără de care aceasta ar fi un nimic!

Credința, de aceea, este propusă ca supremă raționalitate. Fraza exprimată astfel ar putea fi criticabilă, dar trebuie să înțelegem ceea ce dorim să spunem. Credința este propusă ca sprijinindu-se pe nivelul suprem al raționalității: când ajunge la punctul culminant în examinarea unui lucru, în sentimentul unui lucru, natura noastră umană simte că mai există și altceva. Aceasta definește ideea de semn: natura noastră simte că ceea ce trăiește, că ceea ce are în mâini, trimite spre altceva. Am numit momentul acestei senzații „punct de fugă": este punctul de fugă care există în orice experiență umană, adică un punct

Sfântul Toma d'Aquino, *Summa Theologiae* I, q. XVI, art. 1 și 2.

care nu închide, ci trimite mai departe. Acesta este un alt concept fundamental al învățăturii noastre.

Credința, de aceea, este propusă ca fiind suprema raționalitate, deoarece întâlnirea cu evenimentul prin care trece credința generează o experiență și o corespondență de negândit pentru om.

loan și Andrei, când s-au dus acasă la Isus în acea după amiază și au stat acolo să-l audă vorbind, s-au întors acasă zicând: „L-am găsit pe Mesia" - și textul nu spune ce le-a zis; cine știe ce au înțeles din ceea ce a spus el! Dar era clar că nu mai era nici un alt om ca el, pentru că era ceva dincolo de imaginația lor. Este tocmai întrebarea pe care i-au adresat-o puțin mai târziu când, pe marea în furtună, el a făcut miracolul de a aduce îndată calmul. Și discipolii săi (care știau cine erau tatăl său și mama sa, frații săi, unde locuia; știau totul despre el pentru că erau de câteva luni foarte apropiați) înspăimântați, se întrebau: „Dar cine e acesta?" Era o disproporție atât de mare între ceea ce era acel om și ceea ce ei puteau gândi, ceea ce își puteau imagina sau se puteau aștepta, încât nu puteau cuprinde cu rațiunea: era dincolo de rațiune. Acesta este procesul prin care credința se ivește în mine, în tine, în fiecare, cu harul lui Dumnezeu, bineînțeles! Este ceea ce i-a lipsit marelui meu „prieten" din primii ani: Leopardi, care este autorul pe care toți prietenii mei îl cunosc, ca și mine.

îmi amintesc de clasa a treia de gimnaziu, când am avut prima intuiție a tuturor acestor lucruri; nu mi le-a explicat profesorul, dar le-am înfeles citind poezia lui Leopardi, *Iubitei (Alia sua* dorina), când se adresează cu un imn înaripat frumuseții, nu frumuseții reprezentată de o femeie anume (dintre câte iubite a avut), ci frumuseții cu „F" mare, cea căreia îi spune:

Nădejde nu~mi rămâne
Să te contemplu vie,
De nu va fi când pe cărări străine
însingurat și gol în veșnicie
Păși-va duhul meu. Odinioară,
In zorii zilei mele neguroase,
Acestei lumi aride călăuză
Mi te-nchipuiam. Ci pe pământ pereche
Tu n-ai; și chiar de-ar fi printre frumoase

Să-ți semene vreuna-n întregime,
Tot *ar rămâne mai prejos de tine.*[8]

„Odinioară,/ în *zorii zilei mele neguroase...",* dacă aș intra într-o altă lume... Am înțeles, citind această poezie în clasa a treia de gimnaziu - în luna mai a celei de a treia clase -, că Leopardi intuise. Și, de fapt, imnul *Iubitei* se termină cu acea strofă înaripată: „De *ești idee eternă* [dacă tu ești una din ideile lui Platon, oh Frumusețe, care locuiești în cine știe ce stea], [...] *Ori dacă-naltâ stea te-ascunde cerul fin larg, prin spații și rotiri de sfere, I* [în alte lumi] [...] *de-aici, de unde anii scad și crește I Durcrea-n urmă, imnul mi-l primește* [imnul unui iubit necunoscut]."

Cum?! „Iubitul necunoscut" se adresează ei, celei prezente între noi: Frumusețea devenită om, trup - trup.[1] - și necunoscută nouă tuturor. Ea nu s-a înjosit purtând acest trup muritor, ci ea a purtat acest trup muritor între noi, î! poartă între noi, și noi suntem departe de ea. Cu un cuvânt, mi-am zis: „Acesta este primul capitol din sfântul loan: «Și Cuvântul s-a făcut trup»."[9]

Acesta a fost momentul decisiv al vieții mele culturale. Spun „culturale", căci într-atât credința e legată de rațiune. Și am intuit repede ceea ce am spus mai înainte, chiar atunci: credința răspunde nevoilor inimii mai mult decât oricare altă ipoteză; de aceea este mai rațională decât orice altă ipoteză rațională.

Din nou: credința este propusă ca supremă rațională, întrucât întâlnirea cu evenimentul prin care trece credința generează o experiență și o corespondență negândită de om, de negândit pentru om.

Această intuiție din clasa a treia de gimnaziu mi-a fost confirmată ulterior atunci când, pentru bacalaureat, am citit studiul lui Giulio Augusto Levi despre Leopardi[10]. Gândiți-vă la surpriza mea când am ajuns la punctul unde Levi face din imnul *Iubitei* punctul culminant al itinerarului lui Leopardi, după care lunecă spre *Gincstra, sau floarea deșertului (La ginestra)*. Nu a știut să reziste și n-a avut pe nimeni în jur, nici o prietenie, nici o tovărășie care să-l fi provocat și apoi susținut în a face acel pas atât de mic pe care ar fi trebuit să-l facă: o paralelă cu

[8] G. Leopardi, „Iubitei", în *Opere,* op. cit, pp. 91-92.
[y]Cfr. Ini, 14.
[10] G.A. Levi, *Gîacomo Leopardi,* Principato, Messina 1931.

primul capitol din sfântul Ioan. Acel fapt la care aspiri, acel imn adresat frumuseţii pe care tu de mic sperai să o găseşti pe căile acestei lumi, acest fapt s-a întâmplat cu adevărat: este vestea creştină, este mesajul creştin. Iar criticul cel mai faimos de atunci sprijinea această interpretare.

Când un prieten al nostru a mers, acum câtva timp, să ia un interviu ultimei descendente a lui Leopardi, aceasta i-a spus că nu mai voia să vadă nici un critic şi nici un jurnalist, pentru că nimeni nu-l înţelegea pe Leopardi; doar acesta era motivul pentru care - se scuza ea! - nu îl putea primi. In timp ce ea pronunţa ultimele cuvinte, el îi spuse: „Dar să ştiţi că eu l-am citit pe Giulio Augusto Levi." Ea s-a oprit brusc şi a zis: „Cum? Dumneavoastră, atât de tânăr, l-aţi citit pe Giulio Augusto Levi? E pentru prima oara când aud pe cineva citându-l: doar el l-a interpretat corect, în acea privinţă!"

Spun aceste lucruri doar pentru a arăta că părerea noastră nu este o naivitate, ba mai mult, cu cât vorbim mat mult, cu cât avansăm în vârstă mai mult, cu atât suntem mai convinşi... iar mizeria oamenilor, a acelora care nu ştiu, ne apasă şi mai mult pe inimă, şi să îi mulţumim lui Dumnezeu în primul rând pentru mama noastră, pentru că fără de ea, Biserica n-ar fi ajuns la noi.

„Au unul faţă de celălalt un respect de neconceput la alţii", zice Scrisoarea către *Diogiiet*[11]. „Respect": etimologic înseamnă a privi un lucru având în vedere un alt lucru, uitându-te la acesta din umiă cu coada ochiului; a privi tot ceea ce există, percepând în acelaşi timp şi o altă prezenţă, privind la o aka prezenţă. In sfârşit, cineva poate fi plin de greşeli, de incoerenţe, dar viaţa lui de creştin este credinţa, iar credinţa este aceasta: conştiinţa unei prezenţe în orbita oricărei experienţe prezente.

„Există un scop - spunea Kafka -, şi nu o cale,"[12] Acesta e un alt aspect important. Credinţa este tocmai calea spre ceea ce raţiunea caută mai presus de orice. In ultimă instanţă, ce caută raţiunea, dacă nu sensul vieţii, sensul existenţei, sensul a toate? întreaga filozofie contemporană se resemnează să spună; „O fi existând, oare, vreun sens?" Cei trei sute, care păşeau alături de cardinalul nostru Martini,

[11] Cfr. „Epistola a Diogneto" în *Patrologia Greca* II, sub îngrijirea !ui]. E Migne, Paris 1857, cap. V.

[12] Cfr. E Kafka, *Scrieri postume şi fragmente (1917-1924),* voi. II, RAO, Bucureşti 1998, p. 75.

reprezentau trei sute de religii diferite, dar toţi exprimau prezenţa unui sens - la fel ca fraza lui Kafka - a unui sens care există, dar e atât de misterios încât nu ştim cum să ne gândim la eî; nu există calea!

Acum 2000 mii de ani, însuşi sensul a venit între noi să ne spună: „ELI sunt Calea şi Adevărul şi Viaţa."[13] Singurul om care a spus aşa ceva în istoria lumii!

îmi permit să adaug un singur lucru. Faptul de care se ocupă credinţa este un eveniment ce trebuie trăit, nu citit sau discutat: un eveniment trebuie trăit, altfel modul nostru de a ne raporta la el nu e cel potrivit. Marele exeget Heinrich Schlier spunea într-o carte a sa foarte cunoscută: „Sensul ultim şi propriu al unui eveniment, şi deci evenimentul însuşi în adevărul său, se deschide [deci se comunică] doar şi întotdeauna unei experienţe care i se abandonează şi, în acest abandon, încearcă să îl interpreteze."[14] „Unei experienţe": un eveniment se dezvăluie celui ce îl experimentează; se dezvăluie doar într-o experienţă care este adevărată, dacă este adecvată evenimentului în chestiune. Evenimentul în chestiune este că Dumnezeu s-a făcut trup, om, şi e prezent: „Eu sunt cu voi în toate zilele,"[15] Este prezent, este prezent în fiecare zi! Trebuie să te abandonezi acestui mesaj şi să abordezi experienţa potrivit conotaţiilor acestui mesaj. El a spus că va fi prezent în fiecare zi în comunitatea credincioşilor, că îi adună şi îi face să fie trupul său misterios. Trebuie ca noi să ne abandonăm acestei prezenţe şi să ne trăim viaţa în cadrul acestei prezenţe, sub influenţa acestei prezenţe, judecând-o pe baza acestei prezenţe, iluminată de această prezenţă, susţinută de această prezenţă.

Creştinismul este un eveniment: ftebuie să-i abandonăm viaţa noastră, întreaga viaţă, în fiecare clipă. Aşa cum „în experienţa unei mari iubiri - amintea Guardini - tot ce are legătură cu ea devine un eveniment", tot astfel evenimentului creştin trebuie să-i abandonăm întreaga istoric a vieţii noastre.

[13] Cfr. In 14, 6.

[14] H. Schlier, *Linee fondamentali di una Teologia Paolina,* Queriniana, Brescia 1985, p. 119.

[15] Cfr. Mt28, 20.

Vreau să fac o subliniere **finală.** Prin natura sa, o atitudine de acest gen este ecumenică. Ea implică, în primul rând, conceptul raportării credinței la rațiune - credința este răspunsul final la ceea ce omul trăiește ca nevoie supremă, pentru care este făcut, iar acestei nevoi rațiunea nu poate și nu-i știe găsi răspuns; totuși rațiunea, dacă este urmată, conduce la acel punct în care spui: „Aceasta însă te trimite la altceva. Deci e un semn. Totul este un semn al unei alte realități!" - și, în al doilea rând, ideea de creștinism ca eveniment. De aceea, marea lege pentru a înțelege credința - aceasta fiind recunoașterea unui fapt, a unui eveniment, nu un simplu cuvânt sau gând - este participarea la evenimentul însuși, în modul cel mai adecvat de care suntem capabili și cerându-I lui Dumnezeu să ne ajute să fim capabili. Aceste două lucruri favorizează ceea ce acum pare a fi o realitate desemnată de cuvântul cu cea mai mare greutate în problema religioasă: „ccumenismul". Prin natura sa, Creștinismul este ecumenic și credința creștină este ecumenică; considerându-se adevăr, nu numai că nu se teme de apropieri, ci din orice contact alege ceea ce este adevărat, ceea ce este deja al său, construindu-gi propriul chip în istorie cu acea mărinimie prin care, în tot ceea ce întâlnește, vede aspectul său adevărat, îl exaltă, spune dacă e drept, dacă e bun, dacă e adevărat. Și construiește cu tot ceea ce întâlnește, nu exclude nimic, nu judecă nimic: afirmă ceea ce i-a fost dat, afirmă ceea ce există.

In schimb, cine e conștient că nu deține adevărul, ci o imagine ce necesită argumentări, discuții, nu poate să nu se apere, să nu se situeze în defensivă, abandonând restul - în cel mai bun caz - toleranței Noi suntem obișnuiți să ne aplecăm asupra oricărui lucru, *a oricărui lucru,* pentru acea fărâmă de bine pe care o poate deține în sine și să-l exaltăm, să-l simțim înrudit, tovarăș de drum. De aceea, aceasta este o îmbrățișare universală. De aceea începem să fim împreună, să ne unim. A fi împreună, ceea ce tinerii încep făcându-și familie, este o îmbrățișare care se dilată - nu se restrânge, ci se dilată la toată lumea, prin natura sa, suferă pentru lume, participă la patima de pe cruce a lui Cristos pentru lume și presimte învierea, freamătul învierii în tot ceea ce e bun oriunde și în oricine.

‚yeritas Domini manet in aeternum" (Adevărul Domnului rămâne în veac)[16]: ceea ce este adevărat rămâne pentru totdeauna. Acesta este conceptul nostru de ecumenism și prin aceasta ne simțim în mod profund discipoli ai cardinalului Martini, pentru că prin tot ceea ce el zice, ne cheamă la această mărinimie. Dar *și* pentru că „ecumenismul" este adevăratul nostru concept de cultură. Primii creștini nu foloseau termenul de „cultură"; au început folosind acest alt termen: *„oikoumene",* „ecumenism". Cultura este un principiu pe baza căruia se încearcă să se explice tot restul, așa cum se poate, construind cum se poate. Principiul **prin** care îmbrățișăm totul, originea acestei mărinimii este Cristos prezent între noi, Cristos experimentat în noi: credința.

Astfel înțelegem cum a intrat credința creștină în lumea de atunci, unde domnea *pax romana,* dar unde fiecare era foarte departe de celălalt și unde legea raporturilor era violența - mai mult sau mai puțin; creștinismul a intervenit aducând *„eirene",* pacea. Pentru că El este pacea noastră, și tocmai spre aceasta aspirăm cel mai mult, ca promisiune și anticipare. Promisiunea eternității: pacea acolo unde conviețuim.

Cfr. *Ps* 117.

Partea întâi

Riscul educativ

Notă introductivă

1. 0 problemă de metodă

Italia, Ia sfârșitul anilor '50: nașterea unei intuiții

La sfârșitul anilor '50, într-o situație în aparență optimă pentru transmiterea unui conținut catolic, teoretic și etic - parohii eficiente cu ofertă de cursuri de cateheză „pentru toate anotimpurile"; ore de religie obligatorii în toate școlile, până Ia liceu; tradiție, cel puțin din punct de vedere formal, bine păstrată în criteriile transmise de familie; o oarecare pudoare încă netăgăduită în fața unei critici nediscriminate sau a informației nereligioase; un procent bun de participare la Liturghie de sărbători - un prim contact cu tinerii elevi ai claselor de liceu scotea în relief trei factori care-1 puteau impresiona pe observatorul interesat.

înainte de toate, o lipsă de motivație ultimă a credinței. în legătură cu aceasta este sugestivă o imagine aflată în *Predicile* sfântului Augustin, care, în pilda lecturii, evocă binefacerile oferite de certitudinea unei credințe motivate: „Cel care într-o carte privește literele, dar nu știe ce vor să zică acestea, la ce anume trimit ele, laudă cu ochii, dar nu înțelege cu spiritul. Altcineva, dimpotrivă, laudă opera de artă și îi înțelege sensul, adică acela care nu numai că e în măsură să vadă, așa cum poate primul, dar știe și să citească. Și aceasta o poate face doar acela care a învățat.

In al doilea rând, o scontată lipsă de incidență a credinței asupra comportamentului social în general și școlar în special.

In sfârșit, un climat în mod hotărât generator de scepticism, care lăsa câmp liber atacului împotriva religiei din partea anumitor profesori. O astfel de atitudine, când se verifica, obținea ușor o anume atenție și prețuire și întreținea un dezinteres de fond, ai cărui prim ecou se concretiza practic într-o pierdere a dimensiunii etice a procesului educativ.

Intr-o astfel de situație, părea să se impună ca inevitabil un *aut-aut,* adică ori-ori: ori trebuia să se considere Creștinismul ca ceva care de-acum și-a pierdut orice forță de convingere și de determinare a vieții pentru un tânăr elev, ori se putea trage concluzia că faptul creștin nu era prezentat - oferit - în mod corespunzător.

Acceptarea primei ipoteze ar fi însemnat, evident, să se considere de la sine înțeleasă judecata istorică gramsciană; dar claritatea și elanul unei credințe creștine trăite, tot la fel de evident, nu putea să cedeze sugestiei unui astfel de punct de vedere cultural.

Comunicarea și dezvoltarea conținutului tradițional era, prin urmare, legată mai ales de o problemă de metodă.

Două au fost direcțiile intuiției care își propunea să rezolve această stare de fapt. Prima era de natură teoretică: conținuturile credinței trebuie să fie îmbrățișate în mod rațional, trebuie adică să fie expuse ținând cont de capacitatea lor de ameliorare, de iluminare și de exaltare a valorilor umane autentice. A doua direcție se poate exprima spunând că prezentarea trebuie să fie verificată în acțiune, adică evidența rațională poate fi pusă în lumină până la convingere doar prin experimentarea unei necesități umane, abordată în cadrul unei participări la faptul creștin: o astfel de participare este o implicare în realitatea creștină - privită, în esență, ca fapt social și comunitar.

Proba riscului

Intr-o astfel de metodă intervinef- evident, un risc în ceea ce privește insistența asupra raționalității proiectului de credință: nu se poate pretinde a fi o demonstrație matematică sau, oricum, apodictică.

Riscul intervine când se zice că o convingere izvorăște din experiență: într-adevăr, nu e vorba să fie evocat un „feeling", să fie suscitată o emoție pietistă, ci e vorba de o angajare ce nu poate înșela; ne aflăm deci expuși nisipurilor mișcătoare ale unei libertăți. îmi amintesc o afirmație semnificativă a lui Hans Urs von Balthasar: „...el concepe că, pentru a înțelege, trebuie să realizeze adevărul în manieră vitală. In acest mod, e! va deveni «discipol». El se angajează, se încredințează «drumului»."[17]

[17] H. U. von Baltriasar, *Lapercezioneâellaforma,* Jaca Book, Milano 1975, p. 168.

Pe de altă parte, fără a înfrunta proba riscului, educatorul și cel educat ar porni amândoi de la o ficțiune: un mister (care se presupune că poate fi reductibil la **evidența** vizuală) și o libertate (care este imaginată în mod mecanic ca fiind reactivă față de orice stimul dat).

Un drum comun între cel care educă și cel care trebuie educat

Primul pas

Primul mod de a ne pune în mișcare este acela de a fi impresionați, adică de a fi mișcați de Prezența care **s-a** revelat, de Cuvântul lui Dumnezeu. Dumnezeu este ținta noastră definitivă, în sensul plenar al cuvântului, nu doar ca finalitate, ci chiar ca definiție a noastră. Se poate citi în Cartea Genezei: „Și a zis Dumnezeu: «Să facem om după chipul și asemănarea Noastră»."[18]

Dar tocmai acest lucru nu-1 acceptă omul. întreaga problemă religioasă se află aici, toată problema demnității vieții se află aici, problema adevărului și a minciunii în viață se află doar aici.

Adesea tindem să reducem considerația de sine la faptul de a fi urmat sau nu anumite legi - și pe baza acestui lucru ne definim pe noi înșine. Potrivit tradiției creștine, tocmai aici se conturează structura păcatului: în identificarea propriei împliniri cu un idol, deci cu o formă, cu ceva ce poate fi dominat, în totalitate comprehensibil, cu ceva ce este construit în așa fel încât să ne poată da siguranță. Prin aceasta, moralismul devine idolatrie: el este în realitate o impostură a vieții morale redusă la căutarea de certitudini pentru ceea ce facem sau nu facem.

A zice că ținta definitivă a omului este Dumnezeu, din contră, înseamnă că definiția omului și a destinului său este mister. înseamnă a-ți fixa ca orizont normal al existenței ceea ce este conținut în sugestia măreață a Bibliei:

Cel rău să lase calea lui
și omul cel nelegiuit vicleniile lui
și *să se întoarcă spre Domnul, căci El Se va milostivi de dânsul,*
și către Dumnezeul nostru cel mult iertător.
Căci gândurile Mele nu sunt ca gândurile voastre
și căile Mele ca ale voastre - zice Domnul.

Cfr. Fac 1,26.

Și *cât de departe sunt cerurile de la pământ,*
așa de departe sunt căile Mele de căile voastre
și cugetele Mele de cugetele voastre.[19]

Dar noi, oamenii, tindem să fugim atât de contemplarea faptului că ținta noastră definitivă este misterul lui Dumnezeu, cât și de evidența păcatului nostru. E nevoie de un ajutor pentru a putea aborda această **contemplație** și această evidență, e nevoie de o susținere pentru a evita, pas cu pas, fuga.

Recunoașterea misterului: *rădăcină a tensiunii morale*

Cuvântul mister indică ceva nemăsurat mai mare decât noi; ceea ce nu înseamnă „diferit", pentru că, fiind noi făcuți după chipul Său, avem înăuntrul nostru oglindirea și ecoul multor aspecte ale acestuia. Dar chiar și în aceste lucruri modalitatea, modul ultim, măsura decisivă cu care le înfăptuim, criteriul lor final, nu sunt ale noastre. Pentru a adera la acest criteriu, noi suntem mereu chemați să ieșim din noi înșine, să depășim modul prin care tindem să percepem lucrul respectiv. Chiar și atunci când încercăm să aderăm la el (potrivit imaginii pe care intenția noastră o dorește cât mai pură, cât mai obedientă posibil), acea aderare se realizează întotdeauna printr-o detașare de sine, pentru că nu putem să ne pretindem drepți prin ceea ce facem. Tot de îndurarea Sa are nevoie lucrarea **noastră** pentru a avea speranță și certitudine de salvare.

Moralitatea este o tensiune. Dacă ar fi „îndeplinire" a unui lucru, nu ar mai fi tensiune. Ceea ce trebuie *Â* facem, să încercăm, bineînțeles, să facem! Dar a zice că moralitatea este tensiune căci indică o poziție care ține permanent spre un *altceva,* dispusă mereu să fie corectată, pentru a pătrunde tot mai mult într-o realitate ce ne depășește „pe cât de departe sunt cerurile de la pământ". Nu ne putem mândri cu nimic din ceea ce facem, potrivit expresiei lui Isus din Evanghelie: „Când veți face toate cele poruncite vouă, să spuneți: «Slugi nefolositoare suntem»."[20] Unicul lucru de care putem fi mândri este acela de a-L afirma pe El, de a tinde spre El. Prin urmare suntem complet săraci, pentru că în fața misterului lui Dumnezeu omul este nimic, iar destinul lui este să i se raporteze, să i se supună clipă de clipă. Noi nu avem

[19]Cfr. îs 55,7-9.
[20]Cfr. Lcl7, 10.

posibilitatea să definim ce va voi Dumnezeu de la noi în clipa următoare, într-adevăr, așa cum amintea fragmentul citat din Isaia, căile sale nu sunt căile noastre și gândurile sale nu sunt gândurile noastre.

în nimic altceva nu stă siguranța noastră decât în mister?

Toată religiozitatea omului e pusă în joc de recunoașterea faptului că semnificația totală și unică a vieții este misterul lui Dumnezeu. De aceea, sensul vieții noastre ne depășește, este pentru noi enigmatic: religiozitatea omului se joacă în faptul că siguranța noastră, valoarea, „lucrul pentru care merită să trăiești" este misterul. în nimic altceva, nici chiar în respectarea unor reguli morale, pentru că valoarea este misterul la care participăm răspunzând la vocația creștină. Nici la instrumentele sau structurile care materializează răspunsul nostru nu trebuie să ne oprim pentru a ne pune în ele certitudinea și încrederea: siguranța este exclusiv faptul de a-L urma, deoarece consistența vierii noastre este El.

Noi tindem să-l identificăm chiar și pe Cristos cu o formă mentală, imaginară și, la urma urmei, sentimentală, în timp ce Cristos este acest Om care este mister. Un mister care nu rămâne departe, care nu este îngrădit în ceruri, ci ni se înfățișează în cotidian, în cel mai mic amănunt: când mâncăm, când bem, când ne odihnim, când avem perioade grele. Misterul se implică în raporturile cu oamenii, cu cei din casă, este cel care ne iese în față chiar în momentul în care ne-ar plăcea să facem un lucru, dar trebuie să facem altceva, cel care ne interpelează și ne provoacă în lucrurile care ne sunt mai dragi, în interesele cele mai scumpe. Și într-o astfel de provocare ni se amintește, de asemenea: „Căile mele nu sunt căile tale."

Și misterul este cel care, cu toate că noi trăim în continuu idolatria certitudinilor noastre, ni se oferă mereu, până la moarte. Se zice în Evanghelia lui loan: „...iubindu-i pe ai săi care erau în lume, până la sfârșit i-a iubit."[21]

A înfrunta în mod conștient riscul de a accepta chemarea și provocarea acelei definiri a noastre, a acelui mister care ne solicită să ne recunoaștem ca fiind făcuți de El, este drumul pe care educatorul și cel educat sunt chemați să-l parcurgă împreună, și tocmai pe traseul comun, definit de ținta decisivă a destinului, învățăm cum este alcătuită calea.

Cfr. In 13, 1.

De la metodă la Mișcare

„Până la sfârșit i-a iubit", am spus.

Faptul că El a murit înseamnă că în fața oricărei întâmplări din viața noastră, în fața oricărui comportament al nostru, El este prezent, nu se retrage. El este mila și îndurarea, care dețin victoria finală asupra noastră. Prin urmare, ocazia propriului adevăr se află în această milă și îndurare fără sfârșit. Dacă există o posibilitate prin care omul să se schimbe, aceasta se află doar în prezența în lume a milei și îndurării fără margini.

Din cauza mentalității noastre, e imposibil să ne dăm seama ce înseamnă cu adevărat a spune: „Salvarea mea este Cristos", tot așa cum este imposibil „în mod natural" să înțelegem că definirea proprie este altceva, Cel mai greu este de conceput faptul că propria schimbare și propria devenire întru adevăr provin din mila și îndurarea altuia.

Nu este nici probabil, nici evident că într-o societate ca a noastră vom fi ajutați să înțelegem aceste lucruri, pentru că nu sunt raționale în sensul naturalist al cuvântului: sunt rațiunea maximă, participarea conștiinței Creaturii la conștiința lui Dumnezeu.

Pe scurt, s-ar putea spune că metoda unei Mișcări ca cea care s-a născut din observațiile și intuițiile amintite la început constă în căutarea și contribuția la crearea acelor condiții de viață care facilitează parcurgerea acestei înțelegeri.

2. Dimensiunea personală și dimensiunea comunitară

Inevitabilitatea istorică a întrupării unei valori

Așa cum este adevărat că omul nu-și poate întemeia siguranța pe nici una dintre formele în care se întrupează pentru el misterul, este adevărat și că orice valoare care nu tinde cel puțin să-și dea o formă, cu timpul, tinde în mod inexorabil să dispară. De aceea forma are importanța valorii în totalitatea sa, pentru că ea cuprinde întreaga demnitate a aceleia și, pentru un creștin, nu trebuie să se măsoare nici măcar un milimetru de disproporție între formă într-un punct cât de banal al său - ca de exemplu cea mai modestă și în aparență cea mai neînsemnată dintre ocupații - și iubirea pentru Cristos. Destinul nostru se joacă de fapt în clipa și în locul în care trăim, aici și acum.

Dacă nu vrem ca legătura cu destinul nostru să se reducă la o afirmație abstractă sau la o sugestie sentimentală, atunci aceasta trebuie să se raporteze la un loc care să devină cale spre destinul însuși, spre Cristos.

Această cale este, în sensul cuprinzător al cuvântului, Biserica lui Dumnezeu. Dar, să ne întrebăm, din ce este făcută Biserica lui Dumnezeu/ Din oameni chemași. Sfântul Toma zicea: „Ecclesia est quaedam congregatio", adică „Biserica este o congregație", o adunare, așa cum indică și sensul literal al cuvântului „ecclesia". O adunare: constituie ființa noastră deoarece este misterul lui Cristos și educă ființa noastră să se identifice tot mai mult cu acel mister. Prin urmare această cale este făcută din oameni chemați, la fel ca noi.

Dar oamenii trăiesc într-un anume spațiu, așa cum trăiesc și într-un anume timp, iar spațiul și timpul se numesc loc, ambianță. Raportul cu Cristos trece prin niște oameni care, împreună, creează niște raporturi, care au nevoie de încăperi, de scaune, ferestre, cratițe și ciorbă, de paturi ca să doarmă, care au nevoie, pe scurt, de tot ceea ce este necesar pentru viață, lată modul de a trăi în Biserica lui Dumnezeu, care nu se reduce la a merge la Sfânta Liturgbie atunci când credem că este potrivit (și nu se reduce, deci, la ceva abstract)!

Un *loc de constituit*

Trebuie să avem în vedere însă că acel Ioc - alcătuit din persoane și din lucruri - trebuie constituit: înainte de a trăi într-o casă trebuie să o construiești, înainte de a gusta niște bucate trebuie să le gătești. Ceea ce constituie zidurile acelui loc, care face posibilă trăirea misterului și a Bisericii lui Dumnezeu, se numește fraternitate, afecțiune reciprocă. Dar cum poți să trăiești o fraternitate cu oameni pe care, în cele din urmă, nu ți i-ai ales?

O chestiune personală

Aceasta este o chestiune absolut personală. Dacă cineva își trăiește propria natură ca imagine a misterului care l-a făcut, ca participare la acel mister, dacă cineva înțelege că acel mister este milă și îndurare, atunci va încerca să trăiască mila și îndurarea și frăția ca natură a sa însăși, oricâtă osteneală ar implica.

Fără această dimensiune personală nu poate exista apartenență la un loc unde suntem chemați.

A se *afirma pe sine recunoscând valoarea celuilalt*

Mila, al cărei obiect suntem în așa măsură încât ne constituie, trebuie să devină subiect: vorbesc despre mila *și* afecțiunea pe care misterul lui Dumnezeu o are pentru fiecare. Suntem în așa măsură obiect al acestei afecțiuni, încât suntem făcuți, creați, salvați, păstrați pentru viață. Constituiți fiind de această afecțiune, ca trebuie să devină subiectul nostru: nu se poate acționa decât în cadrul acestei îndurări, altfel ne trădăm natura proprie cea mai profundă.

Acționând întru îndurare recunoaștem valoarea celuilalt: chiar dacă ar fi un singur punct luminos între milioane de puncte întunecate, se pune în valoare punctul luminos. Nu atât ca punct luminos, ci ca indiciu al misterului ce se află în celălalt. Aceasta este iubirea: faptul că propria împlinire, propria realizare este făcută să coincidă cu afirmarea celuilalt.

O *lucrare personală pe cam o desfășurăm „in așteptarea" lui Duranczeu*

Tocmai lucrarea care face să maturizeze în noi această dimensiune personală construiește zidurile ambianței care adăpostesc pentru noi misterul, prin care misterul ni se oferă.

Dar este o lucrare personală care se poate desfășura doar într-o poziție pe care aș defini-o ca „așteptare" de Dumnezeu.

In Biblie se povestește un episod extraordinar ce exemplifică acest mod de a se concepe „așteptarea" lui Dumnezeu, a Altcuiva. Este povestirea din Exod despre mana pe care Domnul o trimite poporului său în deșert și pe care poporul, din porunca Sa, nu trebuia să o pună de o parte ca provizie, pentru că acea hrană^atât de providențială, în acel caz, nu ar mai fi fost bună de mâncat.

Dacă recunoaștem într-adevăr că misterul autor a toace a devenit unul dintre noi și a rămas în istorie într-un mod atât de paradoxal pentru mentalitatea noastră, trebuie să fim de asemenea mereu gata să recunoaștem că formele sale nu sunt ale noastre. Și vom descoperi că formele noastre se salvează doar în ale Sale, altfel se corup ca mana în deșert când nu era folosită în ascultare, ci era păstrată după un criteriu propriu. Așa cum izraelitul care păstra mana pentru a doua zi nu locuia cu adevărat acel loc ce era poporul său, pentru că uita că Israel era definit de faptul de a recunoaște propria viață ca „așteptare" a misterului care este adevărul în lume, tot astfel noi fără o educație personală care să ne asimileze tot mai mult misterului îndurător care ne-a făcut

și ne-a salvat, și fără o dimensiune personală care să-și bazeze propria încredere doar pe acest mister, nu vom crea și nu vom aparține nici unei realități pe care am vrea s-o mărturisim.

O chestiune comunitară

Dar este vorba și de o chestiune comunitară, cum este evident din cele subliniate până acum. Pentru un creștin, valoarea persoanei sale constă în trupul lui Cristos care crește, în misterul lui Cristos prezent în Biserica Sa. De aceea, cineva își construiește valoarea dacă construiește Biserica Sa. Trebuie „să-i găzduim" pe ceilalți în noi înșine: găzduirea, ospitalitatea înseamnă să facem astfel încât celălalt să fie parte a propriei noastre existențe. Și, dacă ne gândim bine, ospitalitatea *este* sacrificiul cel mai mare după acela de a-ți da viața. De aceea, anevoie învățăm să oferim cu adevărat ospitalitate și nu știm să o facem nici măcar cu noi înșine. A-i face pe ceilalți părtași ai propriei noastre vieți este adevărata imitare a lui Cristos, care ne-a găzduit în viața lui în așa măsură, încât ne-a făcut mădulare ale Trupului Său. Misterul Trupului lui Cristos este misterul găzduirii vieții noastre într-a Sa.

Originea unui fragment de umanitate diferit

In cadrul acestei posibilități de a-i găzdui în noi pe ceilalți pe care Cristos ni-i dă {pentru că Cristos este cel care ne unește: „Congregavit nos in unum Christi amor", adică „Ne-a adunat făcându-ne una iubirea lui Cristos", zice un antifon gregorian) se poate întâmpla chiar să devină vizibilă o „porțiune" de umanitate diferită, unde îu sfârșit omul începe să respire totul. Acest început de pământ diferit este parte a trupului lui Cristos și întreaga pasiune a vieții — orice lucru s-ar înfăptui, de la a bate un cui în perete până la cele mai mari responsabilități - totul este pentru ca această porțiune de pământ să se dilate.

Condițiile unei poziții constructive

Desigur, nu trebuie să tinem sub tăcere condiția dublei dimensiuni care trebuie dobândită pe parcursul unui drum educativ personal și comunitar. Nu trebuie să ținem sub tăcere osteneala și sacrificiul de sine pe care tensiunea pozitivă către o astfel de realizare le cere de la individ. Pe de altă parte, sacrificiul de sine pentru Cristos este conținutul celui mai expresiv gest pe care îl putem îndeplini ca și creștini: Liturghia.

Euharistia este un gest al lui Cristos, dar este de asemenea un gest „al meu" care se identifică cu gestul lui Cristos, care se întoarce pentru a se identifica la rândul său cu gestul „meu", „Al meu": ofertoriul este un gest „al meu", consacrarea este un gest „al meu", cuminecarea consumă și împlinește acest gest „al meu". Sacrificiul de sine coincide cu oferta de sine implicată în recunoașterea faptului că Cristos este totul pentru mine, în acceptarea acestui fapt și în încercarea de a mă comporta potrivit acestei conștiințe, o conștiință diferită, creată și educată de acea porțiune de lume nouă despre care se vorbea mai înainte.

„CM *smerenie să mergi înaintea Domnului Dumnezeului tău"*

Dacă cineva nu simte compania sa vocațională ca pe o părticică de umanitate nouă pe care începe să o descopere, ea devenind, deci, un semn al misterului prin care Cristos este substanța a toate, dacă nu simte astfel orice lucru cu care se întâlnește în fiecare zi, cum ar putea oare trăi „în așteptarea" misterului, cum ar putea să-i aducă glorie și mărturie? Cum ar putea deveni acel artizan suprem care este cel ce face să vibreze în lume chipul lui Cristos și transformă tot ceea ce atinge, prin modul în care atinge, semn al Prezenței Sale misterioase?

Să ne amintim cuvintele profetului Micheia, consemnate în Biblie:

Ți *s-a arătat, omule, ceea ce* este *bun*
și ceea ce Dumnezeu cerc de la tine:
dreptate, iubire și milostivire
și cu smerenie să mergi înaintea Dornicului Dumnezeului *tău.*[11]

Iată transformarea, arta supremă care este sfințenia! Sfințenia constă în a îmbrățișa oamenii și lucrurile, transformând aceasta în drum și în strigăt, un strigăt care proclamă că esența a toate este Cristos, că acea îmbrățișare este a Sa și nu a noastră.

3. Timpi și contexte de aplicare a unei metode

Ieri și astăzi: educația pentru riscul folosirii libertății

In realitatea socială și culturală a Italiei - și poate și a altor țări din Europa - de la sfârșitului anilor '50 și al anilor '60, capacitatea

[21] Cfr. *Mih* 6, 8.

existențială a riscului de realizare a propriei libertăți era pentru tineri pe de o parte favorizată și pe de alta obstrucționată.

Mi se pare că în acel context era favorizata, sub aspectul voinței critice, o solicitare a folosirii rațiunii. Dar îi lipsea în mare măsură o densitate comunitară care să sustină o astfel de nevoie critică și care să se constituie ca mediu de verificare: asociaționismul nu propunea de fapt o companie conștientă de faptul că este extrem de utilă în fenomenul cunoașterii, ci doar ca bazin de acumulare și ca îndiguire pentru păstrarea unui anumit obiect de interes.

In contextul epocii actuale mi se pare ca lucrurile stau tocmai invers. Chiar dacă există în lumea juvenilă o mai mare simplitate în disponibilitatea rațiunii, lipsește totuși, sau nu se știe menține, gustul pentru căutarea rarională și curiozitatea intelectuală. In timp ce, pe de altă parte, se intensifică valoarea companiei ca factor determinant al cunoașterii, fără însă să se fi ajuns încă la o conștiință definită a prezenței factorului comunitar ca clement inerent actului de cunoaștere al subiectului.

UT; *apel continuu*

In culegerea de texte care este editată aici cu titlul *Riscul educativ* se insistă deja asupra importanței funcției educative, definită ca „funcție de coerență". Acestei expresii i se alătură altele care evocă, legată de această funcție, „un continuu apel" și un „permanent criteriu de judecată" ca „apărător stabil al legăturii... între atitudinile schimbătoare ale tânărului și sensul ultim..."

Este evident încă și astăzi că doar un apel continuu poate spera să creeze o fomiă educativă stabilă și deci fecundă. Mi se pare însă că trebuie să mai observăm în plus că pentru a obține acest rezultat nu este vorba înainte de toate de coerența etico-practică a educatorului, ci de coerența logică sau, mai bine spus, de coerența ideală a educatorului însuși, prin care mai ales apelul de principiu demonstrează capacitatea de a deveni referință pentru cursul vieții. Dacă maestrul face apel la principiul teoretic neglijând să-l transforme în parametru pentru judecățile specifice cerute de viață, chiar o eventuală coerență morală a lui nu va fi citită de către tineri ca o dovadă a posibilității de aplicare a principiului și deci ca verificare a validității lui reale. Conștiința tânărului este frapată de logica expresă, fixând termenii ideali în țesătura rațiunii sale.

Educabilitatea: o continuitate a tinereții

în cadrul unei recente dezbateri, mi-a fost adresată întrebarea: „Cum putem continua să fim tineri?" Răspunsul are legătură cu ceea ce în *Riscul educativ* - tratând despre timpul matur în care educatorul și cel educat trăiesc aceeași experiență a lumii lucrând „împreună umăr la umăr, pentru un destin care îi reunește pe toți" - am numit „o viață care, trecând, avansează în tinerețe, în educabilitate, în «stupoare» și emoție în fața lucrurilor". Trebuind să indic formula acelei continuități a tinereții, îmi vin în minte aceleași elemente.

Tinerețea este caracterizată de sentimentul unui scop, chiar și neprecizat, dar cel puțin simțit ca viitor fericit a ceea ce trăim. Tocmai acesta este cel ce împiedică rigidizarea care elimină ductilitatea, flexibilitatea, o anume prospețime în folosirea propriilor forme. Mai precis: *simțul misterului* rămas, care definește fără a defini orizontul gi perspectiva trăirii, care generează o disponibilitate - ca să spunem așa despre propriile membre - de a se adapta la spații noi, și *stupoarea* mereu inerentă simțului misterului fac să țâșnească un izvor nesecat de *afectivitate* în măsură să pună în mișcare toate energiile, potrivit unei emoții bine cunoscută în adolescență și în prima tinerețe. Doar că o astfel de emotivitate câștigă o dată cu trecerea vieții o densitate și o luciditate de neînchipuit înainte, care dezvăluie personalității demnitatea de afinitate cu divinul (misterul) care o definește în esența sa, evident, cu condiția ca „memoria" acestui ultim sens al misterului să devină exercițiu - sau asceză -, perspectivă adecvată în care va fi situat un scop demn. al vieții.

O metodă care pentru unii începe să fie istorie

Ceea ce am scris, în urmă cu aproximativ douăzeci de ani, cu privire la liniile fundamentale ale unei metode educative, cu referire la tinerii de la paisprezece la douăzeci de ani, pe care îi aveam ca interlocutori direcți, ar putea să fie repetat acelorași persoane, dintre care pe multe le am încă interlocutori, și care acum se află în deplinătatea maturității lor. Această împrejurare mă face să observ că între liniile metodologice expuse mi-ar fi greu să discern ce anume se referă în mod specific la adolescență și la tinerețe și ce trebuie reținut ca bază constantă a unei lucrări ce ne însoțește toată viața. Aș fi tentat să zic că între cele două nu este nici o diferență. Decât poate în răbdarea care este necesară

pentru cel mai necopt şi mai fragil răspuns tineresc şi pentru umila demnitate a răspunsului adult. Fără îndoială, în tinereţe prevalează o carismă, la vârsta adultă este deja decisivă o istorie şi o tradiţie.

O *urare şi o propunere*

In încheierea unei conferinţe, cu puţin timp în urmă, m-am adresat publicului prezent - în mare parte tânăr - zicând: „Vă urez să **nu** fiţi niciodată liniştiţi!" Încheind această introducere, aş dori să repet această urare cititorilor, subliniindu-i pe scurt înţelesul.

Slăbirea provocării pe care idealul - prin natura şi funcţia sa — o operează asupra momentului prezent al individului ar coincide, de fapt, cu o moarte a spiritului. Această provocare este însăşi esenţa acelei nelinişti care îl împinge pe om să pătrundă în necunoscut, aşa încât se poate spune că acest necunoscut este aspectul cel mai fascinant al Marii Prezenţe,

Provocatorul necunoscut rămâne ca atare, chiar şi atunci când omul, privilegiat, îndrăzneşte să i se adreseze Acestuia cu „tu".

Aceste pagini pe care le abordăm s-au născut în cadrul experienţei unei mişcări ecleziastice. Aş vrea să evidenţiez în ce sens şi prin care aspecte ele pot fi considerate ca o propunere de metodă chiar şi pentru cel care nu numai că nu face parte din această Mişcare, dar şi pentru cel care aderă la alte expresii ale vieţii creştine sau pentru acela care, creştin fund, nu are nici un tip de experienţă comunitară - sau chiar şi pentru cineva care nu are o viziune creştină a vieţii.

Cred că factorii educativi indicaţi de termenii: raţiune, tradiţie, verificare, prezenţă plină de autoritate sau prezenţă provocatoare constituie indicii revelatoare, care luminează calea oricărui om cât de cât „moral", adică a aceluia care recunoaşte, pentru propria viaţă, un destin ultim ca referinţă pozitivă pentru întreaga existenţă, în fafa căruia orice pas - dacă se observă cu atenţie - este disproporţionat, dar care, pe de altă parte, într-un mod oarecare, „salvează" existenţa plină de frumuseţe şi de mizerii.

Capitolul I

Dinamica şi factorii evenimentului educativ

1. Observaţii preliminare

Două observaţii preliminare vor revela imediat ideile dezvoltate în continuare şi, prin urmare, ne vor conduce la o mai bună înţelegere a textului.

Prima premisă

„Eine Einfuhrung **in** die Wirklichkeit", o introducere în realitate[21], iată ce este educaţia. Cuvântul „realitate" este în raport cu cuvântul „educaţie", aşa cum se află ţinta faţă de drum. Ţinta conţine în sine întreaga semnificaţie a mersului uman: ea este prezentă nu numai în momentul în care acţiunea se împlineşte şi se încheie, ci în fiecare pas al drumului. Astfel, *realitatea* determină în întregime mişcarea educativă, pas cu pas, şi o împlineşte. <

„Eine **Einfiihrung in** die Gesamtwirklichkeit", introducerea în realitatea totală: astfel îşi explică Jungmann definiţia. Şi este interesant să observăm dubla valoare a cuvântului „totală": educaţia va însemna de fapt dezvoltarea tuturor structurilor unui individ până la realizarea lor în întregime şi, în acelaşi timp, afirmarea tuturor posibilităţilor de conexiune activă a acelor structuri cu întreaga realitate. Acelaşi fenomen, deci, va realiza atât o totalitate a dimensiunilor constitutive ale individului, cât şi o totalitate a relaţiilor cu mediul în care trăieşte.

[23] J. A. Jungmann, S.J., *Christus als* Mitteipunkt *religioser Erziehung,* Freiburg I. B. 1939, p. 20.

Linia educativă este în acest fel marcată fără îndoială în întreg dinamismul său esențial: în perspectivele sale, în modalitățile sale, în rețeaua de conexiune. Realitatea o condiționează și o domină - o condiționează de la origini și o determină ca scop. Orice pedagogie, ca să păstreze un minim de loialitate față de evidență, trebuie să recunoască și într-un mod oarecare să tinda spre această „realitate".

Putem spune, fără îndoială, că o educație are cu atât mai marc valoare cu cât ține mai mult cont de această realitate, cu cât îi acordă atenție si îi respectă cele mai mărunte indicații, în primul rând necesitatea originară de dependență și răbdarea, care duc la creșterea individului.

A doua premisă

Acest realism pedagogic se conturează imediat în următorul mod: realitatea nu e niciodată afirmată cu adevărat dacă nu se afirmă existența semnificației sale[24]. O semnificație pentru realitatea totală **marchează** așadar procesul educației: de ca se impregnează conștiința individului în primul stadiu al introducerii sale în real; de ea își dă seama, experimentându-i consistența, conștiința adolescentului; ea urmărește fără încetare - sau abandonează pentru o și mai radicală semnificație - conștiința matură a omului **adult.** Și dacă, m procesul de dezvoltare a individului, copilăria este momentul receptionării primare, în adolescență, după 13-14 ani, se asistă la momentul decisiv pentru determinarea fizionomiei personale a fiecăruia: adolescentul devine conștient de sine și de semnificația totală a realității care îl înconjoară.

Tocmai datorită unei sensibilități insuficiente față de apariția acestei faze, o fază nouă în raport cu copilăria, sau datorită puținei elasticități a educatorilor în a se adapta noilor nevoi (adesea rod al unei educații la rândul ei necunoscătoare a acestor nevoi), se creează, în cea mai mare parte din cazuri, acele situații de nesusținut, acele răzvrătiri la prima vedere de neînțeies sau, uneori, acea supunere conformistă lipsită de convingere și de elan, ale căror urmări compromit în întregime viitoarea fizionomie a indivizilor și, în consecință, a lumii pe care aceștia o creează.

Sarcina noastră nu va fi atât aceea de a descrie aici, **în** mod documentat, toate problemele ce sunt puse de o educație atentă a adolescenților.

[24] Cfr. C. G. Jung, II *problemă dell'inconscio nella psicologki moderna,* Einaudi, Torino 1959, p. 212.

Va fi mai curând aceea de a lămuri cu precizie liniile fundamentale pentru rezolvarea unei problematici atât de complexe, adică direcțiile esențiale ale unei metode educative adecvate.

2. Loialitatea față de „tradiție", izvor al capacității de „certitudine"

Valoarea principiului

Dacă numim „tradiție" acel dat originar, cu întreaga structură de valori și de semnificații în care s-a născut cineva, trebuie să spunem că prima directivă pentru o educație a adolescenței este adeziunea loială Ia această „tradiție".

O astfel de tradiție funcționează pentru tânăr ca un fel de *ipoteză explicativă a realității.* Nu poate exista o descoperire, adică un pas nou, un contact cu realitatea generat de o persoană, decât în cazul unei anumite idei de semnificație posibilă, idee mai mult sau mai puțin conștientizată, dar prezentă și activă. Ipoteza de lucru, în fond, reprezintă acea certitudine în pozitivitatea oricărei acțiuni făcute, fără de care nimic nu se mișcă, nimic nu se obține. Tot astfel, nu poate avea loc acea admirabilă erupție de descoperiri, acea admirabilă succesiune de pași și acea înlănțuire de contacte care definesc dezvoltarea, educația unei ființe, adică *„introducerea* sa în realitatea totală", fără o idee de semnificație care să se prezinte individului în formare ca o propunere solidă, intensă și sigură. Natura **însăși** cere asta, cu o analogie perfectă în toace domeniile sale, Scânteia acestei „ipoteze" este semnul geniului; a o oferi discipolilor este umanitatea maestrului, a adera la ea ca la o lumină în aventura propriei căi de urmat este primul gest de inteligență a discipolului. Geniul este mărturia unui mod de a concepe lumea și deci, întotdeauna, este propunerea unei ipoteze de viață. Evenimentul geniului își găsește justificată propria expresie tocmai în educația astfel concepută și geniul aici devine maestru. Doar o generație de discipoli poate da o generație de genii, pentru că doar cine este capabil înainte să asculte și să înțeleagă își alimentează o maturitate personală care îl face apoi capabil să judece și să abordeze, până îa a abandona - eventual - ceea ce l-a alimentat.

Observațiile făcute relevă un drum inevitabil pentru orice individ, întâlnirea cu cineva care să fie pentru copil sau tânăr purtător a ceea

ce am numit „ipoteză explicativă a realităţii" nu e un lucru care se poate evita. Primul loc **în** care se petrece acest lucru este de fapt *familia:* ipoteza iniţială este viziunea pe care o au **părinţii** despre lume, sau cei cărora părinţii le transferă responsabilitatea de educare a fiului. Nu poate exista o îngrijire a fiului şi o preocupare pentru formarea lui, decât în cadrul unei viziuni cel puţin vagi şi confuze - aproape instinctive - a unui sens al lumii. Educaţia constă în introducerea tânărului în cunoaşterea realului, precizând şi dezvoltând această viziune originară. Ea are astfel meritul nepreţuit de a conduce adolescentul la certitudinea existenţei unei semnificaţii a lucrurilor. Realitatea, spun încă o dată, nu este afirmată cu adevărat, dacă nu este afirmată existenţa semnificaţiei sale. In aceasta se rezolvă acea nevoie absolută de unitate ce constituie sufletul oricărei întreprinderi a conştiinţei umane.

Fără îndoială, orice dinamism natural trebuie să fie respectat în adevărata sa fizionomie. De aceea e important de observat faptul că procesul de dependenţă nu trebuie să devină *obtuz:* o supunere mecanică din partea discipolului şi o impunere necugetată din partea maestrului. In primul caz, e necesar să existe un mod de a **urma** însoţit de o tot mai mare conştientizare, şi în al doilea, un mod de a propune care să **îşi** găsească forţa în motive pe care să le ştie aduce şi în experienţe pe care să le ştie oferi. Oricum principiul enunţat ca atare este de neînlocuit şi, ca întotdeauna când este vorba despre legile naturii, doar modul imprudent de a-l aplica poate da ocazia la obiecţii şi dificultăţi.

Consecinţele **negării**

Consecinţele negării principiului expus mai sus par în schimb semnificative prin dramatismul lor; negarea este extrem de răspândită în concepţia modernă raţionalistă şi laică, iar potrivit acesteia, personalitatea ar fi punctul final al unei spontaneităţi evolutive, fără a fi necesară nici o regulă sau călăuză în afară de noi înşine - fără a exista deci ceva de care să depindem într-adevăr: tot ceea ce se află în afara propriului eu nu ar fi decât pură ocazie pentru reacţii complet autonome.

In*general*

O astfel de poziţie împiedică **şi** defazează personalitatea în formare. O personalitate creşte de fapt în măsura în care îşi aprofundează o

adevărată libertate de judecată şi o adevărată libertate de alegere. Dar pentru a judeca şi a alege e nevoie de o unitate de măsură, de un criteriu şi dacă acesta nu este afirmarea acelei realităţi originare în care natura ne formează, atunci individul se amăgeşte că şi-l creează el însuşi şt, de cele mai multe ori, va cădea pradă unei reacţii de moment sau se va lăsa strivit de orice forţă externă care îl va târî după sine. Evenimentele sau afirmaţiile în aparenţă noi, cele care solicită mai mult un instinct sau o pornire, acelea care incomodează mai puţin o oarecare inerţie, acelea care impresionează **în** mod mai violent, cele mai fascinante ca modalitate de propunere: acestea se impun tinerilor, în mod automat, drept criterii.

Pretinsa autonomie în concepţia laică trăieşte de fapt ca alienare de sine în orice moment, ca abdicare continuă de la o iniţiativă adevărată, pentru a ceda unei violenţe care, nu îi scandalizează pe cei mai mulţi doar pentru că este în mod tragic ascunsă.

Cu trecerea timpului, consecinţele asupra caracterului însuşi al tinerilor sunt foarte grave. Acţiunea de a înainta fără o ţintă precisă este resimţită de sensibilitatea unei conştiinţe vii ca o irosire a timpului. Se naşte, prin urmare, acea incertitudine caracteristică care îi înfricoşează pe tineri, înscrişi prin natură într-o nevoie de claritate evidentă, sau îi tulbură, ca în faţa unei situaţii ambigue, sau oricum îi face să-şi piardă răbdarea, deoarece indecizia propunerii li se pare în mod instinctiv contradictorie cu chemarea esenţială a lucrurilor - care este chemare la o adeziune imediată. Rezultatul acestora va fi apoi acea indiferenţă şi acel dezinteres, acea cutremurătoare lipsă de angajare în realitate, care îmbracă atât de des aerul unei rătăcite sau dureros detaşate deriziuni pentru orice invitaţie serioasă în angajamentul cu realitatea.

Nevoia acestei angajări este atât de globală, încât o propunere hotărâtă îl atrage pe tânăr chiar şi atunci când aceasta, prin formularea ei parţială, neagă globalitatea. Experienţa politizării juvenile a scos în evidenţă nevoi juste, dar a arătat şi faptul că ipoteza ideologică, ce pretinde a explica întreaga realitate, diminuează grav nevoia tânărului, care se află la cheremul aceleiaşi indecizii şi aceleiaşi goliciuni sceptice care au rezultat dintr-o poziţie educativă lipsită de o ipoteză clară de interpretare a realului.

Rezultatul este identic, pentru că metoda este la fel de falsă: nu există de fapt nici o diferenţă practică între expunerea diverselor

concepții despre viață ce se dorește a fi neutră și respectuoasă față de o presupusă libertate de alegere și între propunerea - pentru a interpreta întreaga realitate - unei ideologii care, prin natura sa și prin evidența rezultată din experiență, nu poate îmbrățișa realitatea în globalitatea sa. In ambele cazuri metoda se bazează pe o iluzie: pe de o parte, aceea a unei spontaneități evolutive a personalității, care ar deține așadar în ea însăși criteriul maturizării sale, pe de altă parte pretenția de a reduce orizontul realității la un punct de vedere parțial, înglobând astfel de fapt în cadrul alegerii criteriul de abordare a unei realități care nu poate fi cuprins în alegere. Profunzimea acestei supremații a realului față de ideologie este clar dovedită de neliniștile provocate, în cazul unei anume atitudini politizate a tinerilor, de o mulțime de întrebări asupra propriei experiențe, care, în mod artificial și cu eforturi mari, trebuie pusă în raport cu „politicul".

Doar o educație, în lumina unei ipoteze oferite de o „istorie" sau „tradiție", ca introducere în realitatea umană și cosmică, poate împiedica la un tânăr, în mod sistematic, un început dezorientat și disociat, care devine astfel tocmai datorită incoerenței și carențelor cu care i se propune „adevărul" - și anume, corespondența între realitate și persoana sa, respectiv sensul existenței. Și, împiedicând acest lucru, doar o astfel de educație poate lansa în mod normal conștiința unul tânăr în confruntarea cu realul, cu seninătate și soliditate.

Natura îl constituie pe fiecare om în parte cu un material precis, într-o situație precisă, cu o anume structură, cu expresivitatea sa caracteristică, și îl lansează în confruntarea universală cu această formulă inițială; conștiința umană remodelează apoi prin lucrarea originală a libertății sale și a inteligenței sale zestrea cu care a pornit; dar poate remodela cu dorita înțelepciune și energia personală această zestre doar dacă înainte de toate o dezvoltă cu respect. Newman spunea că toate convertirile nu sunt altceva decât descoperirea în profunzime a ceea ce se dorea cu adevărat încă de dinainte. Orice convertire adevărată este o aprofundare. Straniul concept de noutate care este în vogă uită faptul că orice experiență a unei noutăți adevărate, așadar a unei cuceriri, este neapărat o comparație cu ceva care rămâne, pentru că altfel nu ar fi noutate, ci doar disoluție, praf și pulbere.

Afirmarea laică pare grav ambiguă, tocmai pentru că o confruntare adevărată presupune o conștiință de sine, o dezvoltare intensă a zestrei

originare, care constituie primul fundament al conștiinței. Iar acțiunile întreprinse de un om vor fi cu atât mai personale, adică „alese" în mod rațional, cu cât vor fi mai atente la datele de la care trebuie să plece și la structurile de care trebuie să se folosească.

In *școală*

Influența mentalității laice este foarte vizibilă în școală.

în primul rând, învățământul nu se îngrijește să ofere ajutor pentru o efectivă conștientizare a unei ipoteze explicative unitare. O poziție predominant analitică a programelor îl abandonează pe elev în fața atâtor lucruri diferite și a unei sume de soluții contradictorii care îl lasă, în măsura sensibilității sale, dezorientat și descurajat de incertitudine.

Astfel de eterogenitate și de contradicție nu sunt deloc corectate prin aplicarea noilor indicații didactice ce ar dori să depășească acest caracter prea analitic, luptând împotriva fenomenelor prea frapante care se opresc doar la o utilizare a noțiunilor și care fragmentează programele. Aceste fenomene revelează un gol care este ca o boală doar în parte diagnosticată și, deci, doar în parte tratată, astfel încât, cum se întâmplă adesea în terapia parțială, pacientul are noi simptome de suferință, care uneori sfârșesc prin a se adăuga celor dintâi.

S-ar putea compara elevul cu un copil inteligent care, intrând într-o încăpere, găsește pe masă un ceas mare deșteptător. E inteligent, curios și, prin urmare, apucă deșteptătorul și, bucată cu bucată, îl demontează în întregime. Până la urmă, are în față 50 sau 100 de piese. A fost într-adevăr priceput, dar, ajuns la acest punct, se pierde și plânge: are acolo tot deșteptătorul, dar deșteptătorul nu mai există; îi lipsește ideea sintetică pentru a-l face la loc.

Tânărului elev îi lipsește, de obicei, o călăuză care să-3 ajute să descopere sensul unitar al lucrurilor, fără de care el trăiește o disociere, mai mult sau mai puțin conștientă, dar întotdeauna istovitoare. E surprinzătoare actualitatea observațiilor care puteau fi citite cu mai mulți ani în urmă într-o publicație studențească, în care un băiat scria următoarele:

„Adevăratul aspect negativ al școlii este acela de a nu face cunoscut umanul prin valorile pe care adesea, într-un mod atât de inutil, le manevrăm: în timp ce în orice acțiune omul își revelează firea, apare

ridicol (sau tragic?) faptul că, Ia școală, prin studierea diverselor manifestări ale oamenilor, se parcurg milenii întregi de civilizație fără a se ști să se reconstruiască suficient de precis figura omului și semnificația sa în lume. Școala noastră este orientată pe o neutralitate nefirească, ce anulează orice valoare... însă orbirea timpului nostru face ca destul de rar să fie chemată școala pe banca acuzării atunci când e cu adevărat vinovată. Poate fi. chemată pentru că nu este în stare să formeze buni tehnicieni, specialiști pricepuți și oameni competenți; va fi chemată pentru chestiunea limbii latine sau a programei examenelor de bacalaureat; nu va fi însă chemată pentru că nu a reușit să formeze oameni adevărați, cel puțin dacă nu se întâmplă ca acești „neoameni" să comită vreo gafă grosolană și șocantă, ca de exemplu vreun episod de intoleranță rasială."[2]^

Scepticismul, mai mult sau mai puțin mascat sau frapant, devine starea de spirit a tânărului, aură subtilă și cutremurătoare sau, în cei mai sensibili, vijelie distrugătoare sau furtună dezlănțuită. Oricum ar fi, îl golește întotdeauna de orice capacitate de elan și elevul devine asemenea unuia care umblă pe nisip: o bună parte a efortului depus este absorbit de instabilitatea terenului. Adesea ne lamentăm că tinerii nu construiesc: dar ce anume și pe ce anume? Un licean spunea unui grup de elevi: „Ne pun să învățăm o infinitate de lucruri și nu ne ajută deloc să înțelegem sensul acestor lucruri; și atunci, nouă ni se pare că nu mai înțelegem de ce ne pun să învățăm."

Trebuie să ne gândim că absența unei ipoteze drept criteriu explicativ unitar înseamnă, de-a dreptul, pentru profesorii creștini, absența figurii lui Cristos - cheia de boltă a întregii realități. „Mundus per ipsum factus est et mundus eum non cognovit." Iar această „lume" ar putea fi chiar cea a dascălilor creștini!

Dar aici intervine afirmația, care este strigată mereu sus și tare de către făuritorii școlii laice, că pentru libertatea fiecărui tânăr în parte este nevoie ca el singur să-și formuleze concepția sa unitară despre lucruri și că aceasta se poate întâmpla foarte bine în confruntarea nediferențiată și spontană cu toate teoriile. Poziția ideologică diferită a profesorilor ar reprezenta tocmai condiția pentru această „autoformare" a conștiinței unitare. Insă tocmai aici, mai mult decât oriunde,

[25] G. Gamaleri, în Milano *Studenți, n.* 2, februarie-martie 1960, p. 13.

experiența vieții confirmă ceea ce natura sugerează la început. Experiența ne învață de fapt că rezultatul confruntării premature cu idei contrastante asupra problemelor fundamentale de interpretare a vieții îl dezorientează pe tânăr, nu îl orientează; ceea ce nu este un rezultat liniștitor pentru educație. Și îți lasă un gust amar să auzi că o astfel de dezorientare este provocată în sens pur metodologic, ca moment de tranziție critică; pentru că nu se conștientizează (sau nu se vrea a se conștientiza) faptul că a ft aruncat în derută provoacă în mod inexorabil în tânăr scepticismul. Aceasta se întâmplă mai ales atunci când *tânărul se simte contrazis, fără a fi pregătit, în ideile fundamentale* și sigure *pe care le-a primit în educația precedentă.* In sensul cel mai adevărat al cuvântului, i se face o violență și se știe, din lunga memorie a umanității, că violența lasă întotdeauna ruine și nu construcții.

Apoi, scepticismul nu este, cu siguranță, un moment de tranziție. El realizează o stare de spirit, de fond, care rămâne determinantă pentru modul în care individul va privi existența, pentru motivațiile deciziilor sale în raport cu ea. Viața impune judecăți și alegeri; tânărul le simte urgența: își va pronunța judecățile și își va face alegerile. Dar, o dată pierdută sănătatea unei adeziuni naturale la un criteriu obiectiv, cum apare de la origini, el își va emite judecățile, iar apoi își va face alegerile abandonându-se unor prejudecăți rigide declanșate de idiosincrasii sau simpatii instinctive, ori în baza unor criterii populate de viziuni înguste sau izvorâte din documentări parțiale. Scepticismul este un fond sufletesc care rămâne și care practic se transformă îi^ fanatism: adică în afirmarea intransigentă a unilateralului. într-o astfel de situație, există și tineri care, fiind contrazișI cu violență și nefiind pregătiți, își păstrează concepția religioasă și morală de la care au plecat; dar, pentru a nu o abandona, ei trebuie să se agate de ea și aproape că se retrag într-o izolare prudentă - sau înspăimântată, nu se știe, dar cu siguranță fără deschidere către acel mediu de care se simt agresați. De asemenea, sunt și tineri care, la fel de nepregătiți pentru această confruntare, întorc spatele, într-un refuz acritic, oricărei educații religioase primite înainte, fără a o fi aprofundat, și se abandonează unei voințe îndârjite de a se descotorosi de ea.

Va părea absurd, dar școala „neutră" pare să tragă doar aceste concluzii din scepticismul pe care tinde sâ-l genereze: fanatismul sau bigotismul, fanatism pentru, bigotism contra; or, indiferența și atitudinea sunt „tot una".

Poate nu există un alt punct care să pună mai bine decât acesta în lumină genialitatea naturală a unei şcoli bine definite ideologic. Doar aceasta, în mod normal, poate crea conştiinţe cu adevărat deschise şi spirite cu adevărat libere. Tocmai fiindcă ea educă pentru afirmarea unui criteriu unic, poate crea în tânăr un interes intens pentru comparaţia cu alte ideologii şi o deschidere foarte sinceră şi simpatetică faţă de ele. Nu există deschidere vie şi adevărată simpatie dacă nu derivă de Ia o siguranţă universală, fie ea chiar inconştientă. „Dacă este adevărat criteriul pe care mi-1 propui, în ce anume şi de ce alte ideologii nu sunt de acord cu el? Dacă atitudinea pe care mi-o sugerezi este justă, în ce anume şi de ce alţii se comportă în alt mod?": sunt întrebări care s-ar spulbera în conştiinţa scepticului, sau care ar fi trunchiate în conştiinţa fanaticului, dar care devin o aventură de căutare atentă şi pasionată în acela care este educat să ştie că există soluţie pentru ele.

In *familie*

Trebuie să facem observaţii asemănătoare şi referitor la raportul educativ adolescent-familie. Nu este just ca părinţii să se teamă, mai sles după 14-15 ani, dar acum tot mai devreme, să le propună propriilor copii cu hotărâre ideile lor fundamentale. E cu atât mai puţin just să se abţină de la a le propune din cauza unei false înţelegeri a conceptului de libertate, care se află în contrast profund cu nevoia unei ipoteze clare în viaţa fiilor. Atitudinea „este tot una" întâlnită în familie reprezintă foarte des pentru inima tânărului rădăcina unui scepticism încă şi mai greu de smuls decât influenţa dizolvantă a şcolii neutre. Loialitatea faţă de origine trebuie să aparţină în primul rând părinţilor. Coincide cu loialitatea faţă de ei înşişi, dat fiind că tocmai ei reprezintă originea fiilor lor şi tocmai pentru aceasta îşi merită numele de părinţi. Degeaba le-ar fi dat ei viaţă, dacă nu şi-ar ajuta necontenit fiii să-i recunoască sensul total.

Genialitatea educativă a familiei se evidenţiază în special în alegerea colaboratorilor în opera de educare a fiilor. Generează oarecum stupoare spectacolul, azi aproape generalizat, al familiilor care, după ce le-au dat ani de zile copiilor lor idei de bază precise, nu se interesează ca ei să Ie poată verifica în perioada adolescenţei. Se permite astfel - cu o inconştienţă care dacă nu e vinovată nu e mai puţin

dăunătoare - ca şcoala „neutră" şi laică să-şi împlinească netulburată capodopera corozivă şi de dezechilibrare în conştiinţa fiilor. Trebuie subliniat, de asemenea, că nu e vorba doar de apărarea unor valori pe care o şcoală laică le ameninţă; ci e vorba, înainte de toate, de salvarea unei integralităţi psihice, de valorificarea unei energii vitale în tineri, indiferent de concepţia de viaţă în care familia i-a educat.

Aş încheia această argumentaţie astfel: loialitatea cu datul prim, cu tradiţia în care îşi are originea conştiinţa adolescentului este miezul oricărei educaţii responsabile. In primul rând, ea formează fundamentul acelui sentiment al dependenţei fără de care realitatea este violentată şi manipulată de prezumţie sau alterată de fantezie sau lipsită de consistenţă prin iluzii. în al doilea rând, ea creează obişnuinţa de a aborda realitatea cu acea certitudine a existenţei soluţiei fără de care slăbeşte capacitatea de descoperire gi însăşi energia creatoare de raporturi cu lumea.

3. Autoritatea: posibilitatea existenţei unei propuneri

Persoanele mai conştiente de tradiţie sunt responsabile în cele din urmă de educaţia adolescentului, „locul ipotezei" pentru el. Acesta este conceptul autentic de *autoritate* („auctoritas", „ceea ce face să crească").

Experienţa autorităţii se naşte în noi ca o întâlnire cu o persoană plină de conştiinţa realităţii, astfel încât ca ni se impune ca revelatoare, generatoare de noutate, uimire, respect. In ea există o atracţie inevitabilă şi în noi o inevitabilă tendinţă de â ne lăsa cuceriţi. Experienţa autorităţii ne recheamă la experienţa, mai mult sau mai puţin clară, a neîmplinirii şi limitării noastre. Aceasta ne conduce la a o urma şi la a ne face „discipolii" săi. Dar dacă la adult această autoritate este recunoscută şi aleasă printr-o matură responsabilitate a unei confruntări, la vârstele precedente ea este fixată de natura însăşi în „realitatea generatoare" a individului. Adevărata revelaţie a vieţii şi adevărul esenţial constau în dezvoltarea dependenţei faţă de această „autoritate". Din cele spuse, autoritatea este expresia concretă a ipotezei de lucru, e acel criteriu de experimentare a valorilor pe care tradiţia mi le oferă; autoritatea este expresia convieţuirii în care îşi are originea existenţa mea. Autoritatea dintr-un punct de vedere este „eul" meu cel mai adevărat. Azi însă, adesea autoritatea se propune şi se resimte ca ceva

exterior, care „se adaugă" individului. Autoritatea rămâne în afara conștiinței, chiar dacă poate este o limită acceptată din devotament.

Funcția educativă a unei adevărate autorități se configurează mai precis ca „funcție de coerență": o continuitate în atenționarea asupra valorilor ultime și în angajarea conștiinței față de ele; un criteriu permanent de judecare a întregii realități; o apărare stabilă a legăturii mereu noi între atitudinile schimbătoare ale tânărului și sensul ultim, total, al realității.

Din experiența autorității se naște aceea a coerenței. Coerența înseamnă stabilitate eficientă în timp; este continuitate de viață. într-un fenomen ce evoluează cu răbdare, ca acela al „introducerii în realitatea totală", coerența este un factor indispensabil. O certitudine originară care n-ar fi capabilă să se propună mereu în coerența unei evoluții ar sfârși prin a fi resimțită ca abstractă, un dat fatalmente suportat, dar nedezvoltat în mod vital. Fără compania unei adevărate autorități, orice „ipoteză" ar rămâne ca atare, ar fi doar o cristalizare, sau orice inițiativă succesivă ar împinge înspre nimic ipoteza originară. Pe de altă parte, coerența, dacă este prezența continuă a unui sens total al realității, dincolo de orice „gust" de moment și de orice „părere" capricioasă a individului, este o educație puternică la dependența de real.

Autoritatea, înainte de toate, o constituie părinții, fie că sunt, fie că nu sunt conștienți de asta. Funcția lor este generatoare; prin însuși acest fapt, ei au un rol de introducere în modul de concepere al realității, în fluxul de gândire și de civilizație. Autoritatea lor, inevitabil, este un fapt și o responsabilitate. Acest fapt poate fi neglijat de ei, dar rămâne totuși valabil. Ei reprezintă în viața adolescentului coerența permanentă cu ea însăși a originii, dependența continuă de un sens total al realității, care precede și depășește în toate sensurile bunul plac al individului.

Această funcție naturală de chemare continuă și coerentă la sensul ultim al oricărui lucru este valorificată la maximum în Creștinism de către Biserică („mamă" a tuturor credincioșilor). Ea reprezintă, în cadrul său cel mai vast și cuprinzător, sursa continuă a ipotezei în care părinții creștini își generează fiii. *Părinții și Biserica* sunt pentru Creștinism garanția ultimă a coerenței necesare oricărei educații.

Autoritate este în mod evident și școala, în măsura în care se situează drept continuare și dezvoitare a educației date de familie. E ciudat faptul că s-a pretins că școala ideală ar fi aceea în care funcția

de predare aproape că ar putea fi îndeplinită de un magnetofon: se răpește raportului dascăl-discipol tocmai ceea ce îl caracterizează din punct de vedere uman, aportul propriu-zis uman, genialitatea maestrului. In școala agnostică sau „neutră" propunerea lipsită de semnificație face ca dascălul să nu mai fie „maestru" și aceasta îl face pe elev să își asume rolul de „propriul său maestru" și să-și codifice impresiile și reacțiile ocazionale cu acea aroganță atât de răspândită, plină de impertinență și de strâmte prejudecăți care azi, atât de des, umbresc sinceritatea și deschiderea caracteristice tinereții.

Atunci când se constată imposibilitatea și absurditatea unui astfel de sistem, se recurge la a propune adolescentului gama cea mai variată posibil de autorități divergente: comparația între toate acestea ar putea genera în elev o alegere spontană a ceea ce e mai bun și o maturitate de judecată. Nu mai repet aici rațiunile (deja expuse mai sus) pentru care mi se pare că aceasta este metoda *needucativă* prin excelență. Adaug doar că ea elimină coerența educației; prin aceasta face inutilă autoritatea, adică natura (dezvoltarea tânărului este literalmente „denaturată"); ea răpește intimului necesara posibilitate de evoluție și omogenitate pe care fenomenul educativ o comportă, în profundă analogie cu oricare alt fenomen de viață. Astfel, generează doar iraționalitate și anarhism.

4. Verificarea personală a ipotezei educative

Necesitatea

Pentru a răspunde în mod adecvat nevoilor educative ale adolescentului nu ajunge să se propună cu claritate o semnificație a lucrurilor, nici nu ajunge o intensitate de reală autoritate în cel care o propune. Trebuie să se suscite în adolescent o *angajare personală coerentă cu propria origine;* trebuie ca propunerea tradițională să fie verificată; și aceasta se poate face doar *prin inițiativa tânărului* și de către nimeni altul în locul său,

Una dintre caracteristicile cu cea mai mare greutate ale unei personalități este „forța de *convingere":* fluxul creativ, aportul constructiv al unei personalități depinde de aceasta în ceea ce privește continuitatea și soliditatea. Convingerea derivă din faptul descoperirii că ideea îmbrățișată sau primită are o legătură vitală cu situații cunoscute, că este

pertinentă, utilă propriilor nevoi și proiecte. Convingerea începe ca o verificare în care ideea sau viziunea ca punct de plecare se demonstrează a fi cheia de boltă pentru tot ceea ce se întâlnește, cu referință profundă la ceea ce se trăiește - și deci o lumină hotărâtoare pentru experiențe, întreaga realitate personală se află în corespondență cu acea idee originară, care-și îndeplinea rolul neștiut de ipoteză și căreia întreaga **ființa** a omului i se supune datorită validității sale, experimentată treptat.

Tocmai pentru că este hotărâtă în a propune o viziune a lucrurilor, educația adevărată are supremul interes ca tânărul să fie educat pentru o confruntare continuă nu numai cu pozițiile altora, dar mai ales pentru o confruntare între **tot** ceea ce i se întâmplă și acea idee ce îi este oferită („trâdita"). Urgența acestei experimentări personale implică o solicitare neobosită a tânărului pentru o „responsabilitate" personală; pentru că dacă ideea este propusă și este oferită o colaborare din partea educatorului, doar o angajare conștientă a fiecăruia îi va da valoare și îi va surprinde validitatea existențială.

Solicitarea unei responsabilități personale este foarte departe de a fi un apel abstract - academic - la un principiu, și mai mult, e departe de a fi un subtil îndemn Ia debarasarea de orice tradiție; ea trebuie să devină metodă de educație. Nu ajunge ca tânărul să simtă că are în fața sa propunerea ideală: trebuie să o și trăiască, să o aplice. Cuvântul continuu propus de educator (cel care educă) -în mod când explicit, când implicit - devine sugestie conștientă de viață, paradigmă conștientă de acțiune. **„Veritatem** facientes in charicate."[26]

Educația de azi este deficitară prin poziția sa raționalistă, care uită de importanța angajării existențiale, condiție necesară pentru o experiență autentică de adevăr și deci pentru o convingere. Nu se poate înțelege realitatea dacă nu ne angajăm cu ea. Toma d'Aquino scria: „Ex hoc aliquis percipit se animam habere **et** vivere et esse, quod percipit se sentire et intelligere et alia huiusmodi opera vitae exercere."[27] înțelegem că existăm pentru că acționăm, Cu cât cineva se angajează mai mult cu propriile energii vitale, cu atât mai mult își dă seama ce este.

De aceea se vede cum, de obicei, educatorul de astăzi păcătuiește prin superficialitate și abstracționism; a educa înseamnă prea adesea

[u] *Ef, 4,* 15.

[27] Sf. Toma, De *Veritate,* q. 10, a. 8, c.

doar clarificarea ideilor. Dar o dată ce rațiunile sunt în fața ochilor rămâne încă mult de făcut, pentru că aceste rațiuni sunt abstracte, străine; sunt încă sunete și cuvinte. E necesară atunci o intervenție a energiei, a libertății. Cu această energie pot să ader cu toată ființa mea la ideea și programul inteligenței. **într-un** prim moment, această energie va părea să unească laolaltă cele două părți din exterior, dar dacă ea va ști să continue cu răbdare, ideea propusă va deveni „trup și sânge".

Nici chiar evidența cea mai genială nu devine convingătoare dacă „eul" nu se familiarizează cu obiectul, dacă nu se deschide cu atenție și cu răbdare spre obiect, nu-i acordă timp, nu conviețuiește cu el: dacă, prin urmare, nu-1 iubește. Raționalismul modern uită și reneagă dependența fundamentală a eului, uită sau reneagă marea, originala surpriză care este evidența. Un băiat din primul an de liceu, după o discuție, a definit astfel evidența: a-ți da seama de o prezență inexorabilă. Raționalismul de azi uită sau neagă axioma că a trăi înseamnă a împărtăși această prezență, și că de aceea există o tovărășie (companie) ce trebuie acceptată cu loialitate și intensitate, dacă vrem să trăim cu inteligență.

Mentalitatea modernă îi învață, din păcate, pe tineri să urmeze lucrurile până în punctul care le convine și apoi gata. De aceea, acea „prezență" este abordată ca prilej de afirmare a propriilor preocupări, a propriilor scheme: nu pentru a fi **urmată** până la capăt. Astfel, acolo unde această prezență nu corespunde unor preocupări **predeterminate,** șirul de „dar" și „dacă" ascunde adesea lipsa de disponibilitate și de iubire sinceră a adevărului și a binelui. Iată atunci acea răspândită teamă, acea stranie incapacitate a tinerilor de a afirma existența. Această teamă de a afirma existența izvorăște tocmai dintr-o lipsă de angajare în existență, fie că acea teamă se traduce în dezinteresul în care cei mai mulți trăiesc, fie că se exprimă în „teroarea de om beat" de care vorbește Montale. Să încercăm să ne gândim de câtă intensitate de adeziune solidă la existență (spun la existență și nu la o interpretare a acesteia) e necesară pentru a urma în întregime glasul realității în chemarea sa analogică, până la valorile personale, până la Dumnezeu! E normal ca tinerii să se oprească repede, înainte chiar de a începe, dacă nu sunt ajutați să adere sincer la existență. Deja citata publicație școlară comenta:

„Dar există un leac pentru toate acestea? Poate unicul mijloc educativ care ar putea să ne facă să descoperim adevărata umanitate a omului,

drumul pe care el trebuie să-l parcurgă peni ni ;i **se reallIB** farfl echivocuri pe sine însuşi, este o atenţie cordiala, Instinctiva, **am Ipune,** pentru pozitiv, în orice mod s-ar propune, prin **paginile** unui irxi, **prin** vocea profesorului sau prin concreteţea de **netăgfidull** a unui **gesl de** iubire. Latura dureroasă a situaţiei este că astăzi ni se pare că **trebuie** *y'* **parcurgem** singuri drumul către pozitiv §i dragostea instinctivă pe caic ii nul lini pentru el nu e capabilă întotdeauna să ne susţină până la ţintă."[28]

In fond este o reliefare care este în acord cu ceea ce zice Seneca:

„Ţi-am înfăţişat toate acestea ca să-ţi dovedesc cât de năvalnice sunt primele porniri aîe învăţăceilor spre tot ce este nobil, atunci când îi îndeamnă cineva, dacă cineva îi înflăcărează. Dar greşeala este într-o privinţă a dascălilor, care ne învaţă să discutăm, nu să trăim, iarîntr-alta a şcolarilor, care propun ca scop profesorilor lor nu să le formeze sufletele, ci să le ascută mintea. Astfel, ceea ce era *filozofic* a devenit *filologie."*[29]

Dacă am dori să rezumăm, ar trebui să spunem că din punct de vedere psihologic convingerea izvorăşte din descoperirea pe care inteligenţa o propune ca ipoteză unitară, dar pe care inima o verifică dedicându-se existenţei. De aceea, pentru a favoriza evenimentul convingerii, o educaţie trebuie pe de o parte să propună cu claritate şi cu hotărâre un sens unitar al lucrurilor, iar pe de altă parte să-l împingă neobosit pe tânăr să confrunte orice întâlnire cu acel criteriu, să se implice adică într-o experienţă personală, într-o verificare existenţială.

Să încercăm să ne gândim la importanţa enormă pe care o au toate acestea pentru o convingere religioasă. Putem să enumerăm pe scurt lipsurile care se află adesea chiar în miezul educaţiei noastre religioase, înainte de toate, absenţa lui Cristos din întâlnirea cu toate lucrurile; cu *toate* lucrurile: şi poate profunda sa pertinenţă nici nu osie propusă! Discipolul preferă munci să Tacă **speculaţii Intelectuale** mai degrabă decât să accepte **misterul.** In al **doll88** laiul, liuicşlr **Sf** iiihlr;i|;;'i, înainte de a se implica. Din păcate **e** o **grfljefllfl foarte rflipândltfl** |1 alimentată.

[28] G. Gamalcri, *Milano...,* op. t ii., p. I !.

[29] Seneca, Scrisori *către Luciliu,* **10H,** *1. S,* •(; Lmlui ne tir i .In-<nj;ln- l iuţu, Bucureşti 1967.

Noroc că mai există şi timpul, care ne face să îmbătrânim, că există bunătatea lui Dumnezeu, care ne prilejuieşte întâlniri, există natura care frânge dezinteresul şi ne aduce din nou în poziţii mai profunde - pentru că altfel a voi să ne implicăm doar după ce am înţeles ar însemna că nu vrem să ne implicăm niciodată. In al treilea rând, lipsa de grijă cu care se urmăreşte transformarea la o anumită vârstă, la care ideile primite, gesturile repetate cu devotament, ascultarea supusă, totul trebuie să devină o ipoteză verificată în noile experienţe pe care individul le întâmpină de unul singur. Dacă de la 14 ani în sus, timp de 4-5 ani, tânărul nu este ajutat în mod insistent şi sistematic să vadă conexiunea între ceea ce a primit („tradiţia") şi viaţă, noile sale experienţe vor crea premisele ca ci să-şî asume una dintre cele trei atitudini duşmănoase creştinismului: indiferenţa, datorită căreia simte abstract tot ceea ce nu intră în contact direct cu experienţa; tradiţionalismul, de care cei mai cuminţi sau cei mai puţin vioi se agaţă ţeapăn pentru a nu privi în jur şi pentru a nu-şi simţi tulburată propria credinţă; ostilitatea, pentru că un Dumnezeu abstract este cu certitudine un duşman, cu care, în cel mai bun caz, se poate spune că ne pierdem timpul.

Metoda decisivă pentru a împiedica la o anumită vârstă apariţia unor astfel de atitudini, constă în a-i ajuta pe tineri să experimenteze ceea ce le-a fost dat, confruntând acest „dat" cu orice lucru (acest „orice" este important în această confruntare, fiindcă altfel creşterea e unilaterală şi schematică).

Condiţiile

Necesitatea ca *toate* nevoile umanitarii tânărului, ca *toate* întâlnirile pe care le are să fie confruntate cu ipoteza educativă cere anumite condiţii.

Prima condiţie

Prima condiţie pentru ca adolescentul să îşi poată verifica ipoteza este ca acesta să fie ajutat să se angajeze potrivit unui ideal în *mediul său,* pentru că aici îşi găseşte punctele de plecare, solicitările şi de aici se alimentează întreaga reţea de experienţe intime şi exterioare ale tânărului însuşi şi, deci, validitatea educaţiei date se va clarifica în primul rând tocmai din faptul că tânărul se implică în mediul în care trăieşte. Nimic nu este mai descurajator şi, cu timpul, mai exasperant

pentru un adolescent decât a nu se simți ajutat omenește să-l abordeze cu claritatea gi hotărârea necesară.

Familia și școala au, în această privință, responsabilități formative atât de pline de urmări pentru convingerile tânărului, încât foarte greu poate fi înțeleasă marea și adesea inconștienta lor superficialitate. Niciodată mai mult decât în zilele noastre mediul înconjurător, înțeles ca atmosferă mentală și mod de viață, nu a avut la dispoziție instrumente pentru o atât de despotică invadare a conștiințelor. Azi mai **mult** ca oricând educatorul sau „dezeducatorul" suveran este mediul, cu toate formele sale de expresie. De aceea, criza se profilează în primul rând ca inconștiență ce transfonnă înainte de toate chiar persoanele care se ocupă de educație în colaboratori ai **deficiențelor** mediului, poate chiar fără ca acestea să-și dea seama, iar în aî doilea rând se profilează ca lipsă de vitalitate în atitudinea educativă, lipsă care nu le permite acestor persoane să combată, cu suficientă energie, negativîtatca mediului, deoarece îi fixează pe acești educatori pe poziții în mod schematic tradiționale, formale, în loc să îi conducă spre înnoirea Cuvântului veșnic care salvează, în spiritul luptei celei noi.

Lucrul acesta are o importanță deosebită în lumea școlară, pentru că figura educatorului - în sensul cel mai strict al cuvântului „dascăl" — se află aici într-o tramă de prezențe insinuatoare și solicitante fără seamăn, mai eficace decât în alte tipuri de viață. Orice incertitudine față de mediu se **traduce** într-o cedare interioară a tânărului, într-o lipsă de verificare a idealului.

A *doua condiție*

Dependenta reală de un sens total al lucrurilor cere din punct de vedere psihologic ca verificarea în mediu să nu fie înfăptuită în mod solitar (și deci independent și „abstract") de către tânăr. E necesar ca modul său de a aborda toate realitățile să fie trăit în mod *comunitar*.

Puține lucruri sunt atât de des repetate în acest cuvânt și puține lucruri sunt atât de prost trăite și mai ales atât de prost înțelese ca acest cuvânt. Comunitatea este unitatea profundă care se naște din conviețuirea provocată de o structură comună. In insistența noastră organizatorică, noi confundăm asociațiile cu comunitatea. Noi credem că se poate construi comunitatea de dinafară, ca o convergență, ca un acord pentru a face un anumit lucru. Comunitatea, tocmai pentru că este

conviețuire esențială, este dimensiune interioară, se află la originea gândurilor și a acțiunilor noastre; altfel, nu există comunitate, ci calcul. Comunitatea este un mod de a înțelege lucrurile, este un mod de a aborda problema existenței, ca și a studierii istoriei, ca și a iubirii. Comunitatea, într-un cuvânt, este modul în care abordăm toate lucrurile.

în orice întreprindere umană cu adevărat educativă, dimensiunea comunitară este prezentă. E suficient să ne gândim la comunitatea cea mai originară și cea mai decisivă pentru educație - familia. Nici un mare geniu educator nu s-a pus în mișcare fără a genera imediat comunitate. Sensul universalului generează, inexorabil, sensul comunității. O ipoteză de sens total, trăită cu adevărat, nu poate să se prezinte decât ca o comunitate.

Această structură „ontologică" a căutării adevărului este considerată de catolicism de-a dreptul o condiție de salvare, prezență inepuizabilă a Semnificației între oameni. „Autoritatea" însăși are ca funcție tipică geneza comunității („plantatio Ecclesiae").

Aici intervine amintirea acelei poziții educative atât de răspândite care, chiar dacă este „religioasă" este individualistă, intimistă sau arid raționaltstă, atât în familie cât și în altă parte. Aceasta nu reușește să formeze personalități cu adevărat deschise și profund convinse de valorile pe care le afirmă. Așadar, confirmarea unei valori e dată de capacitatea sa de a susține raporturile și înainte de toate raporturile cu persoanele, cu toate persoanele.

Chiar și școala „neutră", în absenta sa de preocupare ideologică unitară, este incapabilă de a genera adevărate comunități; prin aceasta îl lipsește pe tânăr de o structură capitală pentru căutarea sa personală (într-atât e de adevărată legea care afirmă că a nega o latură a umanului înseamnă a-l contrazice în totalitatea sa).

Valorificarea **sistematică** a responsabilității comunitare a tânărului este, deci, o directivă pedagogică indispensabilă pentru un loc educativ angajat ideologic, instrument rezumativ pentru o convingere iluminată.

A *treia condiție*

O altă **condiție** a unei verificări educative, într-un fel consecință a celorlalte două, este *folosirea timpului liber*. Timpul liber este locul celei mai transparente alegeri a adolescentului: din modul în care îl folosește,

el își poate dovedi sie însuși propriul „interes" pentru ipoteza educativă. Timpul liber este punctul în care idealul trece mai ușor de la „datorie" la „fascinație", inițiativă exclusivă a tânărului, responsabilitate asumată în mod conștient și generos. O educație incapabilă de a-l fascina pe tânăr în timpul său liber (sau și mai rău, o educație care s-ar reduce la speranța de a putea, nu se știe cum, să-l înflăcăreze pe tânăr pentru ideal, justificând folosirea timpului său liber fără să pună pe primul plan angajarea curajoasă față de idealul însuși) este cu certitudine îngustă, inadecvată din punct de vedere uman. Este cazul unei anumite cateheze, care se adresează cu precădere intelectului și consideră timpul liber al tinerilor doar ca un moment în care, fără a fine cont de chemarea spre ideal, e posibil să „îi atragi cumințl de partea ta". Alții, mai sensibili la umanitatea tinerilor, speră să poată câștiga, dintr-un timp liber dedicat mai ales distracției, ceva în folosul angajării față de valori.

E necesar însă a pune în fața **tânărului,** fără ocolișuri, o propunere serioasă de angajare față de valori, tocmai în acel timp de care el singur poate dispune. Tinerii înțeleg imediat chemarea și rămân sau pleacă. Dar, dacă rămân, rolul educativ se pune cu mare seriozitate. Prin angajarea față de ideal în timpul liber, adolescentul va învăța să-și urmeze ipoteza chiar și în restul timpului, acela în care presiunea necesităților și influențele contingente fac acest lucru mai dificil pentru el.

Orice nerăbdare exigentă a educatorilor (școală sau familie) în privința acestei treceri este nejustificată; revelează o tendință de abstractizare și o lipsă de înțelegere a dezvoltării sigure, dar graduale a fenomenului educativ. Va fi, așadar, nepotrivit să atenționăm individul cu privire la îndeplinirea „datoriei" școlare, familiale etc, ca fiind o prioritate în contrast cu deja experimentata dedicare ideală din timpul liber. Timpul liber este spațiul cel mai autentic al personalității tânărului și pe acesta mai ales va trebui să se pună accentul pentru a cere de la el o angajare generoasă și personală față de ideal.

„Dimensiunile" sale

încă o problemă vom mai putea aborda: cum să suscităm energia, cum să provocăm acea angajare de verificare, singura din care se naște convingerea?

Aici este necesar să pornim în căutarea acelor momente care nu sunt înainte de toate o explicație filozofică sau o clarificare ideologică, ci care

în viața umană sunt comparabile cu nevoile fundamentale ale vieții biologice. La fel ca viața biologică, și conștiința umană și creștină are niște nevoi fundamentale. Dacă, de exemplu, chemarea creștină nu mai declanșează acea implicare, nu înseamnă oare că modul în care e făcută o astfel de chemare este lipsit tocmai de capacitatea de a „atinge" structurile esențiale ale conștiinței prin acele „motive" care - cum spune cuvântul „motiv" - sunt capabile „să miște"? Nu e oare posibil ca modul în care se face chemarea să nu corespundă „dimensiunilor" spiritului, adică acelor nevoi structurale care, solicitate, mobilizează toată energia omului?

E ușor să se cadă într-un posibil echivoc atunci când se insistă cu precădere asupra „puterii de voință". Este echivocul care se naște când o astfel de insistență blochează conștiința în reliefări analitice, izolând fiecare datorie sau fiecare valoare în parte de contextul total - sau „ideal" - sau, punând în centrul atenției respectarea - eventual scrupuloasă - problemelor mărunte, a **sentimentelor;** a stărilor sufletești, a încercărilor și eforturilor etc. Riscăm să uităm că **omul** se resemnează în fața unui detaliu doar dacă acel detaliu i se prezintă ca realizare a unui universal. Doar ceea ce este mare, doar ceea ce este total, doar ceea ce este sintetic animă energia umană în confruntarea cu ceea ce e mărunt, cotidian. Ascetica însăși obosește dacă nu se conformează în întregime unui țel înalt, cu adevărat demn de orizonturile umane.

Trebuie să-l lansăm pe adolescent „în afara sa" către orizonturi sintetice și definitive. Pius XIÎ a spus că perspectivele universale ale Bisericii sunt directivele normale ale creștinului[30]. Acele contexte totale, acele „idealuri" le numim „dimensiuni". Fiecare din ele constituie un aspect total al acelei deschideri către orizontul total care este proprie fiecărei acțiuni umane.

Aceste dimensiuni sufletești ale adolescentului, singurele pentru care e just să adresăm o adevărată chemare de angajare, pot fi pe scurt astfel definite:

a) Nevoia unei explicații totale a realității (dimensiune *culturală* în sensul cel mai deplin). Motivul pentru a ne angaja în verificarea

[30] „Perspectivele universale ale Bisericii vor fi perspectivele normale ale vieții sale creștine": Pius XII, *Enciclica „Videi Donum",* 21 aprilie 195?: A. A. S. 49 (1957), 238.

ipotezei educative stă în faptul că ea se propune ca explicație *totală* pentru *tot,* pentru sensul ultim al vieții, al lumii și al istoriei, Orice scepticism și enciclopedism pentru care cultura este doar un amestec de materiale incapabil de o explicație vitală a oricărui aspect al realității, orice fideism consecvent pentru care religia și credința sunt „în afara" unei „culturi" astfel definite, incapabile să dea socoteala de vreo realitate sau problemă care se ivește, îl vor lăsa pe bună dreptate rece pe tânăr, dacă nu chiar ostil.

b) Nevoia unei radicalități absolute în iubire (dimensiune a *carității* în sensul său cel mai profund). A iubi este, înainte de toate, un mod de a se concepe pe sine; a se concepe pe sine ca și „conviețuire", ca legat în mod ontologic de tot. Același gest care mă creează pe mine, creează totul; de aceea totul este parte a existenței mele. Creștinismul dă misterioasă socoteală de acest fapt: originea ființei, Dumnezeu, este conviețuire (Treime).

Iubirea de aceea nu este în primul rând un „sentiment", nu este un „gust" sau o „dăruire" care să nu fie dăruire de sine: înseamnă a ne concepe și a ne accepta pe noi înșine ca uniune; acest lucru să fie foarte clar în chemarea pe care o lansăm. Adolescentul trebuie să fie chemat la o puritate totala de motive. In mod special un anumit sentimentalism, foarte în vogă în solicitarea tânărului, este simțit de el ca artificiozitate, non - esențial, non - motiv.

c) Nevoia unei totalități de orizonturi la care propria umanitate este chemată să adere (dimensiunea *misionară).* Faptul că măsura iubirii este iubirea fără măsură nu este doar o frază faimoasă, ci axiomă clară. Caritatea este o lege fără granițe, universală; deci catolică. în această lege, a pune o limită nu este a o limita, ci a o abroga. Trebuie meditat la faptul că chemarea creștină este înainte de toate cucerirea lumii în sens evanghelic: împărăția. A avea sensul împărăției înseamnă a avea sensul misionar. Trebuie să trăim pentru univers, pentru umanitatea întreagă. A limita cadrul împărtășirii, pe care existența ne-o permite, înseamnă renegare de sine - este *păcat* (adică „defect", care în originea sa latină înseamnă „împuținare, lipsă" a ceva). îmi vine în minte ce a zis Domnul: „cel ce săvârșește păcatul este rob al păcatului."[31] A limita, de fapt, propria deschidere spre conviețuire înseamnă

In 8, 34.

a încerca impunerea unei măsuri proprii legii profunde a existenței, înseamnă a confunda iubirea cu calculul, înseamnă a schimba împărtășirea cu o încercare de dominare. Nelimitarea este singurul răspuns posibil pentru setea căreia îi sunt pradă omul adult, chiar fără să vrea, și adolescentul, printr-o nevoie urgentă și trăită.

5. Riscul necesar libertății

Scopul educației este acela de a forma un om nou; de aceea, factorii activi ai educației trebuie să tindă să facă în așa fel încât cel educat să acționeze tot mai mult el însuși, și tot mai mult el însuși să înfrunte mediul. Va trebui deci, pe de o parte, să fie pus tot mai mult în contact cu toți factorii mediului, pe de alta, să i se lase tot mai mult responsabilitatea alegerii, **urmând** o **linie** evolutivă determinată de conștiința că tânărul va trebui să fie capabil să „se descurce singur" în orice împrejurare.

Metoda educativă de îndrumare a adolescentului pentru întâlnirea personală și tot mai autonomă cu întreaga realitate care îl înconjoară va trebui cu atât mai mult aplicată cu cât tânărul devine adult. Echilibrul educatorului își dezvăluie aici importanța sa definitivă. Creșterea autonomiei tânărului, de fapt, reprezintă pentru inteligența și inima educatorului - și chiar pentru amorul propriu - un „risc". Pe de altă parte, tocmai din riscul confruntării se naște în tânăr o personalitate a sa în raport cu toate lucrurile - adică *libertatea* „devine".

Apelul la tradiție poate fi formulat îia moduri diferite, dar trebuie să fie foarte clar că adevăratul concept de tradiție este acela de a reprezenta valori ce trebuie redescoperite în noi experiențe. Dacă istoria și existența sunt vehicule de valori de redescoperit în noutatea experiențelor, cine trebuie să împlinească o astfel de descoperire? Tatăl? Maestrul? Nu: pentru că, în acest caz, ar fi vorba despre tradiționalism. Experiența trebuie s-o facă tânărul însuși, pentru că aceasta reprezintă adeverirea libertății sale. Iar această dragoste pentru libertate, până la risc, este o directivă de care educatorul, mai ales, trebuie să țină cont. S-a scris:

„Numai lașii cer în dimineața bătăliei calculul probabilității victoriei. Cei puternici și cei constanți nu obișnuiesc să întrebe nici cât de puternic și nici pe ce durată, ci cum și unde trebuie să lupte. Nu trebuie să

ştie decât pe ce cale şi cu ce scop, iar apoi speră, şi acţionează, şi luptă, şi suferă până la sfârşitul zilei, lăsându-i lui Dumnezeu împlinirea."[32]

Lui Dumnezeu - misterului Fiinţei, acelei Măsuri care ne-a făcut, care ne depăşeşte din toate părţile şi pe care nu o putem măsura - dragostea educatorului trebuie să îi încredinţeze spaţiul tot mai mare al imprevizibilelor căi pe care le deschide libertatea omului nou în dialogul cu universul. Şi, pentru succesul operei educative, e necesar să ne amintim întotdeauna: cu cât este mai umană o angajare, cu atât fizionomia ei trebuie să fie o tentativă umilă, iluminată de speranţa harului unei întâlniri cu o forţă şi o ordine care nu stau în puterea noastră.

O educaţie totalmente „autonomistă" îl lasă pe tânăr pradă gusturilor sale, instinetivităţii sale, în mod efectiv lipsit de un criteriu evolutiv, însă o educaţie dominată de teama unei confruntări a adolescentului cu lumea, şi vizând doar să-1 ferească de lovituri, face din el o fiinţă tot mai incapabilă de personalitate în raporturile cu realul, sau rebel şi dezechilibrat potenţial. Aici apare din păcate clar cazul multor educatori {familii şi şcoli) al căror ideal suprem pare să fie acela de a nu risca absolut nimic. In schimb metoda educativă cea mai capabilă de bine, nu e aceea care trăieşte din fuga de realitate pentru a afirma separat binele, ci aceea care trăieşte din promovarea victoriei binelui în lume. „In lume" înseamnă în confruntarea cu realitatea întreagă, confruntare „riscantă", dacă dorim s-o numim aşa; dar mai bine i s-ar spune „angajantă". Separarea adolescentului de lume sau lipsa de ajutor şi de îndrumare în confruntarea cu lumea înseamnă, pentru conştiinţa vie a unor tineri, descoperirea amară a inexistenţei unei directive adecvate pentru victoria binelui asupra răului.

Cu siguranţă, educaţia trebuie să fie conştientă şi curajoasă faţă de implicaţiile sale. Un învăţământ inspirat dintr-o ideologie, fără ca tânărul să fie ajutat la o angajare liberă, concretă şi practică cu aceasta, va produce curiozitate culturală, chiar stimă raţională; dar traducerea sa în viaţă va fi pentru cei mai mulţi aceea a unui tradiţionalism sentimental, pe care acea stimă îl va păstra cu grijă, dar nu-1 va întări în convingere.

C. Balbo, *Le speranze d^% Italia,* UTEX Torino 1925, p. 272.

O educaţie care să accepte cu vigilenţă riscul libertăţii adolescentului este un izvor real de fidelitate şi de devoţiune conştientă faţă de ipoteza propusă şi faţă de cel care o propune. Figura „maestrului", tocmai pentru această discreţie şi respect, într-un anume sens adevărat, se retrage în spatele figurii dominatoare a Adevărului Unic, din care se inspiră; învăţătura şi directiva sa devin dar de mărturie, şi tocmai pentru aceasta se înscriu în memoria discipolului cu o simpatie acută şi sinceră, independent - în nivelul său cel mai profund - de dotarea aceluia.

6. Concluzie

S-ar putea zice, în încheiere, că, în momentul educativ al adolescenţei, „vârstă de verificare", marile linii metodologice care trebuie luate în considerare sunt următoarele: o *ipoteză* clară a unui sens total al realităţii {este oferta „tradiţiei"), singura condiţie de *certitudine* pentru adolescent; prezenţa unei *autorităţi* foarte precise §i reale, „loc" al acestei ipoteze, singura condiţie de *coerenţă* în fenomenul educativ; solicitarea tânărului la o angajare personală de *verificare* a ipotezei în întreaga sa experienţă, condiţie unică a unei reale *convingeri;* acceptarea unui risc crescând şi echilibrat de confruntare autonomă între ipoteză şi realitate în conştiinţa adolescentului, singura condiţie pentru maturizarea *libertăţii* sale.

La capătul procesului educativ pe care am încercat sâ-1 examinăm în liniile sale directoare fundamentale, adolescentul se apropie de faza matură a tinereţii: familia şi şcoala trebuie să-şi fi desfăşurat deja esenţa sarcinii lor formative, trebuie să-1 fi pus pe tânăr în condiţia de a parcurge de acum încolo drumul cu propriile energii. încetul cu încetul, într-un proces pe care numai o genialitate destul de atentă va fi putut să-1 urmărească şi să-1 aplice fără întârzieri şi forţări, educatorul s-a desprins tot mai mult de discipol, solieitân.du-1 tot mai mult la o angajare şi la o judecată personale; l-a introdus în realitatea totală, dându-i simţământul viu al dependenţei de acea realitate şi de semnificaţia sa ultimă. Acum este rândul tânărului să continue cercetarea, nu cu scep' ticism, ci cu sănătoasa convingere a pozitivităţii lucrurilor şi a existenţei explicaţiei lor. Şi-a încheiat oare aici educatorul sarcina sa? Tânărul, capabil astfel de a se confrunta singur cu lumea înconjurătoare, trebuie oare să se izoleze, în convingerea că nu mai are de acum nimic de a face

cu nimeni altcineva? Evident că nu. Dimpotrivă, este începutul unui drum nou, și totuși în noutatea sa stă rațiunea unei legături mai mari. Acum, educatul și educatorul sunt doi oameni, sunt doi printre oameni; este timpul acelei companii mature și puternice care-i leagă pe aceia care trăiesc aceeași experiență în lume, care întâlnesc chemarea ființei în orice clipă a drumului lor; este timpul în care se lucrează împreună, umăr la umăr, pentru un destin care îi reunește pe toți.

„Introducerea" în realitatea totală își revelează aici ultima sa valența: aceea de educație înfăptuită de oamenii cei mai generoși și geniali pentru a introduce într-o altă educație, mai bună și deschizătoare. In această nouă fază „unus est Magistcr vester", adică misterul însuși al Ființei, în fața căruia adolescența ne-a făcut într-un mod minunat și conștient devotați. Se va ajunge atunci la miracolul altfel de neatins al unei vieți care, trecând, avansează în tinerețe, în „educabi-Ikate", în „stupoare" și emoție în fața lucrurilor; al unei energii creatoare care crește din ea însăși, fără să se risipească și să obosească, ci aderând cu dragă inimă la toate posibilitățile pe care existența le produce; un timp, pe scurt, care se lasă invadat de puterea eternului, de care va fi fără încetare fecundat.

Capitolul II

Criză și dialog

1. Faza critică

„Criza" și „critica" nu coincid cu dubiul și **negarea**

Când ne gândim la o „societate nouă", un pericol grav în care putem cădea este acela de a ne imagina societatea nouă ca pe ceva în totalitate nou, unde noutatea este identificată cu ceea ce este diferit, viitorul fiind identificat cu eliminarea trecutului. Tocmai împotriva acestui pericol foarte grav, care-i amenință atât pe tineri, ca tentație, cât și pe adulți, ca politică, se poate folosi cuvântul „criză".

Cuvântul criză (din grecescul „crino", a cerne) este în mod normal perceput din păcate, în mentalitatea de azi, în sens de îndoială și negație, ca și cum criza și critica ar coincide automat cu negația, fapt pentru care critica devine motiv de scandal, căutare a lucrurilor de acuzat, a realităților de obiectat: acesta 'este, în mod evident, un concept „miop" (sau meschin!) de criză, de critică.

Critica este mai ales expresia genialității umane care se află în noi, o genialitate îndreptată în întregime spre descoperirea ființei și a valorilor. Este suficient să adăugăm un minim de sinceritate, este suficient să adăugăm echilibrul realist și, astfel, afirmarea valorilor descoperite va implica în mod clar și limitele lor.

Cuvântul criză este mai degrabă legat de un alt cuvânt, de cuvântul „problemă": nu „dubiu" ci „problemă", care, în etimologia sa grecească, ne indică atitudinea fundamentală pe care trebuie să o asume tânărul pentru a construi o societate nouă: cuvântul problemă indică de fapt punerea în fața ochilor a ceva. Fiecare dintre noi se naște cu o mulțime de calități (zestrea), care este rezumată de un cuvânt minunat

(este încă un cuvânt pe care etimologia ni-l relevă **în** toată frumusețea lui), și anume de cuvântul „tradiție",

Fiecare dintre noi cândva nu exista: de aceea, flecare dintre noi este formulat de un fapt anterior, de un complex care îl constituie, care îl plăsmuiește. Cuvântul problemă se referă Ia acest fenomen, fundamental pentru o adevărată noutate în existența fiecăruia și în viața cosmosului uman: tradiția, zestrea cu care existența ne îmbogățește la naștere și **în** prima fază de dezvoltare, trebuie pusă în fața ochilor, iar individul, în măsura în care este viu, inteligent, cerne și examinează *(crinei)*. Tradiția trebuie „să intre **în** criză", tradiția trebuie să devină problemă: deci, criza înseamnă conștientizarea realității de care ne simțim formulați.

Prin urmare, este vorba, înainte de toate, de o seriozitate față de trecut, unde cuvântul „trecut" indică din ce am fost noi făcuți pentru a înfrunta realul în care ne inserăm. Aceasta este prima condiție **pentru** cunoașterea de sine și prima condiție pentru un atac critic asupra **lumii** și a realității, tocmai deoarece condiția pentru un atac critic este conștientizarea instrumentelor, a structurilor în care vom face rând pe rând întâlnirile vieții.

Fidelitate și libertate față de tradiție

Cu cât cineva trăiește mai intens, cu cât e mai acut și mai vioi; cu cât cineva are inteligență și sensibilitate, cu atât viața sa este întreținută de întâlniri și orice întâlnire este o propunere de afirmații, sau lucruri, sau persoane, sau evenimente. In acest imens cor de propuneri, care constituie țesătura existenței noastre, omul, prin natura sa, este înclinat să „confrunte" fiecare propunere în parte cu acel complex de evidențe, de nevoi, de structuri originare care constituie ființa sa. Propunerea făcută apare în această confruntare ca fiind aceea care solicită nevoile mele autentice, aceea care valorizează posibilitățile mele; și în acel moment eu simt imediat o simpatie față de ea și o aprob.

Sfântul Augustin vorbea despre o *„ădectatio victrix"* la om; dar jocul psihologic indicat de el se poate **înțelege** mai bine ținând cont și de definiția pe care sfântul Toma o dă adevărului: *„adequatio rei et intellectus"* adică aproape **corespondența** între propunere și structurile naturii mele, de care sunt conștient. Observația despre critică făcută mai înainte, ca pozitivitate, ca genialitate și nu ca distrugere, nu ca

meschinărie, ci ca inteligență, ca deschidere gata să recunoască corespondența, fără să se plângă de ceea ce nu găsește, ci bucurându-se din plin de ceea ce găsește (pentru că trăim din ceea ce găsim, gi este moarte curată să ne fixăm pe ceea ce încă nu găsim) - o astfel de observație trebuie, înainte de toate, să o avem în vedere în ceea ce privește tradiția. Cuvântul „criză" de fapt este mai important în istoria unui tânăr, ca fenomen ce ne introduce în colaborarea pentru construirea unei societăți noi, *în măsura în care devine descoperire a sensului istoriei.*

Poate părea un paradox, dar pentru a construi cu adevărat societatea nouă trebuie mai întâi ca cea veche, adică propria tradiție, să fie luată în serios. Dar a lua în serios tradiția, a lua în serios propriul trecut înseamnă a-l aborda potrivit modalităților pe care acesta le implică, pentru a-i putea sesiza valorile și a abandona ceea ce nu este valoare, pentru a putea descoperi corespondența cu ceea ce suntem și a ne elibera de ceea ce corespundea altor timpuri, și nu la timpurilor noastre. Fidelitatea și libertatea sunt cele două condiții fără de care nu există sens al istoriei, pentru că istoria este ceva permanent, care se mobilizează în versiuni mereu noi.

Fără permanență, nu există noutate. Există o frustrare continuă de toate; există disperarea fundamentală a sentimentului omului de azi: încercarea lui mânioasă și îndârjită de a rezolva toată neliniștea conștiinței sale într-o creație cu totul diferită; iar crearea unui tip uman total diferit este o exasperare nebunească, este un mit maniac.

Angajarea cu tradiția creștină

m

Punctul de plecare al acestei crize, al acestui angajament cu tradiția din care poate să apară viitorul este situația noastră. Nouă ni s-a dat să trăim **în** cadrul unei propuneri care prin natura sa este cea mai mare propunere la care omul s-ar putea aștepta. Există propuneri care prin natura lor impun un răspuns, în fața cărora un „da" ori „nu", împărtășirea sau înverșunata împotrivire sunt inevitabile.

Nu există o propunere mai serioasă decât aceasta, mai colosală ca aceasta, mai copleșitoare ca aceasta, și anume aceea a unui om care zice: „Eu sunt Dumnezeu."

Acest om continuă în istorie, invadează geografia și timpul până ce ajunge la mine, mi se propune mie. Faptul că această propunere îmi este repetată continuu, mă solicită continuu, cel puțin ca datorie de a căuta.

Nu există scăpare în fața acestei propuneri: ori devine *adeziune* care stabilește o dramă a sa foarte precisă, drama angajării și a sfințeniei, ori *căutare,* la fel de plină de consecințe. Prin însuși faptul că noi ne-am născut într-un mediu creștin, într-o tradiție creștină, nu există nici un lucru care să poată fi tratat independent de acesta. De aceea este mereu importantă angajarea cu această propunere, angajare care este, înainte de toate, condiția care face să fie posibilă o colaborare pentru viitorul societății.

Caracteristicile angajării cu o astfel de propunere sunt acelea pe care propunerea însăși le cere. Nu suntem noi cei care definim ce trebuie să facem pentru a ne putea simți cu conștiința împăcată; nu putem fi noi cei care, prin inițiativa fanteziei noastre, determinăm modalitățile verificării pe care trebuie să o facem, ci este fizionomia însăși a propunerii cea care ne impune metoda de urmat.

De fapt, această propunere creștină coincide cu o realitate umană din jurul nostru; această propunere are un chip și, dacă nu-1 luăm în considerare, trădăm; iar acest chip este *comunitatea Bisericii.* Doar o angajare totală a noastră și a vieții noastre cu comunitatea Bisericii, cu acest mister al lui Dumnezeu în lume, cu această ivire continuă, inepuizabilă a propunerii lui Cristos de-a lungul secolelor, poate constitui o confruntare serioasă și poate genera o evaluare adecvata a tradiției din care ne naștem.

Chipul acestei propuneri se schimbă, dar ca rămâne una, unicul mister al Bisericii, care este Realitate vizibilă, sensibilă. Trebuie să trăim această Realitate, să ne angajăm noi, noi toți, în această realitate, adică să intrăm în ea și să confruntăm toate gesturile ei, toate sugestiile ei, toate directivele ei cu nevoile ultime ale propriei umanități; și în măsura în care noi descoperim acele sugestii, acele directive, acele inițiative ca fiind răspunsul la nevoile noastre autentice umane, care sunt astfel valorificate, se vor deschide în noi, tot mai serioase și definitive, adeziunea și convingerea. Nu înseamnă, deci, doar a studia teologia sau a înființa unele asociații, ci este totul, este întreaga noastră viață, pentru că propunerea ne vine, ajunge Ia noi *ca viață nouă,* ca naștere a unui om nou. A fi „convinși" înseamnă a fi „legați" cu tot eul nostru de ceva: vom fi, deci, legați cu toții de acea Realitate; acea Realitate va deveni noi, iar noi ne vom simți acea Realitate.

E adevărat, misterul voinței lui Dumnezeu ar putea permite ca această „criză", această „cernere" angajată să se termine cu o despărțire,

cu o alegere opusă și dureroasă. Dar există un simptom pentru a înțelege dacă despărțirea se face în mod leal, adică după o angajare sinceră cu viziunea asupra lucrurilor în care ne-am născut: o durere pentru despărțire și o prietenie și mai mare cu propria origine. Și există o experiență care rezumă tot ceea ce omul descoperă prin implicarea sa „critică" în tradiția creștină în care se naște, chiar dacă în mod generic: conștiința de a fi valorizat ca persoană, ca singularitate și în același timp ca și solidaritate în cosmos, ca o participare iubitoare la cosmos; o valorizare a propriei autenticități personale și a propriului scop în lume.

îmi vine în minte fraza Iui Isus: „Cine mă urmează va avea viața veșnică și va primi însutit pe pământ." Propunerea creștină ne apare drept o comunitate care ne invită să trăim o viață: „vino și vezi". Noi, asemenea lui Nicodim, am fi tentați să obiectăm: „va fi oare posibil/"; dar replica nu se schimbă: ,Vino și vezi", adică „urmează-mă și vei vedea." Este o angajare care - chiar și numai ca ipoteză de lucru, am putea zice - implică a ne arunca cu toată viața noastră în comunitatea Bisericii, a identifica viața Bisericii cu viața noastră: atunci „vedem" adică ne dăm seama ce înseamnă pentru noi.

Este o reală „verificare" ce trebuie făcută.

Angajarea ca instrument de verificare

Totul trebuie să fie plasat în mod conștient ca „verificare", ca dovadă a valorii tradiției creștine. Nu există nimic mai important azi, decât angajarea noastră ca parte vie în comunitatea Bisericii, însă comunitatea mare a Bisericii ar fi un lucru îndepărtat și abstract, dacă nu s-ar ivi acolo unde ne aflăm. De aceea nu există nimic mai important decât contribuția noastră la a face prezentă sau a face să trăiască în mediul în care suntem comunitatea Bisericii, prin „criza" angajării noastre.

Cel care nu trece prin această angajare ori va rămâne creștin fără a spune nimic nou, ori va pleca.

Unicul mod pentru a nu trăi „alienări" în această societate, atât de teribilă prin instrumentele sale de invadare, este să avem sensul istoriei, să trăim în mod autentic propria „criză", să ne angajăm în mod adecvat cu tradiția în care ne-am născut, cu propunerea creștină - și este minunat că această propunere, unică între toate celelalte, are un caracter atât de concret, atât de existențial: este o comunitate în lume, o lume

în lume, o realitate diferită în cadrul realității, și nu diferită prin interese diferite, ci prin modul diferit de a realiza interesele comune.

2. Deschiderea spre dialog

O idee de dialog

Dacă un om ar fi singur, absolut singur, total separat de lume, de ceilalți, nu ar găsi nici o noutate. Noutatea vine întotdeauna din întâlnirea cu celălalt; este regula prin care s-a născut viața: noi existăm pentru că **alții ne-au** dat viața. O sămânță izolată nu mai crește; dar pusă în condiții de a fi solicitată de altceva, atunci înflorește. Celălalt este esențial pentru ca existența mea să se dezvolte, pentru ca ceea ce sunt eu să fie dinamism și viață. *Dialogul* este acest raport cu „celălalt", oricine și oricum ar fi.

Ce anume aduce celălalt? Aduce cu siguranță întotdeauna o subliniere a unui interes care ca atare este parțial, dar care, în complexul unor raporturi ordonate, ajută la conlucrarea unei maturizări unitare, a unei împliniri. Fiecare dintre noi, tocmai pentru că este un subiect cu un temperament determinat, este înclinat să sublinieze anumite lucruri: contactul cu **ceilalți** îl atenționează asupra altor lucruri sau asupra altor aspecte ale aceluiași lucru, astfel dialogul este un instrument al acelor orizonturi de universalitate și de totalitate spre care omul este destinat. Să ne gândim și la cât de importantă este funcția dialogului în cadrul universalității Bisericii.

Condiția pentru dialog

Deschiderea fără limită, care este proprie dialogului ca factor evolutiv al persoanei și creator al unei societăți noi, este o necesitate foarte importantă: un dialog nu este niciodată adevărat decât în măsura în care eu port *conștiința de sine.* Este, deci, dialog dacă dialogul este trăit drept o confruntare între propunerea celuilalt și conștiința propunerii pe care o reprezint eu, care sunt eu; nu este dialog decât în măsura propriei maturități în conștiința de sine. De aceea, dacă această „criză", în sensul angajării într-o cernere a propriei tradiții, nu precede în mod logic dialogul cu celălalt, atunci eu fie rămân blocat de influența celuilalt, fie celălalt, pe care îl resping, provoacă o rigidizare irațională în poziția mea.

Așadar, este adevărat că dialogul implică o deschidere către celălalt, oricine ar fi, pentru că oricine mărturisește un interes ori un aspect pe care l-aș fi lăsat de o parte provoacă o confruntare tot mai completă. Dar dialogul implică și o maturizare a mea, o conștiință critică a ceea ce sunt.

Dacă nu ținem cont de aceasta, apare un pericol foarte grav: *confundarea dialogului cu compromisul.* A pleca de la ceea ce am în comun cu celălalt nu înseamnă în mod necesar a spune același lucru, chiar dacă folosim aceleași cuvinte: dreptatea celuilalt nu este dreptatea creștinului, libertatea celuilalt nu este libertatea creștinului, educația în concepția celuilalt nu este educația așa cum o concepe Biserica.

Există, pentru a folosi un cuvânt al filozofiei scolastice, o *„formă"* diferită în cuvintele pe care Ie folosim, adică o formă diferită în modul nostru de a percepe, de a simți, de a aborda lucrurile.

Ceea ce avem în comun cu celălalt nu trebuie căutat atât în ideologia sa, cât în acea structură nativă, în acele nevoi **umane,** în acele criterii originare prin care el este un om ca noi. Deschiderea la dialog înseamnă așadar a ști să plecăm de la acel nivel de nevoi pentru care ideologia celuilalt sau creștinismul nostru se propun ca soluție, pentru că între concepții realmente diferite nimic nu este comun cu excepția umanității oamenilor care le poartă ca stindarde de speranță sau de răspuns.

Situația de **azi**

Precizarea este relevantă, deoarece conceptul de democrație și conceptul de deschidere, așa cum sunt vehiculate de o mentalitate prevalentă între noi, tind să mortifice conceptul de dialog. Se tinde să se identifice ca fiind „democratic" relativistul, orice versiune a relativismului ar trăi-o acesta, numai să fie relativist: și se tinde deci să se identifice ca antidemocratic (intolerant, dogmatic) oricine afirmă un absolut.

Acum câțiva ani, un profesor universitar destul de cunoscut, într-o intervenție publică la Milano, a îndrăznit să spună: „Un catolic, prin însăși faptul că este catolic, nu poate li cetățean al unui stat democratic. De fapt, catolicul afirmă că el cunoaște adevărul, absolutul: este deci imposibil dialogul cu el; și de aceea este imposibilă o convietuire democratică."

Din această mentalitate, ori din compromisul cu ea, apare acea încercare de a defini un „spirit deschis" pe acela care este dispus să „pună deoparte lucrurile care ne despart, și să aibă în vedere doar ceea

ce ne unește", dispus să lase deoparte viziunea proprie asupra vieții, fapt care este plin de echivocuri.

Pentru mentalitatea noastră **creștină, democrația** este **conviețuire,** înseamnă recunoașterea faptului că viața mea implică existența celuilalt, iar instrumentul acestei conviețuiri este dialogul. Dar dialogul înseamnă a propune celuilalt ceea ce văd eu și a fi atent la ceea ce trăiește celălalt, din stima ce o am față de umanitatea sa **și** din dragoste față de el, care nu implică nicidecum o îndoială asupra mea, un compromis în ceea ce sunt eu.

Aceasta este deschiderea pe care și-a făcut-o proprie conștiința creștină, care pleacă de la unitatea naturii umane pe care o afirmă - origine, valori, destin - dincolo de orice ideologie, și care proclamă, ca lege a raporturilor, afirmarea persoanei și, deci, înainte de toate, afirmarea libertății sale.

Democrația, de aceea, nu poate fi fondată pe o cantitate ideologică comună, ci pe caritate, adică pe dragostea pentru om, motivată în mod adecvat de raportul său cu Dumnezeu.

3. Concluzie

După părerea noastră, două lucruri sunt fundamentale pentru a construi o societate nouă: a trăi comunitatea creștină în mediul în care ne găsim, a descoperi în sfârșit că „criza" sau „critica" propriului Creștinism înseamnă să înțelegem că Creștinismul este propunerea făcută întregii vieți (a trăi orice interes potrivit sugestiei comunităților creștine) și, prin urmare, cel puțin ca ipoteză de lucru, este propunerea pentru o angajare a întregii vieți.

A trata această chestiune cu o atenție și o deschidere totală, o libertate de spirit care să ne permită să ne exprimăm în mod viu Creștinismul nostru, să îl traducem în forme eventual noi, abandonând imediat, dacă este necesar, forma veche cu promptitudinea și agilitatea despre care vorbește Isus, atunci când în Evanghelie zice că viața pe care a adus-o el - Creștinismul - este ca un vin mereu nou și nu se pune vinul cel nou în burdufuri vechi și nici nu se coase un petec nou peste cel vechi, deoarece atunci *„peior sdssura fit",* adică ar fi mai rău ca înainte.

Capitolul III
Structura experienței

1. Experiența ca dezvoltare a persoanei[33]

Persoana nu era înainte: prin urmare, ceea ce o constituie este un *dat,* ceva produs de *altcineva.*

Această situație originară se repetă la orice nivel al dezvoltării persoanei. Ceea ce provoacă creșterea mea nu coincide cu mine, este altceva decât mine.

In mod concret, experiența înseamnă a trăi ceea ce mă face să cresc.

Experiența realizează deci creșterea persoanei prin valorizarea unui raport obiectiv.

a) Persoana este înainte de toate conștiință. De aceea, ceea ce caracterizează experiența nu este atât a face, a stabili raporturi cu realitatea ca fapt mecanic: este greșeala care decurge din obișnuita expresie „a face experiențe", unde „experiență" este sinonim cu a „încerca".

Ceea ce caracterizează experiența este *înțelegerea* unui lucru, descoperirea sensului. Experiența deci implică înțelegerea **sensului** lucrurilor. Iar sensul unui lucru se descoperă în conexiunea lui cu restul, de aceea experiența înseamnă a descoperi la ce servește un anumit lucru pentru lume.

b) Dar sensul unui lucru nu îl creăm noi: conexiunea care îl leagă de toate lucrurile este obiectivă. Adevărata experiență este de aceea un „da" spus situației care ne solicită, înseamnă a ne însuși ceea ce ni se spune. Este într-adevăr a face ale noastre lucrurile, dar în așa fel încât să pătrundem **înăuntrul** semnificației lor obiective, care este Cuvântul unui Altul.

[33] „Experiența" presupune așadar *a ne da seama de faptul că creștem* și acest fapt se vede în cele două aspecte fundamentale: capacitatea de a înțelege și capacitatea de a iubi.

Experiența adevărată mobilizează și întărește capacitatea noastră de a adera, capacitatea noastră de a iubi.

Adevărata experiență pătrunde în ritmul realului și ne face să tindem în mod irezistibil la o unificare până la ultimul aspect al lucrurilor, adică până la semnificația adevărată și exhaustivă a unui lucru.

2. Natura ca loc al experienței

Se cheamă „natură" locul acelor raporturi obiective care dezvoltă persoana; adică „natura" este locul experienței.

Caracteristica naturii este aceea de a constitui o țesătură de tip organic și ierarhic, care să trezească nevoia de unitate imanentă fiecărei persoane.

Această nevoie esențială găsește corespondență în afirmarea lui Dumnezeu; Dumnezeu este exact semnificația unitară la care natura, în organicitatea sa obiectivă, cheamă conștiința umană.

3. Eroarea în experiența umană

Dar nevoia de unitate - sufletul vieții conștiente al persoanei - trebuie să lupte contra unor forțe de diviziune prezente, și acestea, în om; forțe care îl înclină spre a nu considera conexiunea obiectivă și în a fărâmița organicitatea țesăturii naturale, izolându-i fiecare dintre aspecte.

Prin aceeași nevoie de unitate pe care omul o posedă, izolarea unui singur raport tinde în mod inevitabil la absolutizarea lui.

Acest lucru blochează dinamismul raportului evolutiv al persoanei, realizându-l într-o înșiruire de parțialități dezarticulate, cu afirmări anormale ale unuia sau altuia dintre momente.

De aici atâtea accepțiuni nepotrivite, chiar dacă frecvente, ale cuvântului experiență: unde prin experiență se înțelege reacția imediată la lucrurile propuse sau multiplicarea de legături prin pura proliferare de inițiative, sau neprevăzuta fascinație sau dezgustul pentru lucrurile noi, sau afirmarea unei proprii elaborări sau a unei proprii scheme, sau o amintire a trecutului care nu este retrăit ca valoare a prezentului, sau de-a dreptul un eveniment citat pentru blocarea unei aspirații sau pentru mortificarea unor idealuri.

4. Misterul lui Dumnezeu revelat în cadrul experienței umane

Intervenția profeților și a lui Cristos în istorie a avut funcția de a-L arăta cu absolută claritate pe Dumnezeu ca ultimă implicare în experiența umană, și, prin urmare, religiozitatea ca dimensiune inevitabilă de experiență autentică și exhaustivă,

Dar excepționalitatea lui Cristos nu constă atât în faptul că el este o chemare la acea implicare, cât în faptul că evenimentul său constituie prezența fizică a acelei semnificații ultime a istoriei.

Nu există experiență umană exhaustivă dacă nu se pune în valoare - în mod conștient sau nu - raportul cu acest fapt care este omul-Cristos.

Raportul obiectiv care conduce la creșterea persoanei umane nu mai are ca loc doar natura, ci și un loc „supranatural": istoria acestui loc se cheamă Biserica („Trupul mistic al lui Cristos").

5. Experiența creștină

Experienfa creștină și ecleziastică apare ca unitate a actului vital ce rezultă dintr-un triplu factor:

a) întâlnirea cu un fapt obiectiv care la origine este independent de persoana care face experiența; fapt a cărui realitate existențială este aceea a unei comunități ce se manifestă în mod sensibil, așa cum se întâmplă cu orice realitate complet umană; vocea umană a autorității, în judecățile și în directivele sale, constituite criteriul și forma comunitarii.

Nu există versiune a experienței creștine, oricât de interioară ar fi, care să nu implice cel puțin în ultimă instanță această întâlnire cu comunitatea și această referire la autoritate.

b) Puterea de a percepe în mod adecvat semnificația acelei întâlniri. Valoarea faptului de care ne lovim transcende forța de pătrundere a conștiinței umane, cere o intervenție a lui Dumnezeu pentru înțelegerea lui adecvată. De fapt, prin același gest, Dumnezeu se face prezent omului în evenimentul creștin și exaltă și capacitatea cognitivă a conștiinței, potrivește ascuțimea privirii umane la realitatea excepțională la care o provoacă. Se numește *harul credinței*.

c) *Conștiința corespondenței* între semnificația Faptului de care ne lovim și semnificația propriei existențe - între realitatea creștină și ecleziastică și propria persoană -, între întâlnire și propriul destin.

Conștiința acestei corespondențe este cea prin care se verifică acea creștere de sine esențială fenomenului experienței.

Și în experiența creștină, mai precis, în cel mai înalt grad în aceasta, apare clar cum într-o autentică experiență este implicată autoconștiința și capacitatea critică a omului și apare clar cum o autentică experiență este foarte departe de a se identifica cu o impresie avută sau de a se reduce ia o repercusiune sentimentală.

Această „verificare" este cea prin care, în experiența creștină, misterul inițiativei divine valorizează în mod esențial rațiunea omului.

Iar libertatea umană se demonstrează în această „verificare": pentru că înregistrarea și recunoașterea corespondenței extraordinare între misterul prezent și propriul dinamism de om, nu pot să aibă loc decât în măsura în care este prezentă și vie acea acceptare a propriei dependențe fundamentale, a propriei realități esențiale de „a fi făcuți", acceptare în care constă simplitatea, „puritatea inimii", „sărăcia spiritului".

întreaga dramă a libertății se află în această „sărăcie a spiritului": și este o dramă atât de profundă, încât se petrece aproape pe neobservate.

Partea a doua

Viterbo 1977

Textul de față reprezintă intervenția lui Luigi Giussani cu ocazia unei întâlniri naționale a cadrelor didactice din *ComUffiione e Liberazione,* la Viterbo, în august 1977. Autorul îi atribuie acestui text o importanța încă actuală pentru renașterea unei mișcări educative în cadrul școlii.

Capitolul I

Urmarea

Preocuparea care ne împinge la o atenție reînnoită și deci la o experiență reînnoită este o sterilitate comună, semn al unei aridități personale care începe să se dezvăluie, așa cum se întâmplă cu unii copaci bolnavi a căror scoarță începe să cadă, iar frunzele li se răresc și fructele se usca.

Am putea traduce și indica acest simptom de secătuire și de lipsă a rodniciei prin această întrebare: „Ce forță de agregare păstrează comunitatea noastră, Mișcarea noastră?"

Nu pun întrebarea în termeni cantitativi, ci în termeni personali și fiecare trebuie să-și răspundă sieși; ceea ce nu te implică pe tine și nu te atinge pe tine nu aparține nimănui; poate rine de comunitate sau de Mișcare doar ceea ce are ecou în tine, te pătrunde și te implică până în străfunduri.

Cât avânt comunicativ avem? Există o rodnicie, aceea a lui Cristos care, murind singur, i-a sfătuit pe toți, chiar și pe cei mai buni prieteni ai săi, să nu dea pe față faptul că îl urmau, descumpănindu-i astfel în speranța lor de luni sau de ani de zile; mai mult chiar, sfârșitul său solitar a pus în discuție această speranță și cei doi discipoli din Emaus ne-o confirmă. Dar cât de clar percepea Cristos, când era pe moarte, în conștiința sa de om, faptul că el era sămânță, principiul schimbării cursului istoriei și al lumii! Murea *pentru* lume, așa cum vorbise pentru cine îl urma în momentele de entuziasm curios sau de exaltare plină de interes.

Când se vorbește despre ariditatea capacității de agregare nu se înțelege că o astfel de agregare trebuie să se realizeze în mod evident ochilor noștri.

Acesta este planul lui Dumnezeu. Dar tu, acolo unde te afli, ești propunere? Viața ta este propunere?

Rodnicia care se intuiește în propriul trup și în propriul spirit este dată de perceperea propriei persoane drept o comunicare, drept o propunere, cu tot ceea ce poate fi laș, mizerabil, contradictoriu, neputincios, limitat, banal, efemer în propria ființă; toate acestea nu limitează conștiința a ceea ce ne-a fost dat și constituie semnificația vieții. Constatăm adesea cum comunitățile tinere au un chip misionar, o vibrație comunicativă și dovedesc o mare capacitate de chemare. Aceasta dovedește cât este de exaltant și capabil de chemare conținutul propunerii noastre. Dar, mai apoi, este ca și cum nu s-ar mai menține la aceeași înălțime: comunitățile, pe măsură ce îmbătrânesc, devin mai aride. Există pericolul grav ca Mișcarea noastră să demonstreze, în propunerea inițială, cât este de bună experiența sa, dar apoi membrilor săi să le lipsească metoda de a o face continuă.

Propunerea Mișcării noastre este un adevăr și de aceea impresionează. Dar fără o metodă corespunzătoare - metodă înseamnă „drum", „cale" - nu există înaintare, nu există continuitate.

Iată de ce este extrem de important ca adulții responsabili cu cei mici și cu cei tineri, care reprezintă momentul cel mai semnificativ pentru nașterea continuă și pentru creșterea Mișcării, să recupereze în mod personal o clară *poziție de disponibilitate față de metoda* cu care să poată fi menținut adevărul inițial care ne-a mișcat. Se menține în timp numai ceea ce trăiește, și doar adevărul trăiește.

Este ca și cum titlul nostru, rezumatul fizionomiei noastre, „Comunione e Liberazione" (Comuniune *și Eliberare),* ar fi fost răsturnat și fiecare dintre noi ar trăi „comuniunea" aproape ca pe ceva presupus, ceva de la sine înțeles, și ca și cum s-ar considera că tot timpul și energia trebuie să se concentreze asupra celuilalt termen, „eliberare".

Ceea ce ar trebui să fie consecința unei creșteri necontenite a ceea ce constituie subiectul nostru personal și comunitar, adică judecățile de făcut, atitudinile de asumat, drepturile de promovat, invadează scena și devin copleșitoare, în așa măsură încât epuizează tot mai mult persoana noastră și adevărata fizionomie a raporturilor, aproape împiedicând o reînnoire zilnică și o adevărată creativitate; devenim tot mai mult partid sau asociație cu scopuri educative, sociale, politice în loc să fim o noutate de viață.

Nu introduc acum imaginea unei alegeri religioase privilegiate în raport cu angajarea și cu activitatea în viața cotidiană, înăuntrul structurii sociale și a mediului în care ne-a așezat Dumnezeu și în timpul

pentru care ne-a ales. Tot ce nu este în mod organic legat de semnele și urgențele vremurilor, de impulsurile culturale, sociale și politice ar fi nominalism, formalism, în acest caz religios, care ar avea ca unică substanță o emoție intimistă.

Această insistentă metodologică {ce privește întreaga Mișcare, pentru că nu este problema unui singur sector, acela al dascălilor, ci a vieții noastre) este menită să facă mai inteligentă, eficace și permanentă și imanența noastră activă, lupta noastră în realitatea socială.

Fără a răsturna din nou formula și a o așeza în versiunea sa exactă - eliberarea este consecința unei comuniuni rrăite și aprofundate continuu - chiar și prezența noastră publică se pierde, se epuizează, devine aridă.

Trebuie de aceea să recuperăm adevărul vocației noastre și al angajării noastre. Trebuie să ne ajutăm să învingem un pericol deja foarte activ: acela de a reduce angajarea noastră la o teoretizare de metodă socio-pedagogică, la activismul ce decurge din ea și la apărarea politică a acestuia, în loc să afirmăm mereu și să-i propunem omului, fratelui nostru, un fapt de viață.

Dar pe ce se bazează un fapt de viață? Unde este viața? Viața ești tu. Pentru mulți dintre noi faptul că salvarea este Isus Cristos și că eliberarea vieții și a omului, aici și dincolo, este legată mereu de întâlnirea cu el a devenit o chemare „spirituală". Lucrurile concrete ar fi altele: angajarea sindicală, obținerea unor drepturi, organizația, unitățile de muncă și deci întâlnirile, dar nu ca expresii ale unei nevoi de viață, ci mai curând ca mortificare a vieții, ceva ce ne apasă - și e ca un preț de plătit pentru o apartenență care ne găsește, în mod inexplicabil, încă încolonați.

Viața noastră este dominată de tensiune, în ioc să fie dominată de pasiune; este istovită, în loc să fie generatoare și producătoare a umanului; este definită de ceea ce nu trebuie iubit și trebuie combătut, în loc să fie definită de ce trebuie iubit și deci creat.

Necesitatea acestei atenționări nu se naște dintr-o preocupare pentru Mișcare, ci pentru viața proprie și a celuilalt, a celui care ne este apropiat și a celui care ne este dușman. Recuperarea adevărului metodei noastre, pentru renașterea vieții în noi, între noi și acolo unde ne aflăm, trebuie să o ia de la capăt. Trebuie să recâștigăm conștiința începutului întregii dinamici.

Acest început apare oare în programul lansat în școlile unui oraș? Se regăsește în afișele agățate pe pereții acelui oraș? Reprezintă înmulțirea întâlnirilor?

începutul adevărat nu este acesta, dimpotrivă, tocmai pentru că este altul și și-a pierdut puțin claritatea în negura trecutului, ne resemnăm să intrăm în sindicate, să scriem afișe, să facem întâlniri, să ținem pe picioare un tip de activitate care ne dă tot mai puțin acel gust ce însoțește crearea vieții.

1. O provocare făcută vieții

Pornirea adevărată trebuie să se înnoiască în fiecare zi: acesta este geniul nostru, forța noastră. *începutul* este o *prezență care se impune*. începutul este o provocare, dar nu pentru **„creier";** mulți pot veni între noi pentru o provocare ideologică, politică, socială, de companie, dar dacă nu depășesc acest nivel nu *aparțin*.

Totul este punct de pornire, este context în care acționează adevărata provocare.

însă *începutul adevărat este o provocare pentru viața noastră;* ceea ce nu este provocare pentru viață ne face să pierdem timp, energie și ne împiedică adevărata bucurie.

Provocarea făcută vieții este întotdeauna o promisiune; marea provocare pe care Dumnezeu a făcut-o omului în istoria revelației este Promisiunea, Legământul. .

Noi am avut un avantaj, și este singurul nostru merit, acela de a nu fi râs ca Sara când, în acea misterioasă și splendidă pagină din *Geneză 18,* cei trei care vorbeau ca o singură persoană, mulțumind pentru toată solicitudinea din partea lui Avram, au zis: ,Voi veni anul viitor și soția ta de optzeci de ani va avea un fiu." Cea care ne-a făcut să percepem și să aderăm la această provocare a fost o rădăcină de ingenuitate și de simplitate, ceea ce Evanghelia numește a fi sărac cu spiritul.

Noi am înțeles că provocarea era pentru viață: „Doamne, dacă plecăm de la tine, unde să mergem? Căci numai tu ai cuvinte care dau semnificație vieții." Și era o provocare de urmat. Pentru a defini Mișcarea, și înainte de aceasta ceea ce dorim, nu trebuie să adăugăm absolut nimic la această formulă: o *provocare făcută vieții, de urmat.*

Sublinierea pe care o facem este menită să evidenţieze tot ceea ce este implicit în această formulă, pentru flecare dintre noi, nu neapărat pentru că are responsabilităţi, ci pentru că este el însuşi. Responsabilitatea, de fapt, va fi eficace dacă răspunsul pentru propria viaţă va fi serios, înţeles şi urmat cu seriozitate.

Este o problemă a mea şi a ta, nu pentru că trebuie să creăm o Mişcare, ci *pentru oamenii* care umplu străzile, oi fără păstor, lume fără siguranţă în viitor şi deci în întregime îndreptată şi încordată spre ceea ce are imediat în mâini din cauza acelei distrageri pe care o numim realism sau concreteţe.

Mişcarea s-a născut dintr-o prezenţă care se impunea şi aducea pentru viaţă provocarea unei promisiuni de urmat. Dar apoi am încredinţat discursurilor şi iniţiativelor continuarea acestui început, precum şi reuniunilor şi diverselor lucruri de făcut. Nu l-am încredinţat vieţii noastre, astfel că începutul a încetat foarte curând să mai fie adevăr oferit persoanei noastre şi a devenit pretext al unei asociaţii, al unei realităţi asupra căreia să descărcăm responsabilitatea propriei munci şi de la care să pretindem rezolvarea lucrurilor.

Ceea ce trebuia să fie îmbrăţişarea unei provocări şi deci o modalitate vie de a urma, a devenit ascultare faţă de organizaţie.

Responsabilul este unul care posedă proiectul cultural, ideologic, de activitate socială, de prezenţă în şcoală, în sindicate; este ca şi stăpânul situaţiei, este ca unul care are în mână un instrument al său şi este considerat întru totul consistent în sine însuşi, un idol, conducătorul de la care se aşteaptă totul şi căruia i se dă un cult personal.

Consecinţa cea mai teribilă a personalismului este ataşamentul sentimental: raportul cu responsabilul tinde să fie absolut închis într-o dependenţă individualistă, când acesta este urmat pentru că este conducătorul organizaţiei în care se pun toate speranţele şi de la care se pretinde înfăptuirea propriului proiect.

Ascultarea care se instaurează este ascultare faţă de organizaţie, al cărei punct crucial şi al cărei păzitor este responsabilul, iar aceasta elimină creativitatea persoanelor noastre, pentru că totul este stabilit şi definit de structura la care se aderă, totul devine schemă. Creativitatea este în schimb generarea imaginii şi a energiei de înfăptuire ivită din viaţa trăită, din propria percepţie asupra lucrurilor, din propriii ochi, din propriul pipăit, din propria inimă, din propria pasiune. Ascultarea adevărată

ne priveşte în mod profund pe noi înşine; înseamnă a urma prezenţa şi provocarea iniţială, nu un discurs; nu este înfăptuirea unor lucruri, ci participarea la o experienţă vie pe care o vedem înaintea noastră.

2. Propunerea unei experienţe

Urmarea este dorinţa de a retrăi *experienţa* persoanei care te-a provocat şi te provoacă prin prezenţa sa în viaţa comunitarii, este tensiunea de a deveni nu ca acea persoană în concreteţea sa plină de limite, ci ca acea persoană în idealul pe care aceasta îl urmează şi căruia i se dăruie, ideal care răscumpără în profunzime şi figura sa de biet om; este dorinţa de a participa la viaţa acelei persoane în care ai întrevăzut ceva din Altul, şi acest Altul este cel căruia îi eşti devotat, către care aspiri, la care vrei să aderi, pe acest drum.

Urmarea este faţă de persoana în care găseşti idealul, orizontul, conţinutul promisiunii, mărturia; dar nu urmezi acea persoană pentru ea, pentru ideile sale, ci urmezi Faptul care trăieşte în ea.

De aceea, această urmare este o mărinimie imensă, pentru că este ca şi cum nu s-ar opri niciodată la limitele, la incoerenţele şi la păcatele celui care îţi stă înainte. Un exemplu este cel al fiilor pe care, până la o anumită vârstă, natura îi salvează: pentru un copil, propriul tată şi propria mamă sunt invulnerabili, pentru că, în raport cu ei, acesta îşi simte viaţa la adăpost.

Fericit omul care, o dată ce a devenit mare, aprofundează acest lucru, chiar şi în cazul unei inevitabile conştientizări critice a defectelor propriilor părinţi; chiar mai mult, această conştientizare a limitelor tatălui şi mamei îl face să fie tot mai ancorat, cu o linişte fascinantă, în acea viaţă care este una pentru el, pentru ai săi şi pentru toţi, şi astfel înţelege că tatăl său şi mama sa erau instrumentul cu care natura îl educa întru iubirea universală, întru considerarea oricărui om.

Urmarea este identificarea cu o experienţă vie care schimbă propria mentalitate şi propria atitudine. Responsabilul adevărat este cel care se pune în joc pe sine însuşi în această urmare, care se face una cu experienţa de viaţă ce i se propune; un complex unitar şi foarte simplu de criterii, de sensibilitate, de energie, de modalităţi de raport.

3. Cine este responsabilul

Responsabilii adevăraţi în comunităţile noastre sunt aceia care se impun prin această urmare pe care o trăiesc, nu aceia care au pretenţia de a şti deja sau de a şti să repete şi să aplice ceea ce au auzit; autoritatea între noi este o urmare trăită, o dorinţă însufleţită şi vie de a participa la experienţa mai matură care se propune.

Zice sfântul Pavel către comunitatea din Tesalonic: „Şi voi v-aţi făcut următori ai noştri şi ai Domnului, primind Cuvântul cu bucuria Duhului Sfânt, deşi aţi avut multe necazuri. Aşa încât v-aţi făcut pildă tuturor celor ce cred din Macedonia şi din Ahaia. Căci de la voi cuvântul Domnului a răsunat nu numai în Macedonia şi în Ahaia, ci credinţa voastră în Dumnezeu s-a răspândit în tot locul, astfel că nu e nevoie să mai spunem noi ceva."[34]

Aceasta este descrierea dinamicii cu care fiecare dintre noi poate creşte trăind urmarea, şi fiecare dintre noi îi poate face pe alţii să crească, prin exemplul propriei urmări.

In prima Epistolă către Corinteni, sfântul Pavel îndrăzneşte să zică; „deci vă rog să-mi fiţi mie următori, precum şi eu lui Cristos."[35] Nu este doar un mod de a zice, nici o hiperbola, este literalmente definirea demnităţii noastre de viaţă; nu este prezumţia de a fi perfecţi, ci de a fi angajaţi cu toată energia proprie în urmare.

Trebuie ca fiecare dintre noi să trăiască aceasta pentru sine însuşi şi atunci dinamismul urmării se va revărsa asupra celorlalţi: noi nu v-am propus niciodată un discurs, am folosit întotdeauna cuvântul *experienţă*. Cine înţelege şi trăieşte astfel nu suferă de defectul foarte grav şi general - simptom mic, dar interesant al faptului că nu trăim o viaţă, ci participăm la o asociaţie - datorită căruia dacă este din Cle este din Cle, dacă este din Clu este din Clu, dacă este din CU este din ClP[6]. Experienţa pe care fiecare o trăieşte în propria ambianţă este comună, este experienţa Misterului care este între noi, unde nu există nici mic, nici mare, nici bărbat, nici femeie, nici licean, nici lucrător, ci doar omul. In acest sens, locul adevărat al experienţei noastre nu este Cle, Clu, Cil sau comunitatea parohiei, ci este Mişcarea, ca loc în care ni s-a făcut acea provocare iniţială. Astfel, solidaritatea noastră la şcoală, în universitate, în fabrică, în parohie devine provocare pentru persoană şi nu participare la o organizaţie.

Domnul a venit să aducă o viaţă, nu o organizaţie, chiar dacă, tocmai pentru că e viaţă, devine organică situaţiei şi se traduce în trup; de fapt, legea raportului între om şi Dumnezeu este că omul este spirit întrupat. Dar Spiritul este cel ce guvernează trupul.

4. Autoritate este acela care valorizează darul Spiritului

Recuperarea începutului este *urmarea,* O urmare de viaţă, adică dorinţă trăită, efort de a ne identifica cu o experienţă vie. Adesea ascultarea noastră este lipsită de dimensiunea religioasă. Dar, de fapt, trebuie să urmăm misterul Domnului, care s-a concretizat ca provocare făcută atât vieţii mele, *cai* şi vieţii tale, poate chiar prin a mea. Altfel devenim precişi în a repeta - şi nu creativi.

Adesea ne temem de creativitate între noi, sau ce! mult ne aşteptăm ca această creativitate să vină întotdeauna de sus, în timp ce este un semn de adevărată autoritate inteligenţa de a descoperi posibilitatea creativă a celuilalt şi de a o aprecia.

Autoritatea este cel ce pune în valoare toată bogăţia pe care Domnul o deşteaptă în oricine este adevărat şi pe care Spiritul o deşteaptă în oricine îl urmează.

In sfârşit, a urma Spiritul nu însearimă a urma propriile gânduri, raţionamentele şi sentimentele noastre, ci a urma un eveniment care, în mod concret, ne-a provocat prin anumite pei-soane.

La acest punct, două corolare:

Creşterea persoanei

Doar această imagine de autoritate şi de responsabilitate duce la creşterea persoanei. Scopul a tot ce facem, misiunea pe care Cristos ne-a încredinţat-o chemându-ne, este *creşterea persoanei,* iar Mişcarea există pentru aceasta.

Responsabilitatea este pentru persoana celuilalt, iar a afirma persoana celuilalt înseamnă maternitate şi paternitate, este marea imitaţie a Tatălui.

[34] 1 *Tes* 1,6-8.

[35] Cfr. 1 Cor 4, 16.

[36] Prin Cîe, Clu şi Cil se identifică mediile din care fac parte în *Comunione e Liberazione* cadrele didactice, respectiv studenţii şi cei care muncesc.

Responsabilul nu este pentru creşterea unei scheme asociative, a unui proiect cultural şi politic pe care Centrul l-a făcut. O creştere adevărată a persoanei o face organică realităţii în care se află, de aceea devine gi creştere a proiectului, dar doar drept consecinţă.

în schimb noi, după avântul iniţial, tindem să reducem viaţa la o schemă şi de aceea este ca şi cum nu am avea pace decât în momentele în care nu mai este, în sfârşit, de făcut nimic pentru Cle sau pentru sindicat.

Viaţa este cea care generează, este Mişcarea ca viaţă personală, nu ca extrapolare a propriei identităţi, în acea continuă centrifugare datorită căreia dacă nu eşti în companie nu te simţi bine şi ţi-e frică de tăcere. Tăcerea însă este perceperea de sine în faţa propriului destin şi nu există nimic mai plin de cuvânt decât tăcerea impregnată de ideal.

Dacă această experienţă nouă de convertire şi de redescoperire de sine survine şchiopătând sau fugind, greşind sau negreşind, nu importă: dacă Mişcarea devine cu adevărat viaţa noastră, o umple de *certitudini.*

Nevoia certitudinii în noi, ca semnificaţie şi orizont, ca izvor de energie, sprijin, şi, prin urmare, capacitate de a traversa orice contradicţie şi obscuritate este primul simptom al credinţei ce trăieşte în noi, deoarece credinţa este certitudinea prezenţei misterului lui Cristos în trupul uman.

Certitudinea ne face profund deschişi faţă de toţi, capabili de a compara şi de a judeca totul; dimpotrivă, închiderea propriului mediu este un indiciu că Mişcarea nu este viaţă, că credinţa nu este viaţă, că urmarea nu există sau este urmarea unei organizaţii în care ne izolăm ca în propria fortăreaţă.

A doua caracteristică a unei credinţe devenită experienţă de viaţă personală este *creativitatea,* reacţie pe care certitudinea o suscită în faţa oricărui lucru şi în orice raport şi datorită căreia dă o judecată, încearcă o schimbare, sugerează o imagine şi încearcă să o realizeze. Este o atitudine, o umanitate diferită, care se revelează în raporturile cu toate şi cu toţi.

A treia caracteristică este *bucuria,* inevitabilă exprimare şi dovadă a acelei certitudini care este conştiinţa unei fiinţe noi şi a rodniciei ce decurge din ea, O spune Domnul: „Femeia, când naşte, are întristare, pentru că i-a venit ceasul; dar după ce naşte copilaşul, nu-şi mai aduce aminte de strâmtorare, de bucurie că s-a născut un om pe lume."" Nu

[37] Cfr. *in* 16, 21.

există bucurie decât într-o creativitate, chiar dacă inconştientă; creativitatea poate fi şi o privire asupra lucrurilor, o judecată, un dar plin de bucurie de care ne trezim copleşiţi.

Figura adultului

Această imagine de autoritate şi de responsabil face prezentă *figura adultului.*

Este impresionant cum de atâtea ori în comunităţile noastre unicii adulţi sunt cei care aderă la ele deja ca adulţi, pentru că, în simplitatea inimii lor, au perceput provocarea.

Adultul este cel ce trăieşte raporturile în lumina destinului. Pot exista copii care trăiesc ca adulţii şi adulţi care trăiesc ca şi copiii.

Adult este cel care are conştiinţa scopului; nu cel care ţine discursuri şi conduce iniţiative, ci eventual acela care, dacă rine discursuri şi conduce iniţiative, are în plus conştiinţa destinului. Atunci, discursul traduce o angajare în viaţă, iar conştiinţa disproporţiei între ceea ce este şi ceea ce zice este tot mai mare. A conduce iniţiativele cu conştiinţa că evenimentul lui Cristos trebuie să crească este un sacrificiu care alimentează şi, fie că găsim răspuns pe potrivă, fie că nu-l găsim, continuăm, pentru că Domnul este cel ce ne hrăneşte.

Adultul este o dinamică nouă de relaţie cu persoanele, în care răsună ecoul a ceea ce a spus despre sine Domnul: „Eu sunt Calea şi Adevărul şi Viaţa."[315]

Este cale, adevăr şi viaţă raportul impare memoria lui este vie; acest lucru îl dezvăluie pe unul celuilalt, nu propria persoană, ci ceea ce se află în interiorul persoanei, adevărul său, realitatea căreia îi aparţine.

Adultul se exprimă în acea dinamică de raporturi cu persoanele şi cu lucrurile trăite „în Cristos", cum ar spune sfântul Pavel: „Cristos - Dumnezeu făcut om, născut dintr-o femeie, este destinul a toate şi a toţi."

In comuniune, adică în raportul trăit în conştiinţa misterului lui Cristos prezent, care are chipul unităţii noastre, înţelegem că viaţa se realizează ca misiune: „Căci dragostea lui Cristos ne stăpâneşte pe noi care socotim aceasta, că dacă unul a murit pentru toţi, au murit deci toţi. Şi a murit pentru toţi, ca cei ce trăiesc să nu mai trăiască pentru

[38] In 14, 6.

ei înșiși, ci pentru acela care a murit și a înviat pentru ei."[39] Există pentru această misiune, prin tot ceea ce ne este dat să facem.

Adultul este cel care trăiește viața tinzând spre acești doi poli ai experienței: pe de-o parte, acea certitudine care este bucuria victoriei; pe de altă parte, așteptarea ca această victorie să se manifeste deplin, așteptarea celei de a doua veniri a Lui.

Este siguranța prezentului, foarte umilă tocmai prin așteptarea acelei perfecțiuni care încă nu este. Este și nu este încă. Este o imagine a omului sigură și umilă, care are și mai așteaptă: este omul posedat de Cristos, omul care aparține acestei prezențe, iar pentru el timpul înseamnă transfigurarea lucrurilor și dezvoltarea manifestării totale, timp plin de răbdare.

Este omul care „nădejduiește împotriva oricărei nădejdi"[40], cum zice sfântul Pavel.

Nu avem nici o posibilitate de incidență asupra lumii decât urmând misterul lui Cristos, care ne-a pătruns printr-o modalitate concretă, și deci urmând concretețea unor anumiți oameni și a unui anumit context, nu pentru ei, ci pentru perspectiva Eternului, ale cărui semne sunt. Să fim atenți 3a idolatrie, la sentimentalism, la închidere și la individualism: ceea ce urmăm, urmând acest om și acest context, este misterul lui Cristos.

Astfel se întărește persoana și nu organizația, iar adultul devine prezent în lume, adică este acela care trăiește toate raporturile în lumina destinului, cu acea siguranță și așteptare umilă care dă oricărui temperament, indiferent cum ar fi, o blândețe ultimă plină de fascinație.

[39]Cfr. 2 *Cor* 5, 14-15.
[40]Cfr.Kom4, 18.

Capitolul II

Prezența

Urmarea nu este un scop în sine! Mișcarea pe care Domnul a declanșat-o venind în lume și al cărei flux, a cărei forță noi îi suntem puncte de sosire, este pentru ca în lume să fie prezent noul, ceva diferit, adevărul care este EI însuși.

Urmarea este pentru a fi o *prezență,* pentru ca prin prezența noastră acea mișcare să ajungă la fiecare om, să cuprindă orice ambianță.

1. întrebări greșite

întrebarea exactă pentru ca imaginea unei prezențe să fie centrată și lipsită de ambiguitate în mod operativ nu este; Ce *să fac? Ce trebuie să fac acolo unde mă aflu?,* pencru că o astfel de întrebare este indiciul unei urmări care tinde să golească responsabilitatea, să niveleze ereativitatea fiecăruia dintre noi.

O astfel de imagine de prezență substituie aportul unei sensibilități și al unei nevoi care se naște dintr-un interes experimentat în mod personal, cu înțelegerea și preocuparea care se naște din viziunea responsabilului, care trebuie să fie o paradigmă, dar nu poate fi o ștergere a originalității, altfel nici cel ce conduce nu se îmbogățește.

Cea mai mare parte dintre noi a naufragiat în această întrebare care, pe de o parte, tinde să elimine și, pe de alta, nu permite îmbogățirea unei mărturii, a unei participări conștiente, a unei companii.

Cine este ancorat în întrebarea: „Ce trebuie să fac?" fie este prezent cu inconvenientele arătate mai sus, fie, cu un ultim scepticism, este prezent ca absent; este vorba despre marea absență care a distrus prezența faptului creștin în viața lumii.

Fiecare dintre noi simte că întrebarea cu privire la ce are de făcut se naște dintr-o lene de fond, iar dacă pentru un temperament vioi esce alienare, pentru ceilalți este o renunțare totală: fie o prezență ce tinde spre alienare, fie este o absență.

Care este atunci adevărata întrebare care generează o prezență? Ar putea fi: Cum *trebuie să fiu?,* pentru că această întrebare cuprinde persoana cu responsabilitatea sa, cu interesele și imaginația sa. Aceasta este întrebarea care exprimă adevărata prezență. Dar chiar și aceasta trebuie reformulată, pentru că, în fond, ne abandonează pe fiecare dintre noi dezorientării unui efort încă neclar, unei energii operative de care nu ne simțim încă cuprinși.

întrebarea „Ce trebuie să fac?" este greșită, dar tot așa este și formula „Cum trebuie să fiu?" Cu toate că indică direcția în care trebuie să mergem și nivelul la care trebuie să ajungem, nu este încă exactă, pentru că ne abandonează prea mult nouă înșine, potrivit unei cunoașteri și unui sentiment neclarificat și lipsit de forță.

Nu este o contradicție cu ceea ce am spus mai sus: acela dintre noi care se simte sigur și plin de forță de unul singur este un orgolios, iar timpul, mai devreme ori mai târziu, demonstrează acest lucru; pe de altă parte, conținutul urmării, propunerea sa fundamentală făcută conștiinței și inimii noastre constă în întrebările: „Cine este forța noastră?", „Cine este consistența noastră?"

2. întrebarea corectă

Atunci, adevărata întrebare este: *Eu ce sunt?*

Tu ești Har. Iată adevăratul sentiment care generează și exprimă o prezență: recunoașterea unei plinătăți, a unui adevăr și a unei forțe cu care am fost înzestrați, dar care nu este a noastră ca origine, nu este rod al capacității noastre; ci este dată, dăruită, întâlnită; ceva ce trebuie doar să recunoaștem și la care trebuie doar să aderăm.

„Mi-a fost spus: «Totul trebuie primit fără cuvinte și divinizat în tă- **cere».** M-am gândit atunci că poate viața va trece căutând sensul a i **oei** i **e** B-a petrecut. Iar amintirea Ta mă umple de tăcere" (Laurentius

l **frmarea OSte** metoda și modalitatea cu care „ceea ce sunt" câștigă li. . . . **n| ‖ t|j face** loc pentru a deveni eficientă în noi.

Schimbarea profundă pe care istoria noastră o cere este recuperarea a ceea ce trebuie să fim, iar aceasta țâșnește ca rod al conștiinței a ceea ce suntem.

Prezența începe de la „Ce sunt eu?" Cineva poate fi neînzestrat, sărac, complicat sau fragil, dar conștientizarea a „ceea ce sunt" este punctul de plecare pe care nici un rău nu îl poate înlătura, este principiul continuu de înviere, este ca și stânca pe care furtuna o poate acoperi, dar pe care nu o poate niciodată doborî, iar într-o clipă de calm, iese din nou la suprafață.

Există doi factori ai prezenței adevărate care se nasc din răspunsul la întrebarea: „Eu ce sunt?"

Noua conștiință de sine

O conștiință de sine diferită și, deci, un sentiment al umanului diferit, pentru că sentimentul umanului îl aflăm în noi înșine.

Este *creatura nouă* despre care vorbește Evanghelia, sămânța nouă care este în lume, un om nou pentru că are un sentiment nou de sine Și deci al celuilalt, pentru că sentimentul față de celălalt depinde doar de proiecția noastră asupra celuilalt.

Această conștiință nouă de sine se numește *credință* și este caracterizată de faptul că eu parcă nu aș mai fi eu, ci altceva ce este în mine.

Ceea ce omul, în versiunea cea mai nobilă a sinelui, adică iubirea, încearcă să afirme într-un dor neputincios: „Tu ești eu" (cum îi spune Romeo Julietei în drama lui Shakespeare) se realizează și aici: „Nu eu mai trăiesc, ci Cristos trăiește în mine."[41]

Credința este această prezență în mine a misterului lui Cristos care m-a cuprins prin gestul misterios al Botezului și mi-a plăsmuit oasele și carnea, inima și rădăcina ființei, și mi-a transformat ființa, în așa măsură încât viața poate contrazice această noutate de mii de ori pe zi, dar totuși ea rămâne.

In episodul Evangheliei din liturghia de botez, această transformare este numită „nașterea din nou" și modalitatea cu care se petrece este misterioasă, așa încât îl făcea sceptic și pe Nicodim: „Cum pot fi acestea?"[42] - aceasta este ispita ce durează până când vom muri. A avut-o și Moise,

[41] Cfr. Gal 2, 20.
[42] Cfr. In 3, 9.

când a lovit de două ori stânca[43]. Dar Cristos îl mustră pe Nicodim doar în acest moment, pentru că posibilitatea nemăsurată a ființei gi a realului, deci a lui Dumnezeu, este lucrul cel mai evident pentru rațiune. De aceea, scepticismul este vinovat întotdeauna, dacă îi cedăm, pentru că este contra naturii rațiunii, care este percepția unei dependențe originare.

Realitatea de care depindem este mai amplă decât noi și i se zice supranaturală, pentru că se naște, se dezvoltă și se afirmă dincolo de marginile experiențelor noastre.

Credința este recunoașterea Misterului, adică a prezenței lui Cristos în istorie gi în mine, care se manifestă și se revelează, se face vizibilă prin unitatea cu voi, pentru că același gest ce mă cuprinde pe mine, te cuprinde și pe tine și de aceea, suntem o *comuniune.*

Eu sunt comuniune cu misterul lui Dumnezeu, cu persoana lui Cristos care m-a pătruns în mod misterios și cu voi toți pe care El v-a pătruns: „Câți **în** Cristos v-ați botezat, în Cristos v-ați îmbrăcat. Nu mai este iudeu, nici elin; nu mai este nici rob, nici liber; nu mai este parte bărbătească și parte femeiască; pentru că voi toți una sunteți în Cristos Isus."[44]

Această autoconsființă nu este ceva adăugat realității umane, nu este o haină, ci este realitatea persoanei, în semnificația și în consistența sa.

Această conștiință generează prezență chiar în momentul în care treci pragul școlii, în fața copiilor de grădiniță ca și în fața elevilor de liceu. Altfel pentru ce mergem la școală? Singura convenienț și unica rațiune, chiar și melancolică, pentru că mâine nu va mai exista, ar fi conținutul ideologiei aflată actualmente la putere.

Aga cum la rădăcina ființei umane și a acțiunilor sale stă certitudinea de a trăi, în mod analog prezența are ca rădăcină o certitudine mai profundă: „Nu mai trăiesc eu, ci misterul lui Cristos trăiește în mine."[45]

Oricare altă formulare a prezenței noastre în lume ne sărăcește dacă nu devine instrument al acestei certitudini, care are ca rod comuniunea, conștiința că tu aparții definiției eului meu, că între mine și tine este înlăturată înstrăinarea, pentru că Cristos nu este un numitor comun între tine și mine, adică ceea ce este mai *comun.* Cristos ne reprezintă atât pe mine cât și pe tine în mod *suprem,* de aceea tu egti o extremă convenienț pentru mine, iar raportul cu rine mă face să ajung la expresiile maxime ale eului meu; viața ta este cuprinsă într-a mea și a mea este cuprinsă **într-a** ta: „Căci unul akuia suntem mădulare."[46]

Credința creștină știe că aceasta este definiția noutății vieții. Este omul născut **din** nou.

Două corolare la **acest prim** factor **al prezenței**

a) Lucrul cel mai important pentru o prezență este *rugăciunea,* este *memoria* a ceea ce s-a petrecut, reluarea continuă a conștiinței a ceea ce suntem. Trebuie să ne amintim pentru a fi prezenți. Trecând pragul școlii cu această conștiință, persoana noastră devine prezență chiar și fără a fi spus un cuvânt sau a fi mișcat un deget, gi trăirea acestei memorii ne împiedică să stăm pe loc și să tăcem sau să fim absenți.

b) Această conștientizare trebuie să se vadă, iar modul în care se vede este comuniunea cu ceilalți, nu ceea ce se spune sau ceea ce se face.

înfăptuirea *unității* este chiar gi numai privirea pe care o ai la grădiniță sau la școala primară, în fața copiilor care nu au obiecțiile lumii, pentru că lumea încă nu a devenit conștiință la ei, este acel impuls de comuniune care se naște din conștiința că suntem una și cu ei, sau durerea acută la gândul că lumea îi va putea răpi.

Persoana cea mai capabilă și întreprinzătoare dintre noi, cea mai genială ca și capacitate culturală și politică în școală, va fi prezență pentru De, pentru Cisl[47] sau pentru acel „partid" pe care îl numim CI, în măsura în care încearcă să trăiască acel lucru.

A fi înăuntru

Al doilea factor al prezenței este de *a fi înăuntru.*

Creștinismul este vestirea lui Dumnezeu întrupat, iar aceasta nu înseamnă numai că Dumnezeu gi-a luat trup, ci și că a devenit imanent, organic timpului, spațiului, istoriei. Atunci trebuie să te afli înăuntru, în trama normală și în modalitatea cu care societatea, având o putere care pătrunde peste tot - un adevărat anti-dumnezeu, idol pe care toți îl

[43] Cfr. *Num* 20, 1-11.
[44] Gal 3, 27-28.
[45] Cfr. Ga! 2, 20.
[46] *Ef.* 4, 25.
[47] Este vorba despre organizații politice și sindicale italiene din anii 1970.

tămâiază, căruia toți îi sacrifică propria viață -, antrenează individul și îl condiționează manipulându-l pentru scopurile sale; trebuie să fii înăuntru, în *ambianță;* trebuie să fim organici lumii, în concreteţea sa capilară.

De câte ori am crezut că a trăi Mișcarea noastră înseamnă să facem ceva alături de viața practică și concretă sau că, a fi înăuntrul problematicii familiei, cartierului, școlii înseamnă ceva „în plus" față de comuniunea dintre noi!

Aceasta este mentalitatea tuturor, aceea prin care mediul pare să fie în afara comuniunii.

Prezența înseamnă a fi cu toată propria umanitate înăuntrul ambianței, deoarece comuniunea ori este înăuntrul ambianței, ori nu esce adevărată.

Ambianța este oricare aspect ce ține de trama normală și de modalitatea practică cu care lumea ne antrenează și ne condiționează: este deci familia, vecinătatea, prieteniile, sindicatul, mediul de lucru, politica, **totul;** în toate aceste medii, ambiențele trebuie să însemne comuniune.

Atunci, întreaga problematică (problema este reacția pe care o provoacă în eu ceea ce atinge persoana, acel lucru de care se izbește și care, fie el mare sau mic, o provoacă la o evoluție, la o maturizare, la o creștere) și expresivitatea care caracterizează și determină trama unei ambianțe este terenul prezenței.

3. Prezența este în lume

Pentru a deveni conștienți de modalitatea caracteristică acestei prezențe în realitatea obișnuită, nu putem decât să ne asumăm un cuvânt pe care Cristos l-a folosit mai ales într-unui din momentele cele mai intense, la cina cea de taină: cuvântul *lume*[w].

Școala este lume, familia (ca și persoana) este lume, convieţuirea între vecini, în cartier, în tramvai este lume, modul de folosire a timpului liber este lume.

Lumea este un climat care extrapolează, care ne smulge din certitudinea a ceea ce suntem și din evidența comuniunii. Cuvântul lume indică imaginea, definiția, judecata de valoare și sentimentul lucrurilor potrivit *aparenței* și nu potrivit realității lor ultime.

Cfr. *In* 17.

Realitatea ultimă a lucrurilor este Cristos. „Realitatea, însă, este CrisCos"[49] zice sfântul Pavel și „Intru El toate au fost făcute""[0]; sau sfântul Ioan: „La început era Cuvântul și fără de El nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut."[51]

Aparența lucrurilor ne rupe de ceea ce suntem, nu o revelează și nu o favorizează: „Ce vom fi nu s-a arătat până **acum"[52];** însă ceea ce suntem, adică misterul lui Cristos, începe să apară dacă trăim unitatea între nov. Este un lucru deosebit de fragil, **chiar** dacă deja este cealaltă lume cea care începe aici: și nu există nimic mai puternic, în fața oricărei puteri, decât unitatea noastră.

In măsura în care lumea încearcă să împiedice conștiința de sine a omului și deci prezența, atunci devine amăgire și teoretizează contrariul; teoretizează că omul este stăpânul lui însuși (umanism, antropocentrism) iar consistența lucrurilor este aceea care se vede (materialism). Toată lumea este așezată în minciună.

Puterea lumească tinde să ne absoarbă; atunci prezența noastră trebuie să încerce să nu se lase invadată, și aceasta se întâmplă nu doar amintind și făcând vizibilă unitatea între noi, ci și printr-un contraatac.

Dacă nu este un contraatac (și pentru a fi trebuie să devină expresie a autoconștiinței de sine), dacă nu este un gust nou care mișcă energia de libertate, dacă nu este o acțiune culturală care atinge nivelul demn al *culturii,* atunci atașamentul față de Mișcare este voluntarist, iar rezultatul este intimism.

Intimismul nu este prezență, pentru intensitatea și adevărul pe care îl acordăm acestui cuvânt. In catacombe se creează o ambianță proprie, când nu se poate face absolut deloc altfel și se trăiește în durerea așteptării unei manifestări.

Modalitatea prezenței este *rezistență la aparența lucrurilor* și este *contraatac la mentalitatea comună,* la teoria dominantă și la ideologia puterii; rezistență și contraatac nu în sensul negativ, de opoziție, ci ca *lucrare.*

Pentru a identifica și a defini exprimarea unei prezențe potrivit unei demnități pur și simplu umane nu există decât cuvântul lucrare; adică a introduce în toate interesul persoanei noastre.

[4y] Cfr. *Col 2,* 17.
[50] Cfr. Col 1,15-20.
[51] Cfr. In 1, 1-3.
"Cfr. 1 i n 3, 2.

Forța nașterii Mișcării noastre este doar aceasta și nimeni nu-și imaginează acum bogăția reacției ce caracteriza primele **noastre** grupuri față de fiecare pagină care se studia sau față de orice lucru care se petrecea.

A fi purtător al interesului propriei persoane cu o totalitate a privirii, a inimii, a energiei transformatoare este posibil oricărui om care are un temperament bogat și viu, dar este ca și cum acestei munci i-'ar lipsi forma adecvată.

4. **Oferta**

Munca, generată mereu în conștiința ce devine tot mai mult obișnuință a faptului că Cristos este consistența a toate, este indicată de un cuvânt care este cel mai mare cuvânt al liturghiei, pentru că este inima **sacrificiului** către Dumnezeu; *oferta*.

Oferta este modalitatea ultimă a lucrării creștine, datorită căreia lucrul cel mai banal strălucește prin legătura sa ultimă și are consistența Eternului; nu se mai pierde, și atunci fiecare raport cu oamenii și cu lucrurile, chiar și ceea ce se atinge doar pentru o clipă, este pentru totdeauna.

Aceasta este experiența sfințeniei, în sensul biblic al cuvântului, a oamenilor cuprinși în misterul lui Cristos.

Este omul nou, și atunci omul este uluit, pentru că se constată a fi ca înainte, poate chiar mai rău ca înainte, și totuși este altceva.

Prezența ca lucrare se naște din ofertă, care este conștiința de sine și a propriului raport cu cosmosul, cu clipa §i cu Eternul și este unica revoluție din lume, aceea pe care Cristos a numit-o metanoia, schimbare totală, în convertirea de sine.

Un om care este o astfel de prezență devine capabil să recunoască valoarea a toate și acolo unde se află doar un fir, un ecou de divin, de adevăr, îi simte și îl valorizează, nu din naivitate sau deschidere simplistă lipsită de seriozitate, ci din pasiune și printr-o sintonie cu orice urmă de **ființă.**

Semnul extern care revelează și susține această lucrare este *comuniunea,* trama de raporturi între noi care tinde să antreneze și să atragă totul într-o unitate vie și operativă al cărei Domn este Cristos.

Este Biserica. De aceea noi suntem realmente o Biserică ce începe să trăiască.

Fără această prezență ca rezistență față de aparența lucrurilor, munca nu devine expresie a noutății din lume; rămâne un simplu capriciu al unei expresii naturaliste, posesiune reținută pentru sine și deci idealizată, ca și cum, pentru **a** fi creștini, ar fi suficient să lucrăm bine ca toți ceilalți oameni, într-o reducție moralistă și deci dezgustătoare, potrivită doar pentru aceia care nu au fervoare imaginativă.

In acest caz munca devine un idol sau este suportată ca o notă de plată de achitat și ca o povară de restrâns pe cât posibil; în schimb prezența este tocmai voința de nestrămutat de a lărgi munca.

Prezența, acest chip al unui nou subiect în acțiune, al omului cucerit de Cristos, mădular al lui Cristos, reacționează asupra lumii, iar rezistența sa față de aparența realității se deslușește gi se exprimă ca fenomen în trei moduri.

Judecata

O *judecată privirid trăirea în ambianță.* Dacă un dascăl trece pragul școlii cu această autoconștiință, percepe prezența propriilor elevi ca ființe făcute pentru eternitate, pentru fericire, învestiți cu misterul lui Cristos prin botez și absolut inconștienți de aceasta, abandonați ca o turmă fără păstor; el simte atunci tristețea care l-a cuprins pe Cristos, cum povestește capitolul 4 din sfântul Ioan, când apostolii lui i-au adus de mâncare iar el, fără să o bage în seama, a continuat să privească holdele gata de secerat.

Aceasta este o judecată.

Pentru a înțelege valoarea judecății.^trebuie să ne corectăm atitudinea datorită căreia, de-a lungul atâtor ani, am identificat prezența în ambianță ca o lucrare alternativă.

Ceea ce este propriu unei prezențe este judecarea a ceea ce există, nu în primul rând crearea unei lucrări alternative, pentru că aceasta se adaugă prezenței sau o reduce. Pentru a judeca trebuie să fii în ambianță.

Lucrarea alternativă, dacă nu se naște dintr-o judecată a ceea ce constituie ambianța, este prezumtivă și dacă nu ține cont de toate valorile care există în ambianță, dacă nu pune în valoare tradiția culturală, generează tocmai acea ignoranță voită de lume.

Prin organizarea programelor sale, lumea vrea să distrugă valoarea trecutului și în acest mod omul este un instrument la cheremul puterii, pentru că bogăția prezentului este trecutul.

Judecata nu depinde de împrejurări, ci de purul fapt al prezenței și nu are nevoie de nimic pentru a se naște.

Conținutul credinței, imaginea nouă de sine sunt cele ce determină modul de a privi lucrurile: „Omul duhovnicesc toate le judeca, pe el însă nu-l judecă nimeni."" Omul spiritual este omul care are autocon-știința nouă; contrar limbajului occidental, în limbajul ebraico-creștin cuvântul spirit nu înseamnă opusul concretului, ci consistența concretului.

Conținutul credinței determină si modul în care ne folosim de lucruri: „Toate sâ le încercați; țineri ce este bine"[54] sau: „Câte sunt adevărate, câte sunt de cinste, câte sunt drepte, câte sunt curate, câte sunt vrednice de iubit, câte sunt cu nume bun, orice virtute și orice laudă la aceasta să vă fie gândul."[55]

Punerea în comun a experienței favorizează prezența și judecata, modul de a privi și de a folosi lucrurile. Dacă nu există această comunicare a judecății, ce unitate există? De aceea judecata este expresie a vieții de comuniune,

Afecțiunea pentru persoane

Afecțiunea nu-și arc rădăcina în raportul bărbat-femeie, ci se naște, se exprimă, începe sâ devină posibilă pentru noi plecând de la conștiința și surpriza de a fi iubiți.

Conștiința de a-i aparține lui Cristos, conștiința de a-L urma face să țâșnească apa afecțiunii.

Surpriza de a-i aparține lui Cristos și celui care ne îndrumă este ca țâșnirea de apă a afecțiunii, o apă care ne deschide spre toți, chiar spre cine ne este antipatic, o apă care stabilește în mod inevitabil cu persoanele o legătură afectivă care are o dublă expresivitate: *compasiunea* în sensul etimologic al termenului, adică identificarea cu celălalt, cu ceea ce simte celălalt și *împărtășirea* acțiunii pe care celălalt o împlinește pentru a-și rezolva nevoia pe care o are.

[53] 1 Cor 2, 15.
[54] 1Tes5, 21,
[55] Fii 4, 8.

Vestirea

Vestirea *lui Cristos* nu se face prin discursuri ținute în adunări, ci prin modificarea tuturor aspectelor care exprimă umanul, în. lumina prezenței Sale.

Este o modificare a tuturor aspectelor, deci și a discursului, care însumează într-o organicitate cxaltantă, într-o unitate fascinantă toate expresiile umane care se întâlnesc, ca mama care își îmbrățișează copilul, ca cel inteligent care înțelege totul.

Este edificarea unei lumi noi și a unei realități diferite construită pe piatra unghiulară care este Cristos[56]; este edificarea unei umanități noi care este gloria lui Cristos și căreia Cristos îi este Domnul.

Prezența este o dimensiune nouă, cu care se vede și se tratează lumea: sfântul Petru, în a doua epistolă a sa, compară aceasta dimensiune nouă cu lumea văzută noaptea, în care se văd câteva opaițe ca puncte de referință - geniile și profeții - până răsare soarele dimineții[57].

Prezența este experiența unei cuceriri a realității pentru a o conduce spre propriul ideal, către destinul împlinit al tuturor, în fluxul întoarcerii la Cristos: în aceasta constă experiența împlinirii umanului, a noutății vieții.

încă de la începuturile Mișcării am identificat în tripla dimensiune *cultură - cantate - misiune* perspectiva diferită și profunzimea nouă a lumii.

Tracce d'espericnza cristiana[58] definește dimensiunea ca fiind „aspectul de deschidere către realitatea totală pe care o are orice gest uman": a mânca *și* a bea, dragostea dintre bărbat și femeie, raportul cu colegul de bancă sau de serviciu.

Prezența, deci, întemeiază și face să crească persoana. „Persoana" este un cuvânt care derivă din greacă și indica măștile pe care actorii greci și le puneau pentru a reprezenta un personaj, pe lângă faptul că se făceau mai bine auziți în amfiteatru.

De aceea, persoană înseamnă eul nostru atunci când se prezintă cu un chip și cu un rol în lume. Cineva este o persoană atunci când în fața

[56] Cfr. Mt 7,24-25.
[57] Cfr. 2 *Petru* 1, 19.
[58] L. Giussani, *Tracce d'esperienza cristiana,* jaca Book, Milano 1972, 1991 (a doua ediție).

tuturor și în toate are un chip, o capacitate, o funcție. Doar dacă este prezență, se vede acest chip și se întemeiază persoana ca semnificație în drama istoriei. Prezența face persoana să fie punct de referință și chivot de umanitate, oriunde.

In sfârșit prezența este originea mărinimici care caracterizează inevitabil un creștin conștient. Doar urmând se ajunge la mărinimie, orizont în care se situează tot ceea ce am spus, în care totul și toți sunt îmbrățișați de această prezență.

Creștinul conștient poate umbla în lume șchiopătând, plin de greșeli, căzând în flecare moment, dar nu poate să nu fie cutezător.

In capitolele 4-5-6 a celei de a doua epistole către Corintcni, figura creștinului în lume este aceea a unui om persecutat, dar plin de cutezanță, lovit, dar niciodată oprit, rănit, dar niciodată ucis, strivit, dar niciodată înfrânt.

O cutezanță de umanitate: „Aceasta este biruința care a biruit lumea: credința noastră"[59] sau, cum reia ca un ecou un secol mai târziu sfântul Irineu, motivând propovăduirea creștină barbarilor: „Gloria lui Dumnezeu esce omul care trăiește."

Cfr. 1 In 5, 4.

Capitolul III
Educația

Prin cuvântul *educație* se definește motivul pentru care Domnul, prin pură grație, ne-a ales și, prin aceasta, ne-a așezat în fluxul unei urmări care ne face capabili de prezență.

Educația este împlinirea *misiunii* pentru care Domnul ne trimite pe drumurile lumii, întrucât este chemare la umanitatea nouă, sprijin de-a lungul drumului de înnoire, ocrotire a rodului care crește.

Așa cum trebuie să fim prezență în orice situație, tot așa rezultatul educativ al prezenței este în orice situație.

In toată tradiția creștină, educația nu depinde de instrumentele pe care comunitatea și le oferă; ci depinde de adevărurile de viață ale celui care are funcția de educator și ale comunității ca atare.

Analogia cu familia este imediată.

Cât este de comună greșeala, care azi se face în multe familii, când din slăbiciune față de copii sau pentru a-și asigura ascultarea din partea copiilor, părinții îi lasă prea liberi la distracții sau le dau mai mulți bani și haine! Tot astfel este pentru comunitățile noastre.

Nu prin instrumentele în sine se asigură procesul legăturii educative și urmarea, ci prin dăruirea de sine și a propriilor mijloace, potrivit propriilor posibilități.

Este important să fixăm aici termenii dinamicii educative.

In ce mod a fost Isus educator, ce instrumente folosea? El folosea, e drept, sinagoga, lua ca punct de plecare fragmentul zilei de sâmbătă, dar figura educativă a lui Cristos consta în puterea comunicării de sine.

1. Educația este comunicare de sine

A educa înseamnă comunicare de sine. Nu putem să desprindem complet de imaginea educației imaginea unei mame cu copilul său mic,

pentru că nu este o analogie îndepărtată, ci este o realitate identică: doar dragostea, doar afecțiunea dă naștere unei educații.

Motivul care determină o comunicare de sine poate fi, e drept, un egoism, dar atunci ea devine aridă, mecanică și instrumentaiizantă. Măștile egoismului sunt diferite, de la interesul economic la dorința de a avea propriii discipoli, la obsesia de a vedea afirmate propriile idei și schimbate situațiile în baza acestor idei. Acesta este destinul de despotism inerent în comunicarea umană și care, dacă nu suntem atenți, pătrunde chiar și în atitudinea tatălui și a mamei.

Motivul adevărat al comunicării este o afecțiune; s-ar putea spune chiar că afecțiunea față de cei care trăiesc cu noi este un simptom al poziției noastre educative.

Educația este o comunicare de sine, adică a propriului mod de ne raporta cu realul. Omul este, de fapt, o modalitate vie de *raport cu realul.*

Raportul cu realul începe ca percepție, ca sentiment, ca fascinație, ca proiect pe care puterea de atracție ne invită să-l facem și ca energie de legătură și de manipulare, ca mod de atingere, de folosire și de transformare a acestui real.

De aceea comunicarea de sine vrea să însemne comunicarea unui mod viu de a ne raporta cu realul.

Noi suntem abstracți chiar și în folosirea cuvântului „eu" sau a cuvântului „sine"; prin urmare se impune imediat o concepție egocentrică.

Trebuie să identificăm bine cei doi factori ce determină modul personal de raportare cu realul pe care îl are fiecare dintre noi, factori care condiționează comunicarea gi alimentează acțiunea educativă.

2. Primul factor: idealul

Cu acest cuvânt indicăm acea concepție despre lume și despre noi înșine sau - pentru a evita pe cât posibil o traducere abstractă a cuvântului, degi justă - acel sentiment față de sine și față de lume născut, actualizat gi finalizat în misterul evenimentului lui Cristos.

Aceasta este convertirea, lucrarea fundamentală pentru care ne trezim în fiecare dimineață. Să ne gândim la cât suntem de obișnuiți să ne imaginăm, să gândim și să prevedem acțiunea noastră educativă la școală, când ieșim din casă, să ne gândim la cât de ușor identificăm

prezența noastră cu anumite inițiative de lansat și cu anumite raporturi de stabilit.

Adevăratul proces educativ se naște doar plecând de la prezență; acesta este deci punctul substanțial: dacă viața este înălțată, pătrunsă, impulsionată, stimulată de ideal, adică de sentimentul față de sine și față de lume născut din conștiința misterului prezenței lui Cristos și finalizat în acesta.

Există trei corolare ale acestui prim factor:

în primul rând, o viață

Ceea ce educă este credința educatorului, în măsura în care este viață. Instrumentul nu este esențial pentru educație, chiar dacă o credință vie va găsi într-un mod oarecare instrumente și modalități.

Dar credința educatorului este viață numai dacă trăiește o urmare reală, altfel poate fi doar o părere impetuoasă sau un sentimentalism viu.

Geniul istoriei creștine, al Bisericii catolice este că *credința* este *viață dacă trăiește o urmare reală:* urmarea este recunoașterea lui Cristos, afecțiunea față de El, legată de condiția de spațiu gi timp în care ajunge la noi evenimentul său, deci punerea în valoare a semnului, adică a Bisericii.

Separarea între credință gi urmare este proprie mentalității protestante, iar o credință ruptă de urmare este ca un balon căruia, cu cât i se întețește focul dedesubt, cu atât se înalță și dispare.

Semnificația critică a acestui corolar în raport cu atitudinea noastră actuală este aceea de a ne pune în gardă față de o credință redusă ideologic la o schemă de lucruri de gândit sau de făcut.

Credința este viață, de aici se naște totul, și este viață dacă se situează cu adevărat în viață, adică în urmare.

O credință redusă din punct de vedere ideologic folosește termenii discursului creștin gi ai poziției Bisericii pentru o acțiune culturală gi socio-politică în ultimă instanță privată, pentru un rol personal al cărui conținut și a cărui vitalitate de fond derivă din propria abilitate; se naște astfel puterea și apărarea acesteia.

Pe de altă parte, traducerea vitalității propriei credințe și a participării la viața Bisericii în termeni de conștiință, de lucruri de făcut, de instrumente necesare, de poziții de asumat este o tentativă inevitabilă, altfel credința ar trebui trăită în afara timpului gi spațiului.

Acțiunea, în măsura în care este răspuns la problemele propriului timp și construcție de alternative Ia structurile propriului timp, este realmente o traducere ideologică necesară.

Faptul creștin este peren în istorie, are o structură pe care nimic nu o va schimba, pentru că este un eveniment definitiv; dar în impactul cu situația culturală, socială și politică, creștinul care trăiește acel eveniment, dacă nu este neinteligent sau cu totul nepăsător, nu poate să nu încerce să judece ideile vehiculate sau structurile existente în societate din punctul de vedere al vieții sale de credință și, deci, nu poate să nu încerce să creeze cultură și structuri alternative.

Trebuie să avem conștiința că aceasta este o tentativă ideologică, pentru că nu derivă în mod automat din adevărurile de credință, ci derivă din acestea în mod mediat; într-un alt context, într-un alt timp, medierea ar fi diferită.

E nevoie să fim conștienți de justețea unui risc, care este încercare discutabilă și corigibilă și de aceea trebuie să fie agilă în posibilitatea de a fi schimbată.

Dacă nu ajungem la această detașare *și* la această agilitate, viața noastră nu e o viață de credință.

Tentativa de traducere ideologică se găsește în voința de a fi vii și prezenți, pentru că nu este nimic altceva decât modul în care ne asigurăm spațiile de acțiune pentru o prezență educativă.

Dar *prezența educativă este prezența adultului* ca persoană unită.

Procesul educativ nu este o activitate parțială, ci o dimensiune, în sensul de deschidere către real, către destinul vieții. Educația este deschiderea fiecărui gest către Cristos. Nu ne-am gândit niciodată în mod serios că așa cum cuvântul „eu" are legătura cu tot, la fel cuvântul Cristos are legătură cu tot, pentru că Isus Cristos este consistența și semnificația eului.

Ipoteză explicativă

Credința, care este deschidere către toate, semnificație exhaustivă a fiecărui gest, devine pentru copil sau tânăr, chiar dacă nici aceștia, nici adultul nu-și dau seama, ceea ce în istoria Mișcării noastre am numit întotdeauna *ipoteza explicativă a realității:* o imagine potrivit căreia cineva simte, se înțelege pe sine însuși și se pune în raport cu toate.

Semnificația fiecărui lucru, a prezentului, a trecutului, a viitorului, a conținuturilor a ceea ce studiem, a propriei situații familiale, a evenimentelor, a actualității este imediat identificată de om, fără să-și dea seama, potrivit unei ipoteze explicative, a unei concepții a priori generale despre sine și despre real, adică potrivit unei mentalități.

Dacă educația este comunicarea unui mod de a trăi realitatea, acest mod devine o propunere de ipoteză explicativă a realității. Ipoteza nu este deci un discurs, ci persoana adultă care trăiește, chiar dacă, tocmai pentru că trăiește, vorbește.

Cuvântul ipoteză vrea să sublinieze că prezența, comunicarea adultului, este un risc, deoarece este implicată în libertatea tânărului, iar libertatea este capacitatea de a se confrunta cu destinul prin intermediul lucrurilor, de a adera la ființă prin intermediul contingențelor. Acțiunea educativă este riscantă, deoarece este abandonată unei libertăți fragile; iar tocmai de aici înțelegem limita propriei persoane gi faptul că misterul celuilalt este de nepătruns.

Aceste percepții alimentează o umilință care nu stinge deloc entuziasmul, care nu pune deloc în discuție pasiunea, ci care face din acest entuziasm și din această pasiune adevărată propunere și nu încercare de captivare a celuilalt.

Credința devine **cultură**

Această comunicare de sine trebuie să devină fascinantă, altfel nu ajunge la inima personalității celuilalt și, dacă nu ajunge la inimă, nu o mișcă.

Există o fascinație proprie adevărului - frumusețea este splendoarea adevărului - și există o fascinație care trebuie căutată ca formă a instrumentului folosit, și aceasta este genialitatea prin care pasiunea iubitoare față de celălalt ne face capabili să împărtășim concretețea temperamentului său.

O dată ce comunicarea a devenit sugerare și fascinație, ea constituie pentru tânăr și pentru orice altă persoană factorul *declanșării fenomenului cultural;* aceasta se întâmplă când tânărul sau o persoană trăiește experiența întâlnirii cu un adult, a cărui prezență devine propunere de explicație, de ipoteză explicativă a vieții.

Fenomenul cultural începe astfel, pentru oricine, în fața unei persoane care se comunică pe sine însăși, adică modul său de a se raporta

cu întreaga realitate, în fața unei propuneri așadar, de explicație totală a vieții, adică în fața unei credințe.

Fenomenul cultural, care s-a declanșat în tânăr în fața unei propuneri totale, devine un drum de recunoaștere, de afecțiune și de folosință, adică de însușire a realității. Atunci el se maturizează ca om și, făcând astfel, începe să devină la rândul său generator de noutate în istorie și, potrivit imaginii pe care §i-a însușit-o, potrivit întâlnirii care l-a marcat, trezește în alții același fenomen.

Astfel Mișcarea noastră, de la câteva zeci de persoane care au început-o cu ani în urmă, s-a răspândit încetul cu încetul în locurile de vacanță: nu era vorba de instrumente, ci doar de o noutate de viață.

Două sunt caracteristicile acestei *renașteri culturale:*

Declanșarea fenomenului cultural face să țâșnească în inima tânărului *interesul pentru toate.*

Dacă propunerea întâlnită este globală, face ca totul să devină propriu și familiar, face totul fratern.

Acest interes pentru toate înseamnă, de exemplu, și interesul pentru studiu, mai ales față de propria datorie.

Este foarte greșită acea atitudine prin care angajarea noastră educativă în școală a încercat să se cristalizeze în activități alternative. Nu că acestea nu ar trebui să fie, dar nu este acela primul impact; poate fi și acela, dacă însă conduce la totalitatea de interes, prin care în mod etic se ajunge la o facilitare, chiar la o pasiune pentru datorie. înțelept tată de familie este acela care scoate din comoara sa lucruri noi și lucruri vechi, astfel încât să nu se piardă nici măcar o virgulă sau o iotă din lege.

In acești ani, mulți dintre noi poate vor fi învățat totul despre revoluția cubaneză sau despre America de Sud, devenind ignoranți față de ceea ce aparține istoriei noastre și tradiției noastre. Și astfel, toți ocupându-ne de cultura alternativă, am pierdut multe ocazii în școală și în universitate.

Viața e viață, și nu se poate nesocoti nimic. Prima caracteristică a unui fenomen cultural este trezirea interesului pentru toate, în primul rând pentru acele lucruri prin care suntem constrânși să trecem.

Seriozitatea angajării asumate în viața socială nu este adevărată dacă nu este trăită în cadrul idealului.

Fenomenul cultural se declanșează și se înflăcărează doar dacă este generat de o *certitudine* de fond - cum a spus Domnul: „trăinicia casei

este asigurată de întemeierea ei pe stâncă" -, o certitudine care face ca angajarea să fie rațională, care conduce la o pasiune pentru lucruri și alimentează interesul pentru ele, așa cum se întâmplă cu cel care s-a îndrăgostit de o femeie și care începe să se intereseze de pieptănătura ci, de gusturile ei gastronomice sau de modul ei de a se îmbrăca.

Această certitudine este evenimentul lui Cristos, care prin adult se repropune tânărului, iar acesta revede prezent acest eveniment în persoana mai mare pe care o are în față.

Atunci, umanizarea lumii, pe care declanșarea fenomenului cultural o face posibilă, coincide cu creștinarea lumii,

Cristos ne face părtași operei sale: „Foc am venit să arunc pe pământ, și cât aș vrea să fie deja aprins!"[60]

Focul despre care vorbește Domnul este declanșarea și manifestarea adevărului lumii; misterul Său.

Pe parcursul multor ani, Mișcarea nu a avut dascăli și nici preoți și s-a afirmat în diferite regiuni italiene și chiar în Brazilia doar datorită unor tineri implicați în acest proces de creștinare a lumii, datorită acelui fenomen cultural care s-a declanșat și dezvoltat în ei, Trebuie să redevenim astfel. Unul din aspectele de schematism în care ne-am pus speranța este că trebuie să facă totul adulții. Nu o spun ca pe invitație adresată adulților de a face mai puțin, ci o spun pentru ca evenimentul să fie tot mai mult trăit împreună, de către cei adulți și de către cei tineri, și pentru ca tot mai mult responsabilitatea celor mai tineri să determine fizionomia comunității din jur.

3. Al doilea factor: viața de comuniune

Al doilea factor al comunicării de sine, al comunicării acelei modalități de raport cu realul pe care o propunem tânărului și în care constă sensul procesului educativ este *viața de comuniune.*

Este clar că acest factor este o deslușire ulterioară a primului - evenimentul lui Cristos -, dar trebuie să-l considerăm ca factor în sine pentru consecințele sale practice.

Viața de comuniune înseamnă împărtășire istorică a idealului. Câți creștini au lucrat în școlile noastre, dascăli și părinți poate plini de

[60] Cfr. Le 12, 49.

dragoste față de Cristos și de credință în El; dar din cauza absenței vieții de comuniune, care să fie implicată în raportul cu Cristos, trăită ca și condiție istorică a propriului raport cu El, munca lor a fost zadarnică.

Viața de comuniune este implicată în evenimentul iui Cristos și, prin urmare, unitatea dintre noi este o modalitate structurală a eului, este o valoare ontologică, o dimensiune prin care imaginea eului nu este exactă dacă nu este implicat și conceptul de „noi": „Căci unul altuia suntem mădulare."[61]

De aceea viața de comuniune stă la originea judecății și a gândurilor. Pentru adult originea judecății și a gândirii are ca și criteriu explicit viața de comuniune.

Viața de comuniune este originea, scopul *și forma* raportului cu *toate* și aceasta se întâmplă pentru că este ceva ce persoana are în ea și nu ceva exterior organizării. „Nu mai trăiesc cu, ci Cristos trăiește în mine."[62] Acest Cristos nu este numai omul Isus din Nazaret de acum 2000 de ani, ci și Cristos care devine „matur" în istorie, Cristosul total, Cristos în Trupul său misterios.

Cristos este acela care-i cheamă la sine pe tofi oamenii pe care Tatăl îi încredințează Lui și îi face mădulare ale sale pe cei pe care îi atrage la sine prin Botez: așadar, dacă El îmi definește personalitatea, voi, chemați de El, faceri parte din această definiție și aceasta este originea unei iubiri fără asemănare. „Câți în Cristos v-ați botezat, v-ați identificat cu Cristos, și nu mai există nici o diferență, ci sunteți una în Cristos Isus."[63]

Viața de comuniune, acest Cristos total, acest Trup al lui Cristos este organic timpului și spațiului, adică este o realitate vizibilă, semn al prezenței Sale finale.

Vizibilitatea care derivă din organicitatea *lui Cristos* față de timp, față de spațiu, față de istorie *se* numește *Biserică,*

Trebuie să amintim că viața de comuniune se manifestă în vizibilitatea Bisericii, pentru ca viața de comuniune ca dimensiune a noi înșine să nu fie abandonată sentimentului și capriciului nostru.

Viața de comuniune, de fapt, se naște din vizibilitatea Bisericii, din gestul Botezului, dintr-un sacrament, este îndrumată de acea

[61] Cfr. ff 4, 25.
[61] Cfr. Gal 2, 20.
[53] Cfr. *Gal* 3,27-28.

vizibilitate, de autoritatea Episcopului unit cu Papa și este alimentată de acea vizibilitate, de Cuvântul Bisericii și de mărturia sa.

4. Comunitatea

Tocmai pentru că viafa de comuniune este organică timpului și spațiului, Biserica - vizibilitatea acestei vieți de comuniune - este organică timpului și spațiului persoanei, adică istoriei sale. Aspectul vizibil și concret în care viața de comuniune apare, este îndrumată și alimentată, este *comunitatea.*

Comunitatea este aspectul identificabil **din** punct de vedere sociologic și, de asemenea, este aspectul vizibil al misterului vieții de comuniune, Este mister faptul că tu aparții definirii persoanei mele *în* cadrul realității lui Cristos: comunitatea este aspectul concret și organic al acestui mister.

Nu există viață de comuniune decât în comunitatea care, cu banalitatea și greutatea contingenței, este purtătoare a semnificației vieții, chemare la prezența lui Cristos, sugerare și sugestivitate nouă a modului cu care ne prezentăm în fața tuturor.

Mișcarea este ca un orizont de garanție și de ajutor pentru viața comunității noastre. Ea este purtătoarea unui anumit accent, a unei anumite modalități de descoperire a valorii credinței. Dacă, invers, este privilegiată comunitatea căreia îi aparținem, în locul Mișcării, este privilegiat un detaliu și nu semnificația, un aspect personal și nu valoarea: atunci acea comunitate devine un egoism, un provincialism, un separatism ca toate celelalte. Pe de altă parte, comunitatea căreia îi aparținem este modalitatea concretă cu care Mișcarea trăiește acolo un.de ne aflăm și doar trăind acea comunitate trăim Mișcarea.

Acea ipoteză explicativă, acea propunere de viziune a vieții, care este adultul, se menține ca fapt de viață dacă el este urmare a vieții comunității și a Mișcării, altfel degenerează într-o instrumentalizare a celui mai tânăr.

Atâtea aberații, atâtea contradicții, atâtea reducții s-au ivit în acești ani tocmai pentru că s-a privilegiat propriul sector de activitate sau propria comunitate în locul Mișcării, propriul rol în detrimentul valorii.

Propunerea care este adultul pentru tânăr se menține vie și proaspătă, se realizează ca fapt educativ doar dacă este trăită urmarea

Mișcării astfel încât tânărul să fie implicat și astfel, chiar și el, cu ajutorul adultului, trăiește urmarea Mișcării.

A-i face tânărului propunerea în așa fel încât să-l legi de persoana respectivă și de mica organizație a grupului sau, oricum, de o anume comunitate, este un pericol grav, care distruge capacitatea educativă și de maturizare a experienței noastre.

Ceea ce creează este implicarea în urmarea Mișcării, este dilatarea pe care individul o descoperă în propria persoană printr-o îmbrățișare care devine tot mai vastă și mai cuprinzătoare a toate.

Este extrem de important să înțelegem că ceea ce s-a spus cu privire la legătura care trebuie să existe între orice comunitate și Mișcare este o analogie cu legătura pe care Mișcarea trebuie să o aibă cu Biserica instituțională.

5. Procesul educativ

Realitatea noastră a dezvoltat o cultură și a antrenat oamenii într-un flux de conștientizare în măsura în care unitatea vie a Mișcării și adevărul urmării au fost autentice.

Cultura noastră s-a sclerozat, în schimb, ca sistem ideologic, atunci când asupra urmării Mișcării a prevalat afirmarea interpretativă; atunci a încetat să fie flux de viață, a creat prezumții individualiste și speranțe deșarte.

Când *viața comună* nu a mai fost *matrice a acțiunii și a conținutului cultural,* ci doar punct de plecare pentru categoriile promovate de unul oarecare, s-a ajuns la fenomenul confuziei sau al reducției socio-politice.

Acum nu este vorba să abandonăm liniile de căutare și domeniile de angajare cu instrumentele care au fost găsite în acești ultimi ani, ci trebuie să reînnoim evenimentul care este în noi și între noi, pentru a-l face matrice continuă de acțiune.

Vreau să fac câteva precizări cu privire la *procesul educativ.*

Parcursul educativ este o comuniune de destin, deci o comuniune de umanitate potrivit totalitarii aspirațiilor *și* nevoilor și, deci, potrivit adevărului orizontului final care nouă ne este cunoscut: „Noi însă avem gândul lui Cristos."[64]

[M]*l Cori,* 16,

Nu putem, de fapt, să nu ne zicem creștini, să zicem că nu ne-a fost dat ceea ce ne-a fost dat, chiar dacă ne aflăm cu durere într-un context de fraternitate creștină care nu mai este astfel, și aceasta se întâmplă în primul rând tocmai pentru că face din îndoială și din căutare o cortină fumigenă în fața luminii care ne-a sosit. Căutarea noastră, osteneala noastră, nu incertitudinea, ci întrebarea noastră este mult mai sănătoasă și mai angajaiită, pentru că este vorba de a trăi coerența cu acea lumină.

A trăi o *comuniune de destin* și de umanitate cu conștiința clară a orizontului ultim face din parcursul educativ un parcurs *da iubire.*

Iubirea are doi factori pe care adesea îi uităm.

Primul factor este *recunoașterea* faptului că s-a adeverit în viața omului orizontul său ultim: Cristos, izvorul interesului nostru pentru viață, adică pentru nor și pentru celălalt, fără de care afirmația de sine ar deveni disperare sau violență îndârjită.

Al doilea factor este *afecțiunea.*

Parcursul educativ nu înseamnă interesul față de celălalt pentru un proiect personal, ci este o comuniune de umanitate, în care avem conștiința destinului: prezența lui Cristos; de aceea ne mișcăm cu afecțiune capilară față de realitatea umană a celuilalt.

Afecțiunea care izvorăște din conștiința destinului comun care este Cristos, nu a unui destin vag sau interpretabil în mod ciudat, ci prezent și clar, este foarte departe de orice sentimentalism, pentru că pleacă de la o judecată care este recunoașterea realului.

„Dacă mi-aș da viața pentru tine, qj^că aș fr plin de iubire pentru tine, dar nu aș avea dragoste nu ar folosi la nimic"[65]: dragostea este comuniune cu umanitatea celuilalt care derivă, este declanșată, susținută și condusă de conștiința prezenței lui Cristos, altfel este amăgire sau instrumentalizare pentru o plăcere sau pentru un proiect.

Acest lucru este adevărat și pentru doi oameni care se logodesc. Este echivoc și pentru ei, dacă raportul nu se situează la acest nivel, iar această situare este o străduanie, o asceză, o lucrare. Cu atât mai mult trebuie să fie o lucrare raportul față de străini.

Parcursul educativ este, deci, și o *capacitate de companie* sau de împărtășire: a simți în tine problema celuilalt în concreteța sa, nu simpla aplicare a unei teorii.

[fi5] Cfr. 1 Cor 13.

O companie implică activitatea celuilalt, compania adevărată îl pune pe tânăr la lucru, îl antrenează în mod creativ în ceea ce înfăptuieşte umanitatea sa şi în mod activ în ceea ce înfăptuieşte istoria.

Pasiunea parcursului educativ înseamnă a-l implica pe celălalt astfel încât să devină capabil să înfăptuiască singur.

Această companie trebuie să suscite în tânăr capacitatea de a judeca ceea ce se întâmplă şi de a trăi o asceză, trebuie deci să suscite acea energie cu care omul îşi formulează şi guvernează raporturile cu persoanele şi cu lucrurile. Şi acesta este omul stăpân pe sine însuşi.

Procesul educativ este compania care face să se nască şi să crească respectul faţă de figura tânărului aşa cum este, aşa încât, pentru a fi acceptat şi pus în valoare, nu trebuie să fie altfel decât ceea ce este. Această companie, determinată continuu de respectul pentru libertatea tânărului, implică o mare **uşurinţă** de sacrificiu şi de detaşare faţă de propriile simpatii instinctive.

Atunci forţa care în mod normal se pune în simpatiile instinctive, se pune în afecţiunea pentru celălalt în numele valorii. Acesta este un pas la care toţi suntem chemaţi şi nu este greu: e destul să **fim** adevăraţi în misiunea noastră.

Partea a treia

Insistenţa

Capitolul I

Creştinismul deschis. Eficacitatea unei educaţii către universalitate

Prima constatare este că mulţi tineri sunt ignoranţi în privinţa religiei; **mulţi** alţii, deşi ştiu ce este aceasta, nu sunt convinşi.

O dată, călătorind spre Rimini, mi s-a întâmplat să mă aflu împreună cu un grup de elevi de liceu şi m-am întreţinut cu ei într-o discuţie. M-a surprins înspăimântătoarea lor ignoranţă. Am întâlnit alţi patru sau cinci elevi de liceu mergând o dată cu trenul spre Ancona şi, purtând cu ei intenţionat discuţia asupra aceloraşi aspecte ca în prima întâlnire, am fost nevoit să constat acelaşi lucru. Cele două grupuri de tineri proveneau din două regiuni diferite ale Italiei, foarte diferite între ele din punct de vedere etnic.

întors la Milano, mi-am continuat cercetările şi descoperirile (cercetările se fac întotdeauna când există ipoteza unei descoperiri) între elevii care luau acelaşi tren cu mine când mă întorceam din metropolă la seminarul din Venegono.

Prima întrebare pe care o puneam tinerilor, pe parcursul câtorva luni, mai ales dacă erau tineri din Acţiunea catolică, a fost aceasta; „Scuză-mă, tu crezi într-adevăr?" Am văzut feţe dezorientate şi nu îmi amintesc, pentru a fi precis, cazul unui singur tânăr care să-mi fi răspuns cu o linişte imediată, fapt care ar fi însemnat o situaţie stabilă interioară. Nu îmi amintesc măcar de unul singur care să-mi fi spus: „Da."

Trebuie să facem un rabat la aceste statistici, să ne înţelegem. Trebuie să facem o evaluare. Un tânăr de şaisprezece, şaptesprezece, optsprezece ani se află într-un moment critic din punct de vedere psihologic.

Totuşi, proporţiile şi modurile de reacţie ale interlocutorilor mei dezvăluiau evident o lipsă de entuziasm, o absenţă totală de real entuziasm, care trăda fragilitate de persuasiune şi de convingere.

1. O angajare concretă

Tinerilor le lipseşte entuziasmul şi convingerea fiindcă le lipseşte angajarea activă. înaintând în această experienţă, mi-am dat seama de un aspect interesant, ce mi-a fost clarificat şi confirmat de o frază din sfântul Toma d'Aquino. „Ex hoc aliquis percipit se animam habere et vivere et esse, quod percipit se sentire et intelligerc et alia huiusmodi opera vitae exercere."[66] O axiomă care vrea să spună: înţeleg că exist, fiindcă acţionez. Dacă, însă, cu sunt în comă sau leşinat sau cu totul distrat, eu nu-mi dau seama că exist. Cu cât cineva se angajează mai mult cu energiile lui vitale, cu atât îşi dă mai mult seama cine este.

De aici apare limpede ceea ce le putem spune tinerilor: „înţelegi că probleme ca acestea: «Ce valoare are viaţa?», «Ce sens are existenţa?», «Ce am de făcut în lume?», au un singur răspuns, iar acest răspuns depinde de măsura angajării tale? Dacă tu nu te angajezi, plictiseala nu doar te va îngrădi, ci te va copleşi. Dacă tu te angajezi puţin, ai materie fragilă, ai materie prea subţire pentru a-ţi da seama de soliditatea persoanei tale sau a existenţei tale."

Când le vorbim tinerilor încercăm mereu să le clarificăm ideile, dar ne amăgim. De câte ori mi s-a întâmplat asta! După ce am demonstrat un principiu, ana întrebat:

— Aveţi ceva de zis?
— Nu.
— Aveţi vreun motiv de obiectat?
— Nu.
— Şi atunci sunteţi de acord?
— Nu.

De câte ori un profesor de religie, nu atât de plăcere, cât pentru a imprima mai bine lecţia în capul elevilor, nu zice: „Nu mă interesează dacă mă acceptări sau nu, deocamdată eu am dreptate." Clasa, bineînţeles, rămâne perplexă şi atunci profesorul insistă: „Trebuie să mă credeţi că am dreptate, tocmai pentru că nu aveţi nici o obiecţie; trebuie să îmi spuneţi da". Şi constrânge clasa să zică „da". Este uşor de înţeles ce mică valoare are acel „da" şi că nu ţine deloc de convingerea lor. Lucrurile rămân ca înainte.

Sf. Toma, De *Veritate,* q. 10, a. 8, c.

Convingerea nu este doar o problemă de inteligență, ci și, și mai ales, o problemă de energie și de acțiune.

Să băgăm de seamă disocierea care, mai ales la tineri, există între rațiune și restul ființei lor, al persoanei lor. Când devine rațiunea convingere? Când se simte cineva, dinăuntrul său, total legat? Când simte cineva că se realizează în sine trecerea de la rațiune la ființa întreagă? Când experimentează în sine unitatea care este pe cale să se înfăptuiască? Problema convingerii nu trebuie să fie doar o problemă de inteligență. Trebuie să fie și o problemă de libertate și de voință. în momentul în care rațiunile se află în fața ochilor, mai este încă mult drum de străbătut, pentru că aceste rațiuni sunt abstracte, străine; sunt încă sunete și cuvinte. E nevoie atunci de o intervenție a energiei, un fel de „violență", de care este întotdeauna nevoie după păcatul strămoșesc. Cu această energie sau violență pot face să adere ființa mea la ideea și la programul inteligenței.

Intr-un prim moment, această energie va părea să unească cele două părți ale exteriorului, dar, dacă energia ține, se va naște repede o presiune osmotică irezistibilă, astfel încât încetul cu încetul ideea ce mi-a fost propusă devine carnea și sângele meu.

De aceea problema cea mare, în fața tinerilor, nu constă atât în efortul demonstrației raționale. Acest efort nici măcar nu este o problemă, este pentru moment o premisă. Fără îndoială această premisă este astăzi constrânsă să rămână inutilă, dacă nu trecem la adevărata problemă. Astăzi mai mult ca oricând se cere de la noi o cultură conștientă; astăzi mai mult ca oricând se cere de la noi o agerime intelectuală, o claritate inconfundabilă, o precizie matematică; dar nu aceste lucruri salvează, căci nu ajung pentru a impresiona. Poate eventual să-i impresioneze pe unii, pe acele persoane foarte rare care sunt capabile să se emoționeze și să plângă în fața unei construcții geometrice.

Făcând apel la nevoile structurale ale conștiinței umane și creștine, putem provoca acea energie și acea hotărâre din care se nasc, la rândul lor, convingerea și entuziasmul.

Dacă deci demonstrația rațională nu este decât o premisă (totuși este amar pentru noi să admitem că este doar o premisă: ne costă atât de scump!), problema adevărată ar trebui să constea în efortul de a suscita implicarea de energie și de acțiune. Cum să suscităm energia, cum să provocăm acea hotărâre din care se naște convingerea și entuziasmul?

Aici nu trebuie să mergem în căutarea acelor rațiuni și a acelor motive care reprezintă doar explicații filozofice sau clarificări ideologice, ci în căutarea acelor momente și a acelor motive care în viața umană sunt comparabile cu nevoile fundamentale ale vieții biologice. Ca și viața biologică, și conștiința umană și creștină are niște nevoi fundamentale. Care sunt acestea?

Dacă Isus a avut succes, a mișcat și continuă să miște milioane de ființe umane, nu a putut avea un astfel de succes decât atingând tocmai acele nevoi fundamentale ale conștiinței. El a știut să facă apel la acele nevoi structurale ale conștiinței și le-a satisfăcut în setea lor.

2. 0 asceză stoică

Apelul creștin de astăzi nu neagă nevoile structurale ale conștiinței umane și creștine, dar le eludează sau le ignoră. Duhovnicii mențin sufletele sub controlul propriului eu.

Dacă așa stau lucrurile, ne vine în minte o îndoială foarte gravă: dacă apelul creștin de astăzi nu mai suscită acele energii necesare pentru o adeziune convinsă, înseamnă că îi lipsește o caracteristică proprie. Care caracteristică? Cunosc bine asociațiile catolice masculine și feminine din orașe și sate: sunt adesea în stare de criză. Dacă apelul creștin nu mai produce acea angajare, dacă acesta nu mai reprezintă în fața conștiinței umane acele motive care, cum se spune, mișcă, acele motive care îi fac pe oameni să se decidă, nu e oare posibil ca acest apel să fie lipsit tocmai de caracteristica ce atinge structurile esențiale ale conștiinței? Eu nu zic că apelul creștin de astăzi neagă structurile esențiale ale conștiinței umane și creștine, dar aș fi înclinat să afirm că structurile pomenite, dimensiunile pomenite, sunt ignorate, nu sunt mișcate și utilizate.

Să fim atenți la ceea ce sunt întrebați creștinii la spovadă în mod obișnuit. Ai spus rugăciunile? Câte minute? Ai fost fidel meditației? Dar cu curăția cum stăm? Câte păcate ai făcut în ultima lună? In luna viitoare trebuie să comiți cu trei sau patru mai puțin...

Acum eu nu vreau să spun că un astfel de examen de conștiință ar fi inutil sau negativ, vreau doar să vă spun că oglindește o metodă prea imperfectă, prea cu lipsuri dacă se ține cont de adevăratul conținut și de noutatea Creștinismului. La acest tip de asceză a ajuns și Socrate,

înainte ca Isus să ne anunțe Evanghelia sa. Nu putem să ne limităm la o asceză precreștină: am demonstra inutilitatea mesajului lui Isus. Stăpânirea de sine nu este o originalitate a Creștinismului, este un paradis terestru preventiv, efort sau iluzie ale unor mari personalități stoice.

Isus Cristos, gi în acest caz orice creștin, este altceva, o altă formă. Isus Cristos are o altă semnificație, are alte dimensiuni. Filantropia și dragostea creștină sunt două lumi total diferite între ele. Dar atunci, nu mai trebuie să insist asupra controlului de sine?

Insistând exclusiv asupra controlului propriului eu, ca unică realitate și insistând asupra presupuselor capacități de reușită ale voinței umane, duhovnicii îi trădează pe tineri. Mizând pe voință, pot constata că cel puțin cinci tineri din zece răspund cu generozitate. Aceștia înțeleg că este drept, țin la demnitatea personală. Dar după câteva săptămâni trebuie să-mi dau seama că până și cei patru sau chici sunt pe cale de a cădea. Dacă eu îi îndemn la valoare și la luptă în numele capacității lor de reușită, eu îi amăgesc. Și toți își dau seama de această amăgire.

Există un alt motiv pentru care noi am înaintat, pentru care noi ne-am atins scopul vocației. Nu este pentru că am fost în stare, ci pentru că Dumnezeu a fost bun cu noi, a fost îndurător.

Cum îl pot ajuta pe tânăr să altoiască în el însuși, la douăzeci de ani, calea generozității? Blocându-1 în observații analitice asupra sinelui, ori lansându-1 în afară, către orizonturi sintetice și definitive? Aceasta este întrebarea pe care eu însumi mi-o puneam.

Când insistam asupra liniei analitice, sfârșeam prin a-i face pe tineri melancolici, chiar închiși. Vedeam la unii dintre ei, mai dezghețați, înclinați spre bine și având o oarecare metodă, o voalată tristețe, un văl straniu care îi împiedica să-și asume riscul generozității gi acea faimoasă retorică a lucrărilor ideale, acea minunată retorică despre care vorbește poetul Torquato Tasso când zice că un tânăr care nu a fost niciodată retoric nu a fost niciodată tânăr.

3. împotriva oricărei forme de egoism

Duhovnicii reușesc să altoiască în tineri calea generozității dacă îi fac să iasă din ei înșiși și din propriul eu.

Trebuie să ne gândim la lumea întreagă, trebuie să ne preocupăm de creștinismul din Africa gi din Asia și nu numai să ne agităm în jurul

neascultărilor și al lipsurilor de fiecare zi. Omul se resemnează în fața unui detaliu, doar dacă acesta se prezintă ca realizare a unui universal.

Doar ceea ce este mare, doar ce este total, doar ce este sintetic îl face pe om să accepte umilirea analizei detaliuiui. Dacă cineva are în el sensul lumii, atunci poate reuși să stea în închisoare întreaga viață cu măreața seninătate a călugăriței de clauzură. Dar dacă cineva nu are spațiul pretins de natura umană înăuntrul său, atunci abordarea ostenelilor cotidiene în numele unei energii pe care trebuie să o aibă devine un efort ce nu duce nicăieri gi doar epuizează.

Iată: există o asceză ce epuizează gi există o asceză ce hrănește.

Există o asceză ce este calcul și există o asceză ce este abandon, pentru că abandonează omul în mâinile lui Dumnezeu.

Nucleul experienței noastre se află aici: un tânăr este om în măsura în care este capabil să se abandoneze persoanei lui Cristos.

Ce este în fond speranța creștină? Dacă, așa cum zice liturghia, speranța noastră este Cristos, la orice vârstă Cristos este speranța oricărui om. Totugi acest adevăr devine decisiv la paisprezece, șaisprezece, șaptesprezece și optsprezece ani, când personalitatea tânărului se stabilește. Aceasta este marea problemă, după umila mea părere, a metodologiei pe care trebuie să o folosim.

Din ce punct trebuie să lansăm apelul? In ce anume trebuie să constea apelul? Apelul trebuie să constea, în mod cât mai net, cât mai clar, cât mai hotărât posibil, în dimensiunile ultime. Pius XII a spus că perspectivele universale ale Bisericii sunt perspectivele normale ale creștinului[67]. Deci, în apelul creștin, c#re sunt nevoile structurale ale conștiinței umane cărora trebuie să li se dea răspuns? Care sunt dimensiunile caracteristice ale gestului și ale veștii creștine? Care sunt dimensiunile de fond, cele mai sintetice, orizonturile spre care totul trebuie îndreptat, secretul pe care Spiritul îl sugerează dinlăuntru? Sunt Cristos total și Biserica, continuarea lui Cristos total în perspectivele sale universale. Aceste orizonturi secrete ale spiritului creștin sunt mereu prezente în conștiința creștinului, chiar și atunci când greșește, chiar și atunci când nu reușește să trăiască în curăție. Mai mult, tocmai făcând apel la aceste orizonturi, tocmai cuprinzând aceste orizonturi, tânărul va putea reugi să-și rezolve toate problemele sale.

Pius XII, *Fidel..,* op. cit-, 238.

Dacă pentru a purifica un curs de apă plin de reziduuri alegem sistemul de a bloca reziduurile unul câte unul, de a extrage aşchie cu aşchie, atunci ni se va înţepeni gâtul şi ne va apuca lumbago şi nu vom reuşi niciodată să-i dăm de capăt. Haideţi să lăsăm însă fluviul să curgă spre gura de vărsare. Să ţintim spre punctul de vărsare şi atunci reziduul se va depozita încetul cu încetul de-a lungul stăvilarelor.

A ieşi din propriul eu înseamnă a te abandona lui Cristos gi a-i încredinţa Lui soluţia tuturor problemelor.

Apostolii L-au urmat pe Cristos pentru că era El, pentru că erau atraşi de El. Nu au făcut mai întâi o puricare a propriilor defecte pentru a-L putea urma. Au mers pe urmele Lui aşa cum erau şi, mergând după El, reziduurile lor au început să se depoziteze de-a lungul stăvilarelor, în ritm foarte lent.

„O, neam necredincios şi stricat, până când voi fi cu voi?" Era gata să se înalţe la cer şi încă îl întreabă: „Deci, această împărăţie a lui Dumnezeu, când o vei aşeza?" Isus îşi terminase lucrarea pe pământ, mai erau câteva clipe până la plecarea sa în cer, şi totuşi apostolii nu au înţeles nimic. Doar Spiritul Sfânt, doar darul lui Dumnezeu îi va schimba în întregime, dar îşi arătaseră deja conştiinţa bună prin angajarea în urmărirea scopului, adică în urmarea Lui, a lui Isus.

In primul plan este El, Isus, nu eu cu defectele mele. In primul plan este chipul Său: nu aspectele sărăciei mele. Privind spre El îmi voi da seama că doar El va putea să rezolve toate problemele, toate problemele mele şi ale celorlalţi.

Discutând la şcoală, un băiat îmi spunea, referindu-se Ia problema culturii: „Atunci, după părerea dumneavoastră, cultura este experienţa unei realităţi care explică totul." Era un băiat din prima clasă de liceu care ajungea spontan la această minunată şi nouă definiţie a culturii. Să încercăm să punem în loc de cuvântul „realitate" cuvântul „Cristos" şi vom avea echivalentul frazei pauline: „A recapitula totul în Cristos."

4. Cele trei dimensiuni ale Creştinismului

A te abandona lui Cristos înseamnă a experimenta dimensiunile lui, cea dintâi fiind aceea că Cristos este realitatea care explică totul.

Câtă luptă, câtă strădanie este necesară pentru a comunica acest nou concept de cultură!

Am auzit replicându-mi-se că credinţa nu are de-a face cu cultura. Credinţa este deasupra, în timp ce cultura este un ansamblu de rezultate şi de cunoştinţe umane. Cultura este, în fond, un aglomerat de informaţii pe care omul încearcă să Ic pună în ordine.

Pentru noi, în schimb, Mântuirea a ajuns cu adevărat până aici, până la a rezolva problema culturii. Mântuirea ne face uşor şi accesibil ceea ce a fost o problemă enormă pentru fiecare om, un efort practic imposibil de susţinut după păcat, Tocmai în aceasta constă diferenţa între Creştinism şi celelalte religii. Religiile nerevelate, şi deci respectivele lor culturi şi civilizaţii, sunt un efort uman: Creştinismul, în schimb, şi prin urmare cultura lui, este o cale marcată de Dumnezeu, este un dar, un har. Desigur, Dumnezeu ne-a dat şi harul de a ne revela, de a ne comunica experienţa acelei realităţi care explică totul, şi aceasta este o realitate vie, este o Persoană.

Aceasta trebuie să fie strădania noastră cea mai importantă. Dar dacă un tânăr îşi însuşeşte sau doar ascultă cu atenţie acest concept, poziţia lui faţă de experienţa creştină se schimbă. Pe neaşteptate, imediat ce aude repetarea acestui principiu, dacă nu este un tip închis, chiar dacă este evreu sau protestant, îl vedeţi trecând de la scepticism şi de la indiferenţă la interes şi la preţuire. începe să ia cu adevărat în considerare acest lucru.

A experimenta întâia dimensiune a lui Cristos înseamnă a-ţi da seama că a fi creştin înseamnă a convieţui şi a împărtăşi.

Descoperirea omului Cristos, a realităţii care explică totul, ce anume mă învaţă pentru viaţă? In ce sens Cristos îmi este maestru? Invăţându-mă că fiinţa este iubire, că a trăi înseamnă a împărtăşi. Un băiat foarte departe de noi ca mentalitate, din clasa a treia de liceu, un înverşunat anticlerical, după o discuţie la şcoală s-a ridicat să spună: „Cât despre misterul Treimii acum într-adevăr înţeleg că ar putea ilumina toată viaţa omului."

Misterul Treimii este tocmai revelarea faptului că esenţa lucrurilor este convieţuire gi împărtăşire. „Eul" meu trăieşte ca „noi".

Raţiunea umană ar ajunge până la unul. Idealul suprem al existenţei pentru om este unul. Dar iată că intervine revelaţia, pentru a ne spune că Unul este companie, este iubire.

Iată atunci cea de a doua dimensiune a lui Cristos: iubirea. Când întâlnesc un tânăr pentru prima oară, îi spun pe şleau: ‚yezi că trebuie

să iei poziție față de Cristos, pentru aceasta ți-o spun. Iar pentru a lua poziție față de EI, pentru a-l putea înțelege, tu trebuie să te angajezi în împlinirea experienței pe care îți spune să o împlinești. Mai întâi fă experiența pe care ți-o sugerează și apoi vei judeca."

Astfel, între cei trei sute de tineri care se duc duminica la periferia orașului Milano pentru a face lecții de Catehism, am putut include și protestanți.

Când, de curând, am făcut pentru prima dată o apreciere a primei experiențe catehetice de trei luni, un protestant evreu s-a ridicat și a zis: „Eu am început să merg la *Bassa*[63] milaneză pentru că mergeau și alții, iar apoi pentru că eram împins de curiozitate. Acum înțeleg că nu mai pot continua să merg acolo fără a descoperi cu adevărat că suntem într-adevăr frați și cu toții fii ai aceluiași Tată."

în liniștea generală și în acea stare de jenă caracteristică ce ne cuprinde în fața unor anumite mărturii, tânărul a continuat în acești termeni preciși: „Experiența carității îmi spune că, în conceptul său real, caritatea nu constă atât în a le da celorlalți, cât mai precis în a împărtăși cu ceilalți."

Iar băieții erau surprinși să audă că Dumnezeu trebuia să ne facă bogați pentru că ne iubea. Pentru a ne face bogați a venit să împărtășească mizeria noastră. Putea să coboare pe pământ și să ne schimbe complet, să ne dea bogăția într-o clipă și să se ducă. Insă nu, a coborât pe pământ și s-a făcut mizerabil ca și noi. Iubirea este împărtășire.

Noi prețuim un tânăr pentru acele valori universal recunoscute de toți. Pentru simțul datoriei, pentru străduința la învățătură, pentru conștiinciozitate și ascultare față de părinți, însă nu mai putem să-l prețuim numai pentru aceste valori. Valoarea unui tânăr o deduc din modul în care își folosește timpul liber.

Un elev studios și scrupulos în privința datoriilor lui, dar care își petrece timpul său liber ca pe o meritată pierdere de vreme după îndeplinirea datoriei, va putea fi unul din acei magnifici birocrați despre care ziarul „Espresso" nu va putea niciodată să vorbească rău, deși va fi personificarea meschinăriei.

[63] *Bassa* era un cartier foarte sărac de la periferia orașului Milano, unde tinerii din *Gioventu Studentesca* (Tinerii de liceu din *Comunione e Liberazione)* mergeau în mod regulat și voluntar să facă un gest de caritate.

în îndeplinirea propriei datorii poate să fie și egoism. Eu prefer unul care să studieze un pic mai puțin, care să riște câte uri patru sau un cinci, dar care să știe să-și rupă din timpul său liber pentru a-l împărți cu alții.

„Dacă ești cu adevărat un om, ar trebui să împărți toată viața ta cu alții" spun adesea. Ei răspund: „Nu suntem capabili, nu avem curajul." Atunci le sugerez: „începeți împărțind o părticică din timpul liber, poate o oră pe lună, dar începeți. Mergeți în Bas.sa, nu pentru a îmbunătăți condițiile sociale sau pentru a suscita lupte de clasă, cum ar vrea comuniștii și radicalii, ci pentru a face ceea ce Domnul Nostru Isus Cristos a făcut timp de treizeci și trei sau treizeci și patru de ani. In loc de a predica sau de a învăța, a fost ca unul dintre noi. In loc de a predica, mergeți acolo și împărtășiți viața cu ei, viața acelor oameni dezmoșteniți. Ar trebui s-o faceți mereu dar începeți prin a o face câteva ore pe săptămână."

Este foarte greu să-i pornești, dar pe urmă este foarte greu să-i oprești.

A experimenta cea de a treia dimensiune înseamnă a-ți da seama că a fi creștin nu înseamnă altceva decât a conviețui și a împărtăși fără măsură.

A treia dimensiune este foarte clară. Este imposibil ca cineva să înțeleagă prima și a doua dimensiune fără să înțeleagă că amândouă nu au o limită, sunt fără măsură. Stă în propria lor natură,

Limitarea cadrului împărtășirii, așa cum existența ne dă posibilitatea, înseamnă renegarea de sine - este păcatul (adică „defectul", care în originea sa latină înseamnă „împuținare, lipsă" a ceva). îmi vine în minte ce a zis Domnul: „Cine face păcatul se contrazice pe sine însuși."

A limita propria deschidere de conviețuire înseamnă de fapt a încerca impunerea propriei măsuri în fața legii profunde a existenței, este confundarea iubirii cu un calcul, este schimbarea împărtășirii cu o încercare de dominare. Ce altceva este problema misionară dacă nu nevoia structurală de a împărtăși lumea?

Discutând cu tinerii, trăind cu tinerii, eu am înțeles și mai bine acea faimoasă frază: „Măsura iubirii este aceea de a iubi fără măsură". Este o axiomă clară, nu mai este un joc de cuvinte. Aceasta este esența și lucrurile așa stau într-adevăr. De fapt, termenii apelului lui Cristos sunt: până la marginile pământului; până la sfârșitul lumii. Iar pentru setea esențială a inimii noastre pare naturală vestea sfântului Pavel: „Totul este al vostru, cum și voi sunteți ai lui Cristos".

Trebuie să **conviețuim** cu toată lumea, să împărtășim viata tuturor, să te pui în comun pe tine însuți cu oricine. Iubirea este o lege fără granițe, universala: catolică. In această lege, a măsura și a delimita ar coincide cu trunchierea legii înseși: a-i pune o limită nu înseamnă a o limita, ci a o abroga.

Trebuie să medităm că apelul creștin este în primul rând cucerirea lumii în sensul evanghelic; împărăția. A avea sensul împărăției înseamnă a avea simț misionar. Trebuie să trăim pentru univers, pentru umanitatea întreagă: „Perspectivele universale ale Bisericii vor fi perspectivele normale ale vieții sale creștine" (Pius XII).

Cu cât iubim mai mult în acest sens universal, cu atât crește capacitatea de fidelitate față de detaliu (rugăciune, curăție, datorii etc.)- Iar această fidelitate nu o mai simțim atunci ca restricție și represiune, ci ca - ceea ce și este cu adevărat - libertate. Doar cu acest ideal se îndeplinesc cele mai mari porunci, se împlinesc cele mai umile servicii.

începi atunci să descoperi că nu este adevărat că-ți iubești tatăl și mama dacă acel act de iubire nu este deschis ca potențial către lume. Dacă actul meu de iubire nu este deschis ca potențial către întreaga lume, nu este decât un raport de sentiment și de sânge, și atunci nu am atins încă experiența genuină a caritătii misionare.

Iată dorul misionar. Cum poate cineva să meargă la Liturghie duminica fără să se preocupe de **frații** din China și din India?

O fată cu un temperament dificil, cu ceva probleme din punct de vedere etic și care provenea dintr-un mediu nesănătos, după ce a cunoscut perspectivele misionare ale Creștinismului, îmi spunea: „Aceste lucruri încep să mă facă să o înțeleg și pe mama mea."

Concluzie: a fi creștini înseamnă a accepta o misiune fără limite. Pentru a reda viață asociațiilor catolice trebuie ca cei ce le conduc să se obișnuiască să-i trimită pe tineri în afară, să-i facă să înțeleagă că creștinismul nu este doar oratoriul sau curtea bisericii, ci mai exact misiunea și numai ea. Atracția umană a Creștinismului se traduce în modul cel mai complet în acest cuvânt: „Misiune". Este un cuvânt care rezumă motivul de conștiință profund și clar, unitatea culturală care se realizează prin acea angajare totală a energiei eului care este iubirea, împărtășirea care se aplică în mod evident limitelor lumii, ale umanității.

Nu sunt un om dacă nu iubesc întreaga umanitate.

Capitolul II

A educa înseamnă a propune un răspuns la o întrebare pe care o trăiești tu

De la pasiunea cea mai strict apostolică, de la dorința arzătoare ca tinerii să cunoască adevărul pe care l-am cunoscut noi, până la lupta politică, în toate aspectele activității, de la aspectul cel mai interior și profund, la aplicația cea mai relevabilă din punct de vedere social, problema se înrădăcinează în persoană, așa cum o plantă prinde rădăcini. Tot ceea ce am făcut, facem și zicem se datorează unei pasiuni pentru adevăr, pasiune pe care persoana noastră o trăiește, pasiunea căutării adevărului și deci, a libertății.

Accentul este pus pe persoană. Ceea ce caracterizează persoana, ceea ce o face, cum se spune, protagonistă, actriță, având o parte ireductibilă și de neînlocuit, este prețuirea vieții. Nu acea prețuire a vieții prin care, în timp ce mă ucid cu cocaină, eu am o mare prețuire pentru viață și, tocmai pentru că viața nu-mi corespunde, eu nu pot trăi - gândiți-vă la Pavese; prețuirea și dragostea pentru viață.sunt prețuirea și dragostea pentru viața în sine, care trăiește în sine. Noi ajungem la prețuirea și la dragostea pentru viața celuilalt, a tuturor și a lumii, pentru că plecăm de la surprinderea plină de iubire a vieții în noi înșine, a existenței în noi înșine.

Acesta este și criteriul operant și operativ al adevărului, pentru că inima noastră, mai bine zis autoconștiința a ceea ce ne-a făcut, dorește împlinirea a ceea ce începem să experimentăm.

A educa înseamnă a propune, dar ar fi ca și o împovărare cu ceva din exterior, dacă nu propunem un răspuns la o întrebare pe care o trăim; dacă nu trăim întrebarea, răspunsul pe care îl propunem este ficțiune, pentru că adevărul, corespondența între întrebare și răspunsul pe care îl dăm, îl simțim în mod fiziologic: acel *adcquatio rei et intellcctus* este inevitabil, și face ca adevărul să fie încărcat de propria evidență. Un lucru adevărat, cu cât privește mai mult viața, cu atât este

mai vizibil cu ochiul liber. De aceea dacă a educa înseamnă a propune, această propunere poate ajunge ia inima celuilalt, poate risca să-l mişte pe celălalt, să-l emoţioneze pe celălalt doar în virtutea unei energii care are ca origine propria prezenţă; iar această energie există dacă cineva preţuieşte şi iubeşte viaţa, dacă ştie ce este.

De câte ori am zis că principiul fundamental al educaţiei este ca tipul educaţiei, dinamica educaţiei înseşi să conducă la înţelegerea şi iubirea vieţii; foloseam expresia: „a lua în serios viaţa", ceea ce este sinonim cu conceptul de preţuire. Noi alunecăm mereu în afara acesteia şi devenim arizi, devenim prizonierii lucrurilor pe care le facem sau, şi mai rău, ai imaginaţiei noastre.

Dragostea pentru viaţă, această duioşie faţă de noi înşine - dar cuvântul dragoste este mai serios - are în ea o emoţie, precum în faţa unui lucru care nu este al nostru; de fapt emoţia mamei în faţa propriului copil nu există când se gândeşte că este al său, ci când îşi dă seama că nu este al său şi că îl are lângă ca, când conştientizează faptul că îi este dat. In mod analog această dragoste pentru viaţă se mişcă într-adevăr şi, prin aceasta devine comunicabilă, devine capabilă să-t mişte pe alţii, când cineva se bucură de ceea ce există. Aceasta înseamnă: dragostea pentru realitate, care este parte din dragostea pentru viaţă, apare când cineva se bucură de ceea ce este, când cineva este surprins şi plin de preţuire, plin de devoţiune, deci de iubire respectuoasă faţă de ceva ce i s-a întâmplat şi l-a atins. Pe scurt, dragostea pentru viaţă se declanşează în urma unui eveniment în care am fost implicaţi: este un eveniment, un eveniment în care am fost implicaţi. Cel care, privind la viaţa lui, a ajuns acolo unde se află acum printr-o linie amorfă, în întregime uniformă „nici rău, nici bine n-au cătat a face"[69], fără nici o tresărire din care ceva în el să fi pornit şi prin care ceva în el să se fi mişcat, nu va putea să comunice nimic.

In *Simfonia pastorală* de Gide se povesteşte despre un pastor protestant care s-a dus să viziteze pe nişte adepţi ai săi, într-o colibă mizerabilă; vede două persoane foarte bătrâne, sub un acoperiş, şi lângă ele ceva, care seamănă cu o grămăjoară de zdrenţe, care se mişcă. Curios se apropie şi vede, îngropată sub cârpe, o fată de 16-17 ani: a fost adusă la lumină de către fiica celor doi şi s-a născut surdă şi oarbă, deci şi mută. Bunicii au

[69] Dante Alighieri, *Divina Comedie, Infernul,* Cântul III, *36,* traducere de Eta Boeriu, Editura pentru literatură universală, Bucureşti 1965.

încercat să o facă să crească şi să o stimuleze, dar negăsind răspuns, ignoranţi, bătrâni şi obosiţi, au aşezat-o acolo şi doar îi dădeau de mâncare.

Ceea ce se mişcă, în noi, se datorează prezenţei, se datorează unui eveniment. Preţuirea şi dragostea pentru viaţă se nasc printr-un eveniment, pentru că ne-am bucurat, în sensul de *frui,* de percepere a unei prezenţe, ceva care exista, care atinge viaţa. Experienţa noastră are întotdeauna o rădăcină înainte de toate estetică, care mai apoi, în mod obişnuit, din păcate nu mai este dezvoltată, şi aceasta este împotriva istoriei noastre.

Problema este persoana, nu înţeleasă în sens de obligativitate, ca un „e de datoria ta", ci înţeleasă în măsura în care credinţa a devenit un eveniment, un eveniment care a mişcat-o şi a emoţionat-o pentru viaţa sa, şi în măsura în care dragostea pentru viaţă devine dragoste pentru întreaga realitate, şi atunci nu mai poţi să ai în faţă douăzeci şi cinci de copii şi să fii indiferent. Acum este uşor să găseşti chiar gi mame care sunt indiferente faţă de destinul copilului lor; nici nu se gândesc la aceasta, pentru că în ele sensul destinului nu a fost trezit, dar acest lucru este, în mod evident, o gravă patologie socială.

Problema este persoana mişcată de ceva care există şi care se bucură de acel ceva care există; dar a te bucura înseamnă a adera, pentru că nu ne putem bucura în mod pasiv, ca şi apa care trece şi nu lasă urme. A te bucura înseamnă că există un subiect, este aderarea la acest eveniment: atunci te bucuri, atunci iubeşti realitatea, atunci totul devine interesant dar, în primul rând, în mod preponderent, devine interesantă vieţuirea.

Dragostea pentru viaţă se naşte dintr-un eveniment în care am fost implicaţi. Acest eveniment, ce conştiinţă de sine are, astăzi, în acest moment istoric în Biserică şi în societate?

Eu cred că principala *caracteristică, proprie* Mişcării noastre, care suscită dragostea gi predilecţia adâncă a Papei pentru experienţa noastră, este tocmai un răspuns la această întrebare.

Astăzi, în acest moment istoric, în Biserică şi în societate, evenimentul este ca şi cum nu ar avea conştiinţa de sine însuşi.

Dar problema de la care îmi permit să pornesc este aceasta: nici noi nu avem multă conştiinţă a acestui eveniment în Biserică şi în societate. De aceea eu nu renunţ să plec de la ceea ce, de zece ani încoace, am subliniat a fi *problema* pentru o mişcare creştină în şcoală: *persoana* dascălului, personalitatea dascălului.

Acest punct de plecare ar putea părea abstract; însă nu este nicidecum așa și toată problema se află aici, pentru că era ceva în mine care m-a determinat să las școala de teologie, pentru a merge să predau la Berchet. Pe scurt, presupuneți că-i vine în minte în această clipă pentru prima dată unuia dintre noi să întemeieze o mișcare, că înțelege în acest moment că trebuie făcută o mișcare în școlile italiene, pentru mediul școlar, în tot ce constituie problema școlii din punct de vedere catolic; presupuneri că le spune acest lucru câtorva prieteni, că le scrie o scrisoare unor prieteni de departe, astfel încât în curând vor simți această problemă alți douăzeci de dascăli, și fiecare din ei trage după sine douăzeci de elevi: unitatea între el și acești douăzeci de dascăli, comuniunea dintre ei este originea mișcării, pentru ca acesteia îi va urma inevitabil angajarea celor douăzeci înmulțit cu douăzeci, ceea ce înseamnă patru sute de tineri, iar acesta ar fi un început de mișcare creștină în școală. Eu nu pot să văd cum ar putea ii o altă origine. Și, de fapt, acești douăzeci, acești patru sute ce vor face? Se vor vedea din când în când, după cum va putea flecare; se vor pune de acord. Unul va spune: „Mie mi-ar plăcea să mergem împreună la cascadele din Rieti", și atunci, foarte bine: doisprezece din acești douăzeci de dascăli vor merge cu el la cascadele din Rieti.

Iar apoi, de exemplu, se va spune: „Să mergem în cutare miercuri, în cutare loc la întâlnirea cu Papa", și se va merge în acea miercuri acolo la întâlnirea cu Papa: iată o incipientă mișcare. Iar apoi va fi unul care va zice: „Dar fk-ar să fie, modul în care politica tratează dreptul la educație este pur și simplu incorect" și va mai zice; „Să facem ceva!" Și atunci acești dascăli scriu un fluturaș pe care îl vor distribui în cele douăzeci de școli ale lor. Poate acolo este vreun deputat care este interesat și se așează în fruntea acestui lucru și face o interpelare la Cameră. Apoi, întrucât apare o carte interesantă, altul zice: „De ce să nu o citim pe parcursul a trei luni, cu toți elevii noștri?" Și astfel citesc acea carte. Oare nu aceasta este Mișcarea? Dar baza, chestiunea unde se află?

Ești tu.

De aceea, problema este realmente densitatea persoanei. Dacă acesta este punctul de plecare, trebuie să ne recăpătăm conștiința a ceea ce înseamnă densitatea persoaiiei: deci conștiința acelui eveniment în care am fost implicați. Vreau să spun ceea ce am constatat și am avut chiar ocazia să o spun personal Papei Ioan Paul II:

„Comuniunea este misterul lui Cristos care se dilată în istoric, comuniunea este un fapt misterios (chiar și comuniunea care există între noi este un fapt misterios, pentru că altfel ar fi o prietenie naturală, însă este un fapt misterios), dar cum anume aderă tinerii - am spus Sanctității Sale - cum aderă și dau crezare acestui fapt și existenței acestui fapt misterios? Prin eliberarea pe care acest fapt al comuniunii o produce în lume, aproape ca acela care se întâmpla cu Isus când El făcea minunile. El nu a venit pentru a face minuni, ci a făcut minuni pentru a face lumea să înțeleagă pentru ce a venit și cine era El. Astfel scopul nostru este cel de instaurare a comuniunii, iar comuniunea să-i cuprindă pe toți oamenii."

Dar cum se poate adera în mod rațional - *raiionabile obsequium fidei vestrael* Făcând să se vadă: adică invitând lumea, implicând persoanele, producând împreună o atitudine de viață, gesturi de viață, structuri care să fie răspunsuri la nevoile vieții, în care umanitatea să se afle mai în largul ci, în care omul să zică: „Nu m-am simțit niciodată mai liber ca de data aceasta, e frumos să trăiești astfel", cum mi-a spus, pe marca terasă a Hotelului Panorama din Madonna di Campiglio, acel băiat care a venit pentru prima dată la vacanțele de Gs; eu stăteam acolo, rezemat de parapetul de iemn și acesta îmi zice: „Dacă s-ar putea trăi mereu așa, ar fi. Paradisul!" Acesta este lucrul pe care noi trebuie să-1 provocăm, altfel ar fi inutil ceea ce facem! Este experiența a ceva ce purtăm în noi și care înzestrează viața cu propuneri ce, deja ca și cuvinte, ca organizare a timpului, ca inițiative ce se iau și mai ales ca raporturi ce se stabilesc, nu le-am mai întâlnit astfel, în care umanitatea este mai umană. Cum s-ar spune: aici se experimentează, în sens analogic, minunea.

De aceea un astfel de lucru nu se poate face decât în ambientul, mediul în care trăim. Ambientul este acea țesătură de raporturi, care creează o anumită prezență; vorbim de ambient când o anumită prezență creează o țesătură de raporturi în cadrul factorilor și al problematicii realității în care se află, dar nu în mod abstract. Cea mai mare parte a îndrăgostirilor se degradează în loc să educe, pentru că îndepărtează, separă, sau — cel mult - continuă trăirea comunității; dar raportul nu investește ca modalitate nouă, ca intensitate nouă, ca și conștiință de responsabilitate nouă tot ce se petrece în comunitate și, deci, tot ce se petrece în mediul în care comunitatea trăiește.

Intr-o *Prefazio* a liturghiei ambroziene, aceea pentru ziua de luni a celei de a cincea săptămâni a Postului Mare[70], se spune: „Acordându-ne bunurile trecătoare" - bunurile, adică așa cum zice Sfântul Pavel; „Orice făptură a lui Dumnezeu este bună"[71]: totui este un bine, dar, în realitate, este trecător; atunci definirea este dată de sfârșitul spre care se îndreaptă și acesta ar fi golul și cinismul, însă... - „Tu ne dăruiești fericirea ce rămâne." Acesta este conceptul de realitate ca trecere, care este un bine, rămâne bine, adică nu este irosit, așa cum spunea Ofelia Mazzoni în acele versuri pe care le-am citat adesea: „Ceea ce apucai mai avid / în mâna strânsă se destramă, / ca trandafirul sub bolta eternității."[72]

Este frumoasă această imagine a bolții eternității, care este ca o mână ce strânge trandafirul, îl strivește risipindu-i petalele. Binele care trece este o trecere către fericirea care rămâne, către ceva mai mare căruia el îi este ca o anticipare, sau mai bine spus, începutul.

începutul: așa cum răsăritul este începutul zilei, iar cineva care nu ar fi văzut niciodată soarele poate înțelege că soarele există chiar și numai din trecerea dinspre noapte înspre zori. Bunurile care trec sunt zorile sau, cum spune liturghia, arvuna; arvuna este parte din întregul final. Dacă arvuna este parte din întregul final, este începutul; de aceea bunurile nu trec niciodată. Și acesta este gustul nou care exaltă privirea normală asupra lucrurilor normale; de aceea trăiești ziua cu dragoste, te scoli dimineața cu dragoste pentru acea școală către care te îndrepți și cu dragoste pentru acei treizeci și doi de „mucoși" care au avut înainte un profesor anticlerical și, deci, sunt în opoziție nu numai cu noi, ci și cu orice bun simț, și te întorci apoi obosit; există un ton în confruntarea cu realitatea normală, care este diferit; există o umanitate mai mare: este însutitul deja de acum, pentru că însutitul deja de acum nu este ceea ce inventezi tu, ci este acea modalitate de a trăi viața cu conștiința marii prezențe, datorită căreia totul devine început, zorile în care nu se văd încă bine toate lucrurile, blondul șuvițelor de păr, dar se vede silueta. „Dăruindu-ne mângâierile vieții prezente - continuă

[70] *Prefazio* din ziua de luni a celei de a cincea săptămâni a Postului Mare, în *Messale Ambrosiano Quotidiarto,* Centro Ambrosiano-Piemme, Milano-Casale Monferrato 1987, p. 429.

[71] Cfr. 1Tm4, 4.

[72] O. Mazzoni, „Noi peceatori", în *Liriche 1883-1936,* Zanichelli, Bologna 1930, p. 72.

Prefazio -, promiți deja bucuriile viitoare, pentru ca să ne fie dat de pe acum să pregustăm viața veșnică." Veșnicia: „Dar și perii capului vostru sunt toți numărați."[75] „Pentru orice cuvânt fără temei pe care îl vor rosti, oamenii vor da socoteală în ziua judecății"[74] - nimic nu se pierde.

Aceasta trebuie să facem să se petreacă și se petrece când se petrece; nu se petrece în ianuarie, pentru că tu ai intrat în octombrie în școala aceea.

Cel dintâi răspuns, pentru mine, a venit de la patru băieți care nu erau școlarii mei; de la școlarii mei cel dintâi răspuns a venit doar la sfârșitul anului, când i-am dus la Orta să facă trei zile de „experiență religioasă", cum îi spusesem directorului evreu, pentru a primi de la el aprobarea să fac anunțul în clase.

Și iată marele cuvânt: „Iar frumusețea lucrurilor trecătoare să nu ne țină prizonieri"[75]: aceasta este însă poziția tuturor, inclusiv a noastră, de aceea nu există nimic care să ne facă să ieșim din noi înșine, care să ne facă să creștem și să umblăm - *homo viator* - în responsabilitatea pe care o avem în raport cu ceilalți. Dacă binele este trecător devine o închisoare, care este menită să devină mormânt în care totul putrezește.

Voiam să spun că primul lucru pe care conștiința evenimentului trebuie să-l producă este o schimbare *a noastră:* trebuie să-și dea scama soțul sau soția voastră și trebuie să-și dea seama fiii voștri, trebuie să-și dea seama prietenii și trebuie să-și dea seama colegii voștri.

Dacă nu se pleacă de aici, restul se învârte în gol; poate avea unele momente de eficacitate, dacă e vorba de o personalitate fascinantă ca umanitate și puternic constructivă, dar, *jpi* urma ei, dispare vraja.

Este o schimbare, dar nu o schimbare pentru a transmite ceva celorlalți; este schimbarea produsă de ceea ce ne-a frapat pe noi, este avansarea spre maturizarea a ceea ce ne-a chemat la început. Chiar dacă nu ar veni douăzeci de băieți, iar după trei ani ar fi doar doi, deși am vrea să fie douăzeci, ar fi același lucru. Problema este schimbarea ta. Nu va putea niciodată să rămână singură schimbarea ta. Nu te va lăsa niciodată singur schimbarea ta; nu discursul tău, nu luarea ta de poziție, nu faptul că lansezi inițiative. Aceste lucruri te vor lăsa singur, dar acea

[13] *U* 12, 7.

[74] Mt 12, 36.

[75] *Prefazio* din ziua de luni a celei de a cincea săptămâni a Postului Mare, în *Messale...,* op. cit., p. 429.

schimbare nu. Vreau să vă citesc un fragment din Judecători, care este foarte adevărat:

„Atunci a venit îngerul Domnului și a șezut în Ofra sub un stejar, care era al lui Ioaș, tatăl lui Abiezer; și fiul său Ghedeon treiera atunci grâul în arie, ca să-l ascundă de Madlaniți [Israelitii fuseseră învinși de nenumărate ori de către Moabiți]- Și i s-a arătat îngerul Domnului și i-a zis: «Domnul este cu tine, voinicule!» [Domnul este cu tine, este spus unui om în mod sincer, nu doar ca intenție]. Iar Ghedeon i-a zis: «Domnul meu, dacă Domnul e cu noi pentru ce ne-au ajuns pe noi toate necazurile acestea?» [Dacă Domnul e cu noi, de ce nu reușim să facem nimic și de ce lumea nu vine? Dar nu acestea sunt întrebările cele mai importante, ci: «Eu de ce nu reușesc să mă schimb? Sunt înfricoșat, sunt dezorientat, nu sunt nici voinic, nici valoros»]. Și căutând Domnul spre el a zis: «Mergi cu această putere a ta și izbăvește pe Israel din **mâinile** Madianiților. Iată, Eu te trimit!» [Mergi înainte cu această putere pe care Eu ți-o dau, tu te vei schimba, îi vei învinge pe dușmani]. Atunci Ghedeon a zis: «Doamne, cum să izbăvesc eu pe Israel? [Cum voi putea da naștere eu unui grup de tineri?]. Iată neamul meu este cel mai sărac din seminția **lui** Mânase, iar eu sunt cel mai mic în casa tatălui meu» JEu nu valorez nimic, eu nu sunt nimic, nu am dat niciodată nimănui un leu, nu am reușit niciodată să... familia mea este lipsită de importanță, iar eu sunt cel mai puțin important din cadrul ei, iar apoi trebuie să mai și stau acasă **pentru** că am trei copii; cum să fac?]. Domnul însă i-a zis: «Eu voi fi cu tine și tu vei bate pe Madianiți, ca pe un singur om» [Tu vei reuși să faci tot ce trebuie să faci, să înfăptuiești], A zis Ghedeon către Dânsul: «De am aflat eu trecere în ochii Tăi, arată-mi un semn, ca să-mi dovedești cele ce îmi vorbești [să-mi dovedești că această speranță a mea nu este o iluzie]: să nu Te duci de aici, până nu mă voi întoarce la Tine și-mi voi aduce darul meu și Ți-I voi da» [I-a cerut un semn, dar semnul îl va vedea într-un lucru pe care el deja îl începuse, adică este recunoașterea Sa]. Și Domnul a zis: «Voi sta până te vei întoarce.» Și s-a dus Ghedeon și a gătit un ied și azime din o efă de făină; carnea a pus-o într-un coș iar zeama a turnat-o într-o oală și a dus-o la EI sub stejar și I-a pus-o înainte. Și a zis către dânsul îngerul Domnului: «Ia carnea și azimile și pune-le pe piatra aceasta și toarnă zeama peste ele». Și a făcut Ghedeon așa. Atunci îngerul Domnului, întinzându-și vârful toiagului ce-l avea în mâna sa, s-a atins de carne și de azime; și a ieșit foc din piatră și a mistuit carnea și azimile; și îngerul Domnului s-a făcut nevăzut de la ochii lui. Și a cunoscut Ghedeon că acesta este îngerul Domnului, și a zis Ghedeon: «Vai de mine, Stăpâne Doamne, că am văzut pe îngerul Domnului față către față!». Zis-a Domnul: «Pace ție. Nu te teme, căci nu vei muri!» [Nu te teme, nu vei fi. egal cu zero, adică nu vei trece, lucrurile tale nu vor trece, adică nu vei muri]. Și a făcut acolo Ghedeon un jertfelnic Domnului și l-a numit «Iahve-Șalom»."[76]

Acesta este altarul pe care trebuie să-l construim în noi: inima noastră. „Domnul-Pace" este schimbarea; nu trebuie să ne temem, pentru că acel Domn, cel care **ne-a** chemat, ne trimite.

Trebuie ca eu, înainte de toate, să recunosc că tu mă trimiți și, în aceasta se împlinește visul, se împlinește ceea ce fiecare dintre noi, dacă nu are ceva despre care să spună: „S-a întâmplat ceva ce era imposibil!", înseamnă că nu a început încă să o acționeze.

Inima, altarul pe care scrie „Domnul-Pace" este modul de a ne concepe pe noi și viața, originea și destinul; iar acest conținut al vieții este propria străduanie, propria lucrare, pentru că dacă nu simțiți aceste lucruri pentru școală, vă jur că nu le simțiți nici pentru soțul vostru sau pentru fiii voștri, pentru că nu le simțiți nici pentru voi înșivă.

Eu vreau să aprofundez ideea de pace, pentru că nu este atât de evident acest concept și pentru a-l înțelege bine, vreau să citesc epistola către Coloseni și vă provoc **să-mi** găsiți indicații de viață mai concrete decât cele ce provin din cuvântul lui Dumnezeu:

â

„Iar peste toate acestea, îmbrăcați-vă întru dragoste care este legătura desăvârșirii [pentru că desăvârșirea umanului constă în iubire]. Și pacea Iui Cristos întru care ați fost **chemați,** ca să fiți un singur trup, să stăpânească în inimile voastre."[77]

Această pace, „Domnul-Pace", nu poate exista decât în compania care se naște de aici, ca într-un singur trup. „Domnul-Pace": pacea se ivește doar în apartenența la realitatea care în Cristos își are începutul, la realitatea unității credincioșilor, încât nu mai sunteți străini între voi. Și iată care este simptomul că această pace există: „Și fiți mulțumitori!",

[16] *Jud6,* 11-24.
[77] Coi 3, 14-15.

ceea ce este, mi se pare, opusul punctului de plecare de la care pornim în mod normal, acela al lamentării, al cinismului sau al indiferenței.

Acest trup este descris în epistola către Galateni;

„Căci câți în Cristos v-ați botezat, în Cristos v-ați îmbrăcat. Nu mai este iudeu, nici elin; nu mai este nici. rob, nici liber; nu mai este parte bărbătească și parte femeiască, pentru că voi toți una sunteți în Cristos Isus"[7H] [nu „un singur lucru", ci „o singură persoană" în Cristos Isus].

Pacea este legată de această dimensiune de unitate care caracterizează inima și nu este faptul de a fi acolo, cot la cot, sau de a face ce este de făcut potrivit calendarului; este o dimensiune a inimii. Pacea este doar în companie. Filozoful Roland Barthes, în *Fragmente dintr-un discurs de iubire,* zice: „Dacă eu accept dependența mea, o fac deoarece ea constituie pentru mine un mijloc de a da semnificație cererii mele"[79], adică pentru a realiza inima mea, pentru a da claritate, realizare și mișcare inimii mele.

Această companie, acest trup unic, această pace care se află într-un trup unic, este o *dimensiune* a mea, este în sufletul meu, pentru că „dimensiunea" are o valoare ontologică și deci și psihologică, intelectuală și afectivă: este o inimă care coincide cu orizontul companiei. Am definit „dimensiune" modalitatea cu care omul întreprinde raportul cu totalitatea și cu atâtea modalități diverse: frumusețea, curiozitatea etc.[TO]

Această companie, care trebuie să devină dimensiune a inimii, pleacă de la un timp, în sensul literal al cuvântului, așa cum eu am ieșit din sânul mamei mele într-un anumit moment, la o anumită oră și într-o anumită zi. Creștinismul autentic este vestirea întrupării: misterul și infinitul se întâlnesc într-o realitate spatio-temporală precisă. Compania se naște dintr-o întâlnire și este de asemenea alimentată de o întâlnire, de niște întâlniri. Momentul cel mai important, flexiunea de timp cea mai importantă apare prima dată când, într-o fracțiune fizică concretă și foarte banală, printr-o persoană, printr-un grup care cântă, prin niște oameni care stau împreună, prin niște oameni care se salută așa cum nu se salută niciodată în mod obișnuit oamenii între ei, care a durat poate doar câteva

[78] *Gal* 3, 27-28.

R. Barthes, *Frammenti di un discorso amoroso,* Einaudi, Torino 1979, p. 79.

^Cfr. L. Giussani, *Tracce...,* op. cit., pp. 93-94.

secunde, cineva a avut presentimentul semnificației ultime, presentimentul că viața are o semnificație ultimă, sau a semnificației ultime pentru viața trăită cu credință, a pozitivității ultime a vieții, că pozitivitatea ultimă a vierii era legată de ceea ce tocmai se întâmpla, de cel care vorbea atunci, era legată de acestea, așa cum a descris cineva dintre noi: „întâlnirea este memoria unui lucru măreț, printr-o prezență care vine de departe și merge departe, întâlnire care ne dă presentimentul prezenței."

Cel mai important fapt nu este existența, ci întâlnirea: momentul unic de care depinde o întreagă istorie, un moment din timp; dar cineva simte aceasta, nu și-o spune nici lui însuși, dar, în acel moment, cineva înțelege că aparține acelui lucru pe care îl întâlnește, îl trăiește fără nici un moment de ezitare; apartenența este demnitatea întâlnirii, este începutul experienței unei apartenențe, aceea că viața noastră aparține de ceva care, cine știe de unde vine și unde se duce, are legătură cu acel oarecare ce vorbește sau cu grupul ce cântă sau cu cei doi ce se îmbrățișează, chiar fără să se cunoască, a§a cum s-a petrecut în America de Sud, unde erau oameni noi și a sosit un profesor din Italia: sărutări și îmbrățișări, iar unul zice: „Dar când s-au cunoscut?" Nu se văzuseră niciodată!

Apartenența este cea care generează compania; de aceea dacă nu se naște compania între voi, dacă nu se naște compania între noi, dacă nu se naște compania cu tinerii, este pentru că în noi nu există nici măcar începutul apartenenței la faptul Cristos.

Copilul, tocmai pentru că trăiește apartenența la tatăl său și la mama sa, dacă este acolo în brațele mamei, este mai deschis spre toate, dar dacă se smiorcăie și nu-i acolo tata sau mama, nu îl interesează nimic din jur. Apartenența este cea care generează companie și, de fapt, apartenența la Cristos este cea care lipsește azi, iar această lipsă generează singurătatea; lipsa acestei apartenențe este cea care ne face să ne simțim singuri, nu pentru că oamenii nu ne urmează și nu ne apreciază, sau pentru că nu reușim în ceea ce facem, nu; ci pentru că propriul comportament nu tinde să trăiască miezul acelui raport care ne constituie.

De aceea, compania este acel mod de a sta împreună ca expresie a unei apartenențe comune în cadrul realității, iar realitatea este ambianța determinată de însăși prezența ta sau de prezența la care aderi. Realitatea este acolo unde există semnificație; în măsura în care nu există semnificație, nu există realitate. A sta împreună printr-o apartenență comună în cadrul realității. Atunci te schimbi, muți băncile, găsești modalitatea de a

preda, încerci să faci lecția altfel, inviți la tine acasă - chiar dacă cineva te-a secat în timpul orei, revii, ai răbdare, ierți...

îmi amintesc impactul cu unul din primii mei elevi - bine cunoscut chiar și azi - care era în prima bancă, în stânga clasei, și m-a luat peste picior timp de o jumătate de oră; l-am lăsat în pace; apoi i-am dat o replică și el s-a ofensat. Mergând spre ieșire, i-am spus: ‚yino cu mine, hai să fim prieteni!", cum face fiecare dintre voi. Să facem ca această atitudine să fie normală! Compania înseamnă deci a sta împreună recunoscând o apartenență în cadrul realității, iar realitatea este ca atare prin prezența ta, care dă semnificație și, deci, devine ambianță, altfel cineva merge la școală și fuge, școala nu devine ambianța sa, așa cum poate să nu fie ambianță nici familia. Trebuie să punem în mișcare totul: de la bănci la director, de la libertatea orei de religie la libertatea școlii ca atare, pentru că această libertate implică o concepție diferită de raport în tot ceea ce facem.

Vă citesc și vouă această frumoasă mărturie:

„Acea iluminare inițială fără timp [pentru că la început este fără timp, cineva este atins și gata] a apărut dintr-un mod de a sta împreună, pentru că a fi împreună amintește acest lucru și este o amintire continuă [s-a implicat în timp, dictează modul meu de a fi în timp, învingându-l în încercarea lui de a-mi sustrage acel început], pentru că timpul potențează întâlnirea, dar prima încercare a timpului este aceea de a face s-o uităm."

Compania nu este, cum le-am reproșat în mod dialectic altora, grupul sau echipa; trebuie să fim atenți. Este o adevărată companie cea care se naște din întâlnire, dacă eliberează și exaltă responsabilitatea personală către conducerea ultimă a mișcării, care își are în conducerea ultimă garanția. însă de multe ori grupul sau echipa sunt cele ce devin „mijlocire" între tine și carisma originară garantată de cel care are responsabilitatea acesteia; iar aceasta este introducerea unei alte mișcări.

Dacă ar trebui să închei cu câteva consecințe practice, eu aș spune aceste trei corolare și vă urez ca poziția voastră - care se arată a fi atât de sinceră și adevărată - să depășească pericolul simplei intenționalități în acest mod:

1. Trebuie să creăm o mișcare de tineri care, din experiența de eliberare, adică din experiența unei umanități mai adevărate, care nu este un discurs - rodnicia unui discurs depinde de rodnicia unei vieri -, să înțeleagă misterul care este în noi, între noi și cu ei.

2. Capacitatea educativă este în criză când nu creează ambianță și nu trece prin confruntarea cu ambianța. O capacitate educativă nu este aceea de a face discursuri și de a organiza, ci este confruntarea cu ambianța, adică țesătura de probleme umane pe care convițuirea le ridică, reflex al societății. Gândiți-vă la vremea când luptam pentru libertatea de asociere: nu ne ajuta nimeni; sau când în urmă cu treizeci de ani studenții noștri s-au luptat pentru Teatrul Mic, pentru că, deși era plătit din banii publici, dădea mereu spectacole de același tip. Dacă, azi, tinerii nu mai fac aceste lucruri, trebuie s-o faceți voi - și aceasta este o sarcină grea, dar, mai ales, este semnul că nu ari transmis nimic. Totuși poate să se întâmple ca Domnul să vă facă să treceți prin agonie, adică cei trei dorm, cei treizeci și doi dorm și voi trebuie să vă bateți singuri. Vă bateți singuri, dar nu sunteți singuri, pentru că este evident că nu mai puteți fi singuri; atunci eram singuri în sensul literal al cuvântului.

Capacitatea educativă este în criză când nu se realizează prin confruntarea cu ambianța; acesta este punctul emoționant, pentru că adolescenții sunt împrăștiați ca frunzele, ca pietrele târâte de un torent: cum am putea să nu-i compătimim, chiar și uman vorbind?!

3. Dacă această capacitate educativă pleacă de la primul punct și se manifestă în ambianță, trebuie să ajungă la nivelul unei minime demnități culturale. Iar aici este punctul în care chiar și sinceritatea adevărată ca intenție, pe care ați demonstrat-o, se dezvăluie slabă.

Dacă nu se ajunge la nivelul cultural, realmente noi îngropăm talentul și această carență de nivel cultural decurge din lenea de a apiica judecățile mișcării la realitatea școlară sau la fealitățile care apar în societate și care interesează la școală; de exemplu, indiferența față de manualele folosite este un delict nedemn, neglijența și modul greșit de a le alege înseamnă uciderea sufletului; sau situația colegilor, a celor precari, modalitatea de recrutare a acestora; este nevoie de dragoste și în aceste lucruri.

Trăim, înaintăm împreună în realitate „către" și acest „către" înseamnă încercarea de a antrena totul către structuri precare (pentru că realizarea umană este întotdeauna precară), dar mai umane, mai aproape de acel răsărit, mai aproape de acel miez al zilei în zorile care, cu siguranță, prin noi au început să se reverse mai bogat peste pământul italian.

Capitolul III

Adultul pus la încercare: problema educativă astăzi

Așa cum o mamă își dă viața pentru ca să crească mare copilul său și acesta să facă la rândul său copii, astfel încât traiectoria de dezvoltare a spiritului și a rasei umanității să poată fi asigurată, tot așa noi trebuie să spunem că Domnul dă credința, prin Botez, pentru ca ea să crească, adică să devină matură, adultă, și astfel să poată fi comunicată și să asigure marea istorie a adevărului creștin, a faptului creștin în timp. De fapt, cuvântul adult ce înseamnă? Sau mai precis, prin ce se caracterizează adultul?

1. Mie mi se pare în primul rând, că adultul este cel care a știut și știe să-și dea seama de ceea ce a avut. Nu se poate concepe un adult „rupt" de trecutul său, separat de trecutul său... Dar tradiția nu poate deveni conținut al unui subiect adult dacă factorii săi constitutivi nu au devenit rațiune a persoanei. Chiar și scriitorul Noului Testament ne recomandă: „Să fiți gata totdeauna să răspundeți oricui vă cere socoteală despre nădejdea voastră."[81] Este o invitație spre maturizare, este o invitație la a fi adulți. Deci, prima caracteristică a adultului este capacitatea de a-și da seama, de a da socoteală de ceea ce a primit și îi este apropiat.

2. Dar există un al doilea factor care definește adultul. Dacă devenind marc, adolescentul, în mediul în care intră, în fața cuvântului, a judecății, sau a imaginii noi, alunecă imediat înăuntrul acestei noutăți, prima dată ascunzând sau cenzurând și apoi combătând propriul său trecut, trebuie ca acesta, pentru ca să fie adult, să-și fi câștigat „rațiunile" a ceea ce i-a fost propus, rațiunile tradiției la care aderă, în așa fel încât să știe să le facă factor critic în fața oricărei propuneri, în fața oricărei întâlniri și în orice ambianță. Și, într-adevăr, nu este rațiune critică dacă nu devine capabilă să apere sau să se apere în fața

Cfr. 1Pt 3, 15.

noutății; chiar soluția pentru ceea ce este drept și bun ca provocare în ceea ce este nou, depinde tocmai de claritatea acestei rațiuni critice cu care aderi la ceea ce ai trăit. Este aceeași mișcare a inteligenței cea care ne face să spunem în fața propunerii trecutului: „Este corectă, este bună, este umană" și cea care ne face să zicem în fața noului: „Iată, până aici este acceptabil, până aici îmi corespunde, acest lucru mă constrânge, mă invită la o clarificare mai mare, în poziția mea."

3. Și în ultimul rând, cred că a fi adult implică un alt factor și, aș zice, că acesta este tot atât de decisiv ca primul și al doilea.

Trebuie ca în confruntarea cu toate lucrurile, ca în confruntarea universală, omul nu numai să nu fie strivit în mod automat, nu numai să nu asimileze în mod automat un chip după chipul celui pe care îl întâlnește, ci să știe în orice împrejurare și în orice întâlnire să-și aducă aportul său ireductibil, aportul originalității sale, pentru că orice persoană este ireductibilă alteia; de aceea aportul creativității sale este de neînlocuit, este ireductibil și îmbogățește asociația sau compania sau poporul cu care trăiește.

Deci, de o parte se află capacitatea de „a-ți da seama de rațiuni", o capacitate capabilă de atac critic, de evaluare critică a omului - „toate să le încercați; țineți ce este bine"[fi2], spunea sfântul Pavel, și este o foarte frumoasă definiție de *critică,* cea pe care o propunea comunității celei mai sărace și mai puțin culte a Greciei de atunci, aceea a Salonicului - și de altă parte, capacitatea de a „traduce" aceste rațiuni potrivit propriei originalități, propriului chip, propriei personalități, adică în mod creativ, cum a făcut Dumrfezeu. Cu cât aparțin, mai mult umanității, cu atât merg mai în adâncul personalității mele. Nu mă pun în comun cu ceilalți ștergându-mi personalitatea, așa cum în mod greșit, după părerea mea, tinde să se afirme, în ziua de azi, chiar și în mediul ecleziastic, din cauza fricii de a nu ști să menții unitatea. Domnul ne-a creat pe fiecare dintre noi cu propriul chip, și este frumos că această unitate de popor și această unitate familiară se construiesc tocmai în loialitate cu sine însuși, prin aprofundarea naturală, sinceră a propriei personalități. Spun aceasta pentru că, prin analogie, în Biserică, o Mișcare nu este nimic altceva decât, într-o familie, o personalitate.

Cfr. 1Ts 5,21.

Dacă acesta este adultul, atunci el este cel care știe să se comunice, care știe, să folosim cuvântul exact, să *genereze,* adică să comunice ceea ce are acum, ceea ce este al său.

Dacă în lume, printr-o ipoteză grotească, de acum înainte, toți cei născuți din femeie ar rămâne psihologic și fizic la stadiul de trei ani, chiar dacă ar ajunge la nouăzeci de ani, lumea ar înceta să existe, ar lipsi adultul: psihic, psihologic și fizic, ar lipsi capacitatea de a genera, de a comunica, ar lipsi deci fecunditatea.

Uneori, privind lumea creștină de acum, cu un pic de înfiorare și rugându-1 pe Dumnezeu să-și mențină mâna pe creștetul nostru, cum zicea mama mea, îmi vine pur și simplu să zic că este o lume de copii; pentru că acolo unde nu se comunică, acolo unde nu se creează, acolo unde nu se generează, acoio unde nu este fecunditate, acolo toți sunt copii.

Este atât de relevant faptul că mare parte din teologie, pervertind sensul Conciliului Vatican II, a teoretizat că misiunea, avântul misionar este un lucru de nedorit, aproape o violență făcută conștiinței celuilalt.

Poate le era necunoscut, acestor numeroși și chiar foarte notorii teologi, faptul natural potrivit căruia cu cât cineva vede mai clar, cu cât cineva iubește cu mai mult avânt adevărul, cu cât cineva experimentează cu mai mare intensitate valorile și cu cât îl iubește mai mult pe fratele său omul, cu atât mai mult el știe că fratele său nu este un străin de carnea sa, de oasele sale, pentru că este destinat să fie fiul lui Dumnezeu ca și el. Cu cât omul simte mai mult aceasta, cu atât are o dorință mai mare de comunicare, cu atât are o dorință mai mare de mărturie, de participare.

Se numește „iubire", și nu violență, misiunea! „Precum m-a trimis pe Mine Tatăl, și Eu vă trimit pe voi.""[5]

Eu cred că unul din motivele pentru care această imaturitate s-a răspândit mai mult decât trebuia, într-un anumit mediu creștin și eclezi-astic, se datorează faptului că credința a fost concepută ca desprinsă de viață, desprinsă de acel sentiment al realului de care este legată osteneala zilnică și inițiativa zilnică. Și cred că acest lucru se datorează faptului că credința a fost „juxtapusă" în mod dualist unei percepții a realității, unei evaluări a realității, acelui mod sistematic și critic de abordare a realității care se cheamă cultură. Rădăcina lipsei de maturitate la poporul creștin, la o atât de mare parte a poporului creștin, este datorată unei concepții

Cfr. In 20-21.

dihotomice, unei diviziuni între credință și modul de a concepe sistematic realitatea, unei diviziuni între credință și cultură. Credința este redusă atunci la liturghie, adică la un ritualism, fie el chiar și bine respectat, și la unele accente etice care până acum cincizeci de ani erau, să o spunem, poruncile a Vi-a și a IX-a, și care apoi, în perioada contestațiilor, au devenit a V-a și a Vll~a (adică justiția socială). Dar, din punct de vedere tehnic, era același lucru. Criteriul credinței este redus la poziții liturgice, ritualiste și moraliste; o suplinire voluntară a ceea ce Statul nu poate face.

Faptul creștin (pentru că obiectul credinței este recunoașterea unui eveniment care a învestit lumea) nu ne-a atins - așa cum ar vrea protestantismul - doar o clipă, pentru a fugi apoi imediat, ci a pătruns în carnea omului, în țesătura istoriei, pentru a rămâne până la sfârșitul timpului, prin acest mare semn care din punct de vedere teologic se cheamă Biserica; în dimensiunea sa profundă, ontologică se cheamă Trupul lui Cristos; în realitatea sa identificabilă din punct de vedere sociologic se numește poporul lui Dumnezeu. Biserica este marele semn, marele sacrament al unei prezențe care nu se înlătură niciodată: Cristos, Dumnezeu făcut om.

Dar pentru Ioan, Andrei, Fiîip, Natanael și Simon Petru, care au mers pe urmele lui - pentru că, oare cum ar fi putut să dorească adevărul propriei vieți, fără ca, pe urmă, să nu meargă să-1 asculte și apoi, în sfârșit, să-I urmeze cu întreaga lor ființă și cu tot timpul lor? - pentru acei oameni, care au mers pe urmele lui, acel om învestea doar anumite zone ale creierului? Nu, învestea tonalitatea vieții: „Eu sunt Calea și Adevărul și Viața!"[84]

în *Evangelii nuntiandi,* Paul VI afirmă:

„Peiitru Biserică nu este vorba numai de a predica Evanghelia în zone geografice tot mai vaste, sau la populații tot mai extinse, ci și de a ajunge și aproape a răsturna, prin forța Evangheliei, criteriile de judecată, valorile fundamentale, punctele de interes, liniile de gândire, sursele de inspirație și modelele de viață ale umanității care sunt în contrast cu cuvântul lui Dumnezeu și cu planul de mântuire."[85]

[84] Cfr. *In* 14, 6.

[85] Paul VI, *„Evangelii nuntiandi"* 19, Exortațte apostolică, 8 decembrie 1975, în *Enchiridion Vatkanum,* EDB, Bologna 1979, voi. 5, p. 1029.

Acest lucru l-am învățat eu de la Acțiunea Catolică, la care eram ajutor de asistent, acum aproape patruzeci de ani, și acest lucru era cel care mă entuziasma când eram în Seminar. Pentru că o credință care nu învestește „eul", persoana mea, nu mă interesează! Dar dacă învestește persoana mea, atunci, oricare ar fi verbul pe care l-aș pune lângă acest „eu", totul ajunge să fie învestit de viziunea credinței, care nu înlocuiește nimic, ci dă formă ultimă tuturor lucrurilor. In rest, cum spune sfântul Pavel, dându-ne o exemplificare: „De aceea ori de mâncați, ori de beți, orice altceva de faceți, toate spre siava lui Dumnezeu să le faceți!"[86]

Aparținem acestui Om Dumnezeu, acestui fapt veșnic, ireductibil la orice ingredient chimic, cultural; Fapt care devine sursă a unei culturi noi.

Ioan Paul II, făcându-sc ecou al lui Paul VI, a zis în discursul pronunțat la Meic; „Angajarea culturală a unui credincios ar fi în mod substanțial lacunară dacă umanizarea omului, pe care el o promovează prin cultură, nu ar fi în mod conștient orientată și îndreptată către împlinirea în credință."[87] Și a continuat apoi, zicând o frază teribilă: „O credință care nu devine cultură [adică mod de a percepe, de a dialoga, de a aborda totul] este o credință neprimitâ pe deplin, care nu este gândită în întregime, care nu este trăită în mod fidel."[aH]

In loc de „cultură" am putea pune cuvântul *viață.* De aceea, tot Ioan Paul II, în discursul la UNESCO din 2 iunie 1980, a zis că există o „legătură organică gi constitutivă între religie în general și Creștinism în particular pe de o parte, și cultură pe de alta" și că „datoria primă și esențială a culturii în general și chiar a oricărei culturi este educația."[89]

A comunica propriul mod de a percepe, de a evalua și de a aborda, adică de a gusta și de a face să rodească realitatea, a comunica aceasta este primul scop al unei culturi.

Poate a existat o prejudecată favorabilă în istoria mea personală, care m-a făcut să aud și să surprind aceste accente ale Magisteriului

[Hfr] Cfr. 1 Cor 10,31.

[87] Ioan Paul II, „A realiza o adevărată sinteză între credință și cultură", Discurs la Meic, 16 ianuarie 1982, în *La traccia,* fasc. I, p. 55.

[8a] Ibidem.

[8y] Ioan Paul II, ,Viața umană este cultură", Discurs la UNESCO, 2 iunie 1980, în *La traccia,* fasc. VI, pp. 474-475.

Creștin. Era formarea creștină aga cum ne-a fost dată atunci. îmi amintesc că, atunci când eu aveam șaisprezece ani, a venit în Seminar să vorbească Directorul Paulinilor, gi în vorbirea lui a dezvoltat ideea că Cristos este cheia de boltă și explicația pentru toate. Noi băieții ne-am entuziasmat, în așa măsură încât, cu grupul de prieteni, între care și Excelența Sa Monsenior Manfredini, am pus pe picioare un „proiect", pe care apoi în mod pompos l-am numit *Studium* C/iristi.

Am făcut și o revistă, la început dactilografiată, lunară, intitulată „Christus", în care, cu ingenuitatea caracteristică tinerilor, dar cu o inimă care apoi s-a arătat a fi fost de folos, îl căutam pe Cristos în toate aspectele studiului nostru, de la paginile de matematică la cele de fdozofie; îl căutam pe Cristos în evenimente.

Iar când Ioan Paul II, în prima sa Enciclică, scrise: „Cristos este centrul cosmosului și al istoriei"[90], noi am citit cu o tresărire aceste cuvinte, pentru că, literalmente, era sloganul nostru de atunci: „Cristos centrul cosmosului și al istoriei". Dacă gi firele de pe capul nostru sunt numărate, cu atât mai mult toate formele de expresie ale personalității noastre sunt profund înscrise în misterul Persoanei Sale.

Dar cuvântul „educație" spune că prima datorie a unei culturi (și deci a culturii care derivă și îgi are originea în credință) este aceea de a se comunica, adică de a-l educa pe celălalt.

Continuă Papa: „Această lucrare de educare a omului nu se înfăptuiește doar cu ajutorul instituțiilor, **nici** doar cu ajutorul mijloacelor organizate și materiale; dimpotrivă, ele însele demonstrează că cel mai important instrument educativ este întotdeauna omul, este autoritatea sa morală, care derivă din principiile sale și din conformitatea acțiunilor sale cu aceste principii."[yi]

Iată atunci omul adult pus la încercare cu adevărat. „Primul și fundamentalul factor al fenomenului educativ, deci al marii comunicări creștine, înainte chiar de instituții - zice Papa - este omul."

Aici se prezintă imediat două figuri: părintele și dascălul. Sunt cele două figuri-simbol din acest punct de vedere, pentru că fiecăruia

[yo] Ioan Paul II, *Redemptar hominis,* Scrisoare enciclică, 4 martie 1979, în *La Traccia* (1978-1979), p. 269.

[91] Ibidem.

Dumnezeu i-a dat responsabilitatea pentru fratele său, dar părintelui și dascălului și mai mult și înainte de orice altceva.

Un tată și o mamă sunt ca atare când știu să se dăruiască cu adevărat fiilor.

Una dintre ideile cele mai răspândite în timpurile noastre a fost aceea că adultul nu trebuie sa le dea fiilor și celor mici ideile sale. Nu trebuie să le comunice sentimentele sale, altfel violentează copilul și acela crește cu niște idei preconcepute; în schimb, se zice, trebuie să îi facă să se dezvolte cu o neutralitate îndârjită, astfel încât, ca om mare, să știe apoi să-și aleagă singur pozițiile. Dincolo de imposibilitatea concretă și, de aceea naturală a acestei ipoteze de dezvoltare, imaginea de bărbat, de femeie, de tată, de mamă, care decurge de aici este contra naturii. Un tată și o mamă se dăruiesc pe ei înșiși, deci propriul sânge, propria carne, dar gi propriile idei, propriile sentimente; așa cum dau un **temperament** fizic, așa dau gi un caracter spiritual.

Cât a decăzut, însă, atenția, pasiunea educativă a părintelui în vremea noastră, până la a face posibilă idealizarea și teoretizarea poziției opuse!

Un tată și o mamă nu pot privi ziua care li se deschide înainte cu preocuparea pentru fiii lor, fără sa nu predomine preocuparea spirituală asupra celei materiale. De fiecare dată când, în cei unsprezece ani, înainte de a intra în Seminar, mama mea venea seară de seară să-mi facă patul, îmi zicea; „Amintește-i Domnului, roagă-te Domnului pentru copiii care nu au mamă, pentru cei care nu au un acoperiș, roagă-te pentru aceia." De câte mii de ori! Și acesta este lucrul care face să crească sensul adevărat al reacțiilor umanului.

Dar să ne ocupăm gi de al doilea tip de educator: dascălul. Să ne întoarcem la cuvintele lui Ioan Paul II, care zice:

„In cel mai mare respect pentru libertatea lor și pentru personalitatea lor [de tineri], trebuie să devină autentic «educator» [dascălul], formator de caractere, de conștiințe gi de suflete, într-o continuă mărturie de coerență limpede între credința sa și viața sa profesională, între *komo sapiens* și *korrw* religiosus […]. Aceasta va presupune o serioasă competență specifică în disciplinele predate gi, în aceeași măsură, o angajare constantă și generoasă într-o viață creștină integră, printr-un curaj senin de a manifesta, de a arăta gi de a demonstra convingerile voastre, mai ales cele din domeniul religios, trăind într-o sintonie

coerentă mesajul evanghelic, care să însuflețească profesia voastră, sau mai bine zis misiunea voastră de dascăli."[92]

De câte sute de ori am auzit obiectându-mi-se că dascălul este o realitate care de la catedră trebuie să vorbească neutru, trebuie să dea pur și simplu informațiile, lăsând personalitatea sa dincolo de poarta cunoștințelor sale.

„Să știți să educați gi să formați tinerii întru înțelegere și rațiune - continuă Papa - acea înțelegere și acea rațiune care sunt deschise spre valorile transcendenței pe care Biserica, împotriva oricărei forme renăscute de agnosticism [adevărul nu se poate cunoaște] și de fideism [se afirmă adevărul fără percepția legăturii cu viaja, adică rațiunile], le-a apărat și susținut întotdeauna cu o mare încredere în om, în omul complet, adică în deplinătatea dimensiunilor sale, în care converg gi se fundamentează știință și creativitate, analiză și fantezie, educație morală și pregătire profesională, implicare socială și politică și deschidere religioasă; acesta este omul, pe care voi [dascălii] trebuie să-l formați, să-l educați și să-l pregătiți în școală, care trebuie să fie concepută și realizată nu numai ca un simplu instrument pentru a forma conducători, tehnicieni, lucrători care să răspundă la nevoile productive ale societății de mâine, ci ca centru privilegiat, viu gi vital, în care tânărul să fie format întru ace! „umanism deplin", despre care de atâtea ori a vorbit Paul VI."[93]

Deci, credința devine cultură, învestește totalitatea vieții gi, prin urmare, trebuie să se **comunice,** să intre într-un proces educativ.

Primii factori ai acestui proces sunt: figura părintelui - care va putea spune cu demnitate „Eu te-am născut"; pentru că acel „tu" căruia i se adresează este un om și nu un animal, este un om înscris în istoria lui Dumnezeu în lumea creștină - este figura dascălului - care nu-și îndeplinește sarcina numai explicând ce trebuie explicat, ci trebuie să se comunice pe sine însuși, în profunzimea sa.

[92] Ioan Paul H, „A forma și a educa omul complet", la Uciim, 16 martie 1981, în *La Traccia,* fasc. III, p. 216.

[93] Ibidem.

Dar iată că, în discursul său la UNESCO, Papa mai face un pas:

„Să-mi fie permis să revendic în acest loc, pentru familiile catolice, dreptul ce aparține tuturor familiilor, de a-și educa fiii în școlile care corespund viziunii lor asupra lumii, viziunii creștine asupra lumii; și în mod deosebit, dreptul strict al părinților credincioși de a nu-și vedea fiii supuși, în școli, unor programe inspirate poate din ateism sau din anti-creștinism; este vorba în fapt despre drepturi fundamentale ale omului și ale familiei."[94]

„Mediul catolic pe care îl doriți voi - a spus Papa în discursul său la Institutul Catolic din Paris - se situează dincolo de o simplă exterioritate, el include voința de întoarcere la o viziune creștină a lumii, la o manieră de a aborda realul și chiar de a concepe studiile oricât ar fi ele de diverse - vorbesc aici, și voi înțelegeți foarte bine, de o perspectivă care depășește limitele și metodele fiecărei științe în parte, ca și caîe de a ajunge la concepția pe care voi puteți să o aveți despre voi înșivă, despic rolul vostru în societate, despre sensul vieții voastre."[95]

Este adevărat că primul factor al educației este omul, părintele sau dascălul, înainte de toate; dar educația se organizează prin intermediul unei instituții care este școala, instrument absolut privilegiat, mai ales în ziua de azi. Deci, este un drept-datorie al părinților creștini să facă astfel încât fiii lor să poată fi educați pentru o viziune creștină a realității, putându-i trimite la o școală unde acest lucru să fie asigurat.

Pe de altă parte, o școală catolică nu poate pur și simplu să se simtă liniștită dacă predă ceea ce trebuie predat ca materii, fără ca să ajute să se ajungă la sensul vieții, fără să comunice sensul vieții.

Această preocupare a fost explicată cu claritate într-un document pastoral al Conferinței Episcopale Italiene, intitulat: *Școala catolică, azi, în Italia*[96]. „Catolicii - se spune în document - au o concepție originală

[94] Ioan Paul II, ,Viața umană este...", op. cit., p. 477.

[95] Ioan Paul II, „Adevărul complet despre Dumnezeu și despre om", Vizită la Institutul Catolic din Paris, 1 iunie 1980, în *La Traccia,* fasc. VI, p, 453.

[96] *„ȘcoalaCatolică, azi, înItalia",* Document pastoral al Comisiei Episcopale pentru Educația Catolică, 25 august 1983, în *Enchiridion CEI,* EDB, Bologna 1986, voi. 3, p. 821.

despre om, despre natura sa, despre destinul său, despre persoană și societate, care este în același timp rod al rațiunii și dar al revelației. Această concepție constituie punctul sigur de referință al propriei identități și le orientează în lucrarea de revizuire a posibilelor ambiguități sau nonvalori." Școala, deci, pentru un catolic trebuie să respecte această modalitate profund adevărată de a concepe omul și lumea. „Nu lipsesc uneori - continuă textul - nici dificultățile ce derivă chiar din însăși comunitatea ecleziastică.

îmi amintesc că, atunci câad predam religie în școală în urmă cu treizeci de ani, eu strigam: „Trimiteți-ne goi pe străzi, dar lăsari-ne dreptul de a ne educa fiii." Din punct de vedere politic am făcut invers, ne-am îmbrăcat și reîmbrăcat, dar ne-au luat complet dreptul de a educa. Se înțelege pentru ce episcopatul trebuie să spună că dificultățile vin și din partea comunității ecleziastice înseși, nu numai de la Statul laic al oricărui partid - al oricăruia, pentru că toate partidele, la bază, sunt laice și faptele au demonstrat-o. Primul lucru pe care îl face un om de cultură laică, dacă nu are contracararea unei mari umanitari, este acela de a înlătura libertatea de educație, dar acest lucru s-a petrecut cu o complicitate din interiorul comunității ecleziastice înseși. „Trebuie de fapt să recunoaștem că există - continuă documentul - o oarecare indiferență din partea comunităților creștine în privința școlii catolice."

Dacă școala de Stat, fără nici un drept, atacă conștiința propriei convingeri, cel puțin să ne fie acordată libertatea de a ne crea școlile noastre și în mod echitabil (adică fără ci în aceste școli să poată merge doar cei bogați) și Statul să subvenționeze, așa cum îi subvenționează pe toți cei care merg la orice școală.

„Acest lucru a întâmpinat ostilitate - spune textul conferinței - chiar în sânul comunității creștine."

Un motiv ar putea fi găsit în faptul că, spre deosebire de alte națiuni, școala catolică italiană s-a născut mai ales în cadrul propriu al institutelor religioase și nu ca emanație directă a comunităților parohiale și diocezane.

Apoi, unii creștini, adesea, plecând de la o lectură degrabă unilaterală a raportului dintre Biserică și lume, neagă din principiu legitimitatea instituțiilor școlare ecleziastice distincte de cele ale societății civile; sau le consideră nepotrivite pentru inițierea fecundă a dialogului cu lumea.

Dar capacitatea de dialog nu este dată de o slabă conștiință de sine. Cine s-ar teme de o aprofundare a conștiinței propriei personalități și a propriei tradiții - ca și cum atașamentul conștient și profund față de un conținut propriu ar împiedica deschiderea și dialogul - ar fi un adevărat dictator, care vrea să-l capteze, vrea să-l blocheze, vrea să-l distrugă pe celălalt, vrea să se folosească de celălalt. In realitate se petrece exact invers: cu cât cineva deține și caută mai mult adevărul în propria existență, potrivit cu marea zestre pe care tradiția i-a transmis-o, cu cât este mai mare această zestre, și cu cât el este mai conștient de aceasta, cu atât este un om mai capabil să vorbească cu oricine altcineva, gata să pună în valoare cel mai mic accent de adevăr la oricine altcineva, deschis spre dialog. Și, de fapt, există o realitate deschisă spre dialog, în istoria lumii, fără asemănare: este Biserica catolică, acolo unde ea a fost sau este trăită în mod conștient și cu adeziune inteligentă și fidelă.

De aceea nu putem, într-un moment ca acesta - în care confuzia și întunericul sunt atât de grave, încât chiar și posibilitatea adevărului, posibilitatea de a atinge și de a afirma adevărul, este fără tulburare pusă în discuție și negată chiar și în medii în care ar trebui predată teologia catolică -, nu putem uita atât de ușor că a existat un om care a zis; „Eu sunt Calea și Adevărul și Viața."[97]

Acest om ne-a ajuns, a pătruns ființa noastră prin misterul Botezului, în acel gest simplu și misterios care ne-a învestit până Ia rădăcina personalității noastre. Fiecăruia dintre noi el i-a încredințat comunicarea Lui lumii, istoriei, așa cum zice Peguy într-una din cele mai frumoase pagini din *Porticul misterului celei de a doua virtuți:*

„Nouă ne-a fost dat, de noi depinde să facem să trăiască și să hrănim și să menținem vii în timp acele cuvinte pronunțate. Misterul misterelor, acest privilegiu ne-a fost dat, acest privilegiu incredibil, exorbitant, de a păstra vii cuvintele vieții, de a hrăni cu sângele nostru, cu carnea noastră, cu inima noastră niște cuvinte care fără noi ar redeveni descărnate, de a asigura - este incredibil - cuvintelor veșnice un fel de a doua veșnicie, o veșnicie în timp și în trup, o veșnicie de carne și de sânge, o hrană spirituală, o veșnicie de trup, o veșnicie pământească."[98]

[97] *In* 14, 6.

[m] C. Feguy, „îl portico del mistero della seconda virtu", în I *Misteri,* Jaca Book, Milano 1984, p. 211.

într-un timp ca acesta, nouă ne-a fost încredințat misterul lui Cristos pentru fiii noștri. Dar sunt ai mei chiar și fiii prietenilor mei, sunt ai mei toți oamenii de pe pământ, pentru că îmbrățișarea credinței se extinde până la patima lui Cristos pe Cruce.

Lucrul cel mai mare, fără nici o asemănare, pe care noi putem să-l realizăm în viață, cel mai merituos în veșnicie este acesta: să trecem la contraatac pentru o educație creștină a fiilor noștri și a fiilor prietenilor noștri.

Asumarea unei pozirii personale, oricare ar fi profesia pe care o desfășurăm, și promovarea unei acțiuni colective, sociale, pretinzând libertatea de educație de la Stat în termenii cei mai concreți, oricare ar fi acest Stat, este sarcina care ne așteaptă.

Capitolul IV
Educația: cultură comunicată

Papa, în discursul său din 29 septembrie 1984", adresându-se aderenților la mișcarea *Comunione e Liberazione,* a exprimat „un sentiment de bucurie" *și* și-a manifestat afecțiunea „pentru dedicația voastră de credință" și dorința „de a vă ajuta să fiți mereu mai adulți în Cristos împărtășind iubirea Sa mântuitoare pentru om". Dar apoi a adăugat că toată bogăția vieții noastre se dezvăluie în participarea noastră la viața ecleziastică.

Ce este această participare la viața ecleziastică? Este o metodă de educație către credință, pentru ca aceasta; credința adică, să aibă incidență în viața omului și a istoriei.

Dacă Papa a caracterizat astfel aportul nostru la viața ecleziastică, fără îndoială niște persoane care-și dedică energia, viața și timpul educației sistematice pentru credință, cum este o școală, sunt primele cărora li se cuvin mulțumiri.

Cu aceasta, am spus că a face o școală și a educa spre credință este același lucru.

Orizontul unei școli, de fapt, în sensul său deplin, este orizontul total al realității, potrivit conceptului de educație pe care, cu mai bine de douăzeci de ani în urmă, l-am auzit exprimat de teologul austriac Josef A. Jungmann: „Educația este introducerea în realitatea totală."[100] Dacă școala este un loc de educație, trebuie să fie un loc de introducere în realitatea totală. Putem zice: locul în care experiența vierii tinde spre o conștientizare totală.

[xy] loan Paul II, „Luați asupra voastră nevoia Bisericii", Discurs la Audiența cu ocazia împlinirii a 30 de ani de la înființarea Mișcării Comunione *e liberazione,* 29 septembrie 1984, în *La Traccia,* fasc. VIII, p. 1027.

[100] J. A. Jungmann s.j., *Christus cis Mittelpunla...*, op, cit., p. 20.

Rezultatul unei educații ca introducere în realitatea totală poate fi numit cultură. Am definit cultura ca dezvoltare critică și sistematică a unei experiențe. Experiența este un eveniment de deschidere spre totalitate: de fapt, experiența implică mereu o confruntare între ceva ce experimentăm și ceea ce considerăm ca fiind idealul ultim sau sensul ultim. Cultura tinde să realizeze această implicație de rntegritate și de totalitate proprie unei experiențe umane.

Atunci eu cred că valoarea acestor apeluri constă în faptul că lucrul cel mai important, pentru determinarea unei metode pedagogice sau a unei prezențe educative în școală, este orizontul total pe care educatorii trebuie în mod conștient să-l trăiască. Capacitatea de influență sau de determinare educativă depinde de conștiința pe care aceștia o au despre acel orizont total spre care experiența umană tinde în întregime, spre care cultura, evenimentul cultural tinde; acest orizont total este în mod evident sensul recunoscut a toate. Sensul recunoscut a toate este, deci, o precondiție pentru ca o ptezență să fie educativă. Dacă este precondiție, acest orizont total nu poate fi conceput sau imaginat ca rezultat al dinamicii educative, ci este premisa dinamicii educative. Lucrul către care educația, dezvoltarea experienței, cultura tinde este ceva ce nu apare ca rezultat al efortului educativ, ci este ca o premisă, ca o intuire dinainte a întregului itinerar de experiență pe care educația o propune. De fapt nu se declanșează o mișcare educativă dacă aceasta nu este, în mod logic, precedată de un educator; iar educatorul nu este dat decât ca o prezență de orizont global, total.

înainte, deci, de orice itinerar educativ stă prezența unui orizont global. Stă unde? Stă în persoana educatorului, așa cum. înaintea implementării generale a dinamicii școlare și a instituției de învățământ, stă o concepție totală a celor care creează această școală sau care trebuie să o imagineze. Mai simplu vorbind, un tată și o mamă sunt ceea ce sunt în măsura în care generează, încep un drum educativ de recunoaștere a unui sens total; un tată și o mamă sunt tată și mamă ai acestui sens, altfel ar fi tată și mamă în sensul animal al termenului.

Eu cred că această situație de premisă a totalității este valabilă la orice nivel la care am considera prezența vie a omului, a omului ca suflet, pentru că Dumnezeu este orizontul ultim, dar, în același timp, este prezent la origine ca pol implicit al dinamismului însuși, în natura

însăși a rațiunii, deoarece orice mișcare umană, cercetare, căutare, pleacă întotdeauna de ia o intuiție de ipoteză de rezolvare.

Sintetismul se află Ia origine, pentru că fără sintetism la origine nu se poate găsi un sintetism decât ca o mai mult sau mai puțin forțată alăturare a unor factori pe care îi descoperim; oricât de mare bogăție ar putea aduce toate acestea, nu se poate înlocui divinul din datul inițial, din intuiția inițială, sau din sensul totaî recunoscut, din harul inițial. Harul inițial este tot ceea ce permite restul de bogăție) harul inițial este de asemenea cel ce permite toate riscurile celei mai atente capilarități în analiză și în cercetare.

Spun aceste lucruri deoarece cuvântul *experiență,* pe care noi îl folosim mereu, merită a fi înțeles în lumina celor spuse acum, merită a fi înțeles și bine cântărit în factorul său determinant, care este ca atare pentru că face posibil fenomenul experienței tocmai ca experiență.

Factorul determinant al fenomenului experiență se află în cei doi termeni care vin să se întâlnească în experiență: un subiect și o realitate, oricum ar fi aceasta înțeleasă și considerată. Realitatea, peste care dă subiectul, devine problemă iar subiectul, astfel provocat, este trezit la o responsabilitate; realitatea provoacă o responsabilitate. Această responsabilitate, care se trezește în subiect în fața realității care îl provoacă, este aceeași pe care libertatea sa o alege în fața temei ultime, în fața orizontului ultim al realității, adică în fața sensului ultim al realității înseși.

Poziția pe care subiectul o are față de un aspect al realității este aceeași cu cea pe care o are față de orizontul ultim. Orice lipsă de responsabilitate față de orizontul ultim se reflectă în modalitatea de responsabilitate pe care omul o trăiește față de fiecare aspect particular. Atunci, și țin să subliniez acest lucru, în experiență factorul determinant este subiectul. Totul va consta, de fapt, în genialitatea cu care subiectul va fi capabil să găsească ipoteze de lucru și în forța loialității cu care subiectul va trata obiectul; amândouă acestea derivă, în ultimă analiză, din modul de a privi și din iubirea pe care subiectul le are față de orizontul ultim. Aceasta, mi se pare, ne face să înțelegem rolul prevalent al subiectului în experiență și, deci, al subiectului în fenomenul culturii comunicate, cum zice ultimul document al Episcopilor privind școala catolică: „Școala este locul educației, este o cultură comunicată."[101]

„Școala Catolică, azi, în Italia...", op. cit., pp. 821-829.

Prevalenta, importanța majoră a subiectului, deci. Fără genialitatea și probitatea subiectului, chiar și realitatea strălucește mai puțin, este mai puțin cultă, afirmată, iar parțialitatea și, deci, sectarismul predomină mai ușor. Aș fi. putut să nu spun toate aceste lucruri, alții ar fi putut să o facă mai bine decât mine, dar există un lucru care-mi revine tocmai mie să-l repet și asupra căruia sper să pot reveni „din belșug", pentru că *gutta cavat lapidem* și avem nevoie de multe picături pentru a sfărâma piatra inimii: în acest punct întră în mod răsunător în joc problema consistenței subiectului, ca ioc în care se ivește harul inițial, unde de aceea se afirmă și înflorește genialitatea și loialitatea despre care am vorbit.

Ce anume permite această genialitate și loialitate? Am observat că, pierzând din vedere orizontul total, se pierde realmente aspectul obiectiv și sănătos al obiectului, pentru că se pierde perspectiva, așa cum se întâmplă în desenele de copii. Se pierde perspectiva dacă se pierde orizontul total. Consistența subiectului este dată de percepția orizontului total, de experiența sa - acesta este cuvântul care trebuie folosit; ceea ce am spus sună ciudat și fascinant dacă experiența este impactul subiectului cu realitatea, impactul subiectului cu prezența. Dar trebuie să subliniez că deja subiectul este constituit de impactul cu o prezență. Ceea ce dă consistență unui subiect și se exprimă ca har inițial, ca și capacitate sintetică originală gi ca deschidere - Evanghelia ar numi-o o deschidere „săracă", dar poate fi numită și „loială" - este experiența originală a unei apartenențe, de a aparține altuia.

Conținutul adecvat al autoconștiin£ei este percepția unei apartenențe. Conținutul cuvântului „eu", în transparența autoconștiinței, răspunde la întrebarea: „Care este apartenența mea?"

Percepția apartenenței este cea care ne constituie; de aceea spunem că din harul orizontului ultim izvorăște atât capacitatea creativă de ipoteză, cât și capacitatea de adeziune loială și iubitoare la realitate. Recunoașterea faptului că propria consistența înseamnă a aparține la altceva este, în același timp, inteligență și iubire.

Pentru a înțelege bine toate acestea, pe care, mai mult sau mai puțin conștient, tori oamenii le trăiesc în mod natural - acest sentiment de apartenență la ceva mai mare conceput în mod variat, pentru că Destinul anticilor evident nu este Tatăl Nostru al creștinilor -, să ne amintim că în epoca modernă și contemporană a luat avânt, chiar și teoretic, determinându-i cultura, cea mai mare minciună pe care omul o poate concepe -

minciună care reproduce păcatul originar şi care este ispita oricărui om din oricare epocă dar care, în aceste patru sau cinci secole, a fost favorizată şi a luat avânt ca şi cultură dominantă: şi anume că omul consistă în sine însuşi, că omul îşi aparrine sieşi însuşi. Este cea mai mare minciună, pentru că omul nu exista, iar acum există, de aceea este în cel mai înalt grad minciună, în acelaşi grad cu minciuna adamică, deci cu cea dintâi minciună.

Omul aparrine la ceva diferit de ci; acesta este primul, foarte confuz, dacă vreţi, adevăr general, de la care pleacă posibilitatea de a spune „eu" cu minimum de coerenţă, de claritate şi de loialitate. In aceasta constă sărăcia originară a omului: „Fericiţi cei săraci în spirit!"[102] In fond, este atât de generală în omul natural această recunoaştere, încât alimentează speranţa că toţi se mântuiesc. Dar această apartenenţă la ceva mai mare prin natură, adică ireductibil, neasemuit, non finit, ceva imens, inefabil, această apartenenţă la ceva mai mare, noi ştim că este apartenenţa Ia un. Om care, începând să trăiască în timp şi în spaţiu, a spus: „Şi iată, Eu sunt cu voi în toate zilele până la sfârşitul lumii."[101]

Nu se împuţinează niciodată prezenţa Sa, de aceea este aici şi acum. Prezenţa Sa fiind un *hic ei nune,* noi aparţinem modalităţii cu care această prezenţă mai mare decât noi, Cristos, este aici şi acum.

Modalitatea cu care Cristos este aici şi acum este modalitatea cu care Cristos - prin energia cu care domină timpul şi spaţiul, pe care Biblia o numeşte „Spirit" - atinge, zguduie conştiinţa noastră, trezind-o, punând-o în mişcare, atinge viaţa noastră în mod autoritar, convingător şi deci şi pedagogic. Pentru orice om care, în vreun fel, îl trăieşte pe Cristos în mod viu din punct de vedere existenţial şi nu în mod teoretic ca pe o înlănţuire de rituri, de teologii sau de legi morale, Cristos coincide - tocmai ca aici şi acum - cu o întâlnire, cu o persoană, cu un grup, cu o realitate prin care acea autoritate şi acea putere de convingere, acea capacitate creatoare şi recreatoare a Spiritului devine fapt.

In sinteză, eu aş fi vrut doar să spun că se construieşte şcoala şi un fapt educativ sistematic, doar în măsura în care este prezent şi trăit orizontul ultim, adică sensul ultim.

[102] Mt 5, 3.
[103] Cfr. Mt 28, 20.

Acest sens ultim este conţinutul propriei apartenenţe, este termenul ultim al acesteia. Recunoaşterea propriei apartenenţe trebuie să constituie ţesătura autoconştiinţei noastre, de unde izvorăsc capacitatea creatoare de ipoteze, simplitatea şi libertatea dragostei. Doar că apartenenţa aceasta este o apartenenţă la ceva mai mare decât noi, şi de aceea trebuie să luptăm împotriva tentaţiei de a ne aparţine nouă înşine, adică să combatem laicismul.

O dată învinsă această tentaţie, trebuie să ne amintim că acest orizont ultim, acest ceva mai mare decât noi a devenit un Om şi acest Om este prezent pentru noi *hic tt* nune, într-un semn. Acest semn nu este amorf, nu este incolor: are un chip, are chipul unei istorii pe care Spiritul a iniţiat-o în noi.

Apartenenţa la această istorie este izvorul inteligenţei, al genialităţii educative şi al capacităţii de iubire pentru viaţa noastră. De aceea tot restul - adică tratarea cu loialitate şi realism - derivă de aici; este o consecinţă a seriozităţii acestei consistenţe a subiectului. Este intuiţia semnificaţiei a toate, este deschiderea libertăţii care ne face capabili de iubire şi nu de negaţie, de a afirma pe un altul şi nu pe noi înşine. Iubirea sau egoismul stau la origine, şi este un har deschiderea libertăţii. Aga cum un medic, apăsând abdomenul şi simţind o rezistenţă, înţelege că ficatul este mărit şi, cu cât este mai priceput, poate să o spună doar pipăind cu două degete, tot astfel, când intraţi în clasă, este ca şi cum v-aţi pipăi faţa şi atunci se simte dacă în adânc este un punct de rezistenţă sau dacă aveţi faţa deschisă. Iar alegerea între aceste două poziţii este o alegere şi un har; iar alegerile care apoi se dezvoltă nu sunt nimic altceva decât consecinţe ale acestei poziţii originare faţă de Dumnezeu, de toţi şi de toate.

Capitolul V

Familia: primul subiect educativ

Punctul de vedere de ia care plecăm pentru a vorbi despre familie ca prim cadru educativ este punctul de vedere creştin: dar punctul de vedere creştin nu este altul decât consideraţia serioasă a problemei educative ca problemă, ca fenomen uman.

Nu este atât de evident, cum poate părea însă, că faptul educativ este luat în serios într-o familie care trăieşte în atmosfera socială actuală. Educaţia este ajutorul pentru a intra în întreaga realitate: Jungmann a definit-o ca „introducerea în realitatea totală". Acest lucru cere o întreagă bogăţie de preocupări, pe care atmosfera de azi însă tinde să le descurajeze, pentru ca viaţa adulţilor să poată fi pe cât posibil liniştită. Pe lângă aceasta, atmosfera de azi tinde să justifice foarte uşor totul, să şteargă distincţia dintre bine şi rău: iar acest lucru nu solicită bineînţeles acele preocupări pe care acţiunea educativă le cere. Poate, mai mult încă, problema stă în faptul că, pentru a putea educa, trebuie să te educi.

De aceea, dacă pe de o parte pare normal că familia este primul cadru educativ (ea este, de fapt, prima structură dinamică în care natura îşi realizează capacitatea de generare şi de dezvoltare), pe de altă parte nu este chiar de la sine înţeles că preocuparea educativă este cea care îndrumă prezenţa şi străduania părinţilor în familie.

In confuzia de valori care caracterizează lumea actuală, creşterea fiilor, din punct de vedere moral şi, în general, din punct de vedere uman, trece pe planul doi (până la un anumit punct, dar trece pe planul doi) faţă de alte preocupări: sănătatea, pregătirea pentru obţinerea unui loc bun de muncă şi în societate.

Trebuie însă spus că orice atmosferă, în orice moment al istoriei, nu va putea nicicând eluda ceea ce, prin natura sa, omul poartă în sine, şi deci nu va putea nicicând suprima neliniştile şi nevoile cu care natura face să vibreze inima omului. Lucrul cel mai important, lucrul cel mai necesar pentru a educa este şi primul lucru care astăzi se pierde: odinioară, atmosfera socială îl lăsa să existe, chiar şi în mod inconştient, astăzi însă îl înlătură. Pentru a înţelege mai bine ce este acest lucru atât de necesar pentru a educa, să ne imaginăm o mamă care dimineaţa intră în cameră pentru a-şi trezi copilul. Imaginari-vă că este un moment din punct de vedere uman fericit, că se opreşte la doi metri de pat şi priveşte acea făptură cum doarme, acea făptură care a ieşit din ea, care înainte nu exista şi, aproape trecând dincolo de faptul că este a ei, s-ar gândi: „Oare ce-l aşteaptă în viaţă, oare ce va întâlni?..." iar apoi, din nou; „Dar această făptură are un destin, altfel ar fi fost nedrept, inutil să o fi adus pe lume... pentru că aducând-o pe lume înseamnă să o expui la posibilitatea celor mai grele dureri..."

Este un sentiment uman, că acel copil este al tău, dar nu este al tău. Este atât de adevărat că are un destin al său! In termeni creştini se spune, cu un cuvânt foarte pregnant: arc o *vocaţie* a sa, adică a fost chemat de Ceva ce nu eşti tu, şi acest Ceva îl cheamă la un orizont, la un scop ce nu eşti tu.

Eu zic că prima condiţie - conştientă sau implicită - pentru a putea educa o creatură umană este simţul de detaşare, de respect, de frică şi cutremur pentru misterul care se află înăuntrul acelei făpturi, care este într-atât a ta şi care nu este a ta. Dacă cineva nu are în el, dincolo de orice corecte şi teoretice preocupări, dacă cinema nu are în el acest sens al misterului pe care făptura umană îl poartă în ea, cum poate respecta, ajuta paşii unui drum pe care nimeni nu-l poate fixa, nici subiectul însuşi?

Această detaşare este ca şi sentimentul că nu poţi epuiza raportul cu propriul fiu strângându-l în propriile-ţi braţe, luându-l de mână sau impunându-i ceea ce, noi, deja maturi, considerăm a fi mai drept, mai adevărat, mai potrivit!

Este o reală detaşare, dar nu există nici o unitate cu propriul fiu mai profundă decât aceea trăită de tatăl şi de mama care încearcă să-şi îndrume creatura având mereu în faţă acest lucru cutremurător şi misterios care este destinul său; având mereu în faţă acest gând, că este o fiinţă în raport cu Ceva mult mai mare decât mine, către Care eu trebuie s-o însoţesc şi spre Care ea se va îndrepta folosind, pas cu pas, lucrurile şi evenimentele de care se va ciocni.

De aceea, eu trebuie să-mi ajut copilul să folosească lucrurile, să-l fac să ia viața pe cât posibil în aga fel încât drumul lui să fie, clipă de clipă, îndreptat spre destinul său; altfel ar fi inutil și nedrept să-l fi adus pe lume, pentru că atunci chiar că ar fi inutil să trăiască!

Dar cum oare se va putea gândi femeia aceea la astfel de lucruri? Nu numai: „Oare ce-l așteaptă", care este mai instinctiv, dar să gândească și că „acea viață are un orizont al său, are o poartă prin care să treacă, niște brațe pe care nu le cunoaște, dar care îl vor primi. Niște brațe pe care nu le cunosc, dar pe care un pic le cunosc, pentru că sunt ca și ale mele, pentru că brațele mele de femeie nu rai le-am dat eu!" Putem s-o numim natură, dar acest cuvânt nu are sens dacă nu indică ceva mai mare decât suma tuturor aspectelor particulare ale lucrurilor pe care le vedem si le numim natura, adică dacă nu-L indică pe Dumnezeu. Brațele lui Dumnezeu, brațele Misterului care face toate lucrurile.

Cum poate o persoană să gândească astfel, dacă nu descoperă acest sens al destinului „în sine" și „pentru sinc'7

Nu spun că trebuie deja să-l aibă, pentru a-l putea folosi în modul de a-și privi propriul fiu: poate tocmai prezența fiului este cea care o face s&-l descopere! Dar dacă cineva nu l-a descoperit pentru sine, nu-l va putea folosi față de fiu.

Și, oricum, acest sens al destinului, al Misterului este cel care caracterizează din punct de vedere uman acțiunea educativă: pentru a putea fi mai uman față de propriul fiu, cineva trebuie să se gândească la ceva mai mult și pentru sine.

Acest sens al misterului căruia eu îi sunt destinat și căruia copilul îi este destinat se numește sens *religios*.

Atunci, dacă un copil este educat în această atmosferă de sens religios, acest copil va urma să înțeleagă că nu este posibil nici un raport uman dacă nu se ține cont în vreun fel de acest sens sacru; că celălalt, oricine ar fi., are destinul său.

Spunea marele poet Eliot; „Unde nu există templu nu există sălaș...", adică acolo unde nu există sens religios nu există sălașuri, ci sunt doar „refugii și instituții".[104] Atunci, fie casa devine un hotel, fie omul găsește, în locul ei, instituțiile de stat, orfelinatele.

[104] T S. Eliot, *Cori da „La Rocca",* BUR, Milano 1994, p. *65.*

Există apoi, în acțiunea educativă, un al doilea factor fundamental. Intr-o realitate familială, copilul nu crește educat numai de cuvintele pe care le aude rostite în anumite momente, ci acolo unde cuvintele se întâlnesc cu experiența, sun.t susținute, deci, de o coerență.

O coerență care, totuși, mai ales pe măsură ce fiii cresc, nu este în primul rând o coerență moraiă.

Când copilul este mic, este foarte afectat de incoerența tatălui și a mamei, mai ales în privința raportului lor, pentru că raportul bărbat-femeie este, prin natura lui, atât de indisolubil, încât copilul nu-l vede pe tatăl său decât în raport cu mama sa și viceversa.

De aceea incoerența tatălui și a mamei, în raportul dintre ei, rănește copilul, atâta timp cât este mic, și devine obiecție și pretext pentru a fi. recalcitrant când începe să devină mai mărișor (unsprezece, doisprezece, treisprezece ani). Dar tocmai atunci mai există un lucru ce începe să crească în inima copilului: fiecare dintre noi poate să se gândească la propria istorie. Sunt insuportabili tatăl și mama care se ceartă; dacă divergențele sunt grave, pot chiar să ducă la tulburări, psihice, și oricum dau naștere unor resentimente în inima fiului. Dar nu se răsfrâng asupra conștiinței sale.

Când copilul crește și începe să devină conștient, ceea ce se răsfrânge asupra conștiinței sale este incoerența *ideală* a tatălui și a mamei. Apelul religios („ai spus rugăciunile?", „mergi la oratoriu?") și cel cu privire la seriozitatea vieții nu este eficient sau, chiar, este perceput ca minciună, dacă apoi nu au legătură niciodată cu judecățile care se dau, cu evaluările care se fee, cu motivele pentru care i se sugerează să se facă medic sau altceva, să stea cu anumiți prieteni mai degrabă decât cu alții; în sfârșit, dacă criteriile pe care le adoptăm în dialogul cotidian sau pentru seriozitatea trăirii nu țin cont de apelul religios.

Pentru că tânărul, după părerea mea, la vârsta de formare, adică după vârsta de zece-unsprezece ani, este o ființă în mod naiv, dar extrem de rațională, și este foarte atins de ceea ce eu am numit *incoerență ideală.*

Noi toți suntem fragili, pentru că toți suntem niște bieți oameni, și fiind toți niște bieți oameni greșim, mai mult chiar, potrivit doctrinei creștine, este imposibil ca noi să petrecem mult timp fără să greșim grav și chiar, în adâncul adâncului tuturor acțiunilor noastre, există o

disproporţie cu idealul, adică suntem plini de imperfecţiuni. Incoerenţa morală este ca inevitabilă, dar incoerenţa ideală, adică recunoaşterea unui adevăr şi apoi cel puţin în modul de a prezenta lucrurile a nu te folosi de el, a nu-ţi găsi în el criteriile, este semn de mare superficialitate, sau şi mai rău, de atitudine mincinoasă în viaţă. Nu este minciună dacă eu zic de o sută de ori pe zi: am greşit. Dar dacă zic: adevărul este aici, dar apoi folosesc toate criteriile ca şi cum adevărul ar li acolo, sau dincolo, eu reneg adevărul, şi aceasta este o minciună.

Eu vreau doar să subliniez că pericolul cel mai grav al educaţiei este minciuna, favorizată de faptul că noi îi copleşim imediat pe fiii noştri atunci când este pus în pericol ceea ce ne interesează pe noi, lucrurile în care noi credem; în schimb, fiul trebuie să devină mare potrivit unui destin al său, potrivit raportului său cu Dumnezeu.

A educa înseamnă a dezvolta conştiinţa, adică sentimentul de sine ca responsabilitate faţă de ceva mai mare decât sine. Responsabilitate înseamnă a răspunde, dar a răspunde nu înseamnă, cum se crede în ziua de azi, a răspunde faţă de sine însuşi, pentru că aceasta nu este a răspunde, ci afirmarea propriei instinetivitaţi sau a propriei reacţii; şi nici măcar răspunderea faţă de alţi oameni: aceasta este echivocă, mai mult chiar, în mod obiectiv, e alienantă.

Doresc să spun că se educă un om dacă se favorizează creşterea unui ideal în el, înţelegând prin ideal ceva ultim, mai mare decât sine însuşi, motiv pentru care tot ceea ce se face nu se face pentru sine însuşi; aceasta este abolirea egoismului. S-ar putea obiecta că acest ideal ar putea fi acoperit de cuvântul familie, dar spaţiul familiei este atât de restrâns, capacitatea sa de a se impune pentru propriile scopuri în furtuna socială de astăzi este atât de fragilă, încât este o mască ce se înlătură imediat.

Dar există un al treilea factor pe care educaţia familială trebuie să îl aibă în vedere. Am spus că familia este fundamentală ca factor educativ, dar azi puterea ei este restrânsă şi, mai ales, fragilă în timp. Ea este ca o casă, ca o încăpere continuu străbătută de fulgere, tunete, trăsnete. Familia, în vremurile noastre, este în întregime învestită de forţe sociale, iar o familie care nu este conştientă de ce înseamnă o familie, este cu atât mai mult determinată de forţele sociale dominante.

O familie nu poate, în nici un caz, să-şi salveze propria capacitate educativă singură. In realitate, acest lucru nu este valabil doar pentru

ziua de azi. îmi amintesc romanul *Grădinile lui Finzi Coiidni*[10]^. In fond, idealul acelei familii era acela de a trăi apărată de zidurile marelui parc, atât de autosuficientă că părea autonomă, dar mica schimbare a istoriei o dă peste cap.

Nu este nici inteligent, nici sincer a voi să educi doar prin instrumentul familiei. Acest lucru, care a fost întotdeauna adevărat, asumă în vremea noastră o valoare de o excepţională importanţă, astfel încât, dacă altădată rezistenţa familiei sau influenţa familiei asupra copiilor sau asupra tinerilor putea să fie evaluată la 70%, azi poate fi evaluată la 5%, să zicem. Familia, dacă vrea să fie în mod inteligent şi sincer educativă, este constrânsă să ia cunoştinţă de întreaga furtună socială care o înconjoară şi o penetrează, şi nu să-şi astupe urechile, din cauza unui straniu orgoliu sau a comodităţii.

Dar ce face o familie în faţa forţei unei societăţi care, prin mijlocirea televiziunii, arc în mână tot spaţiul familiei? Ce face familia în faţa şcolii, în care dascălul poate face şi zice tot ce-i place, poate manevra conştiinţa copilului cum crede şi cum îi place, în mod de-a dreptul sistematic? Ce face familia în faţa publicităţii, în faţa conţinutului discursurilor comune al căror aspect, cel mai tragic, a fost rezultatul referendumului asupra divorţului şi asupra avortului {nici măcar 50% dintre cei care merg la Biserică nu au votat împotrivă)? O familie nu poate rezista singură! De aceea preocuparea educativă într-o familie, azi, este inteligentă şi umană în măsura în care se resemnează, dacă vreţi, să iasă din starea de comoditate, chiar şi meritată, pentru a stabili raporturi care să creeze o ţesătură socială ce să se*opună ţesăturii sociale dominante. Ioan XXIII, în Enciclica sa *Mater et Magistra*[106], prezenta aceasta ca unul dintre cele zece drepturi fundamentale ale omului: dreptul la asociere. De fapt, cu cât societatea stabileşte raporturi mai strânse - şi aceasta se va adeveri tot mai mult - cu atât mai mult unicul mod pentru o persoană de a salva propriile drepturi este acela de a se uni cu alţii. Asocierea liberă, inteligentă şi volitivă a diverselor persoane care au aceleaşi preocupări fundamentale este aceea care poate stabili un

[105] G. Bassani, *Grădinile lui Finzi Contini,* Colecţia: Romanul Secolului XX, traducere gi prefaţă de Rodica Locusteanu, Ed. Univers, Bucureşti 1972.

[106] Ioan XXIII, „Mtirer et *Magistra",* Scrisoare enciclică, 15 mai 1961, în I Document! *sociali delia Chiesa,* Massimo, Milano 1988, pp. 632-725.

front de rezistență Ia influența dominantă. Aceasta se poate face dacă înțelegem, eventual constrânși de dragostea pentru propriii fii, că ne privește și pe noi înșine, A avea fii de educat este cea mai mare ocazie pe care Dumnezeu ne-o dă pentru a redeștepta credința în noi. Există un moment în viață în care, eventual prin exemplul altora, sau puși în mișcare de simțământul de **neputință** și de panică în fața datoriei unui anumit comportament, credința apare în mod diferit, ceva interesant nu pentru eternitate, ci pentru viață. Există un fel de presentiment, și anume că este nevoie de altceva pentru a putea spune: „Eu cred." Iar acest „cred" este mult mai asemănător cu cuvintele: „Mama te iubește" pe care Ie spui propriului copil, decât o afirmație teoretică, făcută chiar cu multă evlavie. A spune; „Eu cred" este mult mai apropiat de sărutul dat persoanei iubite decât afirmațiile, de altfel discutabile, asupra cărora se poate obiecta cu „dacă" și „dar". Gândesc că, la un anumit punct, doar inteligența și sinceritatea unei voințe educative dictate de propriile responsabilități familiale pot să facă să răsară la orizontul vieții noastre zorile unei zile noi. Cineva descoperă că credința este ceva diferit și atunci începe să perceapă un sens de a trăi, un gust al vieții, un rost de a trăi, care în mod imediat nu par utile pentru fiii noștri, dar ne sunt de folos nouă, când spălăm vasele, așezăm la loc scaunele și punem la rând hainele acestor fii care nu ne ascultă încă. Primul rod al unei educații familiale pe care încercăm să o facem propriilor fii, dacă se respectă acești trei factori, este schimbarea noastră înșine. Este adevărat și inversul, dacă nu ne schimbăm pe noi înșine, nu am educat pe nimeni.

Capitolul VI

Educația către libertate

E dificil să le vorbești unor adulți despre *educație* și *libertate* fără a avea un surâs ironic. Pentru că adulții sunt deja formați, nu mai sunt de „educat": tinerii, copiii sunt de educat, dar adulții nu! Cuvântul pare deci puțin impropriu și pretențios folosit pentru adulți. Iar, în al doilea rând, „libertate". Libertate, libertate: este ciudat să vorbești despre libertate într-o epocă așa cum este a noastră, unde de atâtea ori viața socială se distinge doar formal - doar formal! - de dictaturile cele mai nefaste! Iar aceasta este o situație care s-a accentuat puternic, producându-se mai ales în acești ultimi ani, în anii în care încercarea unei învieri ar fi trebuit să dea speranță, pace și gust pentru muncă tuturor.

Nu cu ironie, ci cu inimă sigură, deschisă, loială și iubitoare, din prietenia care omenește și creștinește ne leagă, repet ceea ce ari învățat (cine a învățat) de la Școala de Comunitate[107].

Educația este necesară adultului, ca și copilului. Observa ieri un băiat, într-o conversație: între zero și infinit se află infinitul, între două miliarde patru sute cincizeci și trei și infinit se scurge de asemenea infinitul, pentru că două miliarde patru sute cincizeci și trei se află, față de infinit, la distanță infinită, ca și zero. Ceea ce este o abordare semnificativă a temei sărăciei și nimicniciei realului, dacă nu ar mai fi și altceva care să facă din acestea creație și, ca urmare, să facă viață și istorie, Intre viață și istorie curge marele cuvânt pe care voi îl resimțiți ca fiind cel mai serios în viața voastră de oameni angajări în aceasta: „munca".

[107] Școala de comunitate: cateheza Mișcării Comunione *c Liberazione* care se face prin citirea unui text, meditație personală și întâlniri comunitare.

Oricum ar fi, *a educa* înseamnă - cum spuneam acum patruzeci de ani, și nu am găsit încă nici o definiție mai bună decât aceasta - *a ajuta sufletul omului să intre în totalitatea realității.*

Există o comparație care poate face mai ușor de înțeles ceea ce vreau să zic: raționalitatea, rațiunea este, cum o definim noi, conștiința realității potrivit totalității factorilor săi. Mai puțin decât totalitatea, nu este raționalitate: iar întrucât este cale de căutare, este noblețe generoasă; întrucât este definiție primă a toate, este prezumție, pretenție, dilatare improprie a ceea ce se cunoaște, reducție, sugrumare, premisă pentru obstrucționarea libertății. Raționalitatea este conștiința realității potrivit totalității factorilor săi. De aceea, omul trebuie să se simtă și să se perceapă în continuu, sincer, cu umilință, în continuă căutare. Cu cât mai vie va fi această căutare (a folosit înainte Excelența Sa acest frumos și mare cuvânt, când a vorbit despre conștiința vie a realității: omul - conștiință vie a realității), cu cât mai smerită va fi această căutare, cu atât mai inteligent va fi rezultatul, pentru că omul va implica în angajamentul său - în lucrarea sa - tot ceea ce va găsi pozitiv și corespunzător. Dacă cineva își face iluzii că a găsit deja, că nu mai are nimic de descoperit, riscă să lase să se piardă, de-a lungul drumului său, tocmai întâlnirile care pot fi cele mai semnificative: cineva care „știe deja" că religia lui este suficientă, este adevărată, nu-L va întâlni niciodată pe Isus Cristos, chiar dacă i s-ar prezenta în casă, bătând Ia ușă, așezându-se la masă și vorbind - ca și cu loan și Andrei - vreo două-trei ore. Nu se va întâmpla niciodată!

A educa înseamnă a ajuta la înțelegerea factorilor realității în multiplicarea lor fecundă până la o *totalitate* care rămâne mereu *adevăratul orizont* al propriei acțiuni. Nu este nevoie să fii Leopardi și să scrii imnul *Iubitei,* pentru a înțelege că femeia pe care bărbatul o iubește este începutul unui drum către un orizont aflat dincolo de ea, mai mare, că este semn al unui ideal mai mare, un ideal de bunătate, de frumusețe, de comuniune. Acest orizont mai mare trebuie să prezideze orice activitate a omului, altfel activitatea este foarte limitată; limitată ca gestionare a realului și, deci, ca ofertă pentru societate, ca folos pentru toți (s-ar putea aduce, ca exem.ple în sens invers, cazurile unor mari întreprinzători, despre care au vorbit ziarele în acești ani: dar nici micul întreprinzător să nu râdă și să nu îl acuze pe marele întreprinzător, când el însuși în mica lui firmă lucrează în același mod, cu aceleași criterii).

Totalitate, deci. Par cuvinte abstracte, par discursuri abstracte, dar cine nu a perceput dragostea cu care cuvântul i se adresează și concretețea în care el poate și trebuie să fie tradus, este foarte departe de acea realitate în care crede că este maestru și de aceea le zice fiilor: „Uitați-vă la mine, uitați-vă la mâinile mele, uitați-vă cum muncesc eu!" Iar fiii se uită cum lucrează și, poate, dacă au întâlnit o anumită companie care i-a trezit printr-o educație adecvată, spun, sau gândesc, dacă nu reușesc să spună: „Ei, tată! Tu nu poți face altfel, pentru că ai fost educat astfel, te-ai educat astfel, dar lucrurile ar trebui puse în alt mod, ar trebui altceva!" A educa înseamnă a menține vie această căutare a acestui „altceva". Insist, pentru că orizontul în care se mișcă omui, orice lucru ar face, este infinitul: omul, acționând, se deschide spre un orizont care este situat dincolo de ceea ce închipuirea lui fixează ca scop al său și totul este trecut prin raportul constitutiv al inimii omului, care este raportul cu infinitul — misteriosul infinit sau infinitul misterios al lui Dostoievski.

Asupra acestui lucru îmi permit să mă opresc și să nu îl trec cu vederea, amintindu-vă că o acțiune, orice acțiune - sfântul Pavel spune: „când mâncați și când beți" (este exemplul cel mai banal pe care îl putea folosi), „când vegheați (ce complexitate!) și când dormiți (ce simplitate, până a ajunge aproape nimicul!)", „viața și moartea" - sunt *pentru gloria lui Cristos.* Omul este raport cu Misterul veșnic al Treimii, pe care noi îl cunoaștem ca umanitate a lui Cristos: umanitatea lui Cristos este raportul care ne permite să ținem ochiul și inima, dar mai ales mintea, deschise spre adevăratul liman pentru care mama noastră ne-a adus pe lume, pentru care tatăl nostru și mama noastră ne-au conceput. Raport cu infinitul. De aceea, spunea Dante, „Tot omul cată către-o țintă-naltă, / ca râvna lui să-și afle-ntr-însa pace / și către ea nedeslușit se saltă."[108]

De aceea, toți împreună sau unul împotriva celuilalt, oamenii încearcă să ajungă acolo, încearcă să-l ajungă.

[108] Dante Alighieri, *Divina Comedie, Purgatoriul,* op. cit,, Cântul XVII, vv. 127-129.

Dar aici intervine al doilea cuvânt. Nu se poate face educaţie decât adresându-ne libertăţii, decât angajând libertatea la responsabilitate şi la acţiune, cea care îl defineşte pe fiecare în parte, defineşte eul. Când cineva zice „eu", libertatea este implicată în întregime în acest „eu". Dar libertatea coincide cu obiectivul educaţiei. Acum ne gândim - în mod dureros şi trist - la libertate ca la o absenţă de legături. Dar este o ispită pe care au avut-o oamenii tuturor timpurilor. Apostolii, când l-au auzit pe Isus spunând că este căsătoria indisolubilă, prin însăşi gura lui Petru au zis: „Dar dacă este aşa, nu mai este convenabil pentru om să se căsătorească!" Absenţă de legături; libertatea înseamnă atunci că raportul cu femeia este la bunul meu plac {şi viceversa). Şi totuşi cât vă alarmaţi când fiii voştri, copii încă sau aproape copii, pretind să o ia pe calea pe care o vor, să-şi petreacă timpul cum vor, să aleagă cum vor ei. Sfântul Augustul elibera imaginea, exalta imaginea, dădea demnitate imaginii, zicând că omul urmează întotdeauna ceea ce numea *delectatio victrix,* atracţia învingătoare, atracţia cea mai puternică; dar să spunem lucrurilor pe nume: a urma această atracţie mai puternică înseamnă în mod normal a urma instinctul; în mod normai, de fapt instinctul este mai puternic, sau reacţia este mai puternică, întotdeauna favorizată de alegerea pe care inteligenţa o face în funcţie de comoditatea proprie sau de propriul presupus interes. A urma ceea ce-mi place mie mai mult; libertatea este a face ceea ce mi se pare (judecata: „mi se pare" implică o judecată) şi ce-mi place. Nu! Libertatea nu este aceasta, şi în realitate, psihologic vorbind, experienţa ne arată că ne simţim liberi, cu adevărat liberi, nu când facem ceea ce ni se pare şi ne place, ci, mai acut, atunci când suntem satisfăcuţi, când un lucru ne satisface (adică, *satisfadt):* ne împlineşte. Dar ce anume poate să-l împlinească pe om? *Quid animo satis?,* zicea sfântul Francisc de Assisi. Ce poate să-i fie de ajuns sufletului? Este raportul cu infinitul!

Libertatea este acel nivel al naturii în care natura devine capabilă de raport cu infinitul, zice „tu" acestei inefabile, de necuprins, inimaginabile prezenţe fără de care nu se poate concepe nimic, pentru că nimic nu se face de la sine. Le spuneam băieţilor în clasă, când am avut norocul să predau religia la liceu: „Spuneţi-mi dacă există o evidenţă mai impunătoare decât aceasta: în această clipă, lucrul cel mai evident pentru mine, potrivit maturizării mele, lucrul cel mai evident.

mai evident chiar decât că eu exist, este că nu eu mă fac. Aspectul cel mai viu al percepţiei existenţei mele este că nu mă fac eu: nu îmi dau nici cel puţin un fir de păr de pe cap - cum zicea Isus; nu puteţi să vă daţi un fir de păr în plus pe cap" (ah, e drept, cu toate noile metode de azi ne putem da un fir de pâr în plus).

Libertatea nu înseamnă justificarea acţiunilor omului în cadrul termenilor în care el măsoară realitatea, Omul „măsură a tuturor lucrurilor": ceea ce nu pot măsura nu există. „Nu mă interesează" înseamnă de fapt „nu există". Libertatea nu este o măsură ce restrânge realul între patru pereţi - mici ca cei ai unei camere sau mari ca cei ai universului; pentru că universul este tot o cameră, lărgită, dacă vreţi, în măsură indefinită, dar o cameră. Şi aşa cum cineva se sufocă stând tot timpul într-o cameră strâmtă, în pat, bolnav, zile în şir, tot astfel se sufocă privind cerul, pământul şi marea ca fiind limitate: spaţiul, dilatabil oricât de mult, cel puţin în mod imaginar, este totuşi finit; iar toată activitatea noastră faţă de real se sfârşeşte. Moartea este un simbol, doar un simbol al tuturor acestor lucruri: adevărata sa valoare este aceea de a fi un simbol, pentru că moartea este un moment al vieţii, intră în definiţia vieţii, cum spunea Huizinga.

Libertatea nu este activitatea pe care omul o desfăşoară luându-se pe sine ca măsură a lucrurilor, ca spaţiu în care să fie stăpân, ci este o fereastră deschisă asupra unei realităţi care nu a încetat niciodată de a fi cercetată, în care ochiul pătrunde tot mai mult: chiar de am duce-o o mie de ani. Dimpotrivă, după o mie^de ani am fi si mai pătrunşi de simţământul de panică ce ne cuprinde când ne gândim la mărginirea noastră în faţa imensităţii originii lucrurilor, Ia nemărginirea Misterului - a lucrurilor ca mister, a universului ca mister.

Libertatea concepută ca privire tot mai pătrunzătoare asupra realităţii, această libertate astfel concepută este aceea care devine obiect de chemare, de reproş, de critică: atunci când se opreşte, când opreşte cunoaşterea lucrurilor şi deci modul de a-şi conduce propria lucrare la anumite canoane, dictate de îngustimea lumii sale, adică atunci când lucrarea este făcută fără sensul acelui dincolo care stă în spatele a tot ceea ce omul mânuieşte.

Mai demult am citat scrisoarea către Diognet, din secolul II creştin, în care se spune: „Creştinii se tratează cu un respect de neconceput

pentru ceilalți." Mi s-a atras atenția, pe bună dreptate, că respect este un cuvânt care derivă din *respicere,* care are aceeași rădăcină cu *aspicerc* {a privi) și că re~ este pus ca să arate că privirea continuă să fie „ațintită spre", așa cum face cel care, mergând, ține în același timp privirea neclintită asupra obiectului care îl interesează. In acest sens respect înseamnă „a privi o persoană în prezența alteia". Este așa cum privești copilul când este acolo mama: profesoara nu-1 tratează ca de obicei, este mai atentă, dacă are un pic de pudoare - dar acum și aceasta a dispărut. Fără a respecta ceea ce manevrez, ceea ce trebuie să-mi servească, ceea ce eu apuc ca să-mi servească, nu există raport adecvat cu nimic. Dar respectul nu poate să se nască din faptul că realitatea pe care o am în față trebuie să-mi servească: o domin din acest punct de vedere. Nu, respectul trece prin ceea ce eu folosesc; mica mea firmă este pentru a servi ceva imens. Dacă eu mă gândesc la aceasta, este ca o noblețe, o inimă mai ușoară în mijlocul atâtor necazuri pe care le am când mă scol dimineața - rugăciunea de dimineață este reînnoirea acestei conștiințe.

înainte de toate din acest punct de vedere, libertatea trebuie să ne facă mai atenți la orice apel, la orice corectare, în sensul etimologic - pe care l-am subliniat mereu tinerilor (mulți dintre voi sper că-și amintesc) - „corectare" înseamnă a ne sprijini reciproc, a ne îndrepta unul pe altul. Dacă te corectez sau te chem să te corectezi în ceea ce faci, te ajut: în acea clipă, prin acea clipă, prin acei detaliu te sprijin, te ajut să îți realizezi opera. Atenție așadar la corectare: libertatea înseamnă o sărăcie - o simplitate a inimii - (dacă libertatea nu este privită în măreția sa de raport este banală). Și unde oare nu poate fi corectat cineva? Și cine oare nu poate fi corectat? Cu câc cineva iubește mai mult desăvârșirea în realitatea lucrurilor, cu cât iubește mai mult persoanele pentru care face lucrurile, cu cât iubește mai mult societatea pentru care face acțiunea sa, de orice tip ar fi acesta, cu atât este mai de dorit pentru el să fie perfecționat prin corectare. Aceasta este sărăcia în modul nostru de a poseda lucrurile, care, în orice lucrare, în orice întreprindere, îl face pe om actor, autor, protagonist.

Dar libertatea înseamnă, de asemenea, pe lângă conștiința propriei limite, și avânt creator. Dacă este raport cu infinitul, ea împrumută de la infinit această nesecată voință de a crea. Nu este așa doar pentru cel care este atât de bătrân încât este deja mort - și aceasta se poate întâmpla și la douăzeci de ani! Câți pot fi văzuți, la douăzeci de ani, fără să mai aibă dorințe, fără să mai aibă fantezie, fără să mai încerce, fără să mai riște în viață!

Totul este corigibil și totul trebuie să fie creator. Acest instinct creator este ceea ce caracterizează libertatea într-un mod mai pozitiv și din punct de vedere experimental mai fascinant. Iar o societate este făcută din impunerea acestei creativități de care libertatea omului este capabilă, de impunerea acestei creativități - așa cum a fost deja subliniat de atâtea ori în sintetica și frumoasa introducere a Mons. Sepe - chiar și față de predominarea Statului. „Mai multă societate, mai puțin stat" este sloganul nostru de ani de zile. Nu cred că poate fi schimbat fără a trăda atât principiul de solidaritate, cât și principiul de subsidiaritate despre care vorbește doctrina socială catolică. Mai multă societate: mai mulți indivizi, mai multă creație plecată de la bază. Iar Statul trebuie să protejeze aceasta, așa cum un tată de familie protejează activitatea fiilor care cresc; dar dacă fiii nu creează, nu cresc: sunt pasivi, împovărează, produc milă - produc milă! Și, de fapt, statalismul este întotdeauna o situație de plâns, în sensul că produce milă: fără creativitate, fără artă, fără poezie, fără cântec (adecvate, zic). Niște Dante Alighieri în epoca noastră nu se pot naște (și chiar mai puțin decât Dante Alighieri).

Acestea sunt sublinierile și explicațiile cuvântului „educație" și ale cuvântului „libertate" pe care ni ie-am spus mereu de patruzeci de ani. Iar după patruzeci de ani sunt de o sută de mii de ori mai vii, mai adevărate, mai confirmate, mai verificate! Cine a avut curajul, simplitatea, dar și bunul gust, să urmeze, înțelege că este diferit de ceilalți, acum; nu cu îngâmfare, ci cu compasiune pentru ceilalți. Pentru că, unei mame, un copil al ei care crește rău îi produce în primul rând o mare compasiune. Plânge. A plânge pentru niște străini înseamnă a fi mame ale tuturor. Compania noastră educă libertatea noastră, inima noastră, la aceasta.

Dumneavoastră ziceți că problema educației coincide cu problema educatorului. Acest lucru nu îl pune în umbră pe cel căruia i se adresează educația, reducând-o astfel - educația -la o îndoctrinare, ceea ce este tipic unei forme de conservatorism! în ce sens *nu poate fi vorba de greșeala pe care poate a făcut-o chiar si Biserica în activitatea sa educativă?*

Mi se pare că problema se rezolvă când afirmăm că trebuie să avem de a face cu un adevărat educator. îndoctrinarea apare acolo unde cineva îl face pe celălalt să învețe un mod al său de a concepe, de a judeca, de a simți, printr-o violență evidentă sau mascată, făcând abstracție de discreția necesară unui eveniment care trebuie să fie *propunere* pentru nevoile pe care persoana căreia i se adresează educația le are de satisfăcut. De aceea, un adevărat educator, spre deosebire de un „îndoctrinator", folosește extrem de multă sensibilitate în considerația pentru nevoile naturale ale celui ce trebuie educat și propune pentru acesta un drum, care va fi verificat de însăși experiența tânărului sau a copilului. Educatorul, deci, nu este conservator, pentru că prin însăși natura sa își încredințează propria poziție seriozității cu care se implică cel pe care îl educă, și prin aceasta încredințează ceva din el însuși creativității celuilalt. Mai mult, un adevărat educator trebuie să-și folosească atenția nu numai ca cercetare atentă a nevoilor autentic naturale ale celuilalt, ci și ca sensibilitate față de modalitatea în care acestea tind să prindă formă.

In ceea ce privește a doua parte a întrebării, opinia mea este că o carență la nivel educativ a reprezentat un fapt foarte comun în Biserica de azi, și este vorba de o carență de metodă, chiar dacă efectul grav al acestei carențe apare atenuat de impunătoarea umanitate a valorilor esențiale, pe care Biserica le-a comunicat în toate modurile. Anumite

valori sunt prea naturale ca să nu fi solicitat autenticitatea persoanei, în ciuda greșelilor și a lipsurilor în modul în care au fost comunicate. Astfel, în măsura în care s-a acordat atenție acestor valori esențiale, ele au atenuat efectele atât ale carenței de metodă, cât și ale tuturor greșelilor posibile ce decurg din aceasta.

Problema conservatorismului în Biserică, după părerea mea, nu este alimentată atât de formule, repetate și poate chiar învățate pe de rost, ci de formele unor gesturi și de formele asociative afirmate fără a lăsa spațiu pentru nou.

Cine este ***astăzi*** *educatori Adică cine* este în *măsură să ofere acea ipoteză explicativă a realității pe care dumneavoastră o considerați condiție* ***esențială*** *pentru a educa și a fi educat?*

Pe scurt, aș putea spune că acela care este angajat cu propria viață, nu cu anumite elemente ale propriei vieți, ca profesia, chiar familia sau politica, ci, repet, acela care este angajat cu propria *viață*. Ceea ce înseamnă că este educator acela care se pune în joc cu acea sensibilitate pentru destin și cu acea sensibilitate pentru valorile care derivă din raportul cu destinul, din care se nasc și se nutresc problemele personale. Aceasta este condiția fundamentală pentru a identifica un educator.

Voind să dezvolt acest răspuns, aș adăuga că educatorul este cel care caută în el însuși posibilitatea de soluționare a nevoilor lui umane și prin aceasta verifică valabilitatea sau lipsa de valabilitate a unei imagini proprii a vieții.

In acest sens, educatorul este mai ales acela care e capabil să judece și să comunice propria judecată în motivațiile și în modalitățile sale genetice. Acest lucru este incomparabil mai important pentru un tânăr, dar și pentru un copil, decât însăși capacitatea de coerență morală pe care o are educatorul.

Aceasta mi-l readuce în memorie, și aș vrea să-i citez în mod neacademic, pe Dante Alighieri care îl întâlnește pe Brunetto Latini în *Infernul,* într-un loc foarte infamant, și zice: *„...O,* ser Brunetto, dumneata ești oare?" și, urmând apoi discuția cu vechiul său maestru, adaugă:

„De ruga mea, răspunsei, ar fi fost
plăcută-n cer, ai fi trăit și-acum

pe lume sus, la-al vieţii adăpost;
căci chipul tău mi-e călăuză-n drum
şi-l port în gând, icoană pururi vie,
ce mă-nvăţa odinioară cum
pătrundc-un muritor în veşnicie."[109]

Acestea sunt versurile 79-85 din cântul al cincisprezecelea al *Infernului,* unde se arată foarte bine cum Dante, chiar cunoscând slăbiciunile umane ale maestrului său, nu poate să nu recunoască faptul că a fost educat de el, pentru că învăţătura lui a dat întotdeauna învăţăcelului raţiunea viziunii lucrurilor pe care o manifesta.

Incoerenţa morală îi dă foarte uşor elevului, în mod evident, un pretext să nu urmeze, dar este doar un alibi, nu este o raţiune. Tinerii, fără îndoială, mai mult decât copiii, percep introducerea factorului „fragilitate" în conduita umană, în timp ce, pe de **altă** parte, sunt încă în mod foarte pur, ca şi capacitate încă necoruptă de idei preconcepute, în măsură să aibă un sens precis al valorii a ceea ce este *ratio,* al valorii raţiunii.

Pentru *dumneavoastră ipoteza explicativă unitară este Creştinismul In ce* sens *un necreştin poate fi educator?*

Un necreşrin poate fi educator exact cum poate fi un creştin, dacă acesta, culegând din tradiţia sa o viziune a lucrurilor, se angajează cu ea ca posibilitate de propunere pentru propria căutare umană, şi dacă se angajează potrivit nevoilor acesteia, făcând din ea, cum obişnuiesc să zic, ipoteza sa de lucru. Un necreştin, deci, întocmai ca un creştin, în mod identic, este educator dacă este leal propriei tradiţii. Aceasta nu înseamnă în mod necesar să fi trăit în continuitate în propria tradiţie. După mine, cineva este educator dacă nu a sărit nici un pas al unei leale angajări în propria tradiţie, chiar dacă această angajare a fost recuperată, după o perioadă de neglijenţă sau de intoleranţă, la o vârstă ce nu mai este tânără. Este evident că vârsta tânără ar fi momentul cel mai adecvat din punct de vedere natural pentru această angajare.

Dante Alighieri, *Divina Comedie, Infernul,* op, cit., Cântul XV, w. 79-85.

Tinerii *de astăzi par a fi mai „angajaţi" decât primele generaţii de după război. Cum relaţionează această angajare cu un fapt educativ?*

Ca să fiu sincer, opinia mea este că tinerii de astăzi nu sunt mai angajaţi decât cei care erau tineri acum cincisprezece sau douăzeci de ani. Au avantajul de a fi suferit un avânt de autenticitate care a apărut şi a prins formă, prin contrast cu ipocrizia şi descompunerea vieţii societăţii noastre, tot mai evidente şi mai permise. Dar acesta, după părerea mea, este un avânt de autenticitate initială care este imediat înlocuit de un nou conformism. Atunci activismul acestor tineri este mai mult o mânie decât o angajare.

In acest sens există un avantaj educativ, deoarece tinerii de azi poartă asupra lor rana vie a acelei dorinţe de **autenticitate** ca o urmă vizibilă de nevoie umană devenită mai manifestă şi dureroasă în aceşti ultimi ani.

Dar pe un alt front se întrevede o poziţie mai puţin favorabilă educaţiei comparativ cu tinerii de acum câtva timp: de fapt există o idee preconcepută, o prezumţie, o iluzie de eficacitate prin violenţă, pe care ar trebui să o depăşească pentru a recupera momentul autenticului; iar larga răspândire a acestei poziţii face mult mai dificilă decât în trecut o atitudine care permite a fi educat şi a educa.

Este *cunoscut faptxâ că de la începutul anilor şaizeci până azi dumneavoastră aţi continuat să lucraţi* şi *în rândul tinerilor, printre altele predând în şcoală şi în universitate. Care credeţi că este cea mai mare nevoie a tinerilor din ziua de azi?*

Mi se pare că situaţia tinerilor este confuză, pe de o parte din cauza buimăcelii proclamărilor de valori instrumentalizate ideologic, pe de altă parte datorită faptului că ei sunt dezorientaţi din cauza nesiguranţei drumului lor, astfel încât mă simt încurcat în identificarea unei nevoi precumpănitoare. Ar trebui să spun că nevoia dominantă pare cea imediată de a-şi fi ei înşişi lege. Aceasta este tentaţia pentru orice om, de orice vârstă şi din orice timp, dar astăzi defineşte o mentalitate şi un climat social care la nivelul tinerilor se manifestă mai acut.

Nu reuşesc, poate încă în mod naiv, să nu afirm însă că, dacă trebuie interpretaţi, tinerii de azi au o nevoie de autenticitate care este în mod **subtil** mai acută, ca posibilitate, decât în trecut. Iar această nevoie, mai mult decât o acuitate dureroasă de disponibilitate, are şi o

concreteţe care înainte nu exista. Imaginea ei s-ar putea descrie ca nevoie a unei comunităţi umane autentice.

Care este responsabilitatea cea mai mare a celui care se află în situaţia de a avea o poziţie strictă de educator sau de a avea în mână instrumente care îşi pun amprenta asupra formării persoanelor?

Responsabilitatea celor două tipuri de persoane este identică, pentru că cel care are în mână instrumente care îşi pun amprenta asupra formării persoanelor fie educă într-adevăr, fie educă prost.

După mine, prima conotaţie a responsabilităţii lor este aceea de a fi sinceri *din punct de vedere uman* faţă de cei care trebuie educaţi. Prima lor responsabilitate este o sinceritate umană. Fie că regăsim această sinceritate în convingerea educatorului, pe care o afirmă prin raţiuni, fie că acesta o mărturiseşte pur şi simplu în lume, după mine punctul relevant al unei sincerităţi umane adevărate nu poate fi decât o discreţie ultimă şi un respect pentru strădania căutării pe care propriul cuvânt o suscită în celălalt, sau pentru riscul verificării pe care propria comunicare o determină la celălalt. Altfel ar însemna că acea strădanie şi acel risc nu au fost întreprinse nici măcar de educator. Şi atunci cum ar putea el educa fiind sincer cu sine însuşi şi cu celălalt?

Există însă o a doua conotaţie a acestei responsabilităţi - şi este un alt tip de sinceritate: nu trebuie să ascundem că verificarea umană a **educaţiei** poate fi realizată doar într-un „context", mai precis într-un cadru comunitar. Responsabilitatea constă în acceptarea conştientizării acestui lucru, fără a ne face iluzii că persoana poate discerne valorile printr-un gest pur individual.

Mă refer, de exemplu, la valorile religioase. Cel care le propune, sau cel care propune altceva în contradicţie cu acestea, este o persoană care nu educă cu adevărat, dacă disprețuieşte sau cere uitarea tradiţiei sau a contextului persoanei căreia i se adresează. De obicei aceasta este atitudinea tuturor celor care sunt expresia unei mentalităţi **hegemonice** în ascensiune (evanghelia i-ar numi farisei), pentru care dezrădăcinarea celorlalţi din trecutul lor şi din contextul lor este o condiţie pentru a-şi desfăşura propria putere. Biserica însăşi, când s-a aflat în astfel de împrejurări, a simţit această tentaţie şi, din păcate, chiar i-a căzut pradă. Azi o mentalitate radical-marxistă este, mai ales, aceea care operează în acest mod incorect.

Care sunt, după părerea dumneavoastră, elementele din această societate cele mai periculoase pentru educaţie?

Cum spune Alexis Carrel în „Reflecţii asupra conduitei vieţii", pericolul cel mai grav din societatea noastră, din punctul de vedere al formării omului, este prevalarea ideologiei asupra observaţiei. In loc ca oamenii să se fi obişnuit să-şi dezvolte atenţia şi sensibilitatea către modalitatea concretă a propriilor nevoi umane, şi deci a adevărului lor existenţial, s-au obişnuit să înlăture strigătul provocat de aceste nevoi repetând definiţii şi discursuri prefabricate.

Este ca şi cum omul s-ar desprinde de el însuşi, şi aici se lărgeşte abisul dezorientării. Acesta este la fel de răspândit ca prezumţia feroce care impune sieşi şi celorlalţi certitudinea cuvintelor deja programate. In acelaşi timp, ele îl despart pe om de propriul trecut şi astfel îl lasă suspendat într-o tensiune spre viitor, care devine în acest mod fără chip, o speranţă anonimă şi fără consistenţă, inseparabilă de violenţă sau de iluzia presupusă. Toate acestea sunt însoţite de o ignoranţă înspăimântătoare a drumului uman, de o gravă lipsă de cultură, de o incapacitate tot mai mare de a trăi dimensiunea universală.

Această separare de propriul eu originar şi de propria istorie deschide câmp liber unui climat de minciună. Minciuna este conotaţia cea mai periculoasă din punct de vedere educativ a societăţii noastre. Şi a devenit astfel tocmai pentru că societatea noastră este plină de ideologii şi determină deci elemente de propagandă, care devine tot mai normală, de-a dreptul normativă.

Vă consideraţi un educator?

Aş vrea să fiu, cu toată fiinţa mea, pentru că eu consider că nu merită să trăieşti, să ai un raport uman dacă acesta nu este comunicare a adevărului, oricât de mic ar fi, adevăr care în viaţă a devenit deja experienţă. Nu ar merita, pentru că nu ar fi o simpatie. Iar dacă raportul uman nu e simpatie, măreşte singurătatea, fiica şi confuzia în însăşi percepţia de sine.

întâlnirea cu spectacolul emoţiei umane, care este declanşată în fiecare dintre cei pe care îi întâlnim de adevărurile comunicate, chiar dacă apoi această emoţie neagă adevărurile întâlnite, este ca o confirmare pentru evidenţele atinse şi un stimul fascinant pentru a continua în trăirea lor.

Fiind foarte conştient că intenţia este cu uşurinţă trădată în traducerea concretă, dacă vreau să fiu educator trebuie în mod continuu să recuperez sensibilitatea şi atenţia pentru orice nemulţumire pe care a§ fi provocat-o sau pentru orice critică, chiar abia schiţată, faţă de ceea ce zic sau fac.

Cum *poate deveni stabilă misiunea educativă, ca dimensiune a persoanei?*

Toată problema constă în credinţa rcaîă a persoanei. întrebarea a pus problema credinţei reale a persoanei; de fapt, credinţa este acolo unde apare răspunsul la un sentiment concret al omului, la o **nelinişte** ce trebuie depăşită, la o nevoie febrilă care aşteaptă să i se răspundă; credinţa este concretă când este simţită şi trăită exclusiv ca răspuns pentru propria umanitate.

Problema radicală este: cum trăieşti tu credinţa? Aceasta **depăşeşte** calitativ şi anticipează - chiar şi în timp - toate iniţiativele, oricât de inteligente ar fi, iniţiative pe care le poţi gândi şi realiza şi anticipează şi depăşeşte chiar *şi* forţa oricărei solidarităţi sociale care poate să se contureze. Pentru că nu numai că iniţiativele pot să se nască doar ca răspuns la o situaţie străină de tine, dar chiar şi impulsul de solidaritate poate să se nască în mod ideologic. Ideologic noi putem să simţim întreg oprobriul faţă de modul în care şcoala italiană tratează fenomenul educativ şi pe care contextul anticreştin îl impune, putem să simţim repulsie faţă de aceste lucruri şi să acţionăm pentru ca anumite circulare să fie contrazise şi blocate, sau ca în unele cazuri problema să se pună în alt mod; dar o poziţie ideologică nu poate face să devină permanent acel avânt de solidaritate, poate cel mult să creeze o organizaţie şi să garanteze continuitatea implicării cadrelor, a salariaţilor.

Ca urmare, unica şi dramatica problemă este credinţa personală, credinţa ca răspuns la propria aventură umană; aceasta este unica şi dramatica problemă de fiecare zi şi de flecare oră pentru că credinţa este o provocare făcută libertăţii; nu există un dar mai mare decât credinţa şi nu există nimic mai puţin automat decât ea.

Mai există un aspect care face posibilă dezvoltarea şi permanenţa experienţei, este cel al temperamentului, al vivacităţii umane. Dacă acesta lipseşte, situaţia este iremediabilă, cel puţin parţial. In faţa

credinţei însă, este în joc doar libertatea personală; pentru a-i face loc în noi trebuie desţelenit terenul, cum fac plugurile cele noi, care ajung la un metru adâncime; este vorba de o angajare impresionantă, iar dacă cineva nu este impresionat, e din cauza faptului că este plin de carenţe personale, sau poate chiar ieşit din minţi. „Fiul Omului, când va veni, va găsi oare credinţă pe pământ?"[110] spune Domnul.

Mediul a devenit complet ateu în practică, de aceea nu există cale de mijloc; doar o credinţă extrem de conştientă, voită răspuns la propria umanitate şi, deci, o grandioasă seriozitate a propriei umanităţi, poate fi percepută de lume; eu cred că lumea are nevoie numai de aceasta. Tinerii se diferenţiază de restul lumii printr-o singură conotaţie: sunt mai sensibili.

Ce înseamnă *a fi fideli acestor tineri care au avut încredere în noi, nu încredere în ideile noastre, ci în prezenţa care* suntem, în interesul pe *care aceasta l-a suscitat?*

In primul rând înseamnă ceea ce s-a spus înainte: dacă cineva are prospeţimea credinţei, dacă trăieşte credinţa ca răspuns la propria umanitate, face să se nască şi să crească în credinţă şi alte persoane.

în al doilea rând trebuie adecvată modalitatea propriei exprimări la nevoile situaţiei în care se află tinerii. Este atât de adevărat încât atunci când am auzit vorbindu-se de „Şcoala de Creştinism"[111], mi-a venit în minte acel „raggio"[112] din primele timpuri; acum treizeci de ani „raggio" era nici mai mult nici mai puţin decât o Şcoală de Creştinism", şi nici măcar nu era organizată; era stabilită doar ora întâlnirii, apoi tema, ordinea de zi, dar intervenţiile se iveau în mod spontan din adevărul inimii şi, între altele, rezultatul acestor întâlniri era de asemenea o

[110] *Le* 18, 8.

[111] „Şcoala de Creştinism" a fost o iniţiativă de vestire *şi* de catehează a Faptului creştin în locuri unde eca mai intensă angajarea misionară (şcoală, universitate, locuri de muncă) realizată de *Comunione e Liberazione* la începutul anilor şaptezeci.

[112] „Raggio": moment caracteristic din viaţa *Gioventii Studentesca;* întâlnire săptămânală pornind de la o ordine de zi cu care se confruntau experienţele personale de viaţă.

formare catehetică: cei mai vechi au avut o conjunctură de categorii pe care nu au mai avut-o cei care au venit în urma lor.

Însufleţirea credinţei nu poate fi conferită de ceea ce numim datorie, nu poate niciodată porni ca datorie. însuşi Dumnezeu îi propune omului datoriile cele mai radicale, în situaţii normale, naturale, în mod atractiv; dacă însă cineva nu-şi dă seama că această atracţie este în funcţie de o construcţie totală, dacă nu-şi dă seama că este pentru o datorie, atunci pierde şi atracţia, sau aceasta eşuează în instinctivitate, iar apoi se pierde în mod inevitabil. Nu există nimic adevărat care să înceapă din obligaţie; dacă începe astfel, este deja falimentar de la plecare. Dacă simţul datoriei nu înflăcărează inima, dacă nu scoate la iveală fascinaţia pe care necesitatea sa o instaurează în natura noastră, nu poate fi decât artificial, nu poate decât să facă modul nostru de a acţiona istovitor pentru noi şi violent faţă de alţii; nu poate decât să producă schematism şi formalism, apoi ariditate generală, iar la urmă acea caracteristică lipsă de angajare care a marcat cea mai mare parte a dascălilor până cu nu mulţi ani înainte şi pe care şi acum o mai simţim prezentă. In concluzie cei doi factori ai răspunsului meu sunt aceştia:

a) Dacă există o însufleţire, în sensul de prospeţime de credinţă, atunci rezultatul există: dacă este o iniţiativă îngrijită până în detaliile organizatorice, ca o „Şcoală de Creştinism", sau este o adunare spontană, cum erau cele numite „raggio" de acum treizeci de ani, oricum rezultatul există; pentru că dacă „Şcoala de Creştinism" a avut un rezultat, se datorează faptului că modalitatea de a o institui a permis o respiraţie, o libertate şi un gust.

b) In al doilea rând, trebuie să ne adaptăm pe cât posibil realităţii tinerilor; întâlnirile noastre „raggio" din urmă cu treizeci de ani erau în totalitate condiţionate de situaţiile pe care le trăiau tinerii, de **atenţia** pentru ei, nu de propria schemă, previziune sau idee preconcepută. Acum treizeci de ani, o „Şcoală de Creştinism" nu ar fi. atras. Atrage însă, într-un moment ca acesta, incomparabil mai sărac şi lipsit de consistenţă umană şi ideală; într-o situaţie în care domină un gol absolut, nimicul, s-a pierdut chiar şi evidenţa tradiţiei, iar o „Şcoală de Creştinism" apare ca un lucru nou: în aceasta constă adaptarea la situaţia tinerilor. Trebuie să adăugăm că a ne adapta unei situaţii implică şi faptul că, dacă o iniţiativă care a mers bine doi ani, nu înseamnă că neapărat va merge bine şi în al treilea an: aceasta este ceea ce am numit lupta împotriva unui lucru prestabilit, ceea ce nu înseamnă că ne abandonăm vârtejului schimbărilor.

Cum *să ne ajutăm să intrăm mai mult în modul de a privi cu care ne priveşte Cristos* şi *cu care priveşte omul şi societatea?*

A intra în modul de a privi al lui Cristos înseamnă a avea conştiinţa prezenţei sale, o prezenţă care, prin natura sa, tinde să **transforme** modul nostru de a trăi. Cum să intrăm în acest mod de a privi? Urmând Mişcarea. Chiar şi atunci când vi se pare că mergeţi bine, dacă nu urmaţi Mişcarea, veţi deveni repede arizi. Pentru a înţelege cum trebuie trăită Mişcarea, trebuie să recuperăm 6 analogie: aceea a conventului în sensul etimologic al termenului. Conventul este locul în care totul (pereţii, arhitectura, tablourile etc.) aminteşte de faptul lui Cristos, totul aminteşte de semnificaţia celor trăite, a lumii, a vieţii şi, deci, a destinului. Mişcarea este un convent unde totul ne cheamă la ceea ce este viaţa, la viaţa vieţii; Cristos este absolut necesar vieţii omului, nu numai pentru fragilitatea lui, ci tocmai pentru natura lui, care este o natură ce implică o dimensiune a comuniunii, după modelul Treimii. Domnul a vrut ca locul în care să fie urmat să aibă caracteristicile conventului şi, de fapt, *Ecclesia* înseamnă convent. Să presupunem că un cuvânt care vi se spune durează în memorie o oră: se va întâmpla că timp de cincizeci şi opt de minute acel cuvânt va avea pentru voi o semnificaţie determinată de antecedentele voastre şi de ceea ce averi în capul vostru: doar pentru două minute acel cuvânt vă va surprinde în condiţia adecvată convertirii. Tot astfel se întâmplă că ceea ce vi se spune nu coincide cu ceea ce înţelegeţi; spune cu totul altceva decât înţelegeţi §i, odată înţeles, totul rămâne încă de descoperit. Lucrurile cele mai fascinante şi cele mai adevărate, cu cât le auzim repetate mai mult, cu atât ne lasă mai mult cu gura căscată. Este interesant de observat cum reacţionaţi în faţa cuvintelor repetate: cel care le repetă la rândul său ori e un prost care trăieşte din mecanisme repetitive, ori e unul care îşi dă seama că, pe măsură ce creşte, aceleaşi lucruri le înţelege tot mai adânc în adevărul lor, şi că ceea ce eu repetam în urmă cu douăzeci sau cu zece ani, acum are o savoare nouă.

In concluzie, trebuie să fiţi foarte atenţi să urmaţi Mişcarea, fără să vă iluzionaţi că deja ştiţi lucrurile pe care credeţi că le ştiţi şi că deja înţelegeţi lucrurile pe care credeţi că le înţelegeţi.

Din acest punct de vedere, trebuie să mai spun că sunt mult mai importante lucrurile împărtășite tuturor decât cele ce vi se spun fiecăruia separat. Dimensiunea cea mai interesantă a vieții este conștiința personală și vie a prezenței lui Cristos, de aceea Mișcarea este locui memoriei; memoria de fapt nu constă în a fi învățat bine ceva, ci în conștiința de sine: faptul lui Cristos devine memorie când devine conținut al nostru; de aceea, memoria este factorul determinant al convertirii.

Care sunt *factorii care fac să fie dorită în mod stabil propunerea globală într-o situație care apare fragmentară, lipsită de structuri fixe?*

Dacă există o structură fixă, pericolul este ca propunerea globală să fie exprimată în mod schematic, formal, abstract; dar dacă lipsește structura fixă, se riscă propunerea unui torent de fragmente fără sens. Așadar, când se alege metoda de a le oferi tinerilor în mod gratuit inițiative potrivit nevoilor și situațiilor lor, globalitatea propunerii depinde în întregime de adevărul celui care lansează chestiunea. Folosiți-vă deci toată istețimea în determinarea inițiativelor, dar aveți grijă ca forma să fie aceea a propunerii globale fără a tergiversa sub acest aspect.

Cu câțiva ani în urmă, un grup de tineri m-a invitat la un prânz, iar după acesta a început dansul; eu îi observam și îi vedeam cât de bucuroși erau și că era cu adevărat frumos cum dansau, așa încât la un moment dat le-am cerut să se oprească și le-am spus:

— Știți care este diferența între mine și voi? Mai întâi că eu aș vrea să dansez mult mai des decât voi, dacă aș fi în stare, pentru că văd că este frumos ceea ce faceri, dar văd de asemenea că în bucurie, în modul în care sărbătoriți, vă lipsește acea nuanță de melancolie care împlinește și perfecționează omul, pentru că este simptomul dorinței unei împliniri de sine care trebuie încă să se realizeze. Ceea ce faceri voi, de fapt, este frumos, dar este marcat în mod evident de pecetea fragilității, și melancolia despre care spuneam este sentimentul generat de percepția acestui semn.

Cei mai inteligenți își vor aminti întotdeauna de această observație a mea.

Noi nu trebuie sâ facem un lucru decât pentru a oferi „acea" propunere, iar dacă gestul este încărcat de „acea" propunere va purta mereu în sine semnul unui lucru ce lipsește și deci al unei așteptări; dacă,

apoi, propunerea este introdusă în mod artificial, vom obține efectul opus. Dar ca să nu fie artificială există o singură condiție: trebuie să țâșnească dintr-o plenitudine pe care o avem în noi.

Ce înseamnă *a educa întru sensul religios?*

Observația mea nu este de tip moralist, în sens cantitativ.

Vorbind cu părinții în parohii, acum douăzeci de ani, ziceam că fiii sunt educați de coerența celor mari, nu în sensul că adulrii fac ceea ce zic: când copiii cresc înțeleg că părinții sunt persoane umane ca și celelalte, și de aceea nu se scandalizează de incoerența etică. Dar de incoerența ideală da, aceea este insuportabilă. Tânărul devine sceptic dacă nu se află în fața unei coerențe ideale.

Poți sâ nu spui *Laudele, Vesperele* și *Compieta,* dar dacă atunci când te rogi o faci într-un anume fel, ei te văd.

Faptul fundamental constă în aceea că există o prezență în care este trăit sensul religios.

Nu cred că este posibil să se evite acest aspect care este genialitatea pedagogică cea mai mare a naturii, ceea ce noi numim semn, cum s-ar zice percepția unei prezențe, darea unui exemplu. Echivocul intervine când acest concept este înțeles în mod moralist. Cuvântul cel mai potrivit este cuvântul *prezență.* Acesta implică și un anume raport între părinți și fii, pentru că nu ești o prezență pentru faptul că ești tată și mamă, pentru că dormi acolo, și nici măcar nu este necesar ca părinții să fie acolo de dimineața până seara. Prezența este un raport; atunci fiii pot chiar să se împrăștie, dar ceea ce prezența învață nu poate fi evitat. A sosit o epocă în care cu fiii nu se poate trișa în trăirea sensului religios. Sensul religios ori este autentic ori aduce daune.

Pentru a trăi raportul cu Dumnezeu, cu Cristos, nu este necesar să fim perfecți; este necesar să găsim în greșeală energia de a ne corecta.

Eu vă invit să nu pierdeți din vedere acest aspect: faptul că problema educației întru sensul religios în familie este direct proporțională cu o prezență trăită a sensului religios la părinți.

Problema este sensul religios trăit. Cineva poate avea un soț, respectiv o soție care nu vrea să știe de aceasta, care gândește lucrurile în mod diferit, dar tocmai sensul religios este cel care te face să~l privești pe celălalt potrivit unei perspective care altfel ar fi imposibilă.

Omul este raport cu infinitul.

Prezența sensului religios trăit înseamnă un tată sau o mamă, prezența unui adult care trăiește sensul religios drept conținut al propriei autoconștiințe.

Care *dimensiuni sunt necesare* pentru *a educa întru sensul religios?*

Dimensiunile cele mai elementare, cele care trebuie să impresioneze cel mai mult sunt: umilința, simțul propriului nimic, ușurința în recunoașterea greșelii, pozitivitatea absolută a toate, chiar și a durerii, a răului, și deci compasiunea, iertarea, răbdarea, sensul luării de la capăt. „Răbdare, trebuie să o luăm de la capăt", zicea marna mea. Mai întâi trebuie spus: „Este greșit"; apoi: „Trebuie să o luăm de la capăt".

Aspectul esențial al sensului religios este că în centru nu sunt eu, ci este Altcineva: este ca un copil care își privește mama.

Sensul religios este un om care privește la Altcineva; însă chiar și remușcarea greșelii, acuza, mânia pentru greșeală ne situează în centru pe noi și acest lucru este contrar sensului religios.

Când sfântul Francisc de Sales zicea: „Ce e de mirare... dacă slăbiciunea este slabă?", exprima sensul religios. Pentru cine trăiește astfel devine foarte clar ce este rău și ce este bine.

De asemenea, recunoașterea propriei greșeli din partea unui adult în fața tinerilor este de o importanță extremă.

în fața unui arbore pe deplin dezvoltat, sămânța începe să înțeleagă ce este ea; în fața unei prezențe adulte, un tânăr începe să înțeleagă ce este el.

în propriile *familii se* simte *adesea dorința de a avea o bază de comunicare; este ca o nostalgie pentru o comunicare reală.*

Este foarte importantă din punct de vedere cultural această observație. Are o profunzime care este aceea despre care în Sensul religios se vorbește imediat, în primul capitol, când se afirmă că sentimentele umane se înțeleg dintr-o reflecție asupra propriei experiențe. Prin experiență se înțelege un impact cu realitatea judecat de un criteriu - care este așa zisa inimă sau experiență elementară - și că acest lucru nu stabilește o anarhie - în sine ar putea stabili o anarhie, pentru că principiul

este imanent și atunci fiecare face după capul lui -, pentru că principiul imanent fiecăruia este comun; iată conceptul de lege naturală.

Fără conceptul de lege naturală nu poate exista comunicare în familie, nu poate exista comunicare fără o oarecare identitate de lumină asupra destinului; fundamentul acestei identități de lumină asupra destinului este legea naturală, și aceasta permite dialogul. De aceea fără certitudini și fără ca această certitudine să atingă fundamentul ultim, nu poate fi dialog în familie.

Creștinismul este împlinirea a toate acestea: dă lumină, aprofundează și completează experiența umană.

Aceasta este adevărata noastră deschidere: Cristos desăvârșește ceea ce îi este dat omului. Rațiunea fără credință nu se poate desăvârși, îi lipsește avântul pentru ultima ipoteză, pentru ipoteza cea mai cuprinzătoare.

Este *posibil să ne refugiem în tentația că, în fond, familia poate fi de ajuns, că adevărata educație o dăm noi, părinții?*

Tradiția nu este un sentiment care plutește prin aer, nu este un gând care fluctuează de la suflet la suflet; tradiția este o companie vie. Nu degeaba Cristos a așezat într-o comunitate, într-o companie vie identitatea tradiției sale: se numește Biserică. Dar chiar și din oricare alt punct de vedere și la oricare alt nivel o tradiție nu este decât comunicarea fecundă a unei companii vii a unei - s-ar putea spune - unități de popor.

De aceea este drept că, așa cum a observat Soljenițin, crima cea mai mare comisă în Rusia a fost distrugerea identității poporului, aducându-l în imposibilitatea de a-și aminti, î-a fost nimicită memoria și, astfel, a fost nimicită identitatea unui popor: nu mai este o companie cea care corectează. Expresiile literare ale literaturii ruse contemporane, ale aceleia aplaudate de Evtușenko, sunt realmente tragica mărturie a unei singurătăți absolute a individului, desigur, în mod analog Occidentului, acolo unde dimensiunea religioasă a trecutului a fost uitată, a fost sufocată - există diferite metode pentru a atinge același scop. De aceea, tradiția trăiește și se comunică printr-o companie vie. Prima companie vie sunt părinții; de aceea, școala este un alt instrument, imediat, de companie la lucrarea părinților. Dar aceasta, pe măsură ce copilul crește, nu este suficientă. Trebuie ca această companie să fie tot mai liberă, adică

aleasă de bunăvoie. Mamelor care veneau la mine să se plângă spunând: „Fiica mea stătea înainte toc timpul acasă, spăla vasele, acum însă fuge mereu la *Gioventii Studentcsca* - așa se chema atunci - sau pleacă, ducându-se la *Bassa* milaneză pentru a se îngriji de săraci în timp ce eu îi spun: «Stai acasă»", eu le spuneam: „Mai întâi de toate, doamnă, nu trebuie niciodată să puneți în opoziție o valoare cu o altă valoare, pentru că vor fi înjosite amândouă și în conștiința tânărului se va naște scepticismul. Trebuie spus: «Faci foarte bine că mergi în Bassa, dar fă ce faci în *Bassa* și la tine acasă»." Astfel este confirmat principiul, adică valoarea. Și continuam: „Doamnă, închipuiți-vă că fetița dumneavoastră este mică, de cinci ani, și închipuiți-vă că o puteți ține cu un metru de ham (eram un profet, pentru că pe atunci nu se obișnuia să se susțină copiii cu hamul); dacă dumneavoastră pretindeți ca la cincisprezece ani să o mai țineți încă cu un metru de ham pe copila dumneavoastră, cazurile pot fi două: sau fiica dumneavoastră este o «mortăciune» și acceptă, sau fiica este vie și rupe hamul. De aceea lăsați șapte meni, astfel o aveți,"

Îmi voi aminti întotdeauna de mama uneia din figurile cele mai impresionante ale istoriei noastre, pe care toți îi cunosc cel puțin ca renume în mișcarea noastră și cei care îl cunosc personal, cu siguranță știu că nu exagerez lăudându-l: Pigi Bernareggi, unul din primii noștri băieți, care a supraviețuit aproape douăzeci de ani în periferiile din Belo Horizonte, unde se află și acum în mijlocul celor ce trăiesc în barăci, fără a face nici o contestație de pauperitate. într-o zi, mama lui Pigi a venit la mine - nu o cunoșteam -, a luat loc în biroul meu, a început să plângă și mi-a zis; ,yedeți, plâng de bucurie, deoarece până acum v-am urât, pentru că mi l-ați furat pe Pigi al meu, dar, la un moment dat, eu m-am gândit: «Până acum Pigi m-a urmat pe mine; nu a venit oare momentul ca eu să-l urmez pe Pigi?» Atunci eu am început să-l urmez pe fiul meu și astfel sunt de-a voastră." Dar lucrul cel mai frumos pe care mi l-a spus a fost: „Acum îl am de o sută de ori mai mult decât înainte." De bună seamă, ea nu-și amintea că aplică fraza din Evanghelie: „Cel ce mă urmează, însutit va primi încă de pe pământ și va moșteni viața veșnică."[11] Aceleași cuvinte!

Simt *un tată de familie. Intr-o zi rn-am pomenit cu fiica mea de șaptesprezece ani că-mi spune: „Duminică nu mai merg la Liturghie." Eu m-am*

Cfr. Mc 19, 29.

tulburat *de-a* dreptul, m-am consultat *cu câțiva prieteni și unul mi-a spus: „Păi, libertatea..." Alții mi-au spus: „Păi, încearcă, să vezi---" Eu așteptam să treacă zilele și să sosească acea duminică (în care, de fapt, s-a dus la* Liturghie și *de atunci continuă să meargă). Trebuie să spun că am rămas și eu perplex și un răspuns pe care mi l-am dat a fost acesta: să văd dacă într-adevăr exemplul meu a servit în acești ani să facă să se maturizeze ceva - și aceasta m-a tulburat și mai mult.* Oricum, *eu aș vrea o lămurire: până unde autoritatea unui tată poate* impune, *dacă este* necesar, *anumite reguli?*

Eu nu pot răspunde la întrebarea „Până unde?", pentru că; a impune, niciodată! Dar adevărata întrebare este: „De ce unui copil de cinci ani i se poate impune?" Pentru că este un mod de a propune. Raportul între un părinte și un copil de cinci ani este foarte diferit de cel al unui părinte cu un fiu de șaptesprezece ani. In orice caz, cu un fiu de șaptesprezece ani un tată trebuie mai ales să simtă durerea, cum ați trăit-o dumneavoastră, ca o întrebare adresată sieși, pentru că este un mod prin care Domnul v-a chemat pe dumneavoastră la o credință mai adevărată, mai profundă și mai gata de sacrificiu, la o rugăciune mai puternică. Pentru că educația este un risc. Și eventual puteați să așteptați alți zece ani sau patruzeci până să o fi văzut revenind, dar în cei patruzeci de ani v-ați fi rugat mai mult.

Există un lucru deosebit, pe care numai antropologia creștină îl subliniază, și acesta este unitatea profundă a neamului omenesc. Acest dat este confirmat de descoperirile *șt* de studiile vieții preistorice! Oricum ar fi, doar antropologia creștină poate exprima această unitate, precum și durerea pentru aceasta, în mod fascinant. Există o așa unitate între oameni, o companie atât de unitară încât ceea ce i se întâmplă celuilalt este un cuvânt pe care Dumnezeu mi-l spune mie, până într-atât încât greșeala altuia poate fi permisă de Dumnezeu, pentru ca să fie pentru mine o chemare la convertire. De aceea, nimeni nu trebuie să judece niciodată, ci mai degrabă să se întrebe: „O, Doamne, prin ceea ce sunt eu în fața ta pot eu să-l ajut pe acest frate al meu, sau pe fiul meu care mă îndurerează?" Prin ceea ce eu sunt. Acest lucru stabilește capacitatea de respect al acelui lucru misterios care este libertatea, care în orice caz este capacitate de afirmare, de a se confrunta cu Ființa, deci cu sensui destinului.

A *educa* înseamnă *„introducere în realitate" și, în mod* evident, *într-o viziune globală a vieții. Dar în interiorul familiei este necesară o anumită unitate între părinți, o unitate foarte profundă: se întâmplă însă, uneori - și mi se pare că aceasta* este *situația cea mai comună - ca unul din cei doi părinți să se îndepărteze la un moment dat sau să facă alegeri ideologice ori intelectuale, sau chiar politice sau de viață, profund diferite de cele care erau la început, atunci când se* născuse *familia. % în mod natural, fiii se confruntă cu această diviziune a părinților și, uneori, aleg chiar propunerea părintelui care* s-a schimbat, *care s-a îndepărtat de ideal, pentru că* este *mai ușor, nu este neapărat o propunere a ceva rău, dar este o propunere lumească și o mentalitate mai ușoară. Atunci se întâmplă că și fiii se îndepărtează de celălalt părinte. De multe ori acestea sunt situa[ii cu adevărat dureroase, pentru că unui dintre cei doi soți - acela care încearcă să rămână fidel idealului* - este *ridiculizat de familie. în sfârșit, este nevoie de un eroism ce nu poate fi ținut mereu la același nivel în orice Zi și la orice oră, iar dacă uneori un părinte mai și greșește, este cenzurat, judecat. Eu găsesc că aceasta este o situație de contradicție foarte dureroasă. Cum va putea un credincios să continue să trăiască astfel, unde poate găsi ajutor, iar dacă cineva își dă seama că un prieten sau o prietenă trăiește o asemenea situație, cum poate* interveni *în mod concret pentru a-l ajuta?*

Unele frământări ne fac să ne cutremurăm, dar sunt lucruri cu care ne întâlnim zilnic. înainte de toate, dumneavoastră ați folosit cuvântul „durere" iar acesta este cuvântul cel mai mare, după cuvântul „viață", pentru că este condiția vierii. într-o astfel de situație - chiar dacă se poate obiecta cu existența atâtor greșeli și incoerențe care au un ecou mai răsunător în condiția descrisă de dumneavoastră - Domnul face ca viața aceluia, chipul său - cum se spune în grecește -, persoana sa să fie mai demne, îi conferă o demnitate în fidelitatea sa. Prin toate incoerențele proprii existenței umane, persoana sa va dobândi o demnitate, iar problema este doar o chestiune de timp. Pentru că demnitatea pe care o dobândește un chip prin intermediul durerii este un lucru ce nu poate fi evitat: trebuie s-o urăști, altfel te izbește. De aceea, viața sa va dobândi mai multă demnitate și, prin aceasta, vor dobândi și fiii săi și, înaintea lor, soțul său. Compania, tovărășia bărbatului și a femeii, este atât de similară singurătății persoanei umane, încât este nevoie de o companie mai mare: compania aceasta este Biserica lui Dumnezeu. Dar acest lucru trebuie să se concretizeze sau - cum le spun mereu tinerilor - trebuie strânse *rândurile.* Aceasta este o companie care ne alege; poate înainte eram străini, dar suntem strânși împreună pentru acest tainic și explicit scop, și astfel suntem legați în mod mai profund decât cu prietenii de suflet.

Pe de altă parte nu există, după mine, nici o altă rădăcină mai facilă pentru scepticismul fiilor, decât diviziunea; nu legată de certuri, ci diviziunea ideologică între tată și mamă privind sensul vieții. Certurile dintre părinți sunt un lucru pe care toți l-am simțit cât este de amar, totuși nu certurile sunt cele care dezrădăcinează respectul pentru idealul comunicat; este, mai degrabă, incoerența ideală dintre părinți. Pentru o ceartă sau o greșeală, un adolescent de doisprezece ani se indispune, unul de cincisprezece se înfurie, dar înțelege că părinții sunt persoane ca el, de aceea este foarte ușor să-i spui: „Sunt persoane ca tine, iar tu te miri că greșesc? Nu, și atunci?" însă incoerența ideală - aceasta într-adevăr distruge.

Un tată care și-a obișnuit fiii să meargă la Liturghie duminica, dar în judecățile sale privind munca de făcut, viitorul, iubita, ziarele, discursurile Papei, Biserica, nu introduce niciodată criteriul de apreciere ce provine din aparenta sa fidelitate formală, pietistă față de Biserică, va crește un fiu neconvins. Un părinte, iertați-mă dacă sunt paradoxal, care nu merge la Liturghie duminica, dar care are coerență în judecata ideală, creează în schimb o mentalitate. Pe scurt, omul este un spirit întrupat, un cuvânt întrupat - la început era Cuvântul, la început era Judecata; acest lucru dușmanii, fiii întunericului l-au știut mult mai bine și mai mult decât fiii luminii, și au făcut orice, după război, pentru a pune mâna pe^instrumentele formatoare de judecăți: ziarele#nass-media, arta, școala. în timp ce toți fiii luminii erau preocupați să pună cărămidă peste cărămidă.

încheind, se poate spune că, în mod obiectiv, din tot dialogul nostru reiese că durerea din punct de vedere social, dar și cea a unui părinte, mai gravă, legată fiind de iubire, este aceea de a face totul pentru ca fiii noștri să aibă o educație bazată pe o propunere de viață, care este aceea pentru care i-ați adus pe lume. Pentru că un tată și o mamă sunt două persoane care se dăruiesc pe ei înșiși, nu trupul lor, ci pe ei înșiși, fiilor. De aceea Biserica lui Dumnezeu este, din punct de vedere obiectiv și social, lucrul cel mai necesar.

CUPRINS

Introducere 5

Partea întâi. Riscul educativ 21
Notă introductivă 22

Capitolul I
Dinamica și factorii evenimentului educativ 35

Capitolul II
Criză și dialog 61

Capitolul III
Structura experienței 69

Partea *a doua*. Viterbo 1977 73

Capitolul I
Urmarea 74

Capitolul II
Prezența 85

Capitolul III
Educația 97

Partea a treia. Insistența 109

Capitolul I
Creștinismul deschis- Eficacitatea unei educații
către universaîitate 110

Capitolul II
A educa înseamnă a propune un răspuns
la o întrebare pe care o trăiești tu 121

Capitolul III
Adultul pus la încercare: problema educativă astăzi 134

Capitolul IV
Educația: cultură comunicată 146

Capitolul V
Familia: primul subiect educativ 152

Capitolul VI
Educația către libertate 159

Dialoguri 166

Luigi Giussani s-a născut în 1922, la Desio, un sat în împrejurimile orașului Milano. A condus Mișcarea *Comunione e Liberazione,* prezidând Consiliul general al acesteia. A fost președintele Diaconiei Centrale a Fraternității *Comunione e Liberazione,* asociație recunoscută de Consiliul Pontifical pentru Laici în 1982, și consultant al Congregației pentru Clerici și al Consiliului Pontifical pentru Laici. Din 1993 până în 2005, a coordonat prestigioasa colecție „Cărțile spiritului creștin" pentru una dintre cele mai importante edituri italiene, Rizzoli RCS. Din 1997, a coordonat de asemenea colecția discografică „Spirto gentil", realizată în colaborare cu Deutsche Grammophon, care se bucură de un important succes, atestat de numărul vânzărilor și al numeroaselor recenzii în revistele de specialitate, în 1995 i-a fost conferit, în Italia, Premiul național pentru cultura catolică. La data de 22 februarie 2005, monseniorul Luigi Giussani a trecut la cele veșnice, lăsând în urma sa o moștenire de înțelepciune și dragoste creștinească.

Luigi Giussani este autorul a numeroase scrieri care au fost traduse în diferite limbi: engleză, franceză, spaniolă, germană, rusă, poloneză, portugheză, slovacă, maghiară, greacă, albaneză și română. Pe baza acestora s-au format deja sute de mii de tineri și de adulți.

De același autor, în limba română s-au mai publicat: *Sensul religios* (2000) și *La originea pretenției creștine* (2002).

ISBN: 973-653-742-0

789736 537424